

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پرورش مهارت‌های کلامی کودک

رشته تربیت کودک
گروه بهداشت و سلامت
شاخه فنی و حرفه‌ای
پایه یازدهم دوره دوم متوسطه

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

نام کتاب:

پرورش مهارت‌های کلامی کودک - ۲۱۱۳۱۲

پدیدآورنده:

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف:

دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش

شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف:

معصومه صادق، فاطمه قاسم‌زاده، سارا فرجاد، شهربانو سرداری (هنرآموز خبره)، اکرم دهقانی (هنرآموز خبره) و سکینه راه‌پیما (اعضای شورای برنامه‌ریزی)

مدیریت آماده‌سازی هنری:

اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

شناسه افزوده آماده‌سازی:

جواد صفری (مدیر هنری) - مریم کیوان (طراح جلد) - زهره بهشتی شیرازی (صفحه‌آرا) - صبا کاظمی، مریم دهقان‌زاده (تصویرگر) - نسرین اصغری (عکاس)

نشانی سازمان:

تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی) تلفن:

۸۸۳۳۱۱۶۱، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹ وب سایت: www.chap.sch.ir

ناشر:

شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران: تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (دارو پخش)

چاپخانه:

تلفن: ۵-۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰ صندوق پستی: ۱۳۹-۳۷۵۱۵

سال انتشار و نوبت چاپ:

شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

چاپ دوم ۱۳۹۷

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

ملت شریف ما اگر در این انقلاب بخواهد پیروز شود باید دست از آستین
برآرد و به کار بپردازد. از متن دانشگاه‌ها تا بازارها و کارخانه‌ها و مزارع و
باغستان‌ها تا آنجا که خودکفا شود و روی پای خود بایستد.
امام خمینی (قدس سره الشریف)

پودمان ۱

توسعه واژگان کودک ۱

پودمان ۲

توسعه مهارت‌های شنیداری کودک ۲۱

پودمان ۳

توسعه مهارت‌های بیانی کودک ۶۷

پودمان ۴

آماده کردن کودک برای خواندن ۱۳۳

پودمان ۵

آماده کردن کودک برای نوشتن ۱۹۵

فهرست منابع ۲۳۵

سخنی با هنرجویان عزیز

شرایط در حال تغییر دنیای کار در مشاغل گوناگون، توسعه فناوری‌ها و تحقق توسعه پایدار، ما را بر آن داشت تا برنامه‌های درسی و محتوای کتاب‌های درسی را در ادامه تغییرات پایه‌های قبلی براساس نیاز کشور و مطابق با رویکرد سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران در نظام جدید آموزشی باز طراحی و تألیف کنیم. مهم‌ترین تغییر در کتاب‌ها، آموزش و ارزشیابی مبتنی بر شایستگی است. شایستگی، توانایی انجام کار واقعی به‌طور استاندارد و درست تعریف شده است. توانایی شامل دانش، مهارت و نگرش می‌شود. در رشته تحصیلی حرفه‌ای شما، چهار دسته شایستگی در نظر گرفته است:

- ۱- شایستگی‌های فنی برای جذب در بازار کار مانند توانایی توسعه مهارت‌های شنیداری کودک
  - ۲- شایستگی‌های غیر فنی برای پیشرفت و موفقیت در آینده مانند یادگیری و نوآوری
  - ۳- شایستگی‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات مانند کار با نرم‌افزارها
  - ۴- شایستگی‌های مربوط به یادگیری مادام‌العمر مانند کسب اطلاعات از منابع دیگر
- بر این اساس دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش مبتنی بر اسناد بالادستی و با مشارکت متخصصان برنامه‌ریزی درسی فنی و حرفه‌ای و خبرگان دنیای کار مجموعه اسناد برنامه درسی رشته‌های شاخه فنی و حرفه‌ای را تدوین نموده‌اند که مرجع اصلی و راهنمای تألیف کتاب‌های درسی هر رشته است.
- این درس، چهارمین درس شایستگی‌های فنی و کارگاهی است که ویژه رشته تربیت کودک در پایه یازدهم تألیف شده است. کسب شایستگی‌های این کتاب برای موفقیت آینده شغلی و حرفه‌ای شما بسیار ضروری است. هنرجویان عزیز سعی نمایید؛ تمام شایستگی‌های آموزش داده شده در این کتاب را کسب و در فرایند ارزشیابی به اثبات رسانید.

کتاب درسی پرورش مهارت‌های کلامی کودک شامل پنج پودمان است. هر پودمان دارای یک یا چند واحد یادگیری است و هر واحد یادگیری از چند مرحله کاری تشکیل شده است. شما هنرجویان عزیز، پس از یادگیری هر پودمان می‌توانید شایستگی‌های مربوط به آن را کسب نمایید. هنرآموز محترم شما برای هر پودمان یک نمره در سامانه ثبت نمرات منظور می‌نماید و نمره قبولی در هر پودمان حداقل ۱۲ می‌باشد. در صورت احراز نشدن شایستگی پس از ارزشیابی اول، فرصت جبران و ارزشیابی مجدد تا آخر سال تحصیلی وجود دارد. کارنامه شما در این درس شامل ۵ پودمان و از دو بخش نمره مستمر و

نمره شایستگی برای هر پودمان خواهد بود و اگر در یکی از پودمان‌ها نمره قبولی را کسب نکردید، تنها در همان پودمان لازم است مورد ارزشیابی قرار گیرید و پودمان‌های قبول شده در مرحله اول ارزشیابی مورد تأیید و لازم به ارزشیابی مجدد نمی‌باشد. همچنین این درس دارای ضریب ۸ است و در معدل کل شما بسیار تأثیرگذار است.

همچنین علاوه بر کتاب درسی، امکان استفاده از سایر اجزای بسته آموزشی که برای شما طراحی و تألیف شده است، وجود دارد. یکی از این اجزای بسته آموزشی کتاب همراه هنرجو می‌باشد که برای انجام فعالیت‌های موجود در کتاب درسی باید استفاده نمایید. کتاب همراه خود را می‌توانید هنگام آزمون و فرایند ارزشیابی نیز همراه داشته باشید. اجزای بسته آموزشی دیگری نیز برای شما در نظر گرفته شده است که با مراجعه به وبگاه رشته خود به نشانی www.tvoccd.medu.ir می‌توانید از عناوین آن مطلع شوید. فعالیت‌های یادگیری در ارتباط با شایستگی‌های غیرفنی از جمله مدیریت منابع، اخلاق حرفه‌ای، حفاظت از محیط زیست و شایستگی‌های یادگیری مادام‌العمر و فناوری اطلاعات و ارتباطات همراه با شایستگی‌های فنی طراحی و در کتاب درسی و بسته آموزشی ارائه شده است. شما هنرجویان عزیز کوشش نمایید، این شایستگی‌ها را در کنار شایستگی‌های فنی آموزش ببینید، تجربه کنید و آنها را در انجام فعالیت‌های یادگیری به کار گیرید.

رعایت نکات ایمنی، بهداشتی و حفاظتی از اصول انجام کار است. لذا توصیه‌های هنرآموز محترمتان در خصوص رعایت مواردی که در کتاب آمده است، را در انجام کارها جدی بگیرید. امیدواریم با تلاش و کوشش شما هنرجویان عزیز و هدایت هنرآموزان گرامی، گام‌های مؤثری در جهت سربلندی و استقلال کشور و پیشرفت اجتماعی و اقتصادی و تربیت مؤثر شایسته جوانان برومند میهن اسلامی برداشته شود.

دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش

سخنی با هنرآموزان گرامی

در راستای تحقق اهداف سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران و نیازهای متغیر دنیای کار و مشاغل، برنامه‌درسی رشته تربیت کودک طراحی و بر اساس آن محتوای آموزشی نیز تألیف گردید. کتاب حاضر از مجموعه کتاب‌های کارگاهی می‌باشد که برای پایه یازدهم تدوین و تألیف گردیده است. این کتاب دارای ۵ پودمان است که هر پودمان از یک یا چند واحد یادگیری تشکیل شده است. همچنین ارزشیابی مبتنی بر شایستگی از ویژگی‌های این کتاب می‌باشد که در پایان هر پودمان شیوه ارزشیابی آورده شده است. هنرآموزان گرامی می‌بایست برای هر پودمان یک نمره در سامانه ثبت نمرات برای هر هنرجو ثبت کنند. نمره قبولی در هر پودمان حداقل ۱۲ می‌باشد و نمره هر پودمان از دو بخش تشکیل می‌گردد که شامل ارزشیابی پایانی در هر پودمان و ارزشیابی مستمر برای هریک از پودمان‌ها است. از ویژگی‌های دیگر این کتاب طراحی فعالیت‌های یادگیری ساخت‌یافته در ارتباط با شایستگی‌های فنی و غیرفنی از جمله مدیریت منابع، اخلاق حرفه‌ای و مباحث زیست‌محیطی است. این کتاب جزئی از بسته آموزشی تدارک دیده شده برای هنرجویان است که لازم است از سایر اجزای بسته آموزشی مانند کتاب همراه هنرجو، نرم‌افزار و فیلم آموزشی در فرایند یادگیری استفاده شود. **کتاب همراه هنرجو** در هنگام یادگیری، ارزشیابی و انجام کار واقعی مورد استفاده قرار می‌گیرد. شما می‌توانید برای آشنایی بیشتر با اجزای بسته‌یادگیری، روش‌های تدریس کتاب، شیوه ارزشیابی مبتنی بر شایستگی، مشکلات رایج در یادگیری محتوای کتاب، بودجه‌بندی زمانی، نکات آموزشی شایستگی‌های غیرفنی، آموزش ایمنی و بهداشت و دریافت راهنما و پاسخ فعالیت‌های یادگیری و تمرین‌ها به **کتاب راهنمای هنرآموز** این درس مراجعه کنید. لازم به یادآوری است، کارنامه صادر شده در سال تحصیلی قبل بر اساس نمره ۵ پودمان بوده است. و در هنگام آموزش و سنجش و ارزشیابی پودمان‌ها و شایستگی‌ها، می‌بایست به استاندارد ارزشیابی پیشرفت تحصیلی منتشر شده توسط سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی مراجعه گردد. رعایت ایمنی و بهداشت، شایستگی‌های غیرفنی و مراحل کلیدی براساس استاندارد از ملزومات کسب شایستگی می‌باشند. همچنین برای هنرجویان تبیین شود که این درس با ضریب ۸ در معدل کل محاسبه می‌شود و دارای تأثیر زیادی است.

کتاب شامل پودمان‌های ذیل است:

پودمان اول: هدف این بخش، آشنا کردن هنرجویان با ارزش و اهمیت توسعه واژگان کودک و نقش آن در رشد کلامی کودکان از طریق آگاهی‌ها، تمرین‌ها، بازدیدها و توانایی انجام فعالیت‌های مختلف در این زمینه است.

پودمان دوم: هدف این بخش، آشنا کردن هنرجویان با ارزش و اهمیت توسعه مهارت‌های شنیداری کودک و نقش آن در رشد کلامی کودکان از طریق تمرین‌ها و توانایی انجام فعالیت‌های مختلف در این زمینه است.

پودمان سوم: هدف این بخش، آشنا کردن هنرجویان با ارزش و اهمیت توسعه مهارت‌های بیانی کودک و نقش آن در رشد کلامی کودکان از طریق آگاهی‌ها، تمرین‌ها، بازدیدها و توانایی انجام فعالیت‌های مختلف در این زمینه است.

پودمان چهارم: هدف این بخش، آشنا کردن هنرجویان با ارزش و اهمیت آماده کردن کودک برای خواندن و نقش آن در رشد کلامی کودکان از طریق آگاهی‌ها، تمرین‌ها، بازدیدها و توانایی انجام فعالیت‌های مختلف در این زمینه است.

پودمان پنجم: هدف این بخش، آشنا کردن هنرجویان با ارزش و اهمیت آماده کردن کودک برای نوشتن و نقش آن در سلامت کودکان از طریق آگاهی‌ها، تمرین‌ها، بازدیدها و توانایی انجام فعالیت‌های مختلف در این زمینه است.

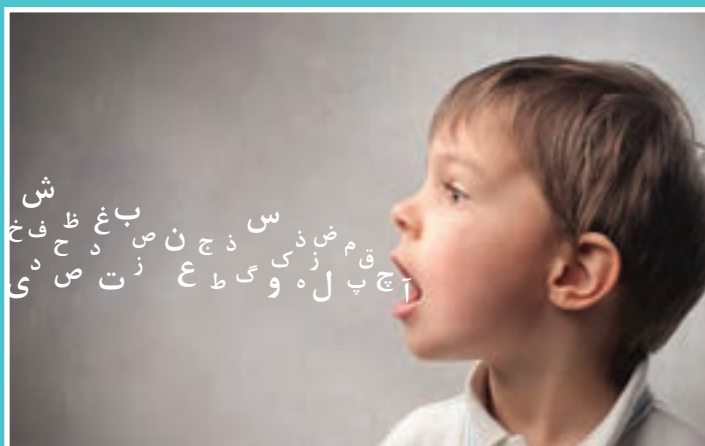
امید است که با تلاش و کوشش شما همکاران گرامی اهداف پیش‌بینی شده برای این درس محقق گردد. لازم به یادآوری است برای تحقق اهداف این درس و رسیدن به شایستگی، بازدید از مراکز پیش از دبستان و انجام فعالیت‌های مرتبط در آن مراکز ضروری است.

دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش

پودمان ۱

توسعه واژگان کودک

همه کودکان می آموزند، اما نه در یک روز و با یک روش
زمان: ۶۰ ساعت (نظری ۲۴ ساعت + عملی ۳۶ ساعت)

واحد یادگیری ۱

توسعه واژگان کودک

استاندارد عملکرد

توسعه واژگان کودک از طریق شناخت زبان، در هم تنیدگی زبان، به کارگیری سبک‌های یادگیری زبان و شناخت دوزبانگی براساس نظریات متخصصین تعلیم و تربیت، استانداردهای بین‌المللی، دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی کشور

شایستگی‌های فنی:

توسعه واژگان کودک

۱ توسعه شناخت زبان

۲ در هم تنیدگی زبان

۳ به کارگیری سبک‌های یادگیری زبان

۴ توسعه شناخت دو زبانی

شایستگی‌های غیرفنی:

۱ یادگیری

۲ مهارت گوش کردن

۳ آموزش و کمک به فراگیری دیگران

۱-۱ هدف توانمندسازی: مفاهیم شناخت زبان را توضیح دهد.

زبان آموزی

فعالیت ۱: در گروه‌های کلاسی قصه‌ای با دوستانتان بیافرینید که در آن مخلوقی عجیب و غریب مشتاق انسان شدن است. او باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟ در مورد آن گفت‌وگو کنید و نتایج را در کلاس ارائه دهید.

گفت‌وگو کنید

ویژگی‌های مطرح شده در قصه‌ها را جمع‌بندی کنید. در کنار صفاتی چون قد، وزن، شکل ظاهری، یکی از تکراری‌ترین صفات، قدرت تفکر و تکلم اوست. او باید بیندیشد و بتواند با دیگران ارتباط برقرار کند، زیرا:

- او بدین وسیله نیازهایش را شناخته و باید برطرف کند. همان‌گونه که دیگران بر او کنترل دارند، او نیز از طریق تکلم با دیگران ارتباط برقرار کند و کنترل داشته باشد.
- برای اثبات فردیت خود می‌گوید: کیست و چه می‌خواهد؟
- با پرسش‌هایی مانند «چه، چرا، کجا» بیشتر یاد می‌گیرد.
- حتی می‌تواند تخیلات و آرزوهایش را بیان کند.

تعریف زبان

زبان یا زفان واژه‌ای فارسی است و چون وسیله و ابزار گفتار است، به مفهوم خودکلام، گفتار و سخن گفته شده و نوشته شده به کار می‌رود. زبان ابزاری برای بیان خواسته‌ها، انتقال اندیشه‌ها، ایجاد پیوند و رابطه بین افراد انسانی و «فهمیدن» است و حرف‌ها، کلمه‌ها و جمله‌ها، عناصر سازنده آن است.

ضرورت و اهمیت زبان آموزی

فراگیری تکلم یا فراگیری زبان در کودکان، پدیده‌ای کاملاً طبیعی است و یک کودک سالم تا پایان سن چهارسالگی، زبان مادری یا هر زبان مورد استفاده در محیط اجتماعی خود را به‌خوبی از اطرافیان می‌آموزد. درحالی‌که یادگیری خواندن و زبان نوشتاری، نیاز به برنامه‌ریزی آموزشی و برخورداری از آموزش رسمی دارد. زبان آموزی یکی از مهم‌ترین زمینه‌های یادگیری در آموزش کودکان خردسال است و هرچند در یادگیری‌های رسمی بیشتر به خواندن توجه می‌شود اما سایر جنبه‌های زبان آموزی مثل گوش دادن و صحبت کردن نیز به همان نسبت اهمیت دارد و پایه‌های خواندن را پی‌ریزی می‌کند. کودکان از لحاظ رشد زبان با یکدیگر تفاوت دارند؛ عده‌ای از آنها زود به حرف می‌آیند و گروهی دیرتر، اما در هر حال، آنها باید زبان را بیاموزند. برنامه‌های مهارت‌های زبانی در سال‌های اول کودکی چند هدف را دنبال می‌کند که عبارت‌اند از:

- ۱ پیشرفت در مهارت‌های ارتباط کلامی
- ۲ افزایش محتوای فکری به کمک زبان
- ۳ افزایش قدرت تکلم در اثرگذاری و اثرپذیری
- ۴ افزایش رضایت شخصی و تحسین زیبایی با زبان

۲- ۱- هدف توانمندسازی: گزارشی^۱ از کاربردهای زبان برای آموزش کودکان پیش از دبستان تهیه کند.

کاربرد زبان

امروزه بر کاربرد ارتباطی گفتار تأکید می‌شود. طبقه‌بندی کاربرد ارتباطی گفتار طبق نظر مایکل هلیدی^۲ زبان‌شناس شامل موارد زیر است (جدول ۱):

جدول ۱ - کاربردهای زبانی هلیدی

ردیف	کاربرد یا نقش	تفسیر
۱	ابزاری	کودک از زبان به‌عنوان ابزاری برای ارضای نیازهایش استفاده می‌کند. (من می‌خواهم)
۲	تنظیمی (کنترل‌کننده)	کودک درمی‌یابد که دیگران سعی می‌کنند تا هنگام حرف زدن بر حرف‌های خویش کنترل داشته باشند. کودک می‌فهمد که هنگام حرف زدن می‌تواند صحبت دیگران را کنترل کند. (این کار را نکن)
۳	ارتباطی (نقش بین فردی)	کودک درمی‌یابد که می‌تواند با حرف زدن با دیگران ارتباط برقرار کند. (من و تو با هم این کار را انجام می‌دهیم)
۴	شخصی	کودک نظرات، احساسات و نگرش‌های خاص خود را از طریق زبان ابراز می‌کند و هویت شخصی خود را تثبیت می‌کند. (من این را دوست ندارم)
۵	اکتشافی	بعد از آنکه میان خود و محیطش فرق قائل شد، زبان را برای کشف و درک محیطش به کار می‌گیرد. (چرا این را به من می‌گویی؟)
۶	خیالی	کودک در می‌یابد که می‌تواند در زبان از تخیل استفاده کند، از واقعیت بگریزد و به جهان خودساخته پناه ببرد. (بیا وانمود کنیم که به فضا رفتیم)
۷	گزارشی یا اطلاع‌رسانی	کودک از طریق زبان می‌تواند اطلاعات جدید را مبادله کند. (مطلبی هست که می‌خواهم به شما بگویم)

فعالیت ۲: در گروه‌های کلاسی برای هر کدام از کاربردهای زبانی جدول ۱، نمونه‌ای ذکر کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

تمرین کنید

۱- برای تهیه گزارش به فصل ۵ کتاب دانش فنی پایه سال دهم مراجعه شود.

۲- Michael Halliday

۳-۱ هدف توانمندسازی: در هم تنیدگی زبان را توضیح دهد.

از آنجا که تکلم در معنی وسیع کلمه، ابزار برقراری ارتباط است، از دیر باز نظریه‌های مختلفی در مورد چگونگی رشد زبان و ساختار آن مطرح گردیده و ضروری است که به آن توجه کنید.

نظریه‌های رشد زبان

فعالیت ۳: به نظر شما چه عواملی در یادگیری زبان مؤثر است؟ در مورد آن با هم‌کلاسی‌های خود گفت‌وگو کنید.

گفت‌وگو کنید

این نظریه‌ها عبارت‌اند از:

۱ نظریه رفتارگرایان: اسکینر^۱ و طرفداران این گروه معتقدند وجود عامل تقویت‌کننده، مشاهده و سرمشق عوامل تعیین‌کننده مهمی برای رشد زبان هستند. والدین یا دیگران در برابر تولید آواهایی که شبیه به کلمات است، پاداش می‌دهند و به همین ترتیب گاهی که کودک جملات و یا کلمات را درست ادا می‌کند، کار آنها مورد تشویق قرار می‌گیرد و تقویت می‌شوند. مثلاً کودک صدای «م م» را بیان می‌کند و با شادمانی و توجه خاص مادر، مواجه می‌شود و یا احیاناً چیزی را به‌عنوان پاداش دریافت می‌کند (تقویت). بعداً مادر همان صدا را به شکل اصلاح شده‌ای به کار می‌برد و کودک برای ادای کلمه «مامان» تقویت می‌شود. به همین ترتیب کلمات دوبخشی را به کار می‌برد و برحسب تقویتی که صورت می‌گیرد، تکرار می‌کند. منتقدین این نظریه می‌گویند، گاهی کودکان لغاتی را می‌گویند که قبلاً نشنیده‌اند و ترکیب منحصر به فرد و خلاقانه کودک است. مانند «دستم سوزید» به جای «دستم سوخت»، «گل کاشیدم» به جای «گل کاشتم» و یا «گوشت‌وایی» به تبعیت از «نانوایی» برای گوشت‌فروشی. بنابراین، درست است که تقلید از دیگران و مشاهده آنان در تولید زبان مؤثر است، ولی تنها تقلید گفته دیگران ابزار اصلی فراگیری زبان نیست.

۲ نظریه یادگیری‌های اجتماعی: به اعتقاد ویگوتسکی^۲، فرایند یادگیری زبان به این صورت است که بزرگسالان اشیاء را نام‌گذاری می‌کنند و در مورد آن صحبت می‌کنند. سپس به تدریج کودکان با بلوغ و تحریک ارتباطات اجتماعی، زبان را می‌آموزند و به همین ترتیب، از میزان کمک بزرگ‌ترها نیز کاسته می‌شود. به نظر ویگوتسکی دوره پیش از دبستان را باید مرحله رشد زبان کودک ناامید، زیرا در این مرحله عملکردهای منظم و طرح‌های زبانی او رشد می‌کند.

چنانچه بزرگسال مدام کلمات کودک را حدس بزند و به جای تشویق و استفاده از کلام درست، غلط‌های او را تکرار و یا به او در بیان و یا جایگزینی کلمات کمک نکند، کودک هیچ انگیزه‌ای برای پیشبرد زبان خود فراتر از آنچه دارد، پیدا نمی‌کند. برای نمونه، کامل کردن جملات کودک، تصحیح لغات غلط مثل «توبوس دو طبقه»، «مخمخ» به جای «مطببخ»، و تفکیک لغات مشترک در کاربرد، از جمله مواردی است که باید به آن توجه شود.

۱- Skinner

۲- Vigostkiy

۳ نظریه شناختی: به نظر پیاژه و پیروانش، رشد شناختی، فراگیری زبان را هدایت می‌کند و رشد زبان، بستگی به رشد تفکر دارد و عکس آن صادق نیست. بنابراین کودک، آگاهی‌های خود را ابتدا از راه تجربیات حسی‌اش در محیط کسب می‌کند. بر طبق این نظریه، اولین کلمات کودک روی اعمال خودش متمرکز می‌شود؛ استفاده از کلمه «جیز» به معنای داغ، در نتیجه اولین تجربه و تعمیم آن برای هر چیز داغ مثل بخاری، شمع، آتش و استفاده از یک کلمه برای بیان مقصود مانند «بغل» به جای «بغلم کن». به مرور که رشد تفکر توسعه می‌یابد، خزانه لغات کودک نیز بیشتر شده و کاربرد لغات گسترده‌تر می‌شود.

۴ نظریه نهادگرایان: نوام چامسکی^۱ که از طرفداران این نظریه است، معتقد است که در مغز انسان مکانیزمی ذاتی وجود دارد که به فراگیری زبان اختصاص دارد. او نام این مکانیزم را «دستگاه فراگیری زبان» نامیده است. به نظر او فطری بودن مکانیزم زبان از آنجا ناشی می‌شود که روند تولید آوا همگانی و دارای نظم است. همه کودکان، صرف‌نظر از اینکه چه زبانی را می‌آموزند، توالی یکسانی را می‌گذرانند؛ غان و غون کردن، گفتن اولین کلمه در یک‌سالگی، ترکیب دو کلمه‌ای در نیمه دوم سال دوم، تسلط بر قواعد دستوری زبان در ۴ تا ۵ سالگی و... این نظریه بعدها به نام نظریه مادری بودن زبان معروف شد. تفاوت اصلی بین نظریه‌ها، بیشتر مربوط به نقش والدین و مربیان، محیط و بالاخره فرایندهای شناختی است که در کنار یادگیری زبان قرار دارند.

ضرورت و اهمیت کاربرد نظریه‌ها

- ۱ با کمک نظریه‌ها معیاری به دست می‌آید که می‌توان آن را در برنامه‌ریزی و تعیین محتوای آموزشی و ارزیابی انواع مختلف مواد و وسایل آموزشی استفاده کرد.
- ۲ به ما امکان می‌دهد تا کودک معینی را از نظر رشد شناختی با سایر کودکان مقایسه کنیم و محتوا و روش آموزشی خود را با سطح رشد فکری کودک در مرحله سنی معینی متناسب نماییم.

۴-۱ هدف توانمندسازی: نظریه‌های رشد زبانی را با هم مقایسه کند.

با توجه به مطالب آموخته شده فعالیت‌های زیر را انجام بدهید.

فعالیت ۴: نظریه‌های رشد زبانی مطرح شده را در جدول زیر فهرست کنید.

نوع نظریه	نظریه پرداز	تئوری نظریه

تمرین کنید

فعالیت ۵: در گروه‌های کلاسی نظریه‌ها را با هم مقایسه کنید. در مورد کارایی هر کدام از آنها، نظرات دوستان خود را جمع‌بندی کنید.

۵-۱- هدف توانمند سازی: گزارشی از جنبه‌های ساختاری زبان برای آموزش کودکان پیش از دبستان ارائه دهد.

جنبه‌های ساختاری زبان

فعالیت ۶: آیا آدمک قصه ساخته شده شما (در فعالیت ۱ مبحث زبان آموزی) غیر از حرف زدن، گوش‌هایش هم می‌شنود؟
آیا می‌تواند کتاب بخواند یا نامه‌ای بنویسد؟ در مورد چگونگی آن گفت و گو کنید.

در آموزش زبان با در هم تنیدگی روبه‌رو هستیم، چرا که ساختار زبان به دلیل پیوستگی نمی‌تواند جدا از هم باشد و برای آموزش زبان باید به هر چهار مورد توجه شود. گوش کردن، صحبت کردن، خواندن و نوشتن، ساختار زبان هستند و هریک به‌نوبه خود در رشد مهارت‌های کلامی سهم دارند.

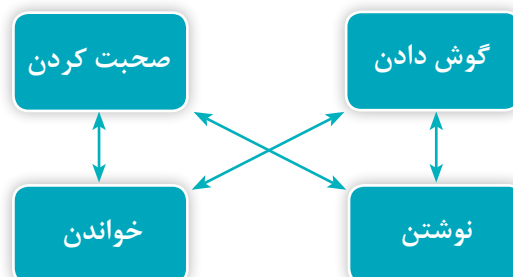
صحبت کردن: استفاده از لغات جدید در جهت روانی کلام

گوش کردن: توجه به مکالمات و مفاهیم و قدرت تشخیص بین صداها

آمادگی برای خواندن: تشخیص حروف و صدا، اعداد، نمادهای دیداری و دنبال کردن مراحل داستان‌ها و توسعه مهارت‌های ادراکی

آمادگی برای نوشتن: توسعه مهارت‌های حرکتی و آشنایی با نوشتن

از آنجا که نوشتن با توجه به نظام آموزش و پرورش کشور، بیشتر در مدارس باید صورت گیرد لذا آمادگی برای نوشتن در مراکز پیش از دبستان روی فعالیت‌هایی مانند نحوه در دست گرفتن مداد، تطابق چشم و دست، تمرین برای کسب مهارت کشیدن از راست به چپ و نیز آشنایی و تشخیص صدای حروف متمرکز می‌شوند. مربی باتجربه‌ای که به اهمیت زبان‌آموزی واقف باشد با برنامه‌ریزی درست باید فضا و محیط مناسبی برای انجام فعالیت‌های زبان‌آموزی فراهم سازد. از این‌رو با توجه به اهمیت جنبه‌های زبانی (= گوش دادن، صحبت کردن، خواندن و نوشتن) در فصول آینده به‌طور مفصل در این زمینه‌ها بحث می‌شود.

نمودار ۱- نمودار زبان و مهارت‌های درهم‌تنیده آن

تمرین کنید

فعالیت ۷: در گروه‌های کلاسی برای آموزش صحبت کردن، گوش کردن و خواندن، ابزار مناسبی با استفاده از کاغذ تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.

۶- ۱- هدف توانمند سازی: سبک‌های یادگیری را توضیح دهد.

سبک‌های یادگیری^۱

گفت و گو کنید

فعالیت ۸: وقتی شماره تلفن دوستی را از شما می‌پرسند، آن را چگونه به خاطر می‌آورید؟ در مورد روش خود با هم کلاسی‌ها گفت و گو کنید.

همان‌گونه که دو نفر از لحاظ شکل ظاهری شبیه هم نیستند، از لحاظ آموختن نیز کودکان روش‌های متفاوتی دارند. از این رو توجه به این امر در زبان‌آموزی کودکان بسیار اهمیت دارد. در برخورد با کودکان چنانچه به این تفاوت‌ها توجه نشود، در امر یادگیری زبان مشکلاتی را به وجود می‌آورد. سبک‌های یادگیری شامل موارد زیر است:

۱ دیداری

۲ شنیداری

۳ لمسی

هیچ سبک یادگیری بهتر از روش دیگر نیست و هر کودکی با سبک خود بهتر می‌آموزد و شاید ترکیبی از سه سبک یادگیری را داشته باشد.

نکته

۱ یادگیران دیداری^۲

این گروه با دیدن بهتر یاد می‌گیرند. آنها با شکل و رنگ روی کاغذ یاد می‌گیرند «بیا بلوک‌های ساختمان‌سازی را روی هم بگذاریم و یک‌خانه بسازیم» و با دیدن می‌توانند به خاطر بسپارند و نقشه را یاد بگیرند. آنها حتی احساسشان را با نمایش‌های بصری در نقاشی نشان می‌دهند. اکثر کودکان پیش از دبستان در این گروه قرار می‌گیرند.

مربیان در رابطه با ویژگی‌های دیداری‌ها تجارب جالبی را ارائه می‌دهند. آنها معتقدند دیداری‌ها:

■ وقتی می‌خواهند چیزی را به یاد آورند، به بالا نگاه می‌کنند (شکل ۱).

■ معمولاً با سرعت صحبت می‌کنند و آهنگ صدایشان بلند است.

■ از اطلاعات دیداری مثل جدول، نمودار، پوستر، نقشه و لغات کلیدی لذت می‌برند.

۱- Learning Styles

۲- Visual Learner

- کشیدن تصاویر ذهنی در فضا با دست را دوست دارند.
- مکرراً از کلمات و جملاتی مانند «نمی‌بینم، روشن نشدم، به او نگاه کردم، تصور کن» استفاده می‌کنند.
- جملات بی‌پایان و از موضوعی به موضوع دیگر پریدن، از دیگر ویژگی‌های این گروه است.

شکل ۱- یادگیران دیداری

۲ یادگیران شنیداری^۱

- تعدادی از مردم دوست دارند از طریق شنیدن که شامل صحبت کردن است، یاد بگیرند.
- شنیداری‌ها برای به خاطر آوردن باید در مورد آن موضوع صحبت کنند و برای هجی کردن، آن کلمه را بلند ادا کرده و دوباره بیان کنند. آنها نام‌ها را بیشتر از صورت‌ها به خاطر می‌آورند و چنانچه بخواهند شماره تلفنی را بگویند، اعداد را دو شماره، دو شماره، یا سه عدد سه عدد (۲۲-۲۳-۴۵-۹۶ یا ۸۸۸-۵۵۳) بر اساس ضرب‌آهنگ کلام به خاطر می‌سپارند و به یاد می‌آورند. اغلب گوش خود را لمس می‌کنند (شکل ۲).
- مربیان در رابطه با ویژگی‌های کودکان شنیداری چنین می‌گویند:
- از بازی‌های کلامی، موسیقی و نوار قصه لذت می‌برند.
  - به هنگام اندیشیدن اغلب به اطراف خود می‌نگرند.

شکل ۲- یادگیران شنیداری

- آرام ولی پرطنین سخن می‌گویند.
- حرکت دست‌هایشان آرام و محدود به شمردن با انگشتان و گاه نشان دادن برای تأکید است.
- مکرراً از ترکیباتی مانند «چون من شنیدم، شرح دادن، صدا کردن»، استفاده می‌کنند.

۳ یادگیران لمسی^۱

شکل ۳- یادگیران لمسی

این گروه اغلب از طریق لمس کردن می‌آموزند. آنها با اجرا و انجام یک فعالیت آن را می‌آموزند (شکل ۳). برای یادگیری یک شماره تلفن یا آدرس حتماً باید آن را بنویسند تا به خاطر آورند. برای درک موقعیت کسی باید خودشان را به جای آن فرد گذاشته و آن را احساس کنند (خود را جای دیگری گذاشتن). اغلب خودشان را گرفتار واکنش‌های هیجانی می‌کنند.

مربیان ویژگی‌های این گروه از کودکان را چنین بیان می‌کنند:

- به هنگام اندیشیدن و پاسخ‌گویی به سمت پایین نگاه می‌کنند.
- صدایشان عمیق است و کلمات را شمرده بیان می‌کنند.
- حرکات بدن، به خصوص دست‌ها و تغییرات چهره و نشان دادن اعمال زیاد است.

■ استفاده از ابزار برای یادگیری را دوست دارند.

■ به انجام آزمایش‌های عملی علاقه‌مند هستند.

■ معمولاً در صحبت کردن افعال را با نشان دادن توأم می‌کنند؛ در نتیجه افعال حرکتی را بیشتر دوست دارند و به کار می‌گیرند؛ مانند هل دادن، گرفتن، چسبیدن، دور ریختن، اتصال، بالا و پایین پریدن و امثال آن.

□ همه به یک طریق نمی‌آموزند، بنابراین شیوه تدریس باید به‌گونه‌ای باشد که هر سه گروه از آن استفاده کنند.

□ گاهی دیده شده است که فرد در هر سه گروه قرار دارد. در واقع برای پاره‌ای موارد شنیداری یا دیداری بوده حتی به یادداشت‌برداری نیز پرداخته است.

نکته

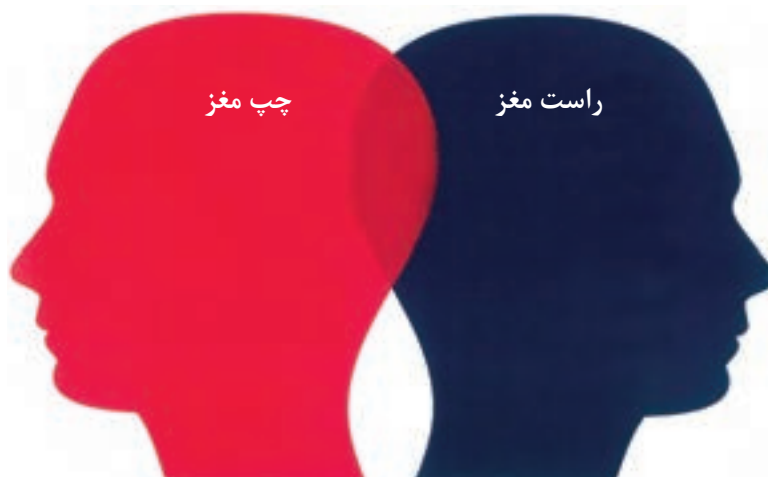
تمرین کنید

فعالیت ۹: سبک یادگیری شما جزء کدام مورد است؟ ویژگی‌های خود را بنویسید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

کارکرد نیم کره‌های مغز

تغییرات رشد مغز در دوره کودکی قابل توجه است. رشد مغز دارای یک دوره منظم است و وقتی نوزاد از رفتارهای واکنشی اولیه در مراحل نخستین به سوی کنترل ارادی حرکات پیش می‌رود، ناحیه حرکتی اولیه مغز سریع‌تر از هر بخش دیگری رشد می‌کند. رشد بخش‌هایی از مغز که کنترل حواس مهم‌تری چون بینایی و شنوایی را بر عهده دارند، کندتر است (شکل ۴). طبیعی است که در یادگیری از توانایی کلی مغز استفاده شود اما وقتی ما عملاً یک گوش یا دستمان را بر دیگری ترجیح می‌دهیم، یک قسمت از مغز بر دیگری تسلط داشته است.

شکل ۴- نیم کره‌های مغز

جدول ۲ ویژگی افراد را بر حسب استفاده از نیم کره چپ و راست و تسلط یکی بر دیگری نشان می‌دهد.

جدول ۲- ویژگی‌های تسلط نیم کره‌های مغز (شکل ۴)

ویژگی‌های افراد در صورت غالب بودن نیم کره راست	ویژگی‌های افراد در صورت غالب بودن نیم کره چپ
<p>توانایی در استدلال ریاضی</p> <p>توجه به الگوها، نقشه‌ها، چارت و...</p> <p>علاقه‌مند به موسیقی و هنر</p> <p>انجام چند کار در آن واحد</p> <p>انجام کار با تأخیر و درخواست زمان بیشتر</p> <p>یادگیری مطلب به صورت کل و سریع</p> <p>در خواندن کتاب توجه به انتها یا فصل‌های درونی</p> <p>انتخاب مطالب خواندنی بر اساس نظرات شخصی</p>	<p>پیشرفت‌های کلامی</p> <p>توجه به ساختار و توالی</p> <p>آغازگران موفق</p> <p>توانایی تنظیم و طبقه‌بندی</p> <p>توانایی تنظیم زمان در کارها</p> <p>پژوهش‌گر و تحلیل‌گر</p> <p>توجه به جزئیات (از جزء به کل)</p> <p>رسیدن به هدف گام‌به‌گام</p> <p>کمال‌گرا</p> <p>وقت‌شناس</p> <p>مطمئن به خود</p>

تمرین کنید

فعالیت ۱۰: ویژگی‌های یکی از اطرافیان خود را فهرست کنید و حدس بزنید کدام نیم‌کره مغز او بر دیگری تسلط دارد. گزارش را در کلاس ارائه دهید.

۷-۱- هدف توانمند سازی: گزارشی از به‌کارگیری سبک‌های یادگیری برای آموزش کودکان پیش از دبستان ارائه دهد.

ارتباط صحیح دو نیم‌کره مغز به یادگیری سرعت می‌بخشد. برای مثال، جهت فعال کردن دو نیم‌کره می‌توان موارد زیر را به کار برد:

- با تصویر بزرگ کار را شروع کنید (کل) سپس به اجزاء اشاره کنید (جزئیات).
- نقشه‌ها و چارت‌ها را با کلام درآمیزد.
- بگذارید نتایج و پیامدها را تجسم کند، قبل از آنکه آنها را به‌طور شفاهی بیان کند.

نکته

از آنجا که مطالعات در زمینه نیم‌کره‌های مغز ادامه دارد، شاید روزی تغییراتی در کارکرد و ویژگی آنها به‌وجود آید.

تمرین کنید

فعالیت ۱۱: با توجه به تصاویر شکل ۵ و استفاده از کتاب همراه هنرجو (جدول افعال سبک‌های یادگیری)، قصه‌ای با افعال دیداری و شنیداری بنویسید و در کلاس ارائه دهید.

شکل ۵- تصاویر برای قصه‌گویی

فعالیت ۱۲: با انتخاب یکی از دو تصویر صفحه قبل و استفاده از کتاب همراه هنرجو (جدول افعال سبک‌های یادگیری)، قصه‌ای را با استفاده از لغات لمسی یا واژه افعال حرکتی بنویسید و در کلاس اجرا کنید.

۸-۱- هدف توانمندسازی: دو زبانی را توضیح دهد.

دوزبانی

بعضی از نظریه‌پردازان معتقدند که برای فراگیری زبان «دورهٔ حساسی» وجود دارد (۱۸ ماهگی) و بعد از این دوره فراگیری زبان دشوار است. مهاجران بزرگ‌سالی که زبان دوم را آغاز می‌کنند، آن را به‌دشواری و تقریباً با لهجه ادا می‌کنند. در حالی که فرزندان آنها که به مرحلهٔ بزرگ‌سالی نرسیده‌اند، زبان دوم را به‌سرعت و بدون لهجه حرف می‌زنند. با توجه به گویش‌های گوناگون و زبان رسمی کشور که معیار و ملاک زبان آموزش و پرورش و اجتماع نیز است، کودکان باید قبل از ورود به مدرسه با زبان رسمی آشنا شوند؛ در غیر این صورت، مسئلهٔ دوزبانه بودن می‌تواند در طول تحصیل به کودکان لطمه وارد کند. هرچند امروزه استفاده از رسانه‌های ارتباطی (رادیو و تلویزیون) تا حد زیادی کودکان مناطق دو زبانه را با زبان رسمی آشنا کرده است، لیکن این یادگیری کافی نیست و افت تحصیلی در پایهٔ اول دبستان، مؤید این مطلب است.

نکته

زبان رسمی یا زبان معیار، زبانی که سیستم آموزشی یک کشور بر اساس آن طراحی می‌شود.

گفت‌وگو کنید

فعالیت ۱۳: در گروه‌های کلاسی در مورد سؤال‌های زیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید:

- ۱ زبان مادری شما چه زبانی است؟
- ۲ اگر زبان مادری شما با زبان رسمی کشور تفاوت دارد، تجربیات تلخ و شیرین شروع مدرسه خود را بیان کنید.

از موضوعات عمده‌ای که امروزه با آن روبه‌رو هستیم، مسئلهٔ «دوزبانی» است که قبل از هر چیز باید تعریف شود.

دو زبانه به فردی گفته می‌شود که علاوه بر زبان اول دارای مهارتی هم اندازه در زبان دیگر باشد و این توانایی را داشته باشد که بتواند هر یک از آنها را به طور مساوی در شرایطی همانند استفاده کند. این یک تعریف ایده‌آل از دو زبانی است اما روش‌های «دو زبانه شدن فرد» می‌تواند تعاریف دیگری از

دوزبانگی را بیان کند:

۱ یادگیری زبان دوم هم‌زمان با زبان مادری: زبان دوم را کودک هم‌زمان با یادگیری زبان اول، بافاصله‌ای کم‌وبیش، اما در دوران کودکی بیاموزد.

۲ یادگیری زبان دوم هنگام شروع مدرسه: کودک در خانواده تک‌زبانه رشد می‌کند و هنگام شروع مدرسه با آموزش رسمی، با زبان دومی روبه‌رو می‌شود. زبان دوم زبان رسمی جامعه است.

۳ کسب خودبه‌خودی زبان دوم: در چنین حالتی تماس با جامعه الزاماً فرد را مجبور به آموزش زبان دوم می‌کند.

۴ یادگیری انتخابی زبان دوم با شرکت در کلاس‌های آموزشی: در اینجا فرد به کسب زبان دوم، به‌صورت آکادمیک می‌پردازد و با ساختار زبان و فهم لغات نوشته شده کاملاً و در حد مطلوبی آشنا می‌شود. زمانی که کودک در خانواده‌های دو زبانه هم‌زمان با یادگیری زبان اول، با فاصله‌ای کم‌وبیش در دوران کودکی زبان دوم را بیاموزد، هر دو زبان را به همان راحتی که زبان اول را آموخته است، خواهد آموخت. او قادر است با هر دو زبان صحبت کند و بیندیشد.

یادآوری این نکته مهم است که از ابتدای سه‌سالگی، کودک قادر است دو سیستم زبانی را به‌طور هم‌زمان توسعه دهد و زمانی که به سن مدرسه رسید، برای آموزش زبان رسمی کاملاً آماده است. گاهی کودک دو زبان متفاوت را می‌شنود اما تماس و ارتباط او با یکی از زبان‌ها بیشتر است. در چنین حالتی زبان دوم نسبت به زبان اول در مرحله دیرتری آموخته می‌شود؛ مثلاً در خانه به زبان مادری صحبت می‌کند و در مهدکودک برای ارتباط با سایر کودکان و با مربی با زبان دومی برخورد می‌کند. در چنین حالتی زبان دوم زمانی بهتر آموخته می‌شود که زبان اول به‌طور ثابتی تحکیم یافته باشد؛ هرچند امکان تداخل بین دو زبان وجود دارد. اما میل به برقراری ارتباط کلامی با هم‌بازی‌ها و اطرافیان، فرد را وادار می‌کند که سریع و مؤثر زبان دوم را فرا گیرد.

۹-۱ هدف توانمند سازی: فعالیت‌های آموزشی برای توسعه شناخت دو زبانی **طراحی و اجرا کند.**

- با توجه به مطالب آموخته شده در زمینه آموزش زبان دوم، به چند نکته اساسی باید توجه داشت:
- متناسب‌ترین سن برای آموزش زبان به‌طور کلی پیش از دبستان است.
- فراگیری زبان دوم در دوران کودکی مبتنی بر زیربنای زبان اول است. هرچه این زیربنا مستحکم‌تر باشد، فراگیری زبان دوم آسان‌تر است.
- به‌کار بردن زبان مادری کودک در مراحل اول فرایند آموزشی و برای ادامه و گسترش آن تأکید می‌شود. (خلاصه قصه به زبان مادری گفته شود و یا گاهی فعلی و یا صفتی به زبان مادری تکرار شود).
- دوره‌های پیش از دبستان به فعالیت‌های زبانی کودکان توجه خاص شود.
- تا حد امکان سعی شود علاوه بر تنوع فعالیت‌ها، کودکان گنجینه لغاتشان افزایش یابد.
- به سؤالات کودکان به‌طور کامل پاسخ دهید و از پاسخ کوتاه اجتناب کنید.
- نسبت به جملات و کلمات کودکان بازخورد خوبی نشان دهید.

پودمان اول: توسعه واژگان کودک

- تا حد امکان موضوعات و مفاهیم موردنظر را در قالب جمله‌های گوناگون تکرار کنید.
- گاهی اوقات همراه کردن زبان مادری برای فهم بهتر بلامانع است. از طرفی به یاد داشته باشید هدف اصلی آموزش، زبان معیار (زبان رسمی) است.

تمرین کنید

فعالیت ۱۴: با انتخاب هر کدام از تصاویر زیر از کودک بخواهید آنها را به دو زبان توصیف کند.

شکل ۶ - فعالیت‌های روزانه کودک

تمرین کنید

فعالیت ۱۵: با انتخاب قصه‌ای کوتاه و تعریف خلاصه آن به زبان مادری قصه را به طور کامل با زبان رسمی مجدداً بیان کنید. گاهی اوقات می‌توانید کلمات کلیدی قصه و یا جملات تکراری را به زبان مادری بیان کنید.

تمرین کنید

فعالیت ۱۶: در گروه‌های کلاسی برای آموزش کودکان دو زبانه فعالیت آموزشی طراحی و در کلاس اجرا کنید.

تمرین کنید

فعالیت ۱۷: با توجه به جدول واژه‌نامه فارسی - انگلیسی ارائه شده در کتاب همراه هنرجو دو لغت را انتخاب کرده و با مراجعه به لغت‌نامه انگلیسی دو کلمه بالا و پایین آن را نوشته در کلاس ارائه دهید.

به کار ببندید تجربه کنید

با توجه به آنچه در این پودمان آموختید، جمع‌آوری اطلاعات طبیعتاً آگاهی را افزایش می‌دهد، اما داشتن اطلاعات کافی نیست، زیرا تا زمانی که اطلاعات به‌دست آمده از محتوا را عملاً به کار نبندید و تجربه کسب نکنید، نمی‌توانید در امر آموزش موفق باشید. از طرفی با توجه به مراحل رشد که به‌مرور صورت می‌گیرد، آموزش نیز باید گام‌به‌گام باشد و این همان چیزی است که شما با آموخته‌هایتان در عمل انجام می‌دهید. بر اساس آنچه آموخته‌اید و طراحی کرده‌اید، آموخته‌هایتان را با کودکان تجربه کنید. طبق نمودار زیر فعالیت‌هایی در ۴ مبحث کلی این پودمان برایتان طراحی شده است که می‌توانید با راهنمایی هنرآموز خود به انجام آن اقدام کنید.

نمودار ۲- تقسیم‌بندی فعالیت‌ها بر اساس مباحث کلی پودمان

فعالیت مبحث کاربرد هلیدی

هدف: آشنایی با کاربرد زبان

مواد لازم: کاغذ، مداد

مراحل اجرا:

- ۱ در فضای مهدکودک، چند کودک را انتخاب کنید.
- ۲ در شرایط و زمان‌های مختلف مکالمات کودک را یادداشت کنید.
- ۳ مکالمات را نسبت به جدول هلیدی در بخش کاربرد زبان طبقه‌بندی کنید.
- ۴ گزارش خود را در کلاس ارائه دهید.

فعالیت مبحث دیداری، شنیداری، لمسی

هدف: آشنایی با سبک‌های یادگیری

مواد لازم: کاغذ، قلم

مراحل اجرا:

- ۱ در فضای مهدکودک چند کلاس را انتخاب کنید.
- ۲ در هر درس مثل: کلاس هنری، ورزشی، آموزشی (واحد کار) سه کودک را مشاهده کنید.
- ۳ گزارشتان را طبق مطالب نوشته شده در بخش سبک‌های یادگیری دسته‌بندی کنید.
- ۴ فهرستی از ویژگی‌هایی که مشاهده کردید، تهیه کنید.
- ۵ فهرست را در کلاس ارائه دهید.

فعالیت مبحث راست برتر، چپ برتر

هدف: آشنایی با کارکرد نیم‌کره‌ای مغزی

مواد لازم: کاغذ، قلم

مراحل اجرا:

- ۱ در فضای مهدکودک، یک کودک راست دست و یک کودک چپ دست انتخاب کنید.
- ۲ فعالیت آنان را در یک روز در فضاهای مختلف (هنگام فعالیت آموزشی، بازی، غذا خوردن و...) یادداشت کنید.
- ۳ بر اساس مطالب آمده در نیم‌کره مغزی و غالب بودن هر نیم‌کره مطالبتان را دسته‌بندی کنید.
- ۴ مطالب دسته‌بندی شده را در کلاس گزارش دهید.

فعالیت مبحث «قصه بگو»

هدف: آشنایی با دو زبانگی

مواد لازم: تعدادی تصاویر (مشابه آنچه در مطلب سبک‌های یادگیری آمد) انتخاب کنید و کارتهایی در اندازه A۵ بسازید.

مراحل اجرا:

- ۱ در فضای مهدکودک، یک کودک دو زبانه و یک کودک تک زبانه انتخاب کنید.
- ۲ کارت‌ها را به کودکان نشان دهید و قصه آنان را یادداشت کنید.
- ۳ قصه‌های این دو کودک را از لحاظ خزانه لغات و اشتباهات کلامی نسبت به زبان معیار باهم مقایسه کنید.
- ۴ نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

تمرین کنید

- ۱ یک گزارش برای آموزش کاربردهای زبان کودکان پیش از دبستان ارائه دهید.
- ۲ یک گزارش برای یکی از جنبه‌های ساختاری زبان در آموزش کودکان پیش از دبستان ارائه دهید.
- ۳ نظریه‌های زبان را با هم مقایسه کنید.
- ۴ یک گزارش برای به کارگیری سبک‌های یادگیری زبان در آموزش کودکان پیش از دبستان ارائه دهید.
- ۵ یک فعالیت آموزشی برای توسعه شناخت دو زبانی طراحی کنید.

خود ارزیابی پایان پودمان ۱				
واحد یادگیری: توسعه واژگان کودک				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در واحد یادگیری توسعه واژگان کودک تهیه شده است. در هر سؤال بیشترین امتیاز، سه و کمترین امتیاز یک است. براین اساس خود را ارزیابی کنید و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	موارد			
۱	۲	۳	۴	
۱	تا چه حد می‌توانید یک گزارش برای توسعه شناخت زبان از طریق نحوه کاربرد زبان برای سنین مختلف ارائه دهید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید یک گزارش برای جنبه‌های مختلف ساختاری زبان ارائه دهید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید یک گزارش برای به کارگیری سبک‌های یادگیری زبان ارائه دهید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید یک فعالیت آموزشی برای توسعه شناخت دو زبانی با استفاده از روش‌های آموزش کودکان دو زبانه طراحی و اجرا کنید؟			

۱- برای طراحی کلیه فعالیت‌ها در این کتاب موارد ده‌گانه شامل: نام فعالیت، هدف فعالیت، نوع فعالیت، زمان فعالیت، سن کودکان، تعداد مربی و مربی‌یار، مکان فعالیت، وسیله و ابزار مورد نیاز، تعداد کودکان و روش کار باید آورده شود.

ارزشیابی شایستگی توسعه واژگان کودک

<p>شرح کار:</p> <p>ارائه گزارشی از نحوه کاربرد زبان برای آموزش سنین مختلف کودکان پیش از دبستان</p> <p>ارائه گزارشی از جنبه‌های مختلف ساختاری زبان برای آموزش کودکان پیش از دبستان</p> <p>ارائه گزارشی از به‌کارگیری سبک‌های یادگیری برای آموزش کودکان پیش از دبستان</p> <p>طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای توسعه شناخت دو زبانی با استفاده از روش‌های آموزش کودکان دو زبانه</p> <p>طراحی و اجرای هر فعالیت با توجه به موارد زیر انجام می‌شود:</p> <p>نام فعالیت: نوع فعالیت:</p> <p>هدف فعالیت: مکان فعالیت:</p> <p>زمان فعالیت: وسیله و ابزار مورد نیاز:</p> <p>سن کودکان: تعداد کودکان:</p> <p>تعداد مربی و مربی یار: روش کار:</p>			
<p>استاندارد عملکرد: توسعه واژگان کودک از طریق شناخت زبان، درهم‌تنیدگی زبان، به‌کارگیری سبک‌های یادگیری و شناخت دوزبانی بر اساس نظرات متخصصین تعلیم و تربیت، استانداردهای بین‌المللی، دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی کشور</p> <p>شاخص‌ها:</p> <p>توسعه شناخت زبان (ضرورت و اهمیت کاربرد زبان)</p> <p>در هم تنیدگی زبان (نظریه‌های زبان آموزی - جنبه‌های ساختاری زبان)</p> <p>به‌کارگیری سبک‌های یادگیری زبان (سبک‌های یادگیری - کارکردهای مغز)</p> <p>توسعه شناخت دوزبانی (روش‌های آموزش کودکان دو زبانه)</p>			
<p>شرایط انجام کار: طراحی و اجرای فعالیت‌های آموزشی در کارگاه هنرستان با توجه به شرایط زیر:</p> <p>مکان: مرکز آزمون زمان: ۴۰ دقیقه (برای هر مرحله ده دقیقه)</p> <p>مواد و تجهیزات و ابزار: لوازم‌التحریر و وسایل هنری</p> <p>استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی و آموزشی معتبر و استانداردهای آموزشی موجود در آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی</p> <p>ابزار و تجهیزات: لوازم اداری مناسب - لوازم هنری</p> <p>اسناد: دستورالعمل‌های سازمان بهزیستی، جدول رشد کلامی طبق منابع معتبر</p> <p>منابع: کتب آموزشی مرتبط - لوح‌های فشرده آموزشی</p>			
<p>معیار شایستگی:</p>			
ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	توسعه شناخت زبان	۲	
۲	درهم‌تنیدگی زبان	۱	
۳	به‌کارگیری سبک‌های یادگیری زبان	۲	
۴	توسعه شناخت دو زبانی	۱	
	شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست‌محیطی و نگرش: شایستگی‌های غیرفنی: یادگیری، مهارت گوش کردن، آموزش و کمک به فراگیری دیگران ایمنی: رعایت استانداردهای بهداشتی موجود در آیین‌نامه‌های بهزیستی - رعایت نکات ایمنی در به‌کارگیری ابزار و تجهیزات بهداشتی بهداشت: رعایت نکات بهداشتی در انجام فعالیت‌ها توجهات زیست‌محیطی: رعایت بهداشت و سالم‌سازی محیط - صرفه‌جویی در مصرف آب و وسایل دیگر نگرش: اهمیت دادن به انجام صحیح فعالیت‌های آموزشی در کوتاه‌ترین زمان	۲	
میانگین نمرات			*
* حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی ۲ است.			

پودمان ۲

توسعه مهارت‌های شنیداری کودک

هر روز یک چیز جدید می‌توانی یاد بگیری، اگر خوب گوش کنی.
زمان: ۶۰ ساعت (نظری ۲۴ ساعت + عملی ۳۶ ساعت)

واحد یادگیری ۲

توسعه مهارت‌های شنیداری کودک

استاندارد عملکرد

توسعه مهارت‌های شنیداری کودک از طریق توسعه شناخت مراحل شنیدن، گوش دادن فعال و پرورش توانمندی‌های شنیداری کودک براساس منابع علمی و آموزشی معتبر و آیین‌نامه‌های وزارت آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی کشور

شایستگی‌های فنی مورد انتظار در این واحد یادگیری:

- ۱ توسعه شناخت مراحل شنیدن
- ۲ پرورش گوش دادن فعال
- ۳ پرورش توانمندی‌های شنیداری کودک

شایستگی‌های غیر فنی مورد انتظار در واحد یادگیری:

- ۱ یادگیری
- ۲ مهارت گوش کردن
- ۳ آموزش و کمک به فراگیری دیگران

هدف توانمندسازی ۱-۲: مراحل شنیدن کلمات در کودکان پیش از دبستان را توضیح دهد.

تنها کسانی دعوت تو را می‌پذیرند که دارای گوش شنوا باشند.

انعام/۳۶

شنیدن

فعالیت ۱: در گروه‌های کلاسی، در مورد جمله مقابل گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

گفت‌وگو کنید

شنیدن از مهارت‌های مهم زبان است و مبنای سخن گفتن و لازمه کسب مهارت در آن است. شنیدن یعنی توجه کسی یا چیزی به منظور شنیدن آنچه آنها می‌گویند. بسیاری از صاحب‌نظران توصیه می‌کنند که رشد مهارت‌های دریافت کلامی (شنیدن) باید قبل از بیان مهارت کلامی یا آموزش سخن گفتن صورت گیرد. شنیدن معمولاً در مرحله اول به نظر امری بدیهی است و در یادگیری زبان مورد غفلت قرار می‌گیرد، درحالی که شنیدن، مهارتی پایه و اساسی است و می‌توان آن را بهبود بخشید.

ضرورت و اهمیت شنیدن

چهار مهارت اصلی ارتباطات کلامی شامل شنیدن، صحبت کردن، خواندن و نوشتن است. نسبت هر کدام از این مهارت‌ها در ارتباطات کلامی به‌طور تقریبی شامل شنیدن ۴۵٪، صحبت کردن ۳۰٪، خواندن ۱۶٪، نوشتن ۹٪ است. این درحالی است که این نسبت در آموزش مدرسه برعکس می‌شود. به عبارت دیگر ما بیشترین زمان را برای آموزش نوشتن، سپس خواندن و بعد صحبت کردن اختصاص می‌دهیم و کمترین زمان را به شنیدن می‌پردازیم. درحالی که مهم و ضروری است که یک شنونده فعال باشیم که این درست نقطه مقابل یک دریافت کننده صرف است. (نمودار ۱)

نوشتن
٪۹

خواندن
٪۱۶

صحبت کردن
٪۳۰

شنیدن
٪۴۵

نمودار ۱- مهارت‌های اصلی ارتباطات کلامی

وقتی که فعالانه گوش می‌دهیم باید به محتوای گفتار گوینده «زیر و بم صدا»، «لحن، آهنگ آن» و «زبان بدن» شخص توجه کنیم.

نسبت این موارد شامل لغات شنیده شده ۷٪، آهنگ صدا ۳۸٪ و زبان بدن ۵۵٪ است. (شکل ۱)

لغات شنیداری ۷٪
آهنگ و لحن بیان ۳۸٪
زبان بدن ۵۵٪

شکل ۱- گوش دادن فعال

فعالیت ۲: یکی از هنرجویان متنی را برای شما می‌خواند، به لغات شنیداری، آهنگ، لحن بیان و زبان بدن او توجه کنید. در گروه‌های کلاسی نسبت این موارد را مشخص کنید. نتایج را با هم مقایسه نمایید و در مورد آن گفت‌وگو کنید.

گفت‌وگو
کنید

هدف توانمندسازی ۲-۲: فهرست واریسی از مراحل رشد شنوایی تهیه کند.

مراحل رشد شنوایی

مراحل رشد شنوایی به شرح زیر است:

۱ پیش از تولد:

جنین در حدود ۳ ماهگی در بارداری مادر می‌تواند بشنود و شاید یکی از ماندگارترین و زیباترین صدایی که تجربه می‌کند صدای ضربان قلب مادر است که بعدها نیز براساس آن به خواب می‌رود.

شکل ۲- لذت شنیدن

از ماه ششم جنین علاوه بر صدای درون شکم مادر، صداهای اطراف را نیز می‌شنود. به همین منظور به والدین پیشنهاد می‌شود که با فرزندشان صحبت کنند. برای او شعر بخوانند و با صداهای گوناگون آشنایش کنند. تحقیقات نشان داده است که جنین کودکی پس از تولد نسبت به کتاب‌ها، اشعار و موسیقی‌های شنیده شده در دوران جنینی حساسیت نشان خواهد داد.

۲ پس از تولد:

پس از تولد، خواندن را با لالایی‌ها و کتب ساده آهنگ‌دار ادامه دهید. اجازه دهید کودک لذت شنیدن را به مهارت شنیداری تبدیل کند (شکل ۲). مراحل رشد شنیداری به

تفصیل (یک ماهگی تا شصت ماهگی) در کتاب همراه هنرجو آمده است.

نکته

هر زمانی می‌تواند بهترین و دل‌انگیزترین زمان برای شنیدن باشد^۱.

تمرین کنید

فعالیت ۳: با استفاده از جدول رشد شنیداری کودکان در کتاب همراه هنرجو، فهرست واری برای سنجش رشد شنوایی دو کودک ۷ ماهه، ۱۵ ماهه یا دو کودک ۲۴ ماهه و ۳۶ ماهه تهیه کنید. با مشاهده کودکان آن را کامل کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

هدف توانمندسازی ۲-۳: گوش دادن فعال را توضیح دهد.

انواع گوش دادن

گفت‌وگو کنید

فعالیت ۴: در گروه‌های کلاسی با یکدیگر در مورد موضوعی گفت‌وگو کنید. به آنچه می‌گویید و آنچه می‌شنوید، توجه کنید. چند نوع گوش کردن را تجربه کنید. نظرات خود را با نظرات گروه‌های دیگر مقایسه کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

گوش کردن انواع مختلفی دارد و شامل موارد زیر است:

- ۱ کم گوش کردن: به آنچه مورد علاقه‌اش است گوش می‌کند.
- ۲ نیمه گوش کردن: مطالب کلی گوینده را مطابق میل خود می‌گیرد.
- ۳ گوش دادن صامت: بدون هیچ بازتاب و واکنش به گوینده گوش می‌دهد.
- ۴ گوش دادن مقطعی: شنونده هرگاه به مطلبی می‌رسد که با تجارب او هماهنگی دارد گوش می‌دهد.
- ۵ گوش دادن همراه: مطالب را با تجارب خود مربوط می‌کند.
- ۶ گوش دادن واکنشی: شنونده گوش می‌دهد تا در پاره‌ای از موارد پاسخ دهد و یا بپرسد.
- ۷ گوش کردن با احساس: شنونده گوش می‌دهد و واکنش عاطفی از خود نشان می‌دهد.
- ۸ گوش دادن فعال: شنونده گوش می‌کند تا بتواند با گوینده دادوستد اندیشه و افکار داشته باشد. (نمودار ۲)

نکته

هر شنیدنی به معنای گوش کردن نیست و تنها شنیدن است.

۱- توجه به جدول رشد شنوایی در کتاب همراه هنرجو شما را در این زمینه کمک می‌کند.

نمودار ۲- انواع گوش دادن

شنیدن به معنای گوش کردن فعال، طی کردن سه گام در ذهن است:

کودک باید ابتدا از منبع صوت، صداها را بشنود و دریافت کند، سپس با توجه کردن به آنها از میان صداها مزاحم (گفت‌وگوهای محیطی، سر و صدای تلویزیون و غیره) به صدای اصلی توجه کند، آن را انتخاب کند و معنای آن را با توجه به تجربه‌های خود درک کند.

ویژگی‌های گوش کردن فعال

برای گوش کردن فعال باید ویژگی‌های زیر را در نظر گرفت:

- گوش دهنده خوبی باشید: پیش از حرف زدن سعی کنید که گوش دهید. حرف کسی را قطع نکنید و در بین کلام گوینده، پیشنهاد راه حل ندهید (شکل ۳).
- از زبان بدن خود به طرز صحیح استفاده کنید: آرام بودن و به سخنان گوینده گوش کردن بدون حرکات اضافی و داشتن ارتباط چشمی با او مهم است. در اینجا توجه به حرکات بدن که با نحوه معاشرت هماهنگی دارد، پیشنهاد می‌شود (درست ایستادن، دست به کمر نبودن و غیره). با ارائه حرکات بدنی متناسب مثل تکان دادن سر یا یک لبخند هماهنگ با مطلب، گوینده را تأیید کنید و نشان دهید به سخنان او گوش می‌دهید.

استفاده از انگشت اشاره در صحبت کردن، نشانه خط و نشان کشیدن است. در نتیجه کودک به جای گوش دادن، به نتایج و عواقب بعدی شنیدنش توجه دارد.

نکته

شکل ۳- گوش دادن مربی به کودک

■ تمرکز داشته باشید: ذهنتان به دنبال کلام گوینده باشد، در ذهنتان معنای لغت به لغت را دنبال نکنید. کل پیام را دریافت کنید.

■ از نکات مهم یادداشت برداری کنید: یادداشت برداری سریع از شنیده‌ها، نشان دهنده توجه شما و گوش دادن فعال است.

■ نسبت به سخنان گوینده، اعلام صریح و روشن داشته باشید: پرسیدن سؤال با تکرار اطلاعات و خلاصه کردن با لغات شخصی نشان می‌دهد که چقدر از سخنان را دریافت کرده‌اید.

فعالیت ۵: رعایت نکردن کدام یک از ویژگی‌های بالا شما را از فهرست یک شنونده فعال دور می‌کند. در مورد دلایل آن با دوستان خود گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

گفت‌وگو کنید

موانع شنیدن

موانعی وجود دارد که می‌تواند شنیدن را مختل کند. این موانع به دو دسته فردی و محیطی تقسیم می‌شوند:

الف) موانع فردی شنونده

شکل ۴- خواب آلودگی

۱ داشتن مشکلات جسمی: یک شنونده خوب باید از نظر جسمانی، مشکلی مانند بیماری، خستگی، خواب‌آلودگی و یا گرسنگی شدید نداشته باشد، زیرا هر یک از این موارد، مانع تمرکز حواس می‌شود و نمی‌گذارد به مطلب خوب گوش دهد؛ در نتیجه، دریافت‌ها ضعیف می‌شود و یا اصولاً معنایی از جمله شنیده شده درک نمی‌کند. طبیعی است کودکانی که دارای نقص شنوایی در تشخیص صداها هستند، در مهارت گوش دادن بیش از بقیه مشکل دارند (شکل ۴).

۲ وجود نشانه های امراض گوش: مشکلاتی مانند گوش درد، تنفس با دهان، تلفظ غلط، سرگیجه و سردرد می تواند نشانه هایی از امراض گوش باشد که باید مداوا شود.

۳ کافی نبودن خزانه لغات: چهره و حالت کودکان در هنگام گوش دادن متفاوت است، زیرا برخی خزانه لغات محدودی دارند. برخی به اندازه کافی تجربه دارند و لغات زیادی بلد هستند و می توانند پاسخ بدهند. بنابراین اگر کودکی نام روباه را می داند دلیلی بر آشنایی با خصوصیات روباه نیست. او نمی داند که روباه مکار است و عاشق شکار مرغ است. بنابراین «عاشق شکار مرغ» هیجان داستان های روباه، مرغ و سگ را درک نخواهد کرد. پس باید به خزانه لغات و تجارب آنها توجه شود.

۴ دریافت نادرست: سرعت فکر بسیار سریع تر از سرعت کلامی است. به همین دلیل، اغلب کودکان به افکارشان اجازه می دهند که حواسشان از شنیدن پرت شود. زمانی که با کودکان کار می کنیم باید بستر ذهنی کودک را برای آنچه می خواهیم بگوییم آماده سازیم. این مسئله در مورد بزرگسالان نیز صادق است. برای مثال شما به عنوان شنونده باید بدانید که گوینده می خواهد در زمینه پزشکی یا روان شناسی و غیره صحبت کند.

۵ توجه نکردن: عقاید و نظریات کودکان باعث می شود که به گوینده های خاصی توجه کنند. چنانچه با او و افکارش تضاد داشته باشد، به او گوش نمی دهد. پس گذشته سخنگو، لهجه، ظاهر و آداب معاشرت او مانع از گوش کردن به او خواهد شد.

۶ درک ناکافی: آنچه کودک می شنود یا می فهمد، بستگی بسیاری به تجارب گذشته او دارد، زیرا توقعات ما از شنیده ها براساس آن نیست که گوینده چه می گوید، بلکه براساس خواسته های ما و آن چیزی است که ذهن ما می خواهد بشنود.

(ب) مانع محیطی شنونده

صدای محیطی زیاد: صداهایی مانند عبور و مرور ماشین، هواپیما، قطار، تلفن همراه، تلفن و به طور کلی آلودگی های صوتی هر یک می تواند مانع شنیدن و تمرکز کودک هنگام شنیدن شود و حواس پرتی ایجاد می کند.

فعالیت ۶: با توجه به شکل ۵ به سوالات زیر پاسخ دهید و دلایل را در کلاس ارائه دهید:

۱ چه کسانی بیشتر به حرف های مربی گوش می دهند؟

۲ چند نفر دو به دو با هم تعامل کلاسی دارند؟

۳ چه کسانی به نظر شما اصلاً به معلم گوش نمی دهند.

گفت و گو کنید

شکل ۵- موانع محیطی شنونده

از آنجا که گوش دادن یک فرایند دریافتی است، مربی به ندرت می‌تواند حدس بزند که درون کودک چه می‌گذرد؟ خیره شدن به مربی دلیل بر گوش دادن نیست. حتی گاهی تشویق‌های بی‌جا مثل اینکه «بابک چقدر خوب گوش می‌دهد» می‌تواند وضع کودک را بدتر کند، زیرا او اصلاً توجهی به مربی ندارد.

نمودار ۳- پیش داوری ممنوع

آیا افراد باهوش شنونده بهتری هستند؟

به نظر می‌رسد، این خطا بین مردم بسیار رایج است. کاملاً واضح است که افراد باهوش قابلیت‌های بیشتری برای شنیدن دارند، اما این عقیده که افراد باهوش شنونده بهتری هستند، اشتباه است. واقعیت عکس این مطلب را نشان می‌دهد.

چند سال پیش، یک آزمون استاندارد گوش دادن و یک آزمون استاندارد هوش برای دانشجویان در چند کلاس اجرا شد. نتایج دو آزمون برای هر دانشجو مورد مقایسه قرار گرفت. با کمال تعجب مشاهده شد، همبستگی کمی بین نمرات به دست آمده از این دو آزمون وجود دارد. دانشجویان باهوش‌تر در آزمون گوش دادن نمرات پایین‌تری نسبت به آنهایی که بهره هوشی کمتری داشتند، کسب کرده بودند. این نتیجه مبین آن است که افراد باهوش‌تر، به‌رغم برخورداری از این موهبت، تا زمانی که میل به گوش کردن نداشته باشند، لزوماً شنونده بهتری نیستند. همچنین هوش بالا می‌تواند متغیر مداخله‌گری در گوش دادن دانشجویان باهوش باشد.

آیا با افزایش سن، گوش دادن فعال‌تر می‌شود؟

استعداد یا توانایی گوش دادن و دستیابی به معنای مناسب پیام، با بالا رفتن سن و کسب تجربه بهتر می‌شود. البته هر چند در این سنین توانایی گوش دادن افزایش می‌یابد، ولی عملکرد گوش معمولاً کاهش می‌یابد. تحقیقاتی که در مورد ارتباط سن با رفتار شنیداری انجام شده نشان می‌دهد نوجوانان و حتی جوانان در سنین اولیه جوانی، شنونده بهتری هستند. والدین اغلب از این یافته‌ها تعجب نمی‌کنند و تصور می‌کنند وقتی افراد به سن بالاتر می‌رسند، قوای شنیداری آنها بهتر می‌شود. اما متأسفانه این‌طور نیست. بزرگسالان مشکلات و موضوعات را بیشتر درک می‌کنند، ولی وقتی دریافت پیام به نسبت سن و سطح سواد در نظر گرفته می‌شود، نتایج آن کاهش در گوش دادن فعال را نشان می‌دهد. معمولاً قوای گوش دادن افراد با افزایش سن تحلیل می‌رود.

فعالیت ۷: در گروه‌های کلاسی با جست‌وجو در منابع علمی بروشوری با عنوان «راهکارهایی برای مقابله با موانع فردی و محیطی شنیدن» کودکان تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.

هدف توانمندسازی ۴-۲: فعالیت‌های آموزشی را برای پرورش گوش دادن فعال طراحی و اجرا کند.

سبک‌های شنیدن

با توجه به تفاوت‌های فردی، نحوه گوش دادن فعال نیز متفاوت است. شنیدن کودکان دارای سه سبک است که در نمودار ۴ نشان داده شده است:

نمودار ۴- سبک‌های شنیداری

۱ سبک چرایی: کودکان جست‌وجوگر، همیشه به دنبال یافتن چرایی‌های منطقی یا علت و معلولی در محیط اطراف و روند عادی زندگی مانند «چرا یخ لیز می‌خورد؟» و «چرا صابون کف می‌کند؟» هستند. سبک این دسته از کودکان در شنیدن، چرایی است؛ زیرا برای هر اتفاقی به دنبال چرایی هستند.

۲ سبک نتیجه‌ای: کودکان این گروه کم حوصله و بی‌طاقت هستند، با شتاب با مسائل برخورد می‌کنند، به دنبال یافتن سریع نتایج هستند، معمولاً پاسخ‌های بسته و کوتاه «بله و خیر» را دنبال می‌کنند و همین پاسخ برای آنها کافی است. مانند پاسخ به سؤال «دانه‌شن در آب حل می‌شود؟» یا «پرتقال ترش است؟» در این حالت کودکان تنها به دنبال نتیجه نهایی هستند.

۳ سبک فرایندی: پی بردن به جزئیات برای کودکان این گروه از اهمیت خاصی برخوردار است. برای مثال «پختن غذا روی گاز و چراغ نفتی چه تفاوت‌هایی دارند؟» در پاسخ به این سؤال کودکان جزئی‌نگر به دو منبع یعنی گاز و چراغ توجه می‌کنند و سپس با مقایسه آنها، نتیجه را بیان می‌کنند. بنابراین برخورد کودکان در شنیدن این نوع سؤال، شنیدن فرایندی است (شکل ۶).

مثال: حل شدن نمک و شن در آب

سبک چرایی: به دنبال یافتن علت حل نشدن شن در آب است.

سبک نتیجه‌ای: به دنبال این است که آیا شن در آب حل می‌شود؟ پاسخ خیر و آیا نمک در آب حل می‌شود؟ پاسخ بلی

پودمان دوم: توسعه مهارت‌های شنیداری کودک

سبک فرایندی: به جزئیات شن و نمک توجه می‌کند و آنها را با هم مقایسه می‌کند و به حلالیت این دو توجه ندارد.

شکل ۶- سبک های شنیدن

فعالیت ۸: در گروه‌های کلاسی با توجه به شکل ۶، به سؤالات پاسخ دهید و نتیجه را با سایر گروه‌ها مقایسه کنید.

الف) سبک شنیدن هر فرد را مشخص کنید و دلایل خود را بیان کنید.

ب) شما دارای کدام سبک شنیدن هستید؟ در مورد ویژگی‌های سبک شنیدن خود با هم گروه‌هایتان گفت‌وگو کنید.

گفت‌وگو
کنید

هدف توانمندسازی ۵-۲: پرورش توانمندی‌های شنیداری کودک را توضیح دهد.

پرورش توانمندی‌های شنیداری کودک

فعالیت ۹: آخرین جمله‌ای که قبل از ورود به کلاس شنیده‌اید، چه بود؟ آن را بنویسید و جمله خود را با سایر همکلاسی‌ها مقایسه کنید.

گفت و گو کنید

همان گونه که در مباحث قبلی اشاره شد، هر شنیدنی به معنای گوش کردن نیست. هر چند کودک با توانایی‌های شنیدن متولد می‌شود اما گوش کردن یک فرایند اکتسابی است. از این رو برای تقویت و کسب این توانایی و رسیدن به توانمندی‌های شنیداری لازم است به موارد زیر توجه نمود (نمودار ۵):

نمودار ۵- توانمندی‌های شنیداری کودک

۱- تمرکز، توجه و زیر و بمی صداها

الف) تمرکز

تعریف تمرکز: تمرکز یعنی آگاهی از اتفاقاتی که در درون و اطراف در لحظه کنونی رخ می‌دهد.^۱ مثلاً ریسمانی را در نظر بگیرید که مانند دانه‌های تسبیح پر از مهره است. اتفاقات رخ داده در طول روز همان دانه‌ها هستند و تمرکز حواس، ریسمان و نخ است که این دانه‌ها را کنار هم نگاه داشته است. استحکام ریسمان، نتیجه تمرکزی است که به واسطه کسب مهارت‌ها به دست آمده است. **ضرورت و اهمیت تمرکز:** تمرکز داشتن و حضور ذهن، چاره مؤثر برای رفع همه مشکلات دنیا نیست، اما همیشه راهکارهایی مقابل ما، برای برخورد با واقعیت قرار می‌دهد. برای مثال در یک مرکز پیش از دبستان شما مشغول خواندن کتاب برای کودکان هستید، صدای زنگ تلفن و یا جاروبرقی در فضای مهد کودک، مانع ادامه کار شما و تمرکز کودکان می‌شود. برای ایجاد تمرکز در کودکان لازم است ابتدا صداها را قطع کرد. از آنجا که نمی‌توانید همیشه افراد و فضا را مطابق میل خود تغییر دهید، باید عادات و شیوه‌های برخورد درست را به کار بست. تمرکز عادت مفیدی است که همواره به دنبال خود آگاهی حاصل می‌شود. پس وجود تمرکز حواس نه تنها در کودکان، بلکه در مربیان نیز اثر دارد و باعث افزایش کارایی خواهد شد.

۱- اسکولبرلین دپورا ۲۰۱۳

همه در فکر تغییر دنیا هستند اما هیچ‌کس در اندیشه تحول خویش نیست^۱.

برای تمرکز باید :

- ۱ عوامل مزاحم که مستلزم برقراری نظم و زمان‌بندی است، رفع گردد.
- ۲ توجه خاص به موضوع صورت گیرد؛ یعنی باید نقطه مورد نظر روشن شود.

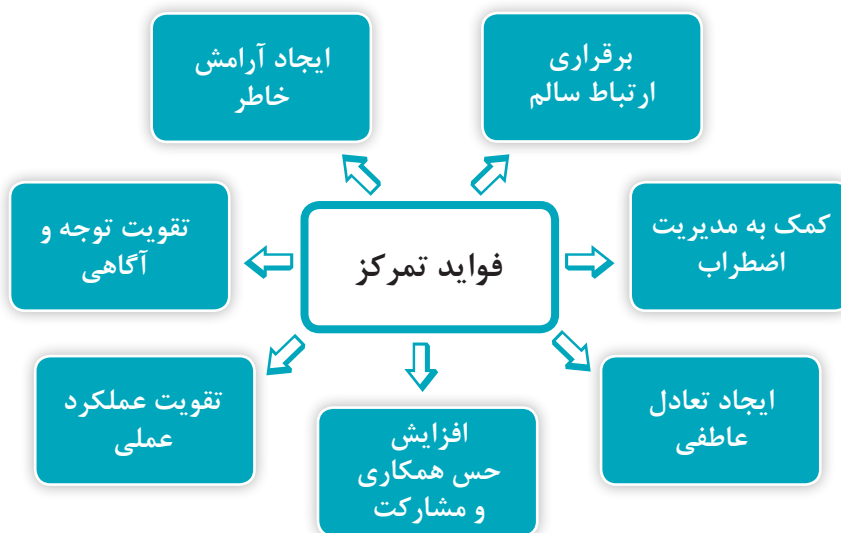
گفت‌وگو کنید

فعالیت ۱۰: فرض کنید که در جمع دوستان خود می‌خواهید سخنرانی کنید. چه عواملی می‌تواند تمرکز شما را به هم بزند؟ در گروه‌های کلاسی در این مورد با هم گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

فواید تمرکز

تمرکز باعث دلنشین‌تر شدن فضای آموزشی و بهره‌وری بیشتر کودکان می‌گردد. فواید تمرکز داشتن کودکان در نمودار ۶ نمایش داده شده است.

نمودار ۶- فواید تمرکز

مهارت‌های مؤثر برای تمرکز

با توجه به فواید تمرکز در کلاس، برای ایجاد آن در مربیان و کودکان، راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

الف) مربیان

- داشتن علامت از پیش تعیین شده: یک زنگ یا زنگوله مخصوص یا پخش یک سرود و نواختن یک ساز می‌تواند نشانگر آغاز و یا شروع کلاس باشد.

- **ابتکار در حضور و غیاب:** به جای نام بردن کودکان کلاس و پاسخ‌های همیشگی آنها (حاضر) می‌توانید از دست زدن یا ایستادن و یا تولید صدای خاص یا حتی اسامی دیگر استفاده کنید.
- **طرح چیستان و معما در فعالیت‌های گوناگون:** با طرح چیستان و معماهای ساده، با توجه به سن و علاقه‌مندی کودکان، از آنها بخواهید به صورت گروهی آن را حل کنند.
- **استفاده از اشعار آهنگین:** صبح‌ها را با یک قطعه شعر مورد علاقه کودکان شروع کنید.
- **استفاده از بازی‌ها:** جورچین‌های یک بعدی و سه بعدی لوتو و دومینوهای اشکال، رنگ و اشیا، با توجه به سن کودک و گاه با نشان دادن تصاویر کامل قبل از کار و یا بدون تصویر در اختیار کودکان قرار دهید.
- **تمرین سکوت:** با یک دقیقه سکوت و کشیدن یک نفس عمیق می‌توانید به کودکان فرصت یافتن راه حل مناسب بدهید.
- **رضایت از خود:** از عباراتی که منعکس‌کننده رضایت خاطر و مهربانی است، برای ایجاد تمرکز در کودکان استفاده کنید. مانند «من شاد هستم»، «روز خوبی را داشتم» و «شما به من آرامش می‌دهید».

ب) کودکان

از کودکان بخواهید:

- ۱ هر روز صبح به شما بگویند اولین صدایی که شنیده‌اند، را بیان کنند.
- ۲ نفس عمیق بکشند و به پر و خالی شدن شش‌های خود توجه کنند.
- ۳ سه بار نفس عمیق بکشند، سپس آرام آرام آن را بیرون بدهند.
- ۴ به تصویری که شما آگاهانه به دیوار چسبانده‌اید، مانند منظره دریا یا جنگل و غیره، چند لحظه نگاه کنند.
- ۵ روی بدنشان تمرکز کنند و با اعلام شما، دست‌ها را باز و بسته و پاها را خم و راست کنند و حرکات را اجرا نمایند.
- ۶ به آنچه در محیط اطرافشان می‌بینند و می‌شنوند توجه کنند (شکل ۷).

شکل ۷- تمرکز در کودکان

توجه به صدا

فعالیت ۱۱: در گروه‌های کلاسی، یک دقیقه سکوت کنید و به صداهای اطراف با تمرکز گوش کنید و موارد زیر را انجام دهید:

- ☐ فهرستی از صداهایی را که می‌شنوید، تهیه کنید.
- ☐ نتیجه را با دوستانتان مقایسه کنید و در کلاس ارائه دهید.

فهرست
تهیه کنید

پس از تمرکز و حتی در سکوت بهتر می‌توانیم صداهای محیط را بشنویم. در زندگی عادی توجه به صداها نیاز به تمرین و کسب مهارت دارد و چه بسا می‌تواند ما را از بسیاری خطرات ناشی از بی‌توجهی به صداها برهاند؛ برای مثال، به صدای بوق ماشین و یا سقوط یک شیء. بنابراین برای پرورش توجه به صدا باید:

۱ کودکان را تشویق کنید که با رعایت سکوت به صدای محیط توجه کنند و سپس منبع صدا را مشخص کنند. حتی می‌توانید با طرح سؤالات یا تمرین‌هایی توجه او را به صداهای گوناگون جلب کنید.

۲ با بستن چشم‌های کودک و ایجاد صدا مانند بستن در، مچاله کردن کاغذ، به زمین انداختن اشیای درون جعبه، انداختن اشیاء و تکان دادن آنها و غیره، در مورد صداهای تولید شده و منبع آن صحبت کنید.

۳ از کودکان بخواهید صداهایی که در طبیعت می‌شنوند، تکرار کنند؛ مانند صدای باد، باران، طوفان، خش خش برگ و صداهای محیطی مانند تیک‌تاک ساعت، بوق ماشین، صدای قطار، آژیر، تکرار صدای حیوانات مانند گاو، گربه، سگ، مرغ، خروس و غیره. این صداها می‌تواند قبلاً ضبط شود و در کلاس استفاده شود.

۴ از کودکان بخواهید با ابزارهای ساده‌ای که در زندگی روزانه خود با آنها سر و کار دارند، صداهای مختلف را تولید کنند:

انداختن یک تکه سنگ به درون آب برای تولید صدای سقوط شیء در آب (شکل ۸).

شکل ۸- انداختن سنگ درون آب

■ **کوبیدن دو قطعه مکعب چوبی با سطح بزرگ برای تولید صدای گام‌های انسان (شکل ۹).**

شکل ۹- کوبیدن دو قطعه چوب به هم

■ **کوبیدن با فاصله دوتکه چوب** با سطح کم برای تولید صدای بالا رفتن از پله‌ها (شکل ۱۰).

شکل ۱۰- کوبیدن با فاصله دوتکه چوب

■ **کوبیدن در یک جعبه چوبی** برای تولید صدای باز و بسته شدن در (شکل ۱۱).

شکل ۱۱- کوبیدن در یک جعبه چوبی

■ **مچاله کردن ظرف یک بار مصرف آلومینیومی** برای تولید خرد شدن برگ‌ها و شاخه‌ها (شکل ۱۲).

شکل ۱۲- مچاله کردن ظرف

■ **حرکت دادن تعدادی مهره در یک کاسه** برای تولید صدای طوفان (شکل ۱۳).

شکل ۱۳- حرکت دادن

■ **کشیدن دستان خیس بر بادکنک باد شده** برای تولید صدای باز شدن دروازه (شکل ۱۴).

شکل ۱۴- کشیدن دست بر بادکنک

■ **ضربه زدن** به ظرف آلومینیومی یک‌بار مصرف برای تولید شکستن شاخه درخت (شکل ۱۵).

شکل ۱۵- ضربه زدن به ظرف آلومینیومی

تمرین کنید

فعالیت ۱۲: هر کدام از روش‌های بالا را انجام دهید و گزارشی از آن را در کلاس ارائه کنید.

زیر و بمی صدا

همه اصطلاح صدای کلفت و نازک را شنیده‌ایم و حتی با آن برخورد کرده‌ایم. طول موج در واقع همین خاصیت صداها است. در موسیقی از اصطلاحات دیگری مانند بم و بالا یا زیر و پایین، استفاده می‌شود.

شکل ۱۶- تجربه موسیقایی کودک

ضرورت و اهمیت شناخت زیر و بمی صدا: معمولاً ما در ارتباطات کلامی، از زیر و بمی صدا استفاده می‌کنیم بدون اینکه آن را چنین بنامیم؛ مثلاً برای صدا کردن کودک یا دوست با توجه به فاصله مکانی از صدای بلند استفاده می‌کنیم و یا در پاسخ هیجانی به دوستی که بعد از مدت‌ها او را دیده‌ایم، صدایمان تغییر می‌کند. همچنین در خواندن لالایی برای کودک از صدای «زیر» استفاده می‌شود و یا در نقل داستان با توجه به شخصیت مورد نظر، صدا «بم یا نازک» می‌شود. از این رو این مسئله باید به کودکان آموخته شود:

■ زیرا اولین تجارب موسیقایی کودک زمانی است که همراه با آواز یا ترانه‌ای، حرکتی انجام می‌دهد؛ مثلاً دست می‌زند، پا می‌کوبد و یا می‌پرد (شکل ۱۶).

■ حرکات آهنگ‌دار کودک برای او طبیعی است و در صورت تکرار علاوه بر یادگیری، اعتماد بنفس او را بالا می‌برد و موجب کاهش فشارهای روانی مانند خشم، خجالت، ترس و غیره می‌شود.

روش‌های تشخیص کیفیت صداها و پرورش آن: هنگامی که آموزش کودکان با بازی و سرگرمی همراه می‌شود، آنها با حوصله و تمرکز بیشتری به آن می‌پردازند، کمتر خسته می‌شوند و از آن لذت می‌برند. به همین خاطر، مربیان کودک می‌کوشند تا مفاهیم آموزشی کودکان را با سرگرمی و بازی توأم کنند و انگیزه و تمرکز آنها را برای یادگیری ترغیب نمایند.

- با چند پیشنهاد زیر می‌توانید تشخیص کیفیت صداها را در کودکان پرورش دهید:
- بگویند کدام حیوان صدای زیر و کدام یک صدای بم دارد.
- با استفاده از قوطی و سنگ‌ریزه‌های مختلف، صداها را زیر و بم به وجود آورند.
- اشعار یک ترانه را با نُت‌های مختلف (زیر و بم) بخوانند.
- وسایل گوناگونی مانند نوارهای آلومینیومی، زنگوله، لیوان، ماهیتابه و ... را با نخ از چهار پایه‌ای آویزان کنید و از کودکان بخواهید آنها را با ابزاری به صدا درآورند و تفاوت صداها را توضیح دهند.

برای تقویت درک موسیقی و دقت شنوایی کودکان، از فعالیت‌ها و بازی‌های موزیکال استفاده فراوانی می‌شود. در واقع این بازی‌های فکری، ذهن کودک را برای درک عمیق و زیر بنایی موسیقی پرورش می‌دهد و تشخیص و قضاوت او را نسبت به چگونگی اصوات، دقیق می‌سازد.

تمرین‌هایی برای پرورش تشخیص کیفیت صداها در کودکان

تمرین‌های زیر برحسب سن و مرحله آموزشی که کودک در آن قرار دارد، قابل استفاده است و مربی می‌تواند نمونه‌های زیادی از آنها را بسازد:

شکل ۱۷- تقویت درک موسیقی

■ با دستمالی چشم‌های یکی از بچه‌ها را ببندید. از کودک دیگری بخواهید که به همراه سازکوبه‌ای^۱ پیشاپیش او حرکت کند تا کودک مورد نظر صدایی را که می‌شنود تعقیب کند (شکل ۱۷). این تمرین به شکل دیگری هم انجام می‌شود: کودک ساز به دست، آهسته به گوشه‌ای از کلاس می‌رود و از آنجا ساز را به صدا در می‌آورد. کودک چشم بسته باید با شنیدن صدا جای او را پیدا کند. در صورت موفقیت، کودک نوازنده می‌تواند جای خود را تغییر دهد و پس از سه بار موفقیت، بازی عوض می‌شود و نوبت به دیگری می‌رسد.

■ از کودکان بخواهید با فاصله کمی کنار هم بنشینند و چشمان خود را ببندند و یا سر خود را

روی میز بگذارند. آنگاه یکی از کودکان آهسته از بالای سر آنها حرکت کند و به‌طور دلخواه بالای سر یکی از آنان سازکوبه‌ای (مانند جفجغه) را به صدا درآورد، سپس آن کودک بلند شود و بگوید «من» و مجدداً سر خود را روی میز بگذارد. کودکان می‌توانند به جای نواختن ساز، دست خود را آهسته برهم بزنند.

■ از کودکان بخواهید در سکوت و بی حرکت بایستند و به محض شنیدن صدای ساز، هر حرکتی را که دوست دارند، انجام دهند. با قطع صدا به حالت سکوت و سکون کامل بازگردند و مجدداً با شنیدن صدا، حرکت دلخواه خود را انجام دهند.

۱- منظور کوبیدن دو شیء به هم است، مثلاً دو قطعه چوب یا یک قوطی خالی و یک مداد و ...

- از کودکان بخواهید با چشم بسته بدون آنکه مسیر راه رفتن و قدم زدن مربی را ببینند و تنها با توجه به صدای پای او، مسیر حرکت را حدس بزنند.
- کودکان به نوبت اشیاء را بی صدا از روی میز بردارند و روی میز بگذارند؛ به طوری که صدای حرکت دست و پا و یا بلند کردن شیء و جابه جایی آنها به گوش کسی نرسد.

تمرین کنید

فعالیت ۱۳: تمرینات پرورش تشخیص کیفیت صداها را با دوستان خود اجرا کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

۲- شعرخوانی

معمولاً اولین تجربه موسیقایی کودک، خواندن ترانه یا شعر با حرکات است. اگر کودکان کلام آهنگینی را مرتب بشنوند، یاد می گیرند که همراه آن بخوانند و بر این اساس، اول آخرین کلمه یک بیت را می گویند.

گردن کجه گلابی   مالِ کرچِ گلابی

در اینجا اولین حرف آخرین کلمه، «گ» است که تکرار می کنند. رفته رفته، با اعتماد بنفس می توانند کلمات بهتر و بیشتری را بگویند به همین ترتیب کلمات آهنگین تند آنها را بیشتر جلب می کند، بخصوص اگر با حرکات و موسیقی توأم باشند.

جوجه جوجه طلایی	نوکت زرد و حنایی
تخم خود را شکستی	چگونه بیرون جستی
گفتا، جایم تنگ بود	دیوارش از سنگ بود
نه پنجره نه در داشت	نه کس زمن خبر داشت
تخم خود را شکستم	یکباره بیرون جستم ^۱ .

شعر از جمله مواردی است که علاوه بر افزایش مجموعه لغات، حساسیت به گوش دادن را نیز گسترش می دهد. سعی کنید اشعاری را پیدا کنید که در آن افعال زیادی برای نمایش وجود داشته باشد.

تمرین کنید

فعالیت ۱۴: در گروه های کلاسی، مجموعه ای از اشعار کودکان را تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.

ضرورت و اهمیت استفاده از شعر و سرود

- گوش کردن کودکان به شعر، به دلایل زیر مهم و ضروری است:
- گوش کردن به شعر، برای کودکان لذت بخش و مطبوع است.
- زیبایی کلام در شعر باعث افزایش حساسیت کودکان نسبت به هر آنچه در محتوای شعر وجود دارد (مردم، اشیاء، گیاهان و جانوران) می شود.
- کودکان با گوش دادن به اشعار می آموزند که نیاز به مهربانی و زیبایی دوستی، نیاز مشترک انسان هاست

- و آنها می‌توانند از طریق شعر با این نیازها آشنا شوند و پیوند عاطفی برقرار کنند.
- شعرها خزانه لغات کودکان را افزایش می‌دهند و سطح خواندن را بالا می‌برند.
- با آموزش شعر و سرود می‌توان مفاهیم علمی را به کودکان آموزش داد.

چگونه برای کودکان شعر انتخاب کنیم؟

- ۱ مضامین شعر کودکان باید به گونه‌ای باشد که همه کودکان جامعه، اگر هم نسبت به آنها تجربه فردی ندارد، لاقلاً با آنها آشنا باشند و از زندگی روزمره آنها الهام گرفته باشد. این مضامین باید با ویژگی‌های سنی کودک و علایق وی نیز مرتبط باشد؛ درخشندگی خورشید، شگفتی یک روز برفی، پرواز پرندگان، الاکلنگی که سوار می‌شود و غیره. از جمله مفاهیم مورد علاقه آنهاست.
- ۲ معمولاً اشعار ویژه کودکان نباید زیاد طولانی باشند، مگر در مورد قصه‌های منظوم. زیرا کودک خیلی زود از یکنواختی خسته می‌شود و نمی‌تواند مدت طولانی تمرکز داشته باشد.
- ۳ استفاده از استعارات و تشبیهات زیاد در شعر کودکان مجاز نیست، زیرا کودک معنای شعر را درک نمی‌کند و در بمباران تصاویر و لغاتی قرار می‌گیرد که برایش مأنوس نیست؛ در نتیجه هرگز از شعر لذت نمی‌برد و سعی می‌کند که آهنگ شعر را به خاطر بسپارد.
- ۴ مربیان باید با مطالعه شعرهای مختلف، اشعار مناسب را برای کودکان انتخاب و فهرست نمایند تا در زمان مقتضی از آنها استفاده کنند.

چگونه کودکان را به شعر خواندن ترغیب کنیم:

- برای آموزش شعر به کودکان هرگز نباید آنها را به اجبار وادار به خواندن شعر کرد. خواندن یک بیت شعر از روی علاقه و رغبت چه بسا با ارزش‌تر از حفظ کردن یک شعر کامل است.
- خودتان آن شعر را دوست داشته باشید، در غیر این صورت نمی‌توانید آن گونه که باید، احساس را چاشنی شعرخوانی کنید.
- اشعار را قبل از اجرا چندین بار (با صدای بلند) برای خودتان بخوانید تا کاملاً آن را حس کنید و وزنش را یاد بگیرید.
- چنانچه گمان می‌کنید لغاتی در شعر برای کودک قابل درک نیست، قبل از شعرخوانی آن را معنا کنید.
- قبل از شعرخوانی، برای کودکان توضیح دهید که می‌خواهید شعر جدیدی را با این نام و با این موضوع برایشان بخوانید.
- در شعر خواندن لغات را واضح بیان کنید و از مکث‌های به موقع استفاده کنید.
- پس از خواندن شعر، چند لحظه سکوت کنید و سپس دوباره شعر را بخوانید.
- از کودکان بپرسید که آیا دوست دارند با شما شعر را تکرار کنند؟ در صورت تمایل آنها، شعر را با آنها بخوانید. طبیعی است که بعضی از آنها تنها بعضی لغات را تکرار می‌کنند و بتدریج شعر کامل می‌شود.
- هرگز شعرها را بخش بخش نکنید چون مفهوم شعر ناقص می‌شود.
- گاهی از دست زدن و یا زدن دو قطعه چوب به هم، برای همراهی شعر استفاده کنید.
- هرگز از کودکان نخواهید که با صدای بسیار بلند که شبیه جیغ زدن است، شعر بخوانند.
- یک نسخه از اشعار را به کودکان بدهید تا در صورت تمایل، والدینشان برای آنها بخوانند.
- برای آشنایی کودکان با آهنگ، از بازی‌های مناسب مثل بازی با لغات هم قافیه نیز استفاده کنید (شکل ۱۸).

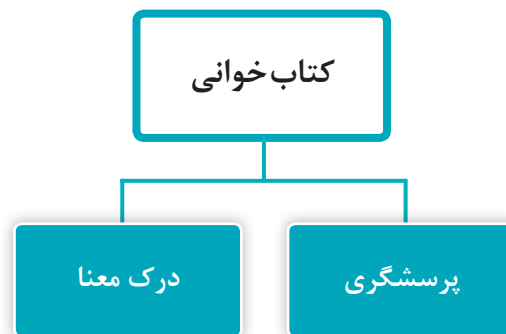

وقتی کودکی شعری را حفظ کرد، احساس لذت و غرور می‌کند و این احساس، پایه و انگیزه یادگیری‌های بعدی او خواهد بود.

شکل ۱۸- شعر خوانی کودکان

۳- کتاب خوانی

نمودار ۷- کتاب خوانی

آخرین مرحله پرورش توانمندی‌های شنیداری، کتاب خوانی است. کتاب خوانی می‌تواند در دو جهت پرسشگری و درک معنا اثر گذار باشد (نمودار ۷) زیرا خواندن کتاب برای تمرین گوش دادن بسیار مفید است. در انتخاب کتاب به سن و علائق کودک باید توجه شود. کتاب علاوه بر ادراک بصری، توجه به جزئیات و رشد مهارت گویایی، قدرت شنوایی و درک مطلب را نیز بالا می‌برد. در انتخاب کتاب تنوع از جمله مواردی است که زمینه را برای گفت‌وگو آماده می‌سازد؛ مانند کتاب تصویری که فرصتی برای گفت‌وگو پیرامون تصاویر

شکل ۱۹- کتابخوانی برای کودک

فراهم می‌سازد یا کتاب‌های آوازی که به سرودها و اشعار کودکانه توجه دارد و بالاخره کتاب‌های داستان و غیره^۱ که در فصول آینده مفصلاً در این مورد بحث خواهد شد (شکل ۱۹).

پرسشگری

آنچه که شنیدن را می‌تواند تبدیل به گوش کردن فعال نماید، پرسش‌هایی است که در زمینه آن مطلب خواندنی، مطرح می‌شود و در شخص درونی می‌گردد؛ از این رو ابتدا باید به پرسش و نوع آن توجه خاص داشت. این مسئله‌ای است که در تمام مراحل رشد کلامی کاربرد دارد.

فعالیت ۱۵: در گروه‌های کلاسی، در موارد زیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.
چرا پرندۀ زرد در دفتر نقاشی با رنگ قرمز نارنجی و یا آسمان آبی با رنگ زرد، سبز می‌شود؟ اگر حیوانات لباس بپوشند چه می‌شود؟ در این زمینه دلایل خودتان را در کلاس ارائه دهید.

گفت‌وگو
کنید

کودکان وقتی صدایی را می‌شنوند، سرشان را به آن سمت می‌چرخانند؛ وقتی بوی بدی را حس می‌کنند، دماغشان را می‌خاراندند؛ وقتی بیسکویتشان در فنجان چای ناپدید می‌شود با تعجب به ما نگاه می‌کنند؛ و وقتی اولین حباب صابون در دست‌هایشان می‌ترکد، بی‌اختیار می‌ترسند. این نشان‌دهندۀ آن است که کودکان ذاتاً کنجکاو هستند و نسبت به محیط اطرافشان حساس‌تر و کنجکاوتر هستند.

پرسش چیست: سؤال و یا سؤالاتی است که فرد را مجبور به پاسخ می‌کند.
ضرورت و اهمیت پرسشگری: نخستین مکانی که کودک توانایی پرسیدن را می‌آموزد، محیط خانه است. اما همین کودکان وقتی وارد مرکز آموزشی می‌شوند، مکالماتشان با معلم کاهش می‌یابد. در طول مکالمه مربی معمولاً آغازکننده و پاسخ‌دهنده است. کمتر صحبت می‌کنند، کمتر از جمله‌های دشوار استفاده کرده و کمتر می‌پرسند و نهایتاً از زبان کمتر استفاده می‌کنند. دلیل چیست؟ دلیل را می‌توان در نوع پرسش مربی‌ها جست‌وجو کرد. پرسش‌هایی با جواب‌های معلوم، نداشتن شناخت کامل از دانش کودک، ندادن انگیزه و توجه نکردن به دیدگاه و تجزیه و تحلیل پاسخ‌ها، هر یک می‌تواند یکی از موارد کاهش‌دهنده مکالمات کودک باشد. پس طرح پرسش درست گام‌های یادگیری را مشخص و استوار می‌سازد و ضرورت و اهمیت پرسیدن را بیشتر نمایان می‌سازد (شکل ۲۰).

۱- در فصول آینده در مورد انواع کتاب‌های کودکان گفت‌وگو خواهد شد.

شکل ۲۰- پرسشگری در کودک

نکات اساسی در راستای پرسشگری

- ۱ معمولاً از سؤالات ساده توصیفی «چه» و «چگونه» به سؤالات «چرا» و «برای چه» باید حرکت کنید.
- ۲ پرسش‌هایی کمتر اما بهتر از کودکان بپرسید.
- ۳ زمان بیشتری برای پاسخگویی به کودکان بدهید.
«زمان انتظار» کیفیت پاسخگویی را افزایش می‌دهد. منظور از «زمان انتظار» فرصتی است که شما به عنوان مربی در اختیار کودک قرار می‌دهید تا پاسخ بگوید. این زمان در دو حالت به کودک داده می‌شود:
  - بعد از پرسش: در این حالت شما برای تشویق کودکان به گفتن پاسخ متفکرانه باید به او زمان بدهید. مثلاً از کودک می‌پرسیم چرا مار نمی‌تواند لباس بپوشد؟
  - بعد از پاسخ: در این حالت، شما نمونه‌ای از پاسخ متفکرانه را به عنوان الگو معرفی می‌کنید. پس سؤال را گسترده‌تر می‌کنید و اجازه می‌دهید کودکان دیگر به سؤال شما فکر کنند و پاسخ مناسب را ارائه دهند. بعد از سؤال اول از کودکان بپرسید چرا جوجه تیغی و بز نمی‌توانند لباس بپوشند؟
- ۴ از داورهای عجولانه و قضاوت‌های سریع بپرهیزید. باید توجه داشته باشید دسته‌ای از کودکان سریع و با کمی فکر جواب می‌دهند (شتاب‌زده‌ها)؛ در صورتی که گروهی از آنها باید فکر کنند تا پاسخ دهند (کودکان متفکر).
- نکته مهم قضاوت سریع شماست، چرا که چه بسا تشخیص این دو گروه بسیار سخت است و شاید گروه دوم به دلیل ترس از پاسخ غلط و گروه اول به دلیل ندانستن زمان پاسخگویی را طولانی کنند. چرایی را شما به عنوان مربی باید به مرور بتوانید تشخیص دهید.
- ۵ کودکان را به پرسیدن بهتر و بیشتر تشویق کنید. تشویق باعث ترغیب آنها به ادامه پرسش و تفکر می‌شود.
- ۶ در پرسش و پاسخ هرگز تقویت‌های غیر کلامی کودکان را فراموش نکنید. یک لبخند، تماس چشمی، تائید با تکان دادن سر و غیره می‌تواند باعث تقویت روحیه پرسشگری و پاسخ‌دهی در آنها شود.

فعالیت ۱۶: با مراجعه به واژه‌نامه فارسی - انگلیسی در کتاب همراه هنرجو، مشتقات لغت question را به همراه معانی آن از فرهنگ نامه انگلیسی - فارسی پیدا کرده و در کلاس ارائه دهید.

جست‌وجو
کنید

هدف توانمندسازی ۲-۶: فعالیت‌هایی برای پرورش توانمندی‌های شنیداری کودک طراحی و اجرا کند.

روش‌های پرسشگری

«پرسیدن سکویی است برای یادگیری جدید»؛ بنابراین با دادن فرصت‌های مناسب به کودکان و پرسش‌های درست، می‌توان آنها را در مسیر مناسب قرار داد، چرا که آنها ذاتاً کنجکاو و دوست دارند از همه چیز سر درآورند (شکل ۲۱).

شکل ۲۱- کودکان کنجکاو

از آنجا که کودک دنیا را از طریق حواس کشف می‌کند، در ابتدا باید گیرنده‌های حسی آنها تقویت شود. در عین حال انگیزه آنها برای جست‌وجو، مقایسه، خاموش کردن، کشف کردن و غیره از طریق اجرای فعالیت‌ها، کسب تجربه و اعلام نظر و تصمیم‌گیری ادامه یابد و به تفکر او شکل با ثبات‌تر و کامل‌تری بدهد تا او نتیجه جست‌وجوهایش را در دنیای پیرامونش تعمیم دهد (نمودار ۸).

نمودار ۸- روش‌های پرسشگری

۱- استفاده از حواس

حداقل در هر مرحله باید پنج سؤال داشته باشید و کودک به سه مورد از آنها باید جواب دهد. این سؤال‌ها برای برانگیختن حواس او، یعنی حس لامسه، بویایی، چشایی، شنوایی و بینایی، بسیار مهم هستند (شکل ۲۲).

شکل ۲۲- برانگیختن حواس

- در مورد بعضی یا تمامی فعالیت‌های فکری که استفاده شده است کودک موارد زیر را می‌تواند انجام دهد :
- **مقایسه کردن:** توضیح و ارزیابی برای هر چیزی، تا ببیند از لحاظ بو، مزه، شنیده شدن، دیده شدن و لمس شدن آنها، چقدر تفاوت دارند یا به هم شبیه هستند.
  - **مثال:** کدام پارچه در نظرش نرم‌ترین است؟
  - **فاش کردن:** مواد را از نزدیک بررسی کند.
  - **مثال:** اکیلیل زیر ذره بین به نظرش چطور می‌آید؟
  - **کشف کردن:** تجربه کردن و دریافتن این که شیء مورد نظر قابل غلتاندن یا خم کردن و پاره شدن و حالت ارتجاعی داشتن و کش آمدن یا ساختن صدا است.
  - **مثال:** آیا یک سکه را می‌توانید بکشید تا کش بیاید؟
  - **توضیح دادن:** بگوید که آن شیء از لحاظ حس چشایی چه موقعیتی دارد و چگونه است؟
  - **مثال:** سرکه چه مزه‌ای می‌دهد؟
  - **ادامه دادن:** تفکر کردن در مورد اینکه سایر اشیا دارای چه حالتی هستند و چه بو، مزه، صدا و شکلی دارند.
  - **مثال:** چه چیز دیگری به دانه نمک شباهت دارد؟

نکته

این پنج نوع سؤال که در بالا ذکر شد به آسانی به یاد خواهند ماند.

تمرین کنید

فعالیت ۱۷: فعالیت را طراحی کنید که در آن امکان مقایسه، کشف، توضیح دادن و ادامه کار وجود داشته باشد.

۲- فعالیت

فعالیت‌های پیشنهادی برای اجرای پرسشگری کودکان: فعالیتی را پیشنهاد کنید که برانگیزاننده اصلی تفکر و تخیل قوی باشد. فعالیت‌های که شامل یک یا چند نمونه از موارد زیر باشد:

خلاقیت: چیزی به خصوص را بسازد که تکراری نباشد و از چیزهای معمولی اطرافش باشد.

مثال: چه طور از تیله برای نقاشی استفاده می‌کنیم؟

عقیده: چیزی را که مربوط به عقیده شخصی اوست، درجه‌بندی و ارزش گذاری شود.

مثال: به نظرت برای مرتب کردن اتاقت چه ترتیبی بهتر است؟

تجربه: خودش تحقیق و مشاهده کند که اگر اشیای آشنا را در موقعیت‌های مختلف قرار دهد، چه می‌شود؟

مثال: اگر یک سکه مسی را در آب لیمو بگذاریم، چه می‌شود؟

تصمیم‌گیری: در مورد چیزی تصمیم فوری بگیرد یا چیزی را به وسیله مشخص کردن خصوصیات شیء یا اشیا مرتب کند (شکل ۲۳).

شکل ۲۳- تصمیم‌گیری

مثال: دکه‌ها را براساس شکل، رنگ و اندازه با تشخیص خودش طبقه‌بندی کند؟

در قدم دوم فعالیت‌هایی را که باید انجام شوند، می‌توان به صورت **خلاقیت، عقیده، تجربه و تصمیم‌گیری** مشخص کرد.

فعالیت ۱۸: در گروه‌های کلاسی، در مورد نقش عوامل خلاقیت، عقیده، تجربه و تصمیم‌گیری در برانگیختن تفکر کودک گفت‌وگو کنید و بیان کنید کدامین عامل مهم‌ترین است و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

گفت‌وگو
کنید

۳- تفکر

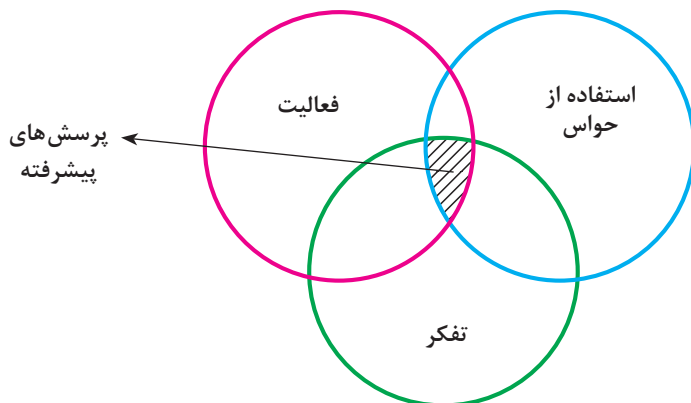
شکل ۲۴- تفکر در کودکان

این قسمت از ادامه فکر واقعاً می‌تواند بی‌پایان باشد. در حقیقت هر فعالیتی می‌تواند صرفاً سکوی پرشی برای پریدن به طرف فعالیت‌های دیگر باشد (شکل ۲۴).
فعالیت‌ها می‌توانند ادامه داشته باشند، اگر شما:
اضافه کنید: همان فعالیت اصلی را تکرار کنید، اما مواد تازه‌ای را جانشین کنید.
مثال: چه چیزی می‌توان به رنگ اضافه کرد تا براق شود و برق بزند؟
تکرار کنید: دوباره همان فعالیت را به دقت تکرار کنید، اما با این سعی که افق دید را وسیع‌تر کنید.
مثال: علاوه بر ساختن رنگ براق، به آن براق‌کننده‌های دیگری بیافزایید.
چشم‌پوشی کنید: همان فعالیت اصلی را تکرار کنید، اما از یک ماده یا شیء چشم‌پوشی کنید.
مثال: در رنگ ساخته شده یکی از مواد رنگی را حذف کنید.
جایگزین کنید: همان فعالیت اصلی را تکرار کنید. مواد را جابه‌جا یا کم و زیاد کنید.
مثال: برای ساختن رنگ سبز مقدار رنگ آبی را کم کنید.
کشف کنید: همان فعالیت اصلی را تکرار کنید، اما فکر کنید که در مکان یا موقعیتی دیگر، آیا عوض کردن مسیر نتیجه را تغییر می‌دهد؟
مثال: از رنگ ساخته شده در نقاشی ساختمانی می‌توانیم استفاده کنیم.

فعالیت ۱۹: فعالیتی را طراحی کنید که با افزودن مواد جدید به آن نتیجه جدیدی بگیرید و آن را در کلاس ارائه بدهید.

تمرین کنید

نمودار ۹- پرسش‌های پیشرفته

استفاده از روش‌های پرسشگری (استفاده از حواس، فعالیت، تفکر)، مربی را به سمت سؤالات پیشرفته و عمیق و در نتیجه پاسخ‌های عمیق‌تر سوق می‌دهد. در نتیجه با طرح سؤالاتی در حوزه اندیشیدن، مقایسه کردن، تصمیم گرفتن و خیال کردن به کودک یاد می‌دهید که بهتر و بیشتر یاد بگیرد و از یادگیری‌اش لذت ببرد (نمودار ۹).

پرسش‌های پیشرفته شامل موارد زیر است:

الف) اندیشیدن: از کودک سؤال‌هایی بپرسید و او را وادار به فکر کردن در مورد اصل مطلب، اختراعات و لغت‌های مربوط به آن کنید. اینکه چگونه شیء مشخص و کاری به‌خصوص ممکن است در آینده تغییر حالت بدهد، چرا بعضی کارها و اشیاء برای افراد دیگر به‌خصوص بعد از تغییرات معین و مشخص، جلوه‌ای دیگر دارند؟

مثال: دیگ زودپز اسمش چگونه تعیین شده است؟

ب) مقایسه کردن: پرسیدن سؤال‌هایی که ادامه مقایسه کردن بین دو حالت یا دوشیء است.

مثال: چگونه لباس پوشیدن، مثل بسته‌بندی کردن کادو است؟

ج) تصمیم گرفتن: پرسیدن سؤال‌هایی است که تصمیم گرفتن در مورد چیزی باشد. سپس او را تشویق به پشتیبانی از جوابش با آوردن دلیل کنید.

مثال: آیا یک کتاب می‌تواند دوست باشد؟ چرا بله؟ و چرا نه؟

د) خیال کردن: یک موقعیت متفاوت و جدید را پیشنهاد کنید. سپس از کودک سؤال‌هایی بپرسید که حالت مقایسه‌ای داشته باشند و او را تشویق به ساختن و پرداختن چیزی کنید که ارائه کرده‌اید.

مثال: شما شیوه‌ای اختراع کرده‌اید که بدون استفاده از آب و صابون می‌توانید شیشه منزل را تمیز کنید (آب و سرکه). این اختراع شما چگونه انجام می‌شود؟

درک معنا

پس اگر خود نمی‌دانید از اهل ذکر (دانایان) بپرسید. انبیاء/ آیه ۷

پس از بحث در زمینه پرسشگری، این سؤال پیش می‌آید که آیا با طرح سؤالات مناسب می‌توان یقین داشت که کودک به آنچه می‌شنود توجه نماید و درست درک کند. آیا حتی بین پاسخ صحیح و درک معنا رابطه‌ای وجود دارد؟

در اینجا مسئله **حافظه** مطرح می‌شود. حافظه یعنی توانایی یادآوری و تشخیص اطلاعاتی که بدان توجه شده سپس دریافت و نهایتاً پردازش شده است.^۱

بنابراین برای رابطه بین خواندن و یا شنیدن و درک معنا باید مسیری طی شود.

۱ مرور ذهنی: تکرار کردن اطلاعات شنیداری، دیداری و غیره برای خود فرد است.

۲ سازماندهی: اطلاعات دسته‌بندی شده و در ذهن با هم ارتباط می‌یابد تا در صورت نیاز استفاده شود.

۳ گسترش: به وجود آوردن رابطه یا معنی مشترک، بین دو دسته از اطلاعات یا بیشتر که باهم ارتباط ندارند.

آن کس که بسیار بپرسد، بسیار خواهد آموخت و بسیار خشنود خواهد شد. البته پرسش‌ها باید در دایره مهارت فرد پاسخ دهنده طراحی شود.^۲

در دو مرحله سازماندهی و گسترش کودک امکان می‌یابد تا اطلاعات بیشتری را حفظ کند و حافظه فعالش را گسترش دهد. کامل کردن این مراحل یعنی حرکت از مرور ذهنی تا گسترش به زمان و تلاش نیاز دارد و راه را برای درک بهتر معنی هموار می‌سازد. از این رو با استفاده از جدول **ووکلیچ**^۳ و نوع پرسش‌های هدف‌داری که مطرح می‌شود، کودک ضمن مرور ذهنی سازماندهی و گسترش، پاسخ‌هایی ارائه می‌دهد که برداشت کلی از شنیده‌های اوست.^۴ جدول ووکلیچ یکی از بهترین و آسان‌ترین ابزار برای رسیدن به تشخیص درک معنا، نه فقط در کودکان بلکه در بزرگسالان، است زیرا با واکاوی ذهن کودک براساس پرسش‌های مطرح شده میزان درک را که همانا نشان دهنده اهمیت و ارزش خواندن است، مشخص می‌کند. این پرسش‌ها از ساده‌ترین که همان مرور ذهنی است، به سمت تحلیلی پیش می‌رود.

۱- در کتاب پرورش مهارت‌های شناختی و خلاق در پایه ۱۲ مفصلاً در این زمینه بحث خواهد شد.

۲- Francis Bakan

۳- Carol Vukelich

۴- مثال‌هایی که در بخش نمونه جدول آمده است از داستان بهترین دوست که در ادامه آمده، طرح شده است.

جدول ۱- ووکلیچ برای درک معنا

نوع پرسش	هدف	نمونه
پرسش براساس یادآوری	کمک به کودک برای یادآوری نکات مهم	بعد از خواندن کتاب یا قصه آیا او می تواند به یاد آورد که موش چرا به دنبال دوست بود؟
پرسش از لغات داستان	کمک برای درک معانی لغات	معنای دوستی چیست؟ دوست چه کسی است؟
پرسش تشخیص ایده های اصلی داستان	کمک به کودک برای توجه به مهم ترین نکات کتاب	اسم این کتاب به نظر تو چه باشد بهتر است و یا درباره چه بود؟
پرسش تشخیص حدس	کمک برای پیش بینی (کسب توان پیش بینی) اتفاقات	داستان درباره موشی بود که به دنبال دوست بود. او چرا نمی توانست زود تصمیم بگیرد که با کی بازی کند؟
پرسش عاطفی	کمک برای تشخیص احساسات قهرمان داستان	موش از پنجه های گربه و صدای او چه احساسی کرد؟
پرسش درباره نتیجه گیری	کمک به کودک برای آنکه بفهمد چرا وقایع باید اتفاق بیفتد.	چرا او نتوانست با زنبور یا مرغ دوست بشود؟
پرسش درباره کاربرد داستان در زندگی روزمره	کمک به کودک برای کاربرد آموزش در زندگی	آیا شما تا به حال برای بازی کردن به دنبال پیدا کردن دوست بوده اید؟

نمونه داستان

موش کوچولو در یک خانه خیلی قدیمی زندگی می کرد. او دوستی نداشت که با هم بازی کنند. یک روز موش از خانه اش بیرون رفت تا یک دوست برای بازی پیدا کند. او رفت و رفت تا به یک زنبور رسید و از او پرسید می توانم با تو بازی کنم؟

زنبور گفت: «بله، حتماً» «چه بازی باهم بکنیم؟» زنبور گفت یک بازی خوب. بیا باهم «وز وز» کنیم دور موش چرخید و «وز وز» کرد. اما موش کوچولو این بازی را دوست نداشت و به دنبال یک دوست بهتر رفت. موش کوچولو به همین ترتیب با یک سگ روبه رو شد و او بازی «واق واق» را پیشنهاد کرد. موش دوست نداشت. دوست

شکل ۲۵- کتاب داستان برای پیدا کردن دوست مناسب^۱

۱- یک دوست بهتر، نویسنده مارتین وادل، تصویرگر ویرجینیا میلر، مترجم: افسانه شعبان نژاد، نشر نشانه - تهران ۱۳۸۷

بعدی مرغ بود و بازی «قَدْ قَدْ قَدْ» را پیشنهاد کرد که موش آن را هم دوست نداشت. موش رفت و رفت تا به گربه رسید، به گربه گفت: من می‌توانم با تو بازی کنم؟ گربه پنجه‌هایش را باز کرد و به طرف موش پرید و گفت: من می‌توانم با تو بازی کنم؟ «میو ... میو». موش این بازی را دوست نداشت و به سرعت از گربه دور شد. او میان علف‌های بلند تنهایی بازی کرد و جریس جریس صدا داد. چند تا موش که از آن نزدیکی می‌گذشتند به طرف او آمدند و گفتند «ما می‌توانیم با تو بازی کنیم؟» موش گفت: «بله، حتماً.» موش‌ها گفتند «چه بازی با هم بکنیم؟» موش گفت با هم وز وز کنیم. آنها از این بازی خوششان آمد. موش گفت: «حالا با هم واق واق کنیم.» آن را هم دوست داشتند. موش گفت: «حالا قدقدقد.» همه تکرار کردند و بالاخره موش پنجه‌هایش را باز کرد و گفت حالا با هم میو ... میو کنیم. موش‌ها تا صدای میو میو را شنیدند به میان علف‌ها دویدند و پنهان شدند. بعد از بازی به طرف خانه قدیمی رفتند و همه خوابیدند (شکل ۲۵).

فعالیت ۲۰: داستانی را انتخاب کنید و برای کودکان بخوانید. پس از اجرای آن برای کودکان، با پرسش‌هایی میزان درک کودک از شنیده‌ها را طبق جدول و وکلیچ مشخص کنید.

به کار ببندید تجربه کنید

با توجه به آنچه در این فصل آموختید، جمع‌آوری اطلاعات طبیعتاً آگاهی را افزایش می‌دهد، اما داشتن اطلاعات کافی نیست. زیرا تا زمانی که اطلاعات به دست آمده از محتوا را عملاً به کار نبندید و تجربه کسب نکنید، نمی‌توانید در امر آموزش موفق باشید. از طرفی با توجه به مراحل رشد که به مرور صورت می‌گیرد، آموزش نیز باید گام به گام باشد و این همان چیزی است که شما با آموخته‌هایتان در عمل انجام می‌دهید.

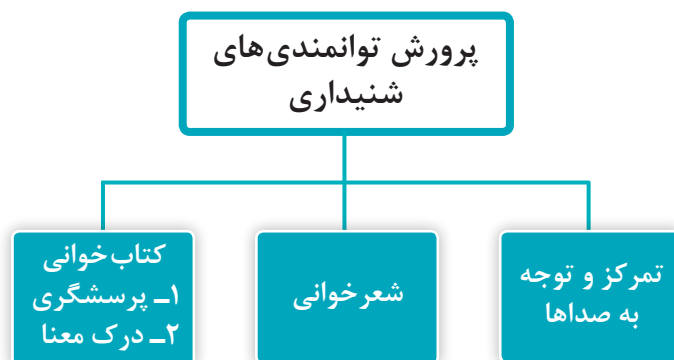
پیشنهادهایی برای طراحی فعالیت

- صداهایی مانند صدای قطار، بوق ماشین یا شیهه اسب، گربه و مانند اینها را ایجاد کنید تا کودکان آنها را تشخیص دهند.
- تعدادی کارت تصویری از اشیای صدا دار (قطار، ماشین، هواپیما، حیوانات (سگ، گربه، کلاغ) اشیا (جفجغه، سوت و غیره) تهیه کنید. سپس از کودکان بخواهید دایره وار بنشینند و هر یک کارتی را بردارند و صدای آن کارت را تولید کنند. بچه‌ها حدس بزنند صدای چه بود. بعد تصویر را نشان دهید.
- طراحی تعدادی سؤالات که پاسخ با بله و خیر است. شما سؤال را مطرح کنید پاسخ آنها باید برعکس پاسخ صحیح باشد. آیا گربه می‌تواند از دیوار بالا برود. او طبیعتاً باید بگوید بله، اما آگاهانه باید پاسخ منفی بدهد.
- تکرار آخر جملات: دو جمله بگویید و از کودک بخواهید کلمه آخر را تکرار کند؛ «امروز هوا برفی بود، باران نمی‌بارد».
- داستان ساده‌ای را بخوانید. وسط داستان آن را قطع کنید و از آنها بپرسید فکر می‌کنید بعد چه می‌شود؟

بگذارید آنها پاسخ دهند. مهم پاسخ دادن است.

■ داستانی را بخوانید و از آنها پرسید کدام قسمت خنده‌دارترین، ترسناک‌ترین و ... بود.

براساس آنچه یاد گرفته‌اید و طراحی فعالیت کرده‌اید آموخته‌هایتان را با کودکان تجربه کنید. براساس نمودار زیر فعالیت‌هایی در سه مبحث کلی این پودمان برایتان طراحی شده است که شما با راهنمایی هنرآموز و با توجه به علایق و نیازهای خود از هر مبحث به انجام یک یا دو فعالیت اقدام کنید (نمودار ۱۰).

نمودار ۱۰- پرورش توانمندی‌های شنیداری

جدول ۲- فعالیت‌های پرورش توانمندی‌های شنیداری		
تمرکز و توجه به صداها	ساخت ابزار با بازیافت‌ها برای تشخیص صدا	
	تکرار پیام	
	اجرای دستور	
	شمارش تعداد ضربه‌ها	
	تکرار پیام تلفنی	
شعر خوانی	آشنایی با ریتم کلمات در قالب یک بازی	
	آشنایی با ریتم کلمات در قالب یک چیستان	
	آشنایی با ریتم کلمات در قالب یک شعر	
کتاب خوانی	پرسشگری	پرورش پرسشگری از طریق احساس، فعالیت، تفکر (بادکنک در فریزر)
		پرورش پرسشگری از طریق احساس، فعالیت، تفکر (چه موقع یک مایع آب میوه است؟)
		پرورش پرسشگری از طریق احساس، فعالیت، تفکر (اکتشافاتی درباره نان)
		پرورش پرسشگری از طریق احساس، فعالیت، تفکر (بیا یک ساندویچ عجیب بسازیم)
	درک معنا	تمرین برای درک معنا در جدول ووکلیج
		مقایسه درک معنا در جدول ووکلیج

۱- فعالیت‌هایی برای تمرکز و توجه به صداها

الف) ساخت ابزار با بازیافت‌ها برای تشخیص صدا

هدف: تشخیص صداها را گوناگون

جلب توجه کودکان نسبت به محیط زندگیشان از جمله مواردی است که باید یکی از اهداف مهم آموزشی باشد. در این راستا می‌توان از وسایل بی‌مصرف و بازیافت آنها، ابزارهای مناسبی برای درک و تشخیص صدا تولید کرد. انجام این فعالیت‌ها که توسط کودکان صورت می‌گیرد، علاوه بر سرگرمی و لذت بردن، نگاهی دوباره به محیط زندگی است که نتیجه مثبتی در پرورش مهارت شنوایی کودکان دارد.

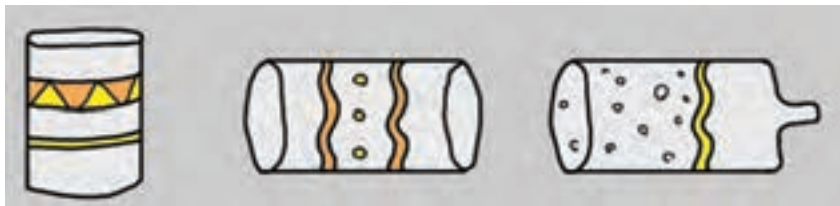
مراحل اجرا

قوطی‌های خالی نوشابه: کودکان می‌توانند با استفاده از قوطی‌های خالی پلاستیکی و یا فلزی نوشابه و ریختن سنگریزه در آن یک وسیله ساده موسیقی بسازند (شکل ۲۶).

۱ با ریختن مقدار متفاوت شن‌ریزه می‌توان در یک زمینه صداها متفاوتی را به وجود آورد.

۲ با ریختن مواد مختلف (حبوبات، شن‌ریز و درشت) صداها را گوناگونی تولید کرد.

با چسباندن کاغذهای رنگی و یا رنگ کردن می‌توان این وسیله موسیقایی را زیبا کرد.

شکل ۲۶- قوطی نوشابه

شکل ۲۷- لیوان یک‌بار مصرف

لیوان‌های پلاستیک یک‌بار مصرف: می‌توان لیوان‌های یک‌بار مصرف را با مواد مختلفی چون حبوبات، سنگ‌ریزه، شن رنگی، نمک درشت، کلیپس و غیره پر کرد و سر آنها را با نایلون و کش محکم نمود. تکان دادن این لیوان‌ها صداها را گوناگونی را تولید می‌کند (شکل ۲۷).

شکل ۲۸- جعبه خالی

جعبه‌های مستطیل شکل ماست (جعبه‌های توخالی): جعبه خالی مستطیل شکل ماست و یا ظروف یک‌بار مصرف مستطیل شکل پس از شست‌وشو می‌تواند وسیله جالبی برای تولید صدا باشد. تعدادی کش را دور جعبه قرار دهید. کودکان با کشیدن کش‌ها صداها را گوناگونی می‌شنوند (شکل ۲۸).

شکل ۲۹- گلدان های سفالی کوچک

گلدان های سفالی: می توانید با استفاده از گلدان های سفالی کوچک و طناب، زنگ هایی با صداهای مختلف بسازید. با افزودن گلدان ها در اندازه های مختلف صداهای گوناگون به وجود می آید. روی گلدان ها را می توان با رنگ، کاغذ و غیره تزیین کرد. برای تولید صدا چوب را باید با احتیاط به گلدان کوبید (شکل ۲۹).

شکل ۳۰- نی نوشابه

نی نوشابه: تعدادی نی نوشابه را به شکل روبه رو ببرید، سپس با کمی خمیر آنها را به هم متصل کنید و کل نی ها را با نوار چسب محصور کنید (شکل ۳۰).
 ■ با تغییر در طول نی ها صداهای گوناگون تولید می شود.
 ■ چون باید در این وسیله فوت کرد، بهتر است هر کودکی شخصاً این ابزار را برای خود بسازد.

سوت سوتک قرقره ای:

شکل ۳۱- سوت سوتک قرقره ای

وسایل لازم: قرقره چوبی، یک تکه بادکنک، نخ
 یک تکه بادکنک را مانند شکل بر روی قرقره بکشید و قسمت اضافی آن را با نخ به تنه قرقره ببندید. با دمیدن از طرف دیگر قرقره سوت سوتک به صدا در می آید (شکل ۳۱).

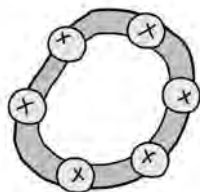
شکل ۳۲- سه گوش

چوب لباسی برای ساختن سه گوش: با استفاده از یک چوب لباسی فلزی کلفت می توانید یک سه گوش بسازید. در بالای آن یک حلقه و نوار بگذارید که بتوانید آن را در دست بگیرید و سپس با یک قطعه فلز به سه گوش بکوبید تا صدای آن را بشنوید (شکل ۳۲).

شکل ۳۳- زنگ سه گوش

■ از زنگ‌های سه گوش مدارس نیز برای این منظور می‌توان استفاده کرد (شکل ۳۳).

شکل ۳۴- زنگوله با النگو

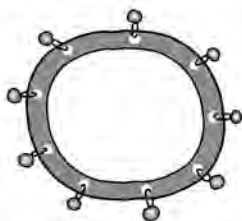
زنگوله: مقداری کش پهن را به اندازه میج دست کودک ببرید و دو سر آن را بدوزید، سپس تعدادی زنگوله روی آن بدوزید. کودکان با در دست کردن النگوهای کشی، ریتم موسیقی را همراهی می‌کنند (شکل ۳۴).

شکل ۳۵- زنگوله

■ از این ابزار می‌توانید در اندازه‌های بزرگ‌تر نیز برای در دست گرفتن تهیه کنید.
■ با کم و زیاد کردن تعداد زنگوله‌ها، صداها متفاوتی ایجاد می‌شود (شکل ۳۵).

قوطی‌های گرد خالی:

شکل ۳۶- قوطی‌های گرد خالی

۱ می‌توانید دایره دور قوطی‌های خالی مثلاً (سوهان) را انتخاب کنید. سپس روی دایره دور چند سوراخ نمایید و تعدادی مهره را با روبان به سوراخ‌ها وصل کنید و یا تشک‌های خالی نوشابه را به آن بیاویزید و دایره زنگی بسازید (شکل ۳۶).

■ سطح بیرونی دایره را می‌توانید با مقداری تکه‌های روزنامه تا ارتفاع نیم سانت بچسبانید تا صدا زیباتر شود.
۲ با استفاده از سطح زیرین قوطی‌ها نیز می‌توان ابزار تولید صدا ساخت. سطح زیرین این ظرف را از بیرون با مقداری کاغذ رنگی تزئین کنید. کودکان می‌توانند با ضربه دست یا چوب و یا یک پیچ بلند صدای زیبایی تولید کنند (شکل ۳۷).

■ می‌توانید به دور آن مهره آویزان کنید.

شکل ۳۷- قوطی برای ایجاد صدا

شکل ۳۸- قوطی تزئین شده

۳ قوطی خالی را بردارید و پس از تزئین با کاغذهای رنگی، روی لبه تیز را با چسب نوار کاغذی بپوشانید، سپس روی آن را با یک بادکنک (مثل پوست) بپوشانید و آن را از خارج با نواری محکم کنید تا کاملاً کشیده شود. کودک با ضربه زدن بر روی آن می‌تواند به صورت طبل از آن استفاده کند.

■ قوطی‌های بزرگ‌تر را می‌توانید با اتصال دو نخ به دو طرف آن به صورت طبل بزرگ‌تر در آورید و کودک آن را به گردن آویزان کند (شکل ۳۸).

شکل ۳۹- گلدان‌های پلاستیکی

گلدان‌های پلاستیکی: دوگلدان پلاستیکی یک اندازه انتخاب کنید و آنها را به صورت شکل روبه‌رو روی هم قرار دهید، سپس با کشیدن پوست یا بادکنک کلفت به دو طرف آن، یک طبل دو طرفه بسازید. از لیوان‌های فلزی هم می‌توانید استفاده کنید.

■ دوگلدان باید به وسیله نوار یا طناب‌های نازک به هم وصل شوند (شکل ۳۹).

شکل ۴۰- چوب و طشتک

چوب و طشتک نوشابه: چند قطعه چوب یا شاخه‌های خشک درختان را انتخاب کنید و به طول ۱۰ تا ۱۲ سانتی‌متر ببرید. سپس تعدادی طشتک نوشابه را بردارید و پس از صاف کردن لبه آنها (با کوبیدن)، میخی را از وسطشان عبور دهید و میخ را به چوب بریده شده وصل کنید. می‌توانید از چوب‌های خراطی شده نیز استفاده کنید (شکل ۴۰).

ب) تکرار پیام

هدف: ایجاد و گسترش مهارت گوش دادن کودکان از راه تکرار پیام شنیده شده

وسیله مورد نیاز: تهیه چند جمله کوتاه مورد علاقه و فهم کودکان توسط مربی؛ مانند:

«من مادرم را دوست دارم.» «من دوست دارم بازی کنم.» «من گرسنه هستم، غذا می‌خواهم.»

گام اول: آماده‌سازی

مربی به کودکان یادآوری می‌کند، من یکی از شما را از کلاس بیرون می‌برم و در گوش او آهسته جمله‌ای را می‌گویم، سپس هر یک از شما به ترتیب باید نزد او در بیرون از کلاس بروید. او آهسته آن جمله را در گوش شما می‌گوید، سپس باید به کلاس برگردید و آن جمله را عیناً در گوش من آهسته تکرار کنید. باید دقت کنید که شما نباید کلمه‌ای به آن اضافه یا از آن کم کنید. بنابراین هریک از شما، وقتی آهسته جمله در گوشتان

گفته شد، می‌توانید چند بار آن را پیش خودتان تکرار کنید تا به خوبی در یاد شما بماند، بعد وارد کلاس شوید.

گام دوم: اجرای فعالیت

مربی پس از کسب اطمینان از اینکه کودکان با شیوه بازی آشنا شده‌اند، بازی را شروع می‌کند. کودکی را به بیرون از کلاس می‌برد و در گوش او جمله مورد نظر را می‌گوید. پس از مطمئن شدن از اینکه آن کودک جمله را کاملاً به یاد سپرده است و می‌تواند آن را عیناً تکرار کند، به کلاس باز می‌گردد. آنگاه یکی یکی کودکان را به ترتیب به بیرون از کلاس نزد او می‌فرستد تا جمله مورد نظر، آهسته در گوششان گفته شود و به کلاس برگردند و جمله را عیناً، آهسته و شمرده، در گوش مربی تکرار و بازگو کنند. کودکی که جمله را صحیح تکرار می‌کند، در یک ردیف و کودکی که جمله را صحیح تکرار نمی‌کند، به‌طور موقت در ردیف دیگری قرار داده می‌شود تا مجدداً در بازی شرکت داده شود.

ج) اجرای دستور

هدف: ایجاد و گسترش مهارت گوش دادن در کودکان از راه «اجرای دستور» شنیده شده
وسیله مورد نیاز: مربی باید فهرستی از دستورهای ساده قابل اجرا و فهم کودکان را پیش‌بینی و تهیه کند؛
مانند: نشان دادن اعضای بدن خود یا نشان دادن وسایل کار در قالب شعر کودکان.

حرکت‌های معمولی کاربردی روزانه: «راه رفتن، دویدن، خندیدن و غیره»

گام اول: آماده‌سازی

مربی برای کودکان توضیح می‌دهد که هریک از شما با گوش دادن به دستوری که من می‌دهم، باید فوری آن را به‌طور صحیح انجام دهید.

گام دوم: اجرای فعالیت

مربی پس از کسب اطمینان از اینکه کودکان به شیوه انجام بازی آشنا شده‌اند، بازی را شروع می‌کند. آن‌گاه از هر کودک می‌خواهد دستوری را که می‌شنود، صحیح اجرا کند. مثال:

دستور مربی	عمل کودک
دست راست خود را نشان بده!	کودک باید فوری دست راست خود را بالا ببرد.
پای چپ خود را نشان بده!	کودک باید فوری پای چپ خود را نشان دهد.
کنار تخته کلاس برو و گچ را بردار!	کودک باید فوری به کنار تخته کلاس برود و گچ را بردارد.
برو! یک لیوان آب بیاور!	کودک باید فوری برود و یک لیوان آب بیاورد.

د) شمارش تعداد ضربه‌ها

هدف: ایجاد و گسترش مهارت گوش دادن از راه شمارش صحیح ضربه‌های شنیده شده

وسیله مورد نیاز: یک دستمال تمیز.

گام اول: آماده‌سازی: مربی به کودکان توضیح می‌دهد که روش بازی بدین ترتیب است که چشم هر یک از شما با پارچه بسته خواهد شد، سپس با دست ضربه‌هایی کوتاه یا بلند روی میز نواخته می‌شود. آن‌گاه شما باید ضمن گوش دادن به ضربه‌ها و شمارش آنها نزد خود، به‌طور صحیح بگویید صدای چند ضربه پی‌درپی به گوش شما رسیده است.

باید توجه داشت که مربی می‌تواند در ایجاد شدت ضربه‌ها از نظر بلندی و کوتاهی صدای آنها، آزاد باشد؛ گاهی به دلخواه، ضربه‌ها را بلند و گاهی کوتاه بزند یا برای کودکی ضربه‌ها را بلند و برای دیگری ضربه‌ها را کوتاه بزند. همچنین مربی می‌تواند نظر کودک را به این نکته جلب کند که باید تشخیص دهد و شمارش کند که چند ضربه بلند و چند ضربه کوتاه را شنیده است.

گام دوم: اجرای فعالیت: مربی پس از اطمینان از اینکه کودکان با شیوه بازی آشنا شده‌اند، بازی را شروع می‌کند. بدین ترتیب که هر بار روی چشم یک کودک را با دستمال می‌بندد، سپس با دست، ضربه‌هایی روی میز می‌زند. در پایان، از کودک می‌خواهد که بگوید صدای چند ضربه به گوشش رسیده است. تذکر: مربی گاهی می‌تواند برای تنوع و دقت بیشتر، از کودک نیز بخواهد که مشخص کند ضربه‌ها روی چه چیزی زده شده است؛ مثلاً میز، دیوار، تخته کلاس، کتاب و غیره. کودک در اینجا باید مشخص کند که از ضربه‌های زده شده، چند تا بلند و چند تا کوتاه و روی چه چیزی بوده است.

چنانچه کودکی در تشخیص خود، دچار اشتباه شود، به‌طور موقت از دور بازی کنار می‌رود تا مجدداً در بازی شرکت داده شود.

هـ) تکرار پیام تلفنی

هدف: ایجاد و گسترش مهارت گوش دادن کودکان از راه تکرار پیام تلفنی شنیده شده
وسیله موردنیاز: یک خط تلفن برای تماس گرفتن و تهیه فهرستی از چند پیام مورد علاقه و خواست کودکان؛ مانند:

- دوست داری امروز چه غذایی برای ناهار بخوری؟
- دوست داری با کدام یک از دوستان در مدرسه بازی کنی؟
- دوست داری امروز به میهمانی چه کسی بروی؟
- امروز دوست داری چه کسی به میهمانی شما بیاید؟
- وقتی دوستت را می‌بینی، باید چه بکنی؟
- در منزل به مادرت چه کمکی می‌کنی؟

گام اول: آماده سازی

مربی باید امکان یک خط تلفن را در کلاس یا محل دیگری به‌وجود آورد. سپس زمینه را آن گونه فراهم کند که فردی از محل دیگری، به تلفن مورد نظر تلفن کند و هر بار یکی از کودکان پای تلفن خواسته شود. آنگاه یکی از پیام‌های طرح شده در بالا، با تلفن به او گفته شود. سپس تلفن قطع گردد و از کودک خواسته شود عیناً پیام گوش داده شده را به‌طور طبیعی و رسا تکرار کند.

بنابراین مربی شیوه کار را برای کودکان توضیح می‌دهد و حتی یک یا دو بار این فعالیت می‌تواند به صورت آزمایشی برای یادگیری کودکان در کلاس انجام گیرد.

گام دوم: اجرای فعالیت

سپس مربی پس از کسب اطمینان از اینکه کودکان با شیوه بازی آشنا شده‌اند، بازی را شروع کند.

۲- فعالیت‌هایی برای شعر خوانی

الف) بازی

هدف: آشنایی با ریتم کلمات در قالب یک بازی

مواد لازم: انتخاب یک بازی در قالب ریتم شعر گونه مثل «عموزنجیرباف» یا «گرگم و گله میبرم»
روش اجرا: بچه‌ها در حالی که دست‌های یکدیگر را گرفته‌اند به صورت دایره می‌ایستند. سپس یک نفر به عنوان مجری اصلی سؤالاتی می‌پرسد که بقیه باید به آن پاسخ بدهند. در اینجا کودکان سؤال را پاسخ می‌دهند و برای عبور نام یک حیوان و صدای او به صورت تکرار صدا اجازه عبور می‌گیرند.

■ عموزنجیر باف

بله

■ زنجیر منو بافتی؟

بله

■ پشت کوه انداختی؟

بابا اومده

■ چی چی آورده؟

نخود و کشمش

■ بخور و بیا

با صدای کی؟

■ با صدای گربه و سپس کلاغ، گنجشک و غیره

ب) چیستان

هدف: آشنایی با ریتم کلمات در قالب یک چیستان

مواد لازم: انتخاب تعدادی چیستان به منظور آشنایی با ریتم شعر و طرح معما برای حدس زدن و نام بردن

۱ میوه ترد آشنا، منم من

گل به سر و سبز قبا، منم من

بی نمکم، بگو نمکدان کجاست؟

بچه سبز بوته‌ها، منم من

۲ یک میوه مفید است

محصولی از شمال است

اسم برادرانش

نارنج و پرتقال است.

۳ با اینکه شکل گوجه‌ام

گوجه فرنگی نیستم

کال مرا هرگز نخور

حالا بگو من چیستم؟

ج) شعر

هدف: آشنایی با آهنگ کلمات در قالب یک شعر
مواد لازم: انتخاب شعر کودک

یکی چشم چپ یکی چشم راست	من دو چشم دارم هردو بیناست
یکی گوش چپ یکی گوش راست	من دو گوش دارم هر دو شنواست
یکی پای چپ یکی پای راست	من دو پا دارم هر دو پویاست
یکی دست چپ یکی دست راست	من دو دست دارم هر دو تواناست

(جبار باغچه بان)

۳- فعالیت‌هایی برای کتاب‌خوانی

۳-۱- پرسشگری

الف) بادکنک در فریزر (شکل ۴۱)

مواد لازم: ۴ بادکنک شبیه به هم، کیسه خرید

گام اول: استفاده از حواس

از کودک در مورد مشخصات بادکنک باد نشده سؤال کنید، با تشویق به استفاده از حواس پنج‌گانه.

مثال: بیرون بادکنک چه شکلی دارد؟

چقدر می‌تواند بادکنک را بکشد؟

آیا می‌تواند از بادکنک صدایی در بیاورد؟

آیا بادکنک را می‌تواند تا کند؟

گام دوم: فعالیت

چهار بادکنک را به یک اندازه باد کنید و به کودک بگویید که یکی را در فریزر بگذارد، یک بادکنک را در کیسه خرید بگذارد و رویش را بپوشاند تا بادکنک دیده نشود و یکی را در کمد بگذارد. از خودش سؤال کنید که مایل است چهارمین بادکنک را کجا بگذارد. آن را همان جایی که او می‌خواهد، بگذارید. از او بخواهید تا نظرش را در مورد چهار بادکنک بعد از یک هفته بگوید. دلیلش را هم توضیح بدهد. یک هفته بعد، هر چهار بادکنک را از مخفیگاه‌هایشان بیرون بیاورید. از او بپرسید که نظرش را در مورد هریک از بادکنک‌ها بگوید. آیا هیچ کدام تفاوتی کرده‌اند؟ کدام محل بهترین جا برای بادکنک‌ها بوده است و کدام یک پربادتر است؟ او را تشویق به یافتن دلیل بهتر ماندن بادکنک کنید.

گام سوم: تفکر

از او بپرسید که شیء دیگری (یک تکه نان، برگ) را می‌توان به همین ترتیب در فریزر و کیسه خرید و کمد و جایی دیگر برای یک هفته نگهداری کرد. فعالیت را دوباره تکرار کنید. البته با چیزی که او انتخاب کرده است و نتایج این تجربه‌ها را با هم مقایسه کنید.

شکل ۴۱- بادکنک در فریزر

ب) چه موقع یک مایع آب میوه است؟

مواد لازم: یک لیوان شربت غلیظ، قاشق، یک لیوان بزرگ آب، یک ظرف محتوی شربت یخ زده (شربت غلیظ)
گام اول: استفاده از حواس

از کودک بخواهید که شربت غلیظ یخ زده را با آب میوه یا شربت معمولی مقایسه کند. تشویقش کنید قبل از جواب دادن، از حواس خود استفاده کند.

مثال: غلیظ بودن

آیا این شربت از شربت معمولی غلیظ‌تر است؟

آیا بوی آن تندتر است؟ شربت غلیظ مخلوط نشده با آب، چه تفاوتی با آب مخلوط شده با شربت دارد؟ چه شباهت‌هایی به هم دارند؟

گام دوم: فعالیت

به کودک کمک کنید تا سه قاشق مربا خوری از شربت غلیظ را در یک لیوان بزرگ بریزد. از او بخواهید حدس بزند چقدر آب لازم است تا مزه مناسبی به آن بدهد و خوب حل شود. بعد از حدس زدن، از او بخواهید که پنج قاشق مربا خوری آب به آن اضافه کند. سپس بخواهید که آن را مزه و بو کند. از او بخواهید اضافه کردن آب را ادامه دهد و به همین ترتیب بو کردن و کمی مزه کردن را. شماره قاشق‌های اضافه شده آب را داشته باشید. وقتی به نظرش رسید که مزه آب مانند شربت معمولی شده است، تعداد اضافه شده قاشق‌های آب را با حدس او تطبیق دهید. حال از او بپرسید چقدر باید آب ریخت تا شربت کاملاً مزه خود را از دست بدهد. برای یافتن جواب بگذارید خودش تعداد قاشق‌های آبی را که اضافه می‌کند، بشمارد. شما هم حساب آن را داشته باشید. بعد با شماره‌های او مقایسه کنید.

گام سوم: تفکر

از او سؤال کنید آیا مثلاً با شربت آلبالو این تجربه را کرده است؟ آیا با شربت دیگر هم همین نتیجه به دست خواهد آمد؟ سپس با شربت دیگری امتحان کنید. هنگام پایان یافتن تجربه بگذارید او تعداد قاشق‌های آب لازم برای درست کردن شربت و بی‌مزه کردن را حدس بزند و مقایسه کند.

ج) اکتشافاتی در مورد نان

هدف: استفاده از پرسشگری برای شنیدن

گام اول: استفاده از حواس

درباره ویژگی نان از کودک سؤال کنید. او را تشویق به استفاده از حواسش کنید.

مثال: می‌توان یک تکه نان را بدون پاره شدن^۱ تاکنی؟

آیا نان بدون پاره شدن قابل کش آمدن است؟

خرده‌های نان کلفت‌تر از یک تکه نان هستند یا نازک‌تر؟ (نان ماشینی یا هر نوع نان دیگر)

مواد لازم: قطعه‌ای نان،^۴ کیسه نایلونی، نوار چسب، قطره چکان، آب، یک پرتقال

گام دوم: فعالیت

از او بپرسید آیا می‌توان چیزی را روی نان پرورش داد؟ سپس بپرسید آیا آب و نور خورشید بر روی نان اثری دارند؟ او را تشویق کنید با ارائه دلیل نظراتش را بیان کند. بعد از او بخواهید که قطعه‌ای نان را به چهار

۱- منظور تکه تکه شدن است.

قسمت مساوی تقسیم کند هر تکه را در یک کیسه نایلون بگذارد و بر روی یک تکه نوار چسب بنویسد «نور» و آن را روی یک کیسه بچسبانید. روی تکه دیگر بنویسد «تاریکی» و آن را روی یک کیسه نایلون دیگر بچسبانید. بعد در هر دو کیسه را ببندید و بچسبانید.

از کودک بخواهید تا یکی را در جای نورانی و دیگری را در جایی تاریک بگذارد. بعد بر روی دو تکه باقی مانده از آن هشت قطره آب بچکاند و هریک را در کیسه جداگانه‌ای بگذارد و دوباره بر روی تکه‌ای چسب بنویسد «نور و آب» و تکه‌ای دیگر «آب و تاریکی» و بر روی کیسه‌ها بچسباند و به همان گونه آنها را هم در جای مناسب بگذارد.

از کودک بخواهید در مورد چهار قطعه نان حدس بزند.

مثال: آیا بعد از یک هفته تمام قطعه‌ها به یک صورت دیده خواهند شد. اگر نه، کدام قطعه متفاوت خواهد بود و چرا؟

بعد از یک هفته، چهار کیسه را بیاورید و بگذارید تا او به نتیجه کار دقت کند. بر مبنای مشاهدات از او بپرسید که کدام حالت برای رشد کپک مساعدتر است؟

گام سوم: تفکر

از کودک بپرسید آیا فکر می‌کند نتیجه تحقیق در مورد یک قطعه پرتقال هم، اگر در کیسه گذاشته شود همین است. او را به توضیح دادن تشویق کنید. سپس آزمایش را با یک قطعه پرتقال پوست نکنده تجربه کنید. در نهایت از او بخواهید نتیجه دو آزمایش را با هم مقایسه کند.

د) بیا یک ساندویچ عجیب بسازیم

مواد لازم: نان همبرگر، جوانه حبوبات (جوانه‌ای که از سبز کردن حبوبات به دست می‌آید از جمله ماش)، کره، کمی خرده شکلات، کشمش، بستنی، بیسکویت، حلقه‌های خیار، حلقه‌های گوجه‌فرنگی، بادام، خردل، بشقاب، کارد کند

گام اول: استفاده از حواس

از او بخواهید در مورد تهیه یک ساندویچ عجیب فکر کند. مواد را مقابل او بگذارید و از او بخواهید که از حواسش استفاده کند.

مثال: کدام ماده غذایی بوی قوی‌تری دارد؟

کدام یک از همه شیرین‌تر است؟

کدام یک بد مزه‌تر است؟

کدام یک با کارد کند بهتر بریده می‌شود؟

گام دوم: فعالیت

از او بخواهید چیزهایی را که در یک ساندویچ معمولی به کار نمی‌رود؛ نام ببرد؛ مانند بستنی، ذرت، لوبیا سبز و یا نخود.

بعد بخواهید از موادی که حاضر است ساندویچی درست کند؛ البته ساندویچی عجیب. از او سؤال‌هایی کنید که در خلاق بودن هنگام تهیه ساندویچ مشوق او باشد.

مثال: آیا در یک ساندویچ عجیب مواد لازم را می‌توان به شکل چیزی روی نان قرار داد؟ (مثلاً در یک خط، یا به شکل دایره)

وقتی کار او تمام شد، از او بخواهید به کارش اسمی بدهد. بعد بپرسید آیا سایر بچه‌ها حاضرند آن را بخورند؟ تشویقش کنید که چرا بله و چرا نه؟ او را وادار کنید که شما را متقاعد کند که ساندویچ خوبی درست کرده و شما حتماً باید آن را امتحان کنید. سعی کنید شجاع باشید. در نهایت از خودش بخواهید که آن را امتحان کند. در این صورت از خودش بخواهید که مزه ساندویچ خود را امتحان کند.

گام سوم: تفکر

از او بپرسید پختن شیرینی با چه ماده‌ای می‌تواند عجیب باشد (مثلاً پوست پرتقال). یک خمیر بیسکویت آماده کنید و بگذارید کمی از مواد را به آن اضافه کند. بعد آن را بپزند و از او بخواهید کارش را بسنجد و به آن نمره بدهد.

۲-۳- درک معنا

الف) تمرین

هدف: تمرین برای درک معنا در جدول ووکلیچ

مواد لازم: انتخاب قصه و داستان

مراحل اجرا: پس از خواندن قصه با پاسخ به هفت پرسش جدول ووکلیچ، میزان درک معنا را مشخص کنید. «باران می‌بارید. باد می‌وزید. باد با خود یک دستمال آورد. موش کوچولویی که زیر باران خیس شده بود، دستمال را پیدا کرد. خوشحال شد. دستمال را به چوب بست و یک چتر درست کرد. آن را روی سرش گرفت. موش کوچولو به لانه رفت؛ اما در ورودی لانه‌اش تنگ بود. چتر توی لانه نرفت. موش کوچولو چتر را بیرون گذاشت. باد آمد و چتر را با خود برد.

قورباغه کوچولویی چتر را پیدا کرد. خوشحال شد. روی آن نشست و زیر باران آواز خواند: قور قور قور. خانه قورباغه روی درخت بود. قورباغه کوچولو نمی‌توانست چتر را به خانه‌اش ببرد. آن را همان‌جا گذاشت و رفت. باد آمد و چتر را با خود به کنار رودخانه برد. خارپشت کوچولویی چتر را پیدا کرد خوشحال شد و با آن یک قایق درست کرد. لانه خارپشت آن طرف رودخانه بود. خارپشت توی قایق نشست و به آن طرف رودخانه رفت. چتر را همان‌جا گذاشت و به طرف لانه‌اش رفت. باد وزید، آب چرخید، قایق را با خود برد. قایق رفت و رفت تا به یک بوته کنار رودخانه گیر کرد. آب چوب آن را با خود برد، اما دستمال روی بوته ماند. مدتی گذشت. باران بند آمد. دختر کوچولویی آمد. دختر کوچولو دنبال چیزی می‌گشت. ناگهان دستمال را دید. خوشحال دستمال را برداشت و گفت: «دستمال قشنگ من، کجا بودی؟» دختر کوچولو دستمال را شست. آن را روی یک شاخه انداخت. نسیم وزید، آفتاب تابید، دستمال خشک شد. دختر کوچولو با خوشحالی دستمال را به خانه برد.»

ب) مقایسه

هدف: مقایسه درک معنا در جدول ووکلیچ

مراحل اجرا: کاربرد این قصه را در زندگی روزمره با پرسش کاربردی قصه قبلی مقایسه کنید. گربه زیر درخت دراز کشیده بود. او می‌خواست بخوابد. اما گنجشک‌ها جیک جیک می‌کردند و نمی‌گذاشتند او بخوابد.

او جایش را عوض کرد و زیر میزی که توی حیاط بود رفت. اما تا خواست بخوابد دو باره گنجشک‌ها آمدند و جیک جیک کردند.

گربه عصبانی شد و یک میوی بلندی کشید، یک لحظه گنجشک‌ها ساکت شدند. اما دوباره شروع کردند. گربه خمیازه‌ای بلند کشید. دست‌ها و پاهایش را کش داد و کش داد. بعد یک مرتبه بلند شد و به طرف گنجشک‌ها دوید. این طرف حیاط، اون طرف حیاط، حتی جستی روی درخت و دیوار زد. گنجشک‌ها پر زدند و رفتند و گربه آسوده خوابید، چون خیلی خسته شده بود.

تمرین کنید

- ۱ یک فهرست واریسی برای رشد شنوایی کودک ۳ ساله تهیه کنید و بعد از تکمیل گزارش آن را ارائه دهید.
- ۲ یک فعالیت آموزشی برای حذف مانع فردی شنیدن کودک طراحی کنید.
- ۳ یک فعالیت آموزشی برای پرورش گوش دادن فعال یک کودک ۵ ساله طراحی کنید.
- ۴ با ابزارهای مختلف صداهایی را برای دو کودک چهار ساله ایجاد کنید و گزارشی از عکس‌العمل آنان تهیه کنید.
- ۵ یک قصه را برای کودک شش ساله اجرا کنید و چهار نوع از پرسش‌های مطرح شده در جدول ووکلیچ را بپرسید و نتیجه را گزارش دهید.

خود ارزیابی پایان پودمان ۲				
واحد یادگیری: توسعه مهارت‌های شنیداری کودک				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در واحد یادگیری توسعه مهارت‌های شنیداری کودک تهیه شده است. در هر سؤال بیشترین امتیاز، سه و کمترین امتیاز یک است. براین اساس خود را ارزیابی کنید و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	موارد			
۱	تا چه حد می‌توانید گزارشی از فهرست واریسی رشد شنوایی کودک مشاهده شده را ارائه دهید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید با موانع گوش کردن فعال را شناسایی کنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید یک فعالیت آموزشی برای پرورش گوش دادن فعال از طریق یکی از سبک‌های شنیدن طراحی و اجرا کنید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید یک فعالیت آموزشی برای پرورش توانمندی‌های شنیداری از طریق فعالیت‌های روزانه طراحی و اجرا کنید؟			

ارزشیابی شایستگی توسعه مهارت‌های شنیداری کودک

شرح کار:

تهیه فهرست واری برای مراحل شنیدن با استفاده از جدول مراحل رشد شنوایی

طراحی یک فعالیت آموزشی برای پرورش گوش دادن فعال با استفاده از انواع گوش کردن و سبک‌های شنیداری

طراحی یک فعالیت آموزشی برای پرورش توانمندی‌های شنیداری با استفاده از تمرکز و توجه، زیر و بمی صدا، شعرخوانی و کتابخوانی

طراحی هر فعالیت با توجه به موارد زیر انجام می‌شود:

نام فعالیت:

نوع فعالیت:

هدف فعالیت:

مکان فعالیت:

زمان فعالیت:

وسيله و ابزار مورد نیاز:

تعداد کودکان:

سن کودکان:

تعداد مربی و مربی‌یار:

روش کار:

استاندارد عملکرد: توسعه مهارت‌های شنیداری کودک از طریق شناخت مراحل شنیدن، گوش دادن فعال، پرورش توانمندی‌های شنیداری کودک براساس منابع علمی و آموزشی و آیین‌نامه‌های وزارت آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی کشور

شاخص‌ها:

توسعه شناخت مراحل شنیدن (مراحل رشد شنوایی، ...)

پرورش گوش دادن فعال (ویژگی‌های گوش دادن فعال، موانع شنیدن، سبک‌های شنیدن.)

پرورش توانمندی‌های شنیداری (تمرکز، توجه به صداها، شعرخوانی، کتابخوانی)

شرایط انجام کار و ابزار و تجهیزات:

توسعه مهارت‌های شنیداری کودک با توجه به شرایط زیر:

مکان: مرکز آزمون

زمان: ۶۰ دقیقه برای هر فعالیت

ابزار و تجهیزات: لوازم التحریر، اشیای صدا دار، تصاویر اشیاء و حیوانات، وسایل هنری، فایل صوتی، کتاب شعر و قصه

استاندارد وسایل شرایط: منابع علمی و آموزشی آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی

ابزار و تجهیزات: لوازم اداری مناسب - جداول رشد

اسناد: دستورالعمل‌های بهزیستی و آموزش و پرورش

منابع: کتب آموزشی مرتبط، اینترنت

استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی و آموزشی آئین‌نامه‌های بهداشتی و آموزش و پرورش

معیار شایستگی:

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
	توسعه شناخت مراحل شنیدن	۱	
	پرورش گوش دادن فعال	۲	
	پرورش توانمندی‌های شنیداری	۲	
	شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: شایستگی‌های غیرفنی: یادگیری، مهارت گوش کردن، آموزش و کمک به فراگیری دیگران ایمنی: رعایت استانداردهای بهداشتی موجود در آیین‌نامه‌های مهدها - رعایت نکات ایمنی در به کارگیری ابزار و تجهیزات بهداشتی بهداشت: رعایت بهداشت و سالم سازی محیط توجهات زیست محیطی: به حداقل رساندن ضدمات زیست محیطی - صرفه جویی در آب مصرفی نگرش: اهمیت دادن به انجام صحیح فعالیت‌های آموزشی در کوتاه‌ترین زمان		۲
میانگین نمرات			۵

حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی ۲ است.

پودمان ۳

توسعه مهارت‌های بیانی کودک

صحبت کردن را با مطالعه یا حتی نگاه کردن نمی‌توان آموخت، بلکه باید آن را انجام داد و تمرین کرد.

زمان: ۶۰ ساعت (نظری ۲۴ ساعت + عملی ۳۶ ساعت)

واحد یادگیری ۳

توسعه مهارت‌های بیانی کودک

استاندارد عملکرد

توسعه مهارت‌های بیانی کودک از طریق توسعه شناخت مراحل سخن‌گویی، آماده کردن برای سخن‌گویی و کاربرد توانایی‌های گفتاری کودک در زندگی روزانه براساس منابع علمی و آموزشی و استانداردهای وزارت آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی کشور

شایستگی‌های فنی مورد انتظار در این واحد یادگیری:

- ۱ توسعه شناخت مراحل سخن‌گویی
- ۲ آماده کردن کودک برای سخن‌گویی
- ۳ کاربرد توانایی‌های گفتاری در زندگی روزانه کودک

شایستگی‌های غیرفنی مورد انتظار در واحد یادگیری:

- ۱ یادگیری
- ۲ مهارت گوش کردن
- ۳ آموزش و کمک به فراگیری دیگران

هدف توانمندسازی ۳-۱: مراحل سخن‌گویی کودک را توضیح دهد.

صحبت کردن

فعالیت ۱:

در گروه‌های کلاسی درباره عبارت زیر گفت‌وگو کنید.
«حرف بزنید تا شناخته شوید، زیرا انسان‌ها در زیر زبانشان پنهان هستند.» «نهج البلاغه/ کلمات قصار ۳۹۲»

گفت‌وگو کنید

تعریف: سخن گفتن فرایندی است که بر شناخت و اندیشه مبتنی است و از روی قصد و اراده برای بیان مفاهیم و خواسته‌های انسان به کار می‌رود.
کودکانی که در زمینه مهارت‌های کلامی ضعیف هستند، در مدرسه با مشکلات خواندن روبه‌رو می‌شوند. اما در هر حال کودک طبیعتاً زبان را می‌آموزد.
در سال‌های اخیر بررسی زبان کودکان به طور قابل ملاحظه‌ای گسترش یافته است که با همه تفاوت‌ها در دو نکته اتفاق نظر دارند.

۱ کودکان نظام زبانی خاص خود را دارند و صرفاً مقلد نیستند. کودکان در هر مرحله قواعد درونی خود را دارند که با قواعد زبان بزرگسال متفاوت است. برای مثال، ادای کلمه «گوشتهایی» برای گوشت‌فروشی (قصابی) که براساس کلمه نانواپی می‌سازند.

۲ شباهت در تکامل زبان کودکان: جدا از اینکه در کدام کشور یا منطقه زندگی می‌کنیم، کودکان در تکامل زبان شبیه هم هستند و از یک روند خاصی پیروی می‌کنند.

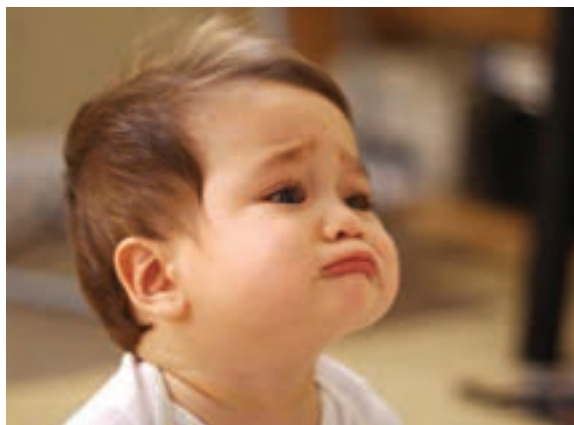
اهمیت سخن گفتن

فرایند سخن گفتن همیشه الهام‌بخش در زمینه آموزش است، از آنجا که پیش‌فرض مراحل رشد، از ساده به مشکل، از کم به زیاد، از کمی به کیفی، از تقلیدی به خلاق، از وابسته به مستقل است. فرایند رشد کلامی که در ادامه بحث بیان می‌شود، می‌تواند نکات حائز اهمیتی را در این زمینه آشکار سازد.

هدف توانمندسازی ۳-۲: فعالیت‌های آموزشی برای توسعه شناخت مراحل سخن‌گویی را طراحی و اجرا کند.

مراحل رشد سخن گفتن

■ گریه قابل ادراک‌ترین صدایی است که نوزاد تولید می‌کند. تغییر در آهنگ گریه، خشم، درد، گرسنگی و غیره را نشان می‌دهد. گریه هرچند اولین ابزار ارتباطی کودک است؛ اما واقعاً ارتباط کلامی نیست (گریه زبان نیست).

شکل ۱- گریه کودک

کودکان در زمان تولد با صداهای مختلفی گریه می‌کنند و والدین گاهی می‌توانند از گریه فرزندشان بفهمند که گرسنه است یا خسته و یا مشکلی دیگر دارند. البته در این دوره بیشتر از نظر موقعیت آنها حدس می‌زنند. اما در ماه‌های بعد مادر به درستی گریه ناشی از گرسنگی یا خواب را تشخیص می‌دهد (شکل ۱).

فعالیت ۲: در گروه‌های کلاسی صدای گریه چند نوزاد را ضبط کنید و در کلاس پخش نمایید و به آن گوش دهید. آیا همه آنها یکسان است و یا تفاوت دارند؟ نتیجه را در کلاس جمع‌بندی کنید.

تمرین کنید

شکل ۲- کودک خودش به تولید صدا می‌پردازد.

■ کودک در حدود ۳ ماهگی، زمان بیداری را صرف ساختن و تولید صدا می‌کند که بیشتر به بَغ‌بَغوی کبوتر شبیه است، اما تنوع دارد و به نظر می‌رسد که می‌تواند این صداها را کنترل کند (مرحله زمزمه کردن^۱). او می‌تواند صدای خود را کم و زیاد کند و یا با شنیدن صدای مزاحم آن را قطع نماید (شکل ۲).

■ کودک به مرور صداهای تولید شده‌اش را با صداهایی شبیه به حروف صدا دار و بی‌صدا درمی‌آمیزد و وقتی با او حرف می‌زنیم، این کار را ادامه می‌دهد، حتی لبخند می‌زند. بنابراین در این مرحله هر کاری را که با لبخند و ارتباط چشمی انجام می‌دهید، باید با صدای بلند و واژگان صحیح بگویید. به خاطر داشته باشید او سخن گفتن را با شنیدن می‌آموزد (شکل ۳).

هر چند کودک صدای مادرش را از دیگر صداها بیشتر تشخیص می‌دهد، - صدایی که از دوران جنینی در

شکل ۳- لبخند کودک به بزرگسالان

رحم شنیده است و به آن خو کرده است^۱۔ اما به مرور می‌آموزد که چگونه به صدای مادر گوش کند. صدای شما باید آرام و با محبت و عشق باشد. در حین لباس پوشیدن، حمام کردن و یا غذا دادن فرصت‌های طلایی برای حرف زدن پیش می‌آید. برای کودک مدام شرح دهید که مشغول چه کاری هستید. با تلفظ صحیح لغات و جملات کامل این فعالیت را ادامه دهید؛ «الان وقت شیر خوردن است»، «بگذار، بلوزت را از تنت بیرون بیاورم». این نکات را به کمک مربی هم گوشزد کنید.

نکته

ارتباط کلام با اعمال باعث گسترش خزانه لغات و درک بهتر کودک می‌گردد.

پیشنهاد

- ☐ به صداهایی که در محیط زندگی‌اش وجود دارد، اشاره کنید؛ «این صدای زنگ تلفن است»، «این صدای زنگ در است».
- ☐ اسم اشیای در دیدرس او را بلند بگویید؛ «این شیشه شیر است»؛
- ☐ جمله‌ها را کامل، روشن و واضح بگویید؛ «این کلاه است».

■ کودک به مرور شروع به بل‌بل کردن^۲ (غان و غون) می‌کند. به صداهای اطراف گوش می‌دهد و از گریه او کاسته می‌شود و مدام بین خواب و بیداری است. این دوره از جهت گفتاری اهمیت خاص دارد، زیرا تقلیدی از ریتم و صداهای محیط و صدای تولید شده خودش است. با، ما، دا و غیره او ممکن است، در اثر تکرار از این حروف لذت ببرد و بعضی از حالات هیجانی خود را با این گونه صداها به ما نشان دهد.

■ با گذر زمان، هجاهای ساده‌ای چون لا، دا، و صداهای دو سیلابی مانند ماما و دادا آغاز می‌شود. این صداها

۱- جنین از شش ماهگی صدای مادر و ضربان قلب او را می‌شنود. پس از شش ماهگی صدای محیط را می‌تواند در درون رحم گوش دهد.

۲- Babbling تقلیدی از ریتم صداهای محیط و صداهای شنیده شده کودک است. این مرحله همان غان و غون است.

را نمی‌توان کلمه دانست. کودک به خاطر خودش آنها را به وجود می‌آورد و در واقع **گفتار کودکانه**^۱ است که از ترکیب صداهای گوناگون تشکیل شده است؛ تک سیلابی‌ها به دو سیلابی تبدیل می‌شوند و آغازی برای رسیدن به کلمه است.

■ **پژواک کلامی**^۲ در واقع، تکرار کلمات شنیده شده کودک است. بنابراین طبیعی است که کودک از کلمات بد هم تقلید کند. پس باید از الگوهای صحیح کلامی برخوردار باشد. گاهی بزرگ‌ترها به واسطه شیرینی «گفتار کودکانه» نه فقط لغات او را تصحیح نمی‌کنند، بلکه با لبخند و واکنش خود، لغت اشتباه را تکرار می‌کنند.

پیشنهاد

- ☐ ادغام رفتارهای عملی و گفتاری «خداحافظی» یا دست تکان دادن
- ☐ عکس‌العمل با لبخند در قبال بیان کلمات کودک و تکرار آن به صورت صحیح

تمرین کنید

فعالیت ۳: در گروه‌های کلاسی در صورت امکان، از لغاتی که در کودکی اشتباهاً می‌گفتید و والدین شما آنها را به یاد دارند (حتی کلمات شنیده از دیگر کودکان) فهرستی تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.

■ کودک پس از این مرحله، به دلیل آشنایی بیشتر با لغات کلیدی و کسب مهارت نسبت به تکرار، می‌تواند معنای بسیاری از گفته‌ها و دستورهای شفاهی را درک کند. با وجود محدودیت خزانه لغات از نظر بیان (۳ تا ۴ کلمه) می‌تواند آن را در جای درست و برای مقصودی درست استفاده کند. مانند «بغل» یعنی مرا بغل کن، آب «یعنی آب بده». او یک کلمه را برای بیان یک جمله به کار می‌برد.

کودک را در مقابل آینه قرار دهید و اجزای بدن او را با نشان دادن نام ببرید (شکل ۴).

پیشنهاد

شکل ۴- کودک و آینه

■ کودک به مرور، ایما و اشاره را به کلام خود می‌افزاید و واژگان درکی او ۵ برابر واژگان بیانی می‌شود. یعنی کودک ظاهراً ۱۰ کلمه را بیان می‌کند، اما معنای ۵۰ کلمه را می‌فهمد. از طرفی او از یک کلمه می‌تواند به جای معنای چند واژه استفاده کند، برای مثال کلمه «جیز» را برای لغت داغ به آتش بخاری، کتری

۱- Lalling

۲- Echoicstage

آب جوش، شمع و غیره اطلاق می‌کند یا «جوجو» را برای همه پرندگان، حتی هواپیما، به کار می‌برد.

فکر کنید

فعالیت ۴: فرصتی برای صحبت کردن با کودک نوپا پیدا کنید. نحوه صحبت کردن شما با روشی که معمولاً با یک بزرگسال صحبت می‌کنید، چه تفاوتی دارد؟ نتیجه آن را در کلاس مطرح کنید.

نکات کلیدی در صحبت کردن با کودک نوپا

- کودک را به صحبت کردن تشویق کنید، به او نخندید و انتقاد نکنید.
  - از جملات کوتاه و یا پرسش‌های زیاد استفاده کنید.
  - موقعی که صحبت می‌کند، تمام توجه‌تان را به او معطوف کنید.
  - به سؤالات او با کلمات ساده پاسخ دهید.
  - صبور و شکیبا باشید، چرا که او برای بیان آنچه می‌خواهد بگوید، به زمان نیاز دارد.
- کودکان به مرور با افزایش خزانه لغات، قادر به ساختن جمله هستند. هر چند جملات آنها بیش از دو کلمه نیست؛ مثل بابا توپ، مامان سوپ. ترکیبات دو کلمه‌ای کودکان نوع خلاصه شده جملات بزرگسالان است (فعل، اسم و صفت)؛ جملاتی تلگرافی، بدون حروف اضافه، ربط و یا تعریف.
- اغلب نوپاها به طور ناگهانی کلمات تازه‌ی زیادی را به سرعت می‌آموزند که گاهی به آن «**مرحله جهش یا فوران کلمه**» می‌گویند. رشد کلامی تمامی کودکان از یک الگو پیروی می‌کند که آنها را به ساختن جملات کامل می‌رساند؛ یعنی جملاتی دارای اسم، فعل، حرف اضافه و غیره آنها تا این مرحله که تنها چند جمله را می‌توانستند بیان کنند، به زودی یاد می‌گیرند کلمات را کنار هم بگذارند و ترکیب جدیدی را خلق و بیان کنند، حتی اگر آن را نشنیده باشند.

نکته

کودک نوپا وقتی بهتر می‌آموزد که مکالمات واقعی داشته باشد.

بگذارید کودک افکارش را به زبان آورد، جملات او با الهام از آنچه در محیط اطرافش رخ می‌دهد، از ساده به سمت پیچیده پیش می‌رود. با ایجاد شرایط مناسب به او فرصت تلاش و جست‌وجو بدهید و بگذارید خود تجارب دست اول را آزمایش و بیان کند؛ اگر چه ممکن است او بخش‌هایی از جمله را حذف نماید، اما معانی کلام در آنها گسترش می‌یابد. کودکان با استفاده از حروف اضافه، تعریف و به کارگیری حالات مختلف فعل، جملات پیچیده‌تری را به کار می‌گیرند.

ویژگی‌های واژگان کلامی^۱ بر اساس سن در جدول ۱ نشان داده شده است.

۱- به جدول رشد کلامی در کتاب همراه هنرجو مراجعه کنید.

جدول ۱- ویژگی‌های واژگان کلامی

ویژگی‌های واژگان کلامی بر اساس سن		
سن	ویژگی‌ها	تعداد کلمات
۳ سالگی	جملات ساده	۱۰۰۰
۳ تا ۴ سالگی	استفاده از خزانه لغوی بیشتر همراه با ضرب‌آهنگ کلام	۱۵۰۰
۴ تا ۵ سالگی	جملات ۳ تا ۵ کلمه به همراه حروف اضافه	۲۵۰۰
۵ تا ۶ سالگی	جملات ۶ تا ۸ کلمه با حرف ربط	۱۰۰۰۰
۶ تا ۸ سالگی	جملات کامل با رعایت قواعد	۳۰۰۰۰ تا ۴۰۰۰۰

فعالیت ۵: مطالبی را که با عنوان مراحل رشد سخن گفتن مطرح شد، مرور کنید و جدول رشد سخن‌گویی را تهیه کنید.

تمرین کنید

هدف توانمندسازی ۳-۳: روش‌های آماده کردن کودک برای سخن‌گویی را توضیح دهد.

آماده کردن کودک برای سخن گفتن

با توجه به رشد زبانی پرستاب کودک، همان‌گونه که اشاره شد، کودک سخن گفتن را در محیط می‌آموزد. این محیط هر قدر غنی‌تر باشد و موارد شنیداری مناسب وجود داشته باشد (افراد گوناگون، اصوات دلنشین و غیره) طبیعی است که رشد زبانی بهتر صورت می‌گیرد. بنابراین در کنار فعالیت‌های روزمره کودک، می‌توان با تمرین و اجرای طرح‌های آموزشی زبان، بستر را برای توسعه آن ممکن ساخت. شاید بتوان راهکارهای اجرایی را در سه بخش ارائه کرد که هر یک دارای شاخه‌هایی است که نهایتاً منجر به صحبت کردن بهتر کودک می‌شود. سه راهکار اصلی آماده کردن کودک برای سخن گفتن طبق نمودار ۱ عبارت‌اند از:

نمودار ۱- آماده کردن کودک برای سخن گفتن

در این راستا فعالیت‌هایی طراحی شده است، تا به کودکان امکان سخن گفتن را بدهد. در اینجا تأکید در یاد دادن کلمات جدید نیست، بلکه تأکید بر مشارکت فعال کودک در مبادلات کلامی، زمان صحبت با بزرگ‌ترها و سایر کودکان است. بعضی از فعالیت‌ها شامل نام‌گذاری و نام بردن اشیاء، اماکن و افراد است و بعضی به کودکان کمک می‌کند که الگوهای سخن‌گویی خود را از طریق توصیف و تشریح اشیاء یا تجارب خود، توسعه دهند.

آماده کردن فضا برای انتقال پیام (صحبت کردن)

فعالیت ۶: با مراجعه به فصل ۴ کتاب دانش فنی پایه سال دهم، ویژگی‌های فضای کتابخانه و غیره را مرور کنید و با توجه به دانستنی‌های خود فهرستی برای این فضا تهیه کنید.

فهرست
تهیه کنید

با عکس‌ها و پوسترهای مناسب و متنوع، نام‌گذاری سبدهای وسایل، کتاب، لوح فشرده و کارت‌های قصه‌گویی، کاغذ، مداد و غیره فضا را دلنشین و کارآمد کنید (شکل ۵).

شکل ۵- طبقه‌بندی وسایل

شناخت

الف) شناخت خود (هویت)

فعالیت ۷: در گروه‌های کلاسی، در مورد بارزترین ویژگی خود گفت‌وگو کنید و نتیجه را جمع‌بندی نمایید. مانند: «ویژگی من احساساتی بودن است» و یا «زود گریه‌ام می‌گیرد».

گفت‌وگو
کنید

ترغیب کودک به صحبت کردن «واقعیت بخشیدن به خود»، یعنی من کیستم؟ یکی از موارد مهم در بسترسازی ذهن او برای گفت‌وگو است.

در مفهوم «من کیستم» (یعنی شناخت خود)، سه جنبهٔ اساسی وجود دارد:

- ۱ شناخت خود با درک تفاوت‌ها و تشابهات مانند مقایسه رنگ مو یا چشم با دیگر دوستان؛
  - ۲ مرتبط کردن نقش خود با اجتماع مانند وظیفهٔ من در مقابل مدیر یا والدین؛
  - ۳ کشف و پرورش استعداد خود مانند به نقاشی بیش از خواندن علاقه‌مند است.
- با توجه به این سه جنبه، نوع احساس ما دربارهٔ خودمان و نحوهٔ گوش دادن، صحبت کردن، دریافت‌ها و به خاطر سپردن‌ها اثر می‌گذارد. آنچه حائز اهمیت است، ترتیب این سه مرحله است:

- ۱ شناخت خود
- ۲ مرتبط کردن نقش خود با اجتماع
- ۳ کشف استعدادهای فردی

تمرین کنید

فعالیت ۸: در داستان‌های کودکان موارد بسیاری از شناخت خود یافت می‌شود که در آن موجودی به دلیل نشناختن خود، دچار مشکل شده و یا ناراضی است. در اینجا به دو نمونه کتاب اشاره می‌شود (شکل ۶). با مطالعه این دو نمونه، خودشناسی را در دیگر کتب کودکان بررسی نمایید و به دوستانتان معرفی کنید.

شکل ۶- کتاب داستان برای شناخت خود

خلاصه داستان اول^۱: خرس درون غار به خواب زمستانی فرو می‌رود، زمانی که بیدار می‌شود، بیرون غار جنگل نیست، بلکه کارخانه‌ای است. در کارخانه هیچ کس نمی‌پذیرد او خرس است و تبدیل به یک کارگر کارخانه‌اش می‌کنند تا اینکه پاییز فرا می‌رسد و خستگی سراغ خرس می‌آید و از کارخانه اخراج می‌شود، خرس که باید می‌خوابید، در راه پیدا کردن جایی برای خواب دوباره می‌شنود که خرس است و به جنگل برمی‌گردد.

خلاصه داستان دوم^۲: فرفری (گوسفند) به دنیا می‌آید و برعکس همهٔ گوسفندان بزرگ نمی‌شود. همه گوسفندان مسخره‌اش می‌کردند. او کارهای مختلفی می‌کند تا بزرگ شود، اما اثر ندارد تا اینکه گرگ به گله حمله می‌کند و فرفری با استفاده از جثهٔ کوچکش به گله کمک می‌کند و بعد از آن دیگر فرفری مسخره نمی‌شود.

۱- رجوع شود به منبع ۱ آخر فصل ۳

۲- رجوع شود به منبع ۲ آخر فصل ۳

ب) بیان احساسات

گفت و گو کنید

فعالیت ۹: فرض کنید، در دنیای کودکان ۱+۱ برای دوست داشتن کافی است. در دنیای شما آن عدد چیست؟ نظر دوستان تان را بپرسید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

کودک عشق و تعلق داشتن و محبت را احساس و درک می‌کند. او احساس می‌کند که به جایی تعلق دارد و قادر است به دیگران محبت کند و به آنها بپیوندد.

او با گریه و گاه با خنده احساساتش را بیان می‌کند و یا از آن به عنوان وسیله‌ای برای درخواست استفاده می‌کند. احساس چیست؟ اصلاً چیزی به نام احساس در وجودمان داریم؟ آیا نباید واژه احساس را از آنجا که علمی نیست، به واژه هیجان تبدیل کنیم؟ واژه‌ای که در عام همیشه با احساس می‌شناسیم. احساس ترس، نفرت، خشم و عشق، در حالی که همه اینها از هیجان ناشی می‌شود. هیجان‌ها بسیار پیچیده‌تر از آن هستند که ابتدا به چشم می‌خورند. در وهله اول تمام هیجان‌ها را به عنوان احساس می‌شناسیم چون براساس تجربیات روزمره ما هستند. اما احساسات جزئی از هیجان هستند که ما آن را به صورت علائمی مثل اخم کردن، شانه بالا انداختن، گوش نکردن، در آغوش گرفتن، لبخند زدن و غیره نشان می‌دهیم (شکل ۷).

تعریف هیجان: حالات رفتاری هستند که بر اثر محرک خاصی به وجود می‌آیند و فرد را به نوعی کنش و واکنش وا می‌دارند.

هیجان‌های اصلی: شامل خشم، ترس، نفرت، غم، شادی و علاقه است که عکس‌العمل هر یک از ما در تقابل با این هیجان‌ها می‌تواند متغیر باشد.

اهداف هیجان عبارت‌اند از :

- احساسات ما را به دیگران منتقل می‌کنند؛
- بر نحوه تعامل دیگران بر ما تأثیر می‌گذارند؛
- به تعامل اجتماعی کمک می‌کند؛
- روابط را ایجاد، حفظ و قطع می‌کند.

ضرورت و اهمیت: کودکان از طریق جلوه‌های هیجانی

آنچه را که نمی‌توانند به صورت کلامی بیان کنند، به صورت غیرکلامی از طریق صورت، صدا و رفتارهای هیجانی در کل انتقال می‌دهند. آنها بعد از تولد می‌توانند شادی، علاقه و نفرت را اجرا کنند؛ در ۲ ماهگی غم و خشم را ابراز می‌کند؛ در ۶ ماهگی ترس را ابراز می‌کنند. در طول دوران طفولیت، علاقه، شادی، نفرت و خشم تقریباً به شکل صددرصد جلوه‌های صورت مبتنی بر هیجان را نشان می‌دهد.

برای مثال وقتی کودکان بر سر تصاحب یک وسیله بازی دعوا می‌کنند، کودکی که تأثرات خود را با خشمگین شدن و یا گریه کردن نشان می‌دهد، طبیعتاً می‌تواند اسباب بازی را تصاحب کند.

جلوه‌های هیجانی به صورت غیرکلامی به ما قدرت پیش‌بینی رفتار می‌دهد. نظر به اهمیت جلوه‌های هیجانی، مجموعه‌ای از پاسخ‌های غیرکلامی در تصویر صفحه بعد ارائه شده است.

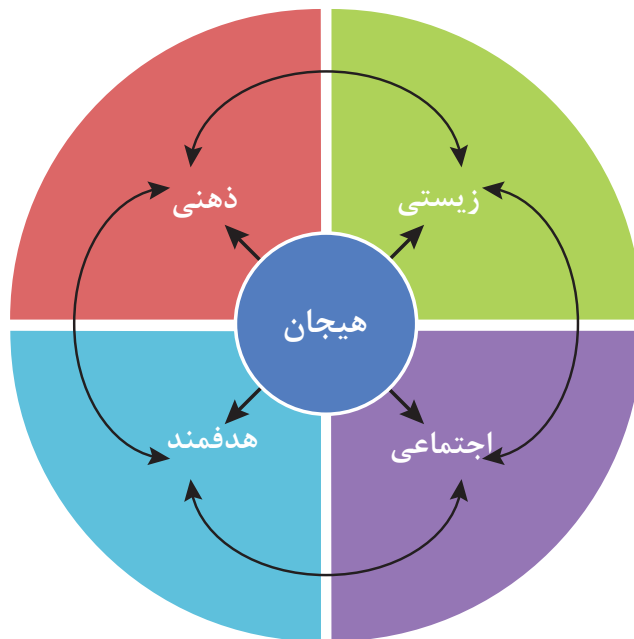
فعالیت ۱۰: شما می‌توانید با توجه به تصاویر زیر تشخیص دهید هر یک چه احساسی را بدون ابراز کلمه‌ای نشان می‌دهند، آن را یاد داشت کنید و در کلاس ارائه دهید.

شکل ۸- کارت‌های رفتارهای غیرکلامی

ابعاد هیجان

هیجان‌ات چند بعدی هستند و به صورت پدیده‌های ذهنی، زیستی، هدفمند و اجتماعی وجود دارند (شکل ۹).

شکل ۹- چهار عنصر هیجان

برای مثال اغلب کودکان، جدایی از مادر را در روزهای اولیه ترک خانه در رفتن به مهدکودک و یا دبستان تجربه کرده‌اند و مادر و کودک از آن روز خاطرات ناخوشایندی دارند. غم حاصل از این جدایی در چهار عنصر هیجان (ذهنی، زیستی، هدفمند و اجتماعی) کاملاً قابل مشاهده است:

- **زیستی:** به واسطه غم جدایی از مادر واکنش بدنی کودک عبارت‌اند از کاهش ضربان قلب، بی تحرکی و غیره؛
- **اجتماعی:** به واسطه غم جدایی از مادر واکنش اجتماعی کودک عبارت‌اند از بالا رفتن ابروها، پایین آمدن گوشه لب، گریه کردن و لرزیدن؛
- **هدفمند:** به واسطه غم جدایی از مادر واکنش‌های هدفمند کودک عبارت‌اند از پشت مادر پنهان شدن و فرار به سوی مدرسه؛
- **ذهنی:** به واسطه غم جدایی از مادر واکنش ذهنی کودک عبارت‌اند از احساس ناخوشایند منفی، پریشانی و نگرانی از فردا.

فعالیت ۱۱: جدول صفحه بعد ۴۳ مورد گفتار غیرکلامی را معرفی می‌کند. چند مورد را با دوستان یا برابر آینه اجرا نمایید و یا با دوربین ضبط کنید و از آثار خود نمایشگاهی برگزار کنید.

تمرین کنید

جدول ۲- خزانه پاسخ‌های (رفتارهای) غیرکلامی

رفتارهای غیرکلامی					
بالا کشیدن ابرو	قرار دادن انگشت روی لب (روی نوک بینی) به علامت سکوت	حرکت دادن دست به شکل دایره	ضرب گرفتن با انگشتان روی میز یا سکو	روی میز یا نیمکت خم شدن	حرکت دست به علامت دور شدن
اخم کردن	گوش راست کردن (گوش تیز کردن؛ دست پشت گوش گذاشتن)	بالا بردن دست‌ها به طوری که کف دست‌ها به سوی بالا باشند	چپ نگاه کردن (با چشم نیمه باز نگاه کردن، لوچ کردن چشم‌ها)	کج و معوج کردن بینی (با انگشت)	با انگشت به کسی اشاره کردن
سرجنباندن	بازو گشودن به علامت «کافی است»	اشاره کردن از شاگردی به شاگرد دیگر	با چشم اشاره کردن (چشم‌ها را بستن؛ چشمک زدن؛ با چشم فهماندن؛ با چشم اغماض کردن)	دست‌ها را در جیب کردن	پا کوبیدن
				کف زدن	
لبخند زدن	غنچه کردن لب‌ها	ضربه زدن با مداد یا قلم	کشیدن یکی از گوش‌ها و متفکرانه نگاه کردن	دست‌ها را به هم چسبانیدن (قفل کردن)	به زمین نگاه کردن
حرکت دست به علامت جلو آمدن	حالت متفکرانه به خود گرفتن	چانه به دست گرفتن و متفکر شدن	دست‌ها را بیرون کشیدن به علامت «چرا؟»	گاز گرفتن انگشت‌ها	نگاه کردن عمدی آن طور که به دانش‌آموزی نگاه می‌کنید.
حرکت انگشت به علامت جلو آمدن	سر تکان دادن به علامت «نه»	سر خاراندن	بازوها را گره کردن	لب پایین را گاز گرفتن (لب گزیدن)	نمایش ایستادن
حرکت انگشت به علامت دور	حرکت از یک طرف کلاس به طرف دیگر	سنگینی بدن را از روی یک پا به پای دیگری انداختن	دست‌ها را به کمر گذاشتن	به سقف نگاه کردن	نمایش نشستن

هدف توانمندسازی ۳-۴: فعالیت‌های آموزشی را برای آماده کردن کودک برای سخن گفتن طراحی و اجرا کند.

روش‌های تشویق به سخن گفتن

یکی از راهکارهای اصلی برای آماده کردن کودک به سخن گفتن تشویق او است که در نمودار ۲ نشان داده شده است.

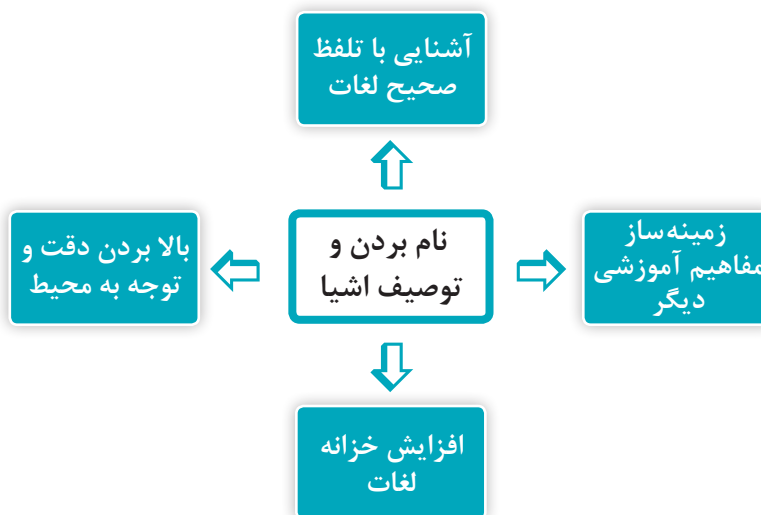

نمودار ۲- روش‌های تشویق به سخن گفتن

الف) نام بردن اشیا و شناخت و توصیف

اولین گام در ارتباط با محیط، نام بردن اجزا است. کودک شاید ابتدا از لحاظ تلفظ اشیا را نادرست بیان کند و یا از یک نام برای چند شی استفاده کند، اما شما نام بردن را ابتدا از اشیای ملموس شروع کنید و سپس دامنه آن را توسعه دهید و به نکات ایمنی توجه داشته باشید. هدف از نام بردن و توصیف اشیا در نمودار ۳ نشان داده شده است:

نمودار ۳- نام بردن و توصیف اشیا

نکته

- با وجود اشتباهات گفتاری کودکان، آنها را به نامیدن و نام بردن تشویق کنید.
- به آنها کمک کنید تا نام‌گذاری کنند و نام‌ها را تکرار نمایند، زیرا یکی از مهم‌ترین عوامل برای سخن‌گویی می‌باشد.
- وقتی کنجکاوی آنها تحریک می‌شود و یا سؤالی را طرح می‌کنند، بهترین فرصت برای شناخت بیشتر و توصیف است؛ زیرا کودک پس از نام بردن الگوی سخن گفتن خود را از طریق توصیف توسعه می‌دهد (شکل ۱۰).

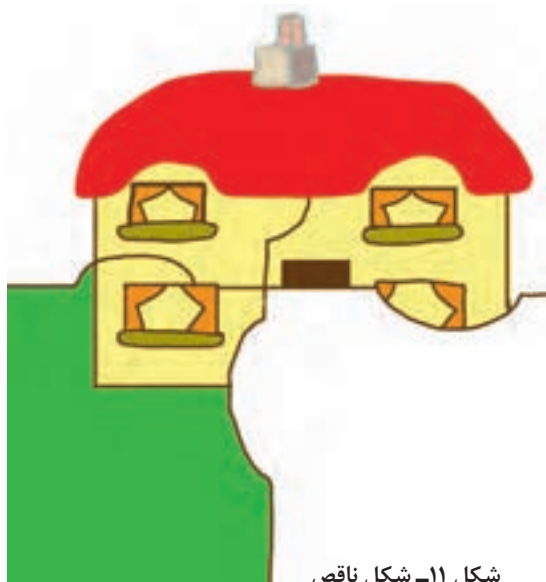
شکل ۱۰- نام بردن اشیا توسط کودک

فعالیت ۱۲: در گروه‌های کلاسی، کارت یا کاغذهایی در ابعاد ۱۰×۵ سانتی‌متر تهیه کنید. سپس روی هر کارت نام یک شیء را بنویسید و تصویر آن را بکشید سپس مجموعه را در یک کیسه بگذارید. هر کدام از شما کاغذی را بردارید و با توصیف ویژگی‌ها، از هم‌کلاسی‌های خود بخواهید حدس بزنند آن شیء چیست؟

تمرین کنید

ب) کامل کردن
تصویر زیر را مشاهده کنید.

شکل ۱۱- شکل ناقص

فعالیت ۱۳: در تصویر بالا اولین نکته‌ای که به ذهنتان می‌رسد، چیست؟ در این باره بیندیشید و اقدام کنید.

فکر کنید

چرا تصویر ۱۱ به نظر ناقص است؟ برای رفع این نقص چه باید کرد؟ به اطرافتان نگاه کنید، آیا در محیط چیزهایی را می‌بینید که ناقص و به عبارتی نیمه تمام است؟ هر آنچه در اطرافمان می‌بینیم، از اجزایی تشکیل شده است و تا زمانی که همه اجزای آن کنار هم قرار نداشته باشند، کامل نیستند (شکل ۱۲).

شکل ۱۲- تصویر پل نیمه تمام

شکل ۱۳- قطعه‌ای از پازل

منظور از کامل کردن چیست؟ قرار گرفتن جزء یا اجزا در جای مناسب خود حال با این قطعه آیا تصویر شما کامل شده است (شکل ۱۳)؟

ضرورت و اهمیت کامل کردن: باید به خاطر داشته باشیم که کل از اجزایی به وجود آمده است و خواص یا ویژگی‌هایی دارد که در اجزای تشکیل دهنده آن یافت نمی‌شود.

برای مثال در یک بازی عروسکی، کودک می‌خواهد لباسی برای عروسکش آماده کند و آن را به مهمانی ببرد. اجزا عبارت‌اند از لباس عروسک (بلوز، شلوار، جوراب، گردنبند)، تزئینات و مجموعه‌ای که او برمی‌گزیند، برای کل یک عروسک است.

در این فرایند کودک با مکث لازم، دقت، تمرکز، روی مسئله و کوشش و انگیزه، نهایتاً برای عروسک لباس مناسب انتخاب می‌کند به یاد بیاورید که شما برای حل پازل نیز همین مراحل را طی کردید.

مکث، دقت، تمرکز حواس روی مسئله، کوشش و انگیزه ضرورت کامل کردن است.

نکته

تمرین کنید

فعالیت ۱۴: تعدادی تصویر روی مقوا بچسبانید؛ هر یک با برداشتن یک کارت تصویری باید برای آن تصویر جمله بسازید و آن را روی کارت زیر تصویر بنویسید. نهایتاً جملات هم‌کلاسی‌ها را روی تخته بچسبانید با پس و پیش کردن جملات آیا می‌توانید قصه‌ای ارائه دهید که آغاز، میانه و پایان داشته باشد.

ج) جمله آموزی

اصلی ترین ویژگی ارتباطی انسان زبان است و بزرگ ترین واحد زبان، جمله است. در واقع با قراردادن کلمات در جمله خواسته هایمان را بیان می کنیم. هدف عمده از جمله سازی با کودکان در شکل زیر نشان داده شده است:

نمودار ۴- هدف جمله آموزی^۱

شکل ۱۴- صحبت با کودک

چگونگی جمله آموزی: در جمله آموزی معمولاً سه راهکار زیر

پیشنهاد می شود:

- ۱ قراردادن کودک در معرض شنیدن (دریافت پیام)؛
  - ۲ تشویق کودک در جهت حرف زدن برای تولید جمله (بیان)؛
  - ۳ ساختار جمله با قواعد دستور (نحو).
- ۱ قراردادن کودک در معرض شنیدن (دریافت پیام): در این راهکار، باید کودک را در معرض گوش کردن به رادیو، تلویزیون، لوح های فشرده^۲ قصه و خواندن کتاب قرار داد و با او صحبت کرد تا خزانه لغوی او افزایش یابد و با کاربرد لغات آشنا شود (شکل ۱۴).

نکته

- سعی کنید در آغاز، جملات با کمترین واژه شروع شود و ظرفیت آن به مرور با توان فکری و زبانی کودکان گسترده شود.
- در مناطق دو زبانه از جمله های کوتاه، صریح و شفاف استفاده شود.
- هر جمله با آهنگ خاص خود بیان شود؛ امری، سؤال، خبری، عاطفی.
- جمله ها با زندگی و تمایلات کودک رابطه مستقیم داشته باشد.
- محل تأکیدها در جمله دقیقاً رعایت شود؛ زیرا تأکید و سنگینی هر کلمه معنای جمله را تغییر می دهد.

۱- زبان معیار همان زبان رسمی آموزش و پرورش است.

۲- لوح فشرده همان CD است.

شما با وزن دادن به هر یک از کلمات جمله «من می‌خواهم شربت را در لیوان بنوشم»، به یک نوع پاسخ رسیده‌اید. برای مثال، در پاسخ به سؤال «چی دوست داری در لیوان بنوشی؟» شما تأکیدتان روی کلمه شربت است.

«من می‌خواهم شربت را در لیوان، بنوشم.»
یا در محاوره ساده شما با تأکید و وزن دادن به لیوان، علاقه‌مندی خود را به نوشیدن در لیوان نشان می‌دهید.
«من می‌خواهم شربت را در لیوان بنوشم.»

گفت‌وگو
کنید

فعالیت ۱۵: جمله زیر را با وزن کردن هر کلمه بخوانید، و به چندین نوع سؤال که در ذهن ایجاد می‌شود، توجه کنید:
«من در حالی که چمدان سنگینی را در دست داشتم با اتوبوس به منزل مادرم رفتم»،
در مورد سؤال‌ها گفت‌وگو کنید.

۲ تشویق کودک در جهت حرف زدن برای تولید جمله: برای رسیدن به این منظور باید موارد زیر را رعایت کنید.

- بچه‌ها جمله‌های شنیده را تکرار کنند. در تکرار نیز آهنگ و محل تکیه‌ها را در نظر بگیرید.
  - در برابر اشتباهات واکنش آنی نشان ندهید. خطاهای گفتاری را با ملایمت اصلاح کنید. به جای اصلاح مستقیم خطاها، خودمان شکل درست جمله را ادا کنیم.
  - جمله‌ها را طی یک داستان پیوسته یا داستان‌های کوتاه به کار ببرید.
- داستانی را برای کودک بخوانید^۲ (شکل ۱۵) پس از خواندن کتاب دستورالعمل بالا را اجرا کنید. می‌توانید داستان دیگری را نیز تجربه کنید.

شکل ۱۵- کتاب داستان

۱- در مبحث شنیدن و صحبت کردن توضیحاتی در این راستا داده شده است.
۲- رجوع شود به منبع ۳ آخر فصل ۳: جغد کوچکی در خواب از بالای لانه به زمین می‌افتد. او راه می‌افتد که مادرش را پیدا کند. دوستش سنجاب از او می‌پرسد: مامانت چه شکلی است؟ جغد کوچک با دادن نشانه‌هایی به سنجاب سراغ مادرش را می‌گیرد. سنجاب او را پیش حیوانات مختلف می‌برد، (خرس، خرگوش، قورباغه) تا اینکه بالاخره قورباغه او را نزد مادر می‌برد.

۳ ساختار جمله یا قواعد دستوری (نحو): در نمودار ۵ ساختار جمله نشان داده شده است.

نمودار ۵- ساختار جمله

چنانچه می‌دانید، نوپا با گفتار تلگرافی و ترکیب دو کلمه جمله‌سازی خود را شروع کرده است. او با همان دو کلمه منظورش را بیان می‌کند؛ «مامان بغل».

اما برای کامل کردن جملات کودک همانند دیگر فعالیت‌ها برای زبان آموزی باید با تمرین و تکرار زمینه را آماده سازید. در ساختار جمله به فعل، فاعل، مفعول، و قید نیاز داریم. طبیعی است که در جمله‌های آغازین «مامان بغل» فاعل وجود دارد و فعل به عنوان‌کننده مطرح است، اما به شکل ناقص. با دادن فعالیت‌هایی در این زمینه و صحبت‌های مداوم با کودک، الگوهای مثبتی را در اختیارش قرار دهید. برای نیل به این منظور:

فاعل: در ابتدا سه جمله را برای کودک بخوانید و از او بخواهید که با دقت گوش کند:

«او به پارک رفت» - «علی به مهد کودک می‌رود» - «او به خانه آمد». حال از او بپرسید:

چه کسی به پارک رفت؟ چه کسی به مهد می‌رود؟ کی به خانه آمد؟

مفعول: ابتدا چند جمله می‌گوییم با دو شخصیت که بر هم اثر می‌گذارند.

«نوشین، خواهرش را انداخت» - «گرچه موش را گرفت»

حال بپرسید: نوشین چه کسی را انداخت؟ گرچه چه چیزی را گرفت؟

قید: به جمله‌تان مکان بدهید.

«مادر به بازار رفت» - «موش به سوراخ وارد شد». در اینجا اماکنی که بدان اشاره شد، قید مکان است

(سوراخ، بازار و غیره).

فعل: از افعال استفاده کنید.

استفاده از افعال صحیح در جای جای جمله با بیان داستان یا توصیف یک اتفاق:

■ داستان درختی که از صدای پرنده‌ها خوشش می‌آمد و ...

■ داستان موشی که دوست داشت به مدرسه برود و ...

«خوش آمدن» و «رفتن» فعل است.

بنابراین ساختن مجموعه‌ای از کارت‌های تصویری که افعالی مثل دویدن، خندیدن و پریدن را نشان می‌دهد ضروری است. اما مجدداً تأکید می‌شود، یادگیری استفاده از جمله کامل زمانی مؤثرتر است که کودکان، شانس شنیدن جملات کامل را در مکالمات عادی روزانه بزرگسال داشته باشند.

- در صحبت کردن از جملات کامل استفاده کنید. به جای «ناهار حاضر»، بگویید «ناهار حاضر است بیا غذا بخوریم».
- به جای «دستتو بشور»، بگویید «وقت غذاست، باید دستتو بشویی».
- کودک را برای جمله‌سازی آزاد بگذارید و مدام اشتباهات او را تصحیح نکنید.
- چنانچه جملات کودک با هم ارتباط نداشت، خودتان ارتباط برقرار کنید؛ مثلاً با تصویر موش او را به گفتن دعوت کنید و او می‌گوید موش سفید بود. می‌پرسید بعد چی؟ و او می‌گوید گربه همسایه روی دیوار است. شما قصه او را به هم مرتبط می‌کنید. موش سفید از دیدن گربه همسایه روی دیوار ترسید. بعد چی شد؟

هدف توانمندسازی ۳-۵: به کارگیری توانایی‌های گفتاری در زندگی روزانه کودک را توضیح دهد.

کاربرد توانایی‌های گفتاری در زندگی روزانه کودک

بهترین بستر برای آنکه کودک درگیر موضوع شود و یک گوینده خوب باشد، فعالیت‌های روزانه است.

گفت‌وگو کنید

- فعالیت ۱۶:** فرض کنید کودکی در پارک، زمین می‌خورد و گریه می‌کند و یا در یک فروشگاه اسباب‌بازی به دلیل نخریدن اسباب‌بازی مورد علاقه‌اش جیغ و داد به راه می‌اندازد.
- شما برای آرام کردن این کودکان چه راهکاری پیشنهاد می‌کنید؟
  - با چه نوع کلامی او را دعوت به آرامش می‌کنید؟
  - پیشنهادهای خود را با سایر دوستان درمیان بگذارید.

فعالیت‌های روزانه و صحبت درباره آن، فرصت مغتنمی برای یک محاوره دو نفره بدون سر و صدای دیگران است که شنونده شما (کودک) سراپا گوش است؛ بنابراین باید در موقعیت مناسب بتوانیم شرایط را با مکالمات متناسب و درست، به سمت و سوی یک محاوره موفق که نتیجه‌اش بالا بردن توانایی گفتار است، سوق دهیم. پس باید:

- کاربرد کلمات و عبارات با موقعیت متناسب باشد.
  - صحبت کردن بلند در حدی که فرد یا گروه شنونده آن را بشنود.
  - به کارگیری صحیح کلمات به صورتی که به روشنی بیانگر اندیشه باشد.
  - نظم دادن به نظرات اصلی از جمله مواردی است که همه ما برای صحبت کردن به آن نیاز داریم؛ یعنی از شاخه‌ای به شاخه دیگر نپریدن و آنچه را می‌خواهیم بگوییم، مرتب و مرحله به مرحله باشد.
- کودک از طریق بازی با اسباب‌بازی، قصه‌سازی، وانمود کردن، نمایش خلاق، و به طور کلی فعالیت روزمره می‌تواند به این توانایی برسد (نمودار ۴).

نمودار ۶ - کاربرد توانایی های گفتاری کودک

۱- اسباب بازی

فعالیت ۱۷: چه خاطره ای از عروسک بازی یا اسباب بازی های دوران کودکی خود دارید؟ در گروه های کلاسی بیان کنید و نتیجه را جمع بندی کنید.

گفت و گو کنید

اسباب بازی ها وسایل مناسبی برای تمرین صحبت کردن هستند. عروسک ها، ماشین ها، تلفن و کتاب از جمله وسایلی هستند که در مجموعه اسباب بازی ها همیشه وجود دارند.

الف) کتاب یک وسیله مناسب برای برقرار کردن ارتباط با کودک است، هر چند ساختار ظاهری کتاب گاهی این شبهه را ایجاد می کند که وسیله بازی نیست. امروزه در کتاب های تولید شده نمونه هایی وجود دارد که به این نکته توجه دارند و ساختار و جنس آن متفاوت است. در این نمونه از کتاب ها، کودک با لمس کردن، جوییدن، کشیدن و حتی تکان دادن آنها، کتاب را کشف و زمینه را برای صحبت کردن و برقراری ارتباط با محیط میسر می سازد. این کتاب ها تنوع بسیار دارند که در اینجا به چند نمونه اشاره می شود؛ پلاستیکی، پارچه ای، مقوایی، موزیکال و غیره.

■ برای کودک زیر ۶ ماه **کتاب های پلاستیکی** (برای استفاده در حمام) بهترین است. کودک می تواند آنها را به دهان ببرد، خم کند و شست و شو دهد (شکل ۱۶).

شکل ۱۶- کتاب پلاستیکی

شکل ۱۷- کتاب پارچه‌ای

■ **کتاب‌های پارچه‌ای** نمونه دیگری از کتاب‌ها برای این گروه سنی است. این کتاب‌ها علاوه بر ارائه تصاویر واضح و داشتن رنگ‌های درخشان، به کودک فرصت می‌دهد از طریق لامسه و بینایی این کتاب‌ها را تجربه کند. در حین استفاده از این نوع کتب در مورد تصاویر با او صحبت کنید (شکل ۱۷).

کتاب‌های پارچه‌ای می‌تواند در انواع گوناگون، کودک را به خود جلب کند. مثلاً قسمتی از کتاب جدا و یا اضافه می‌شود (شکل ۱۸).

■ **کتاب مقوایی کلفت که به صورت پازل از درون کتاب خارج شده و یا در جای مناسب قرار می‌گیرد** (شکل ۱۹- الف).

■ **کتاب‌های مقوایی کلفت که گاهی آهنگین است یعنی با دکمه‌ای آهنگ پخش می‌کند و یا با توجه به شخصیت‌های قصه صدای آنها شنیده می‌شود** (شکل ۱۹- ب).

شکل ۱۸- کتاب پارچه‌ای (با قطعات جدا شونده)

ب

الف

شکل ۱۹- انواع کتاب کودک

کتاب‌های تصویری^۱، با نشان دادن اشیاء و پدیده‌های آشنا به کودک، فرصت بازشناسی واژه‌ها و سخن گفتن دربارهٔ آنها را ایجاد می‌کند و جزء اولین کتاب‌هایی است که ضمن ارائه اطلاعات مفید به کودک، نگرش او را نسبت به محیط افزایش می‌دهد و زمانی که کودک توانایی سخن گفتن را پیدا کرد، سریع‌تر می‌تواند بر صحبت کردن خود مسلط باشد و واژه‌هایی را که در هنگام شنیدن و دیدن تصویر ذخیره کرده است، استفاده کند.

نکات ایمنی و بهداشتی کتاب‌های پلاستیکی: از آنجا که کودکان معمولاً این کتاب‌ها را به دهان می‌برند، باید موارد بهداشتی و ایمنی زیر رعایت شوند:

- ۱ قابل شست‌وشو باشند و مرتباً شسته شود؛
- ۲ از رنگ‌های غیرسمی استفاده گردد؛
- ۳ لبه‌های کتاب‌های پلاستیکی تیز و برنده نباشد.

تمرین کنید

فعالیت ۱۸:

- ۱ با استفاده از رومیزی‌های گلداز پلاستیکی و بریدن آنها و درست کردن یک کتابچهٔ تصویری، یک کتاب ساده پلاستیکی تهیه کنید.
- ۲ با بریدن و چسباندن عکس به صورت تکه دوزی (اپلیکه) یک کتاب پارچه‌ای تهیه کنید.
- ۳ با استفاده از پارچه‌های رنگی نقش‌دار از جنس‌های گوناگون کتاب درست کنید.

شکل ۲۰- آینه‌های آموزشی

ب) آینه‌های نشکن: اکثر کودکان در ۶ ماهگی از نگاه کردن در آینه لذت می‌برند، این کار باعث می‌شود که متوجه لب و دهان خود شوند و با حرکت دادن آنها صدا تولید کند. آینه‌های آموزشی نشکن می‌تواند بازیچهٔ مناسبی برای صحبت کردن کودک باشد. نگاه کردن در آینه و صحبت با خود حتی در سنین بالاتر نیز ادامه دارد. کودک گاهی به ایفای نقش در آینه می‌پردازد (شکل ۲۰).

ج) تلفن: استفاده از تلفن‌های اسباب‌بازی در یک‌سالگی، از جمله وسایلی است که او را به صحبت کردن وادار می‌کند. کودک روزانه بارها و بارها به وسیلهٔ تلفن ثابت یا همراه با دوستان خیالی‌اش صحبت می‌کند و یا طرز صحبت کردن را از بزرگ‌ترها تقلید می‌کند (شکل ۲۱).

۱- در پودمان ۴ همین کتاب برای کتاب‌های تصویری توضیحات کامل آورده شده است.

شکل ۲۱- تقلید کودک در استفاده از تلفن همراه

د) **عروسک‌های انگشتی:** استفاده از عروسک‌های انگشتی ساده با شخصیت‌های شناخته شده یکی دیگر از مواردی است که در صحبت کردن با کودک می‌تواند بسیار مفید و ضروری باشد. این عروسک‌های انگشتی می‌تواند توسط شما و بر اساس داستان‌های مورد علاقه کودکان تهیه شود (شکل ۲۲). گاهی با استفاده از عروسک‌های پارچه‌ای و گذاشتن آن در گوشه و کنار اتاق، فرصت برای صحبت کردن در مورد آن را ایجاد کنید. این عروسک‌های پارچه‌ای توپر به کودک فرصت می‌دهد که با آنها صحبت کرده و یا خود را به جای آنها بگذارد. این مکالمه کوتاه در نهایت فرصت مناسبی برای رد و بدل لغات و افزایش خزانه لغات آنها است (شکل ۲۳).

شکل ۲۳- عروسک پارچه‌ای

شکل ۲۲- عروسک انگشتی

شکل ۲۴- پرندۀ پارچه‌ای

گاهی پرنده‌های پارچه‌ای، حتی حیوانات پلاستیکی قابل شست‌وشو، هم می‌توانند به کودک فرصت صحبت کردن با واژه‌های جدید را بدهند و یا وسیله‌ای تشویقی برای بیان موقعیت و فضای موجود باشند (شکل ۲۴).
نکات ایمنی و بهداشتی: عروسک‌های پارچه‌ای از اسباب‌بازی‌های مورد علاقه و محبوب کودکان هستند. این عروسک‌ها گاه به عنوان یک ابزار بازی و گاه به عنوان وسیله‌ای برای نمایش عروسکی و یا داستان‌گویی و داستان‌سازی مورد استفاده کودکان قرار می‌گیرند؛ لذا باید به نکاتی در راستای بهداشت و ایمن بودن آنها توجه شود.

■ این عروسک‌ها پارچه‌ای هستند، لذا چندان قابل شست‌وشو نیستند و نمی‌توانند برای مدت زیادی مورد استفاده قرار گیرند.

■ بعضی از نمونه‌ها از پارچه‌های پرزدار ساخته شده‌اند، لذا در آغوش گرفتن و احیاناً به خواب رفتن کودک در کنار آنها می‌تواند مشکل‌زا شود، زیرا پرزهای پارچه جدا می‌شود و از راه تنفس وارد ریه کودک می‌گردد و می‌تواند عوارضی را باقی بگذارد.

■ معمولاً در این عروسک‌ها از دکمه یا چشم‌های پلاستیکی استفاده می‌شود که چون از چسب استفاده شده، به آسانی کنده می‌شود و کودک با بلعیدن و یا فرو کردن آن در گوش و بینی به خود صدمه می‌زند.

■ عروسک‌های پارچه‌ای معمولاً با موادی پر شده‌اند که ممکن است بهداشتی نباشند. تکه پنبه و خورده پارچه و یا تکه‌های ابر که در مجاورت شعله به سرعت مشتعل می‌شوند.

فعالیت ۱۹: با انتخاب یک کتاب مناسب برای گروه سنی الف، شخصیت‌ها را به صورت عروسک انگشتی تهیه کنید و داستان را در کلاس برای سایر دوستانتان اجرا کنید.

نمایش اجرا کنید

شکل ۲۵- خانه عروسکی

ه) خانه عروسکی: خانه عروسکی یکی از ابزارهای مناسب برای تقویت رشد کلامی (صحبت کردن و شنیدن) است. جداسازی فضا برای کودکان- خواه به صورت نصب یک پرده و یا ساختار مشخص خانه عروسکی که در کتاب دانش فنی پایه پیرامون آن صحبت شده - یکی از بهترین مکان‌ها برای تقابل کلامی کودکان است. کودکان در این فضا که معمولاً در گروه‌های کوچک شکل می‌گیرد، به تقلید رفتار بزرگ‌ترها می‌پردازند. آنچه در اینجا مهم است، ضرورت درست کردن خانه عروسکی توسط کودک است، حالا با هرچه باشد (مکتا، بستن چادر و ملحفه) و هر کجا قرار گیرد (زیر میز، پشت در، پشت مبل و غیره) (شکل ۲۵).

شکل ۲۶- همراهی با کودک در بازی

همراهی والدین یا مربیان با کودک در اینجا ضروری است؛ زیرا فرصتی است تا کودک گفتار را بشنود و با تکرار آن، با قواعد صحبت کردن (مکث‌ها، تأکیدات کلامی، تلفظ صحیح کلمه، بالا و پایین بردن صدا) آشنا شود (شکل ۲۶).

باید به خاطر داشته باشیم که همراهی در این فعالیت‌ها ضروری و زیبا است، اما نباید مانع خلاقیت، نوآوری و ساختار بازی آنها بشویم. در واقع همراهی به معنای سد راه شدن نیست.

نکته

۲- قصه‌گویی

قصه‌گویی یکی از فنون رایج در انتقال مفاهیم است و برای تمام گروه‌های سنی گیرایی خاصی دارد. قصه‌گو، مجموعه‌ای از مفاهیم پیچیده را به مخاطب منتقل می‌کند بدون آنکه سن یادگیرنده، موضوع آموزشی یا سطح یادگیری، کاربرد آن را محدود سازد.

از آنجا که قصه به معنای حکایت و سرگذشت است و به آثاری اطلاق می‌شود که در آنها تأکید بر حوادث خارق‌العاده بیشتر از تحول و تکوین آدم‌ها و شخصیت‌ها است. قصه‌ها کودک را با واژگان، اصطلاحات، نام‌ها، مکان‌ها و غیره آشنا می‌کند و علاوه بر ایفای نقش مهم در زبان‌آموزی، فرصت خوبی برای اصلاح لغزش‌ها، اشتباهات و اشکالات زبانی ایجاد می‌کند.

شکل ۲۷- قصه‌گویی

ضرورت و اهمیت قصه‌گویی

- کمک به پرورش قدرت بیان و افکار کودک
  - تقویت و پرورش نیروی تخیل کودک
  - تحریک قوه ابتکار و ابداع
  - رشد اعتماد به نفس و تجارب جدید
  - برآوردن نیازهای عاطفی برای دریافت پیام‌ها
- (شکل ۲۷)

یک معلم یا مربی خوب باید قصه‌گوی خوبی باشد و از طریق داستان، علاوه بر جذاب کردن موضوع تدریس، تمرکز کودکان را افزایش دهد و در نهایت یادگیری را ساده‌تر کند.

نکته

نکات مهم برای اجرای قصه:

الف) انتخاب قصه با توجه به سن شنونده و موقعیت خاص: از آنجا که مدت تمرکز کودکان محدود است، قصه باید از نظر طول زمان و محتوا با سن شنونده هماهنگ باشد. شما می‌توانید در بازنگری کارت کتاب قصه^۱ مناسب آن موقعیت را انتخاب کنید؛ مثلاً در یک روز بارانی کتاب مهمان‌های ناخوانده مناسب است.

ب) انتخاب محل نشستن: کودکان دوست دارند روی زمین بنشینند به قصه گوش دهند. زیرا انداز تمیز و راحت و استفاده از چند بالش می‌تواند فضا را دلنشین کند، اما نکته مهم این است که آنها بتوانند شما را ببینند.

ج) استفاده از ابزار مناسب برای قصه‌گویی: گاهی اشیای مربوط به قصه مثلاً یک شال، روسری، کت قرمز یا یک قلم مو می‌تواند در قصه‌گویی شما اثرگذار باشد. گاه یک عروسک یا عروسک‌های انگشتی بهترین همراه شما در قصه‌گویی است.

د) کارت قصه‌گویی: یکی دیگر از وسایل در اجرای قصه است که می‌توانید با چسباندن تصاویر کتاب‌های پاره شده روی مقوای مختلف مجدداً قصه را بازسازی نمایید و برای کودکان تعریف کنید؛ سپس از آنها بخواهید براساس تصاویر و یا با استفاده از کارت‌های قصه‌گویی آماده^۲ قصه را بیان کنند (شکل ۲۸).

۱- طرز تهیه آن در مبحث مجموعه کتاب آمده است.

۲- نظر به اهمیت قصه‌گویی ناشران اقدام به تهیه کارت قصه‌گویی کرده‌اند. که می‌توانید از آنها استفاده کنید و از دستورالعمل‌های اجرایی آنها بهره‌مند شوید.

شکل ۲۸- کارت‌های قصه‌گویی^۱

هـ) مجموعه کتاب (تهیه کارت کتاب): مجموعه‌ای از کتاب‌های داستانی کودک را برحسب سن انتخاب کنید (معمولاً گروه الف و در بعضی موارد گروه الف - ب) و پس از مطالعه، برای هر یک از آنها کارت کتاب تهیه کنید. برای این منظور یک کاغذ A۴ را تا کنید و هر کدام از صفحات را به روش زیر انجام دهید (شکل ۲۹):

صفحه اول: مشخصات ظاهری کتاب، نام کتاب، نام نویسنده، تصویرگر، مترجم، ناشر سال چاپ را در این صفحه بنویسید.

صفحه دوم: خلاصه‌ای از کتاب را به منظور انتخاب سریع تر و مناسب با موقعیت‌ها و مناسبت‌ها در این صفحه بنویسید.

صفحه سوم: مشخص کردن لغات سخت و کلیدی و نکاتی که باید قبل از خواندن به آن اشاره شود. در واقع زمینه ذهنی کودک را برای پذیرا شدن داستان آماده می‌کند.

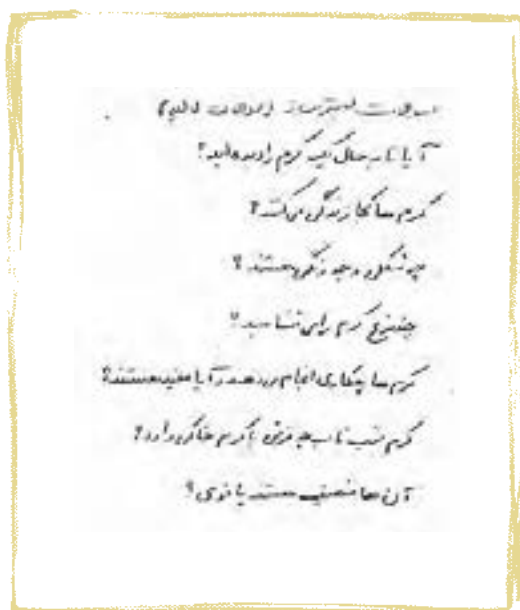
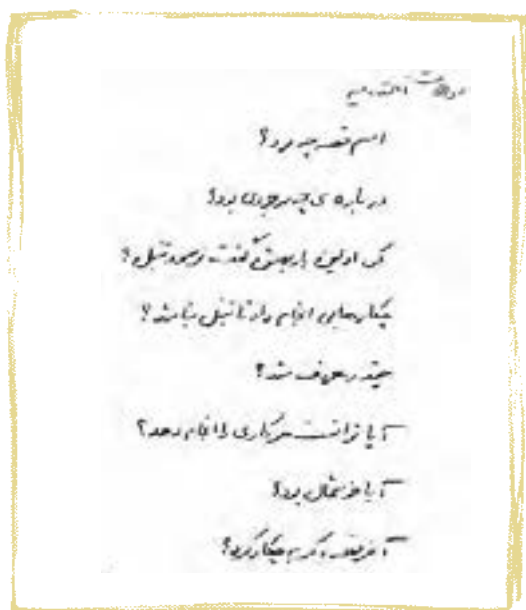
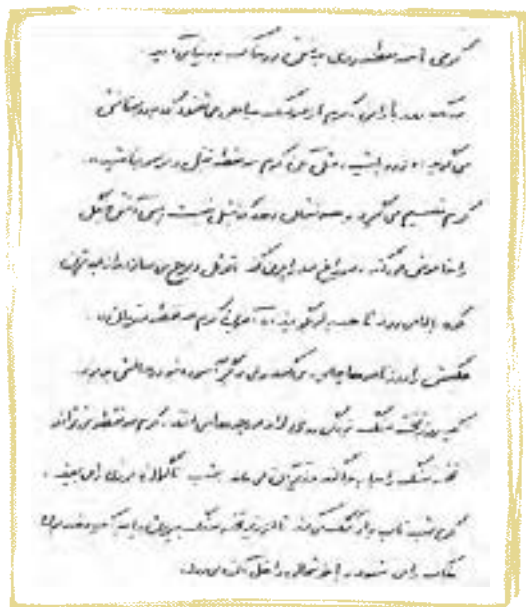
صفحه چهارم: با طرح سؤالات پایانی (سؤالات اختتامیه) مثل جرقه زدن است که ایده‌های بهتری در ذهن به وجود می‌آورد و راهی برای مشارکت کودک می‌شود و افکارش را با موضوع ارتباط دهد. از این رو، تکرار اطلاعات و بیان آن با لغات شخصی معلوم می‌کند که چقدر از سخنان را دریافت کرده است.

<p>نام کتاب</p> <p>نام نویسنده، تصویرگر، مترجم، ناشر</p> <p>سال چاپ</p> <p>ص ۱</p>	<p>خلاصه داستان: قصه بچه جغدی که از لانه‌اش بیرون می‌افتد و در جنگل به دنبال یافتن مادر، نشانه‌هایی از او به حیوانات مختلف می‌دهد و آنها حیواناتی با همان مشخصه را به او معرفی می‌کنند که همگی اشتباه است، اما بالاخره مادر را می‌یابد.</p> <p>ص ۲</p>	<p>سؤالات اولیه</p> <p>صحبت پیرامون ویژگی جغد - خرگوش - خرس - سنجاب</p> <p>اگر شما گم شوید، چه کار می‌کنید؟</p> <p>ص ۳</p>	<p>طرح پرسش اختتامیه</p> <p>- چرا جغد کوچولو از لانه‌اش بیرون افتاد؟</p> <p>- در برخورد با سنجاب به او چه گفت؟</p> <p>- برای پیدا کردن مادر، جغد چه نشانه‌ای داد؟</p> <p>- مامان جغد چگونه از حیوانات تشکر کرد؟</p> <p>ص ۴</p>
--	--	--	--

شکل ۲۹ - نمونه کارت‌های کتاب تهیه شده توسط هنرجویان

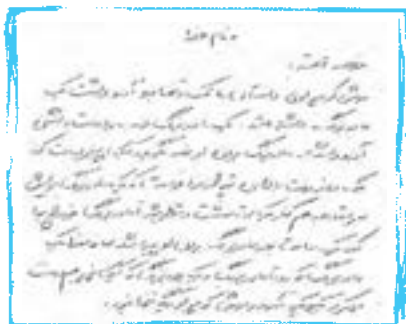
به این ترتیب شما می‌توانید آرشیو خوبی از کتاب‌های کودکان تهیه کنید تا در کوتاه‌ترین زمان بتوانید به مجموعه‌تان که می‌تواند در یک جعبه کفش جای گرفته باشد، دسترسی داشته باشید و در موقعیت‌های خاص با مراجعه به آن کتاب مورد نظر را انتخاب کنید.

در شکل ۳۰ چند نمونه از کارت‌های کتاب تهیه شده توسط هنرجویان ارائه شده است:

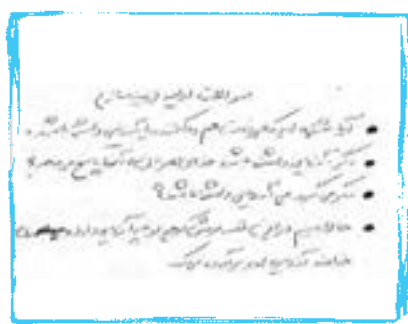
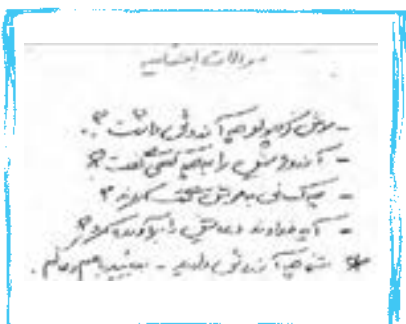

شکل ۳۰ - الف - نمونه کارت‌های کتاب

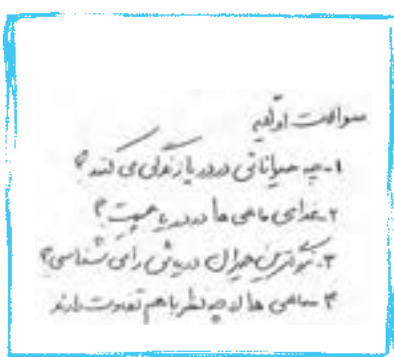
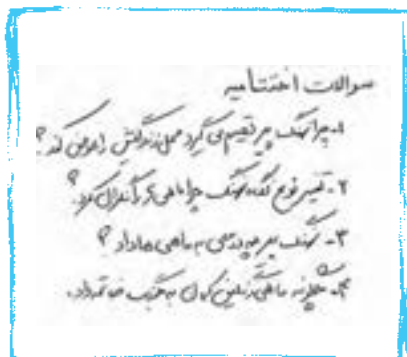
نویسنده:
تصویرگر:
مترجم:
ناشر:
سال چاپ:

شکل ۳۰ - ب - نمونه کارت‌های کتاب

نویسنده:
تصویرگر:
مترجم:
ناشر:
سال چاپ:

شکل ۳۰ - ج - نمونه کارت‌های کتاب

و) درست کردن کاردستی، نقاشی، ... بعد از قصه‌گویی: پس از قصه‌گویی می‌توانید کودکان را به درست کردن کاردستی یا وانمود کردن بعضی از رفتارها تشویق کنید.

نکته

در قصه‌گویی آنچه مهم است، دوست داشتن قصه است. باید قصه را دوست داشته باشید.

تمرین کنید

فعالیت ۲۰: حداقل سه کارت کتاب تهیه کنید و مراحل آن را براساس مثال در کارت کتاب بنویسید.

۳- وانمود بازی

شکل ۳۱- وانمود بازی کودک

«وانمود بازی، بخشی از طبیعت کودکی است؛ در حقیقت نوعی آموزش مقدماتی برای زندگی کردن مانند یک بزرگسال»^۱. کودک به مرور با صحبت کردن‌های مکرر و استفاده از لغات و تکرار آنها، از لغات مفهومی بیش از یک واژه ساده برداشت می‌کند و در قبال این آموخته‌های کلامی به درک معنا می‌رسد.

کودکی که برایش زیاد کتاب خوانده و یا قصه گفته‌اند، این بار دوست دارد که خود گوینده قصه و کتاب باشد. او اغلب به خواندن برای خودش یا عروسک‌هایش وانمود می‌کند (شکل ۳۱).

در این مرحله او گاه با لغات خودساخته در رابطه با تصاویر قصه را بیان می‌کند و یا از حفظ به دوباره‌گویی قصه می‌پردازد. در این حالت نشان دهید که از خواندن او لذت می‌برید و باید تمام قواعد یک شنونده خوب را رعایت کنید. حتی به او پیشنهاد کنید زمانی که مشغول فعالیت هستید، براساس تصاویر یک کتاب قصه بگوید. پس از پایان کتاب ضمن تشویق او می‌توانید با طرح یک سری سؤال، مشوق خوبی برای خواننده شدن او باشید.

■ در این تصویر چه اتفاقی افتاد؟

■ من تعجب می‌کنم چرا خرگوش فرار کرد؟

■ فکر می‌کنی اگر فرار نمی‌کرد، چه می‌شد؟

■ فکر می‌کنی خرگوش ترسیده بود؟

■ کدام قسمت کتاب را بیشتر دوست داشتی؟

بگذارید، جملات، لغات و آنچه در آن زمینه وانمود و یا بیان می‌کند، از آن خودش باشد. همراهی و تشویق شما حتی به صورت لبخند می‌تواند راهگشای کلامی او باشد (شکل ۳۲).

شکل ۳۲- وانمود بازی کودکان

فعالیت ۲۱: برای هر یک از تصاویر بالا جمله‌ای که گویای تصویر باشد، بنویسید و در کلاس ارائه دهید.

تمرین کنید

۴- نمایش خلاق^۱

کودکان در دومین سال زندگی با تخیلاتشان به بازی وسعت می‌بخشند و در این بازی‌ها مقدار زیادی تقلید یا وانمود می‌کنند. نمایش خلاق یک نوع وانمود بازی است که از تخیل سرچشمه می‌گیرد و فرد با توجه به آگاهی‌های خود به اجرای آن می‌پردازد.

نمایش خلاق: نمایش خلاق یعنی انجام تمرین نمایشی بدون مراعات رسمی نمایش و پانتومیم. شکلی از وانمود بازی که با دقت طراحی شده و به اجرا در می‌آید.

هدف نمایش خلاق بیشتر توجه به رشد و پرورش کلامی کودک است و ارتباطی به سرگرم شدن تماشاچی ندارد (برعکس نمایش).

ضرورت و اهمیت: ضرورت و اهمیت نمایش خلاق در نمودار ۷ ذکر شده است:

نمودار ۷- اهمیت نمایش خلاق

کودکان به وسیله نمایش خلاق، صحنه، رویداد، مشکل یا واقعه برخاسته از قصه را با هدایت مربی خلق یا بازآفرینی می کنند.

نکته

- ❑ نمایش خلاق فعالیت نمایشی سازمان یافته ای است که در آن بیشتر مراحل انجام دادن مهم است.
- ❑ نیازی به دکور و صحنه ندارد.
- ❑ دیدگاه اجراکنندگان مورد نظر است نه تماشاچی
- ❑ نمایش خلاق یک تمرین برنامه ریزی شده برای یادگیری است و مسئولیت مربی، طراحی و سازمان دهی تمرین ها است.
- ❑ هدف مربی راهنمایی کودک به سمتی است که منجر به پرورش قوه ابتکار کودک شود.
- ❑ شیوه نمایش خلاق به گونه ای است که مهارت های بسیاری را درهم می آمیزد، پس می توان در موضوعات متنوع از آن استفاده کرد.

هدف توانمندسازی ۶-۳: فعالیت های آموزشی را برای به کارگیری توانایی های گفتاری در زندگی روزانه کودک طراحی و اجرا کند.

مراحل اجرای نمایش خلاق

- داستانی را برای کودک انتخاب کنید و بخوانید.
- از کودکان سؤال شود که دوست دارند کل داستان و یا قسمتی از آن را نمایش دهند.
- با توجه به شخصیت های داستان چند کودک را انتخاب کنید.
- به دیگر کودکان اطمینان بدهید که نوبت آنها نیز خواهد شد.

- حال کودکان به دو قسمت بازیگران و تماشاچیان تقسیم شده‌اند.
- به تماشاچیان گوشزد کنید که سکوت کنند و به روش اجرای دوستانشان توجه کنند.
- با یک علامت از پیش تعیین شده (سوت، زنگ) اجرا را شروع کنید.
- پس از اتمام از تماشاچیان بپرسید، اجرا چگونه بود؟
- در گروه کودکان تماشاچی می‌توانید سؤالاتی را در رابطه با اجرا بپرسید.
- «آیا مثل خرگوش راه رفت؟ آیا غذا را تند تند خورده؟ و غیره»
- پس از اجرای گروه اول، از گروه دوم دعوت کنید، مجدداً اجرا کنند.

نکته

۱ در نمایش خلاق با کودکان، مهم قدرت تجسم شنیده‌ها و بیان آن با لغات ساده خودشان است.
۲ طبیعی است که در گروه‌های سنی پایین کتاب‌های ساده با شخصیت‌های شناخته شده و حوادث محدود برای نمایش خلاق استفاده می‌شود.

تمرین کنید

فعالیت ۲۲: با توجه به تصویر زیر و گفتن «دو تا خرس بودند...»، قصه را آغاز کنید.
قصه را با دو تا خرس ادامه دهید و حوادثی برای آنها ایجاد کنید. (زمین خوردن، فرار، ترسیدن و غیره)

شکل ۳۳- خرس جهت قصه‌گویی

سپس قصه را به صورت نمایش خلاق اجرا کنید.

۵- قصه‌سازی

تمرین کنید

فعالیت ۲۳: بیاپید با هم قصه بسازیم. جمله اول را من می‌گویم، با دوستانان آن را دنبال کنید، بنویسید و کتاب بسازید. نام کتاب فراموش نشود. «روزی یک سوسک سیاهی از لانه اش بیرون آمد».

با توجه به فعالیت‌های روزمره زندگی که کودک را برای سخن گفتن آماده می‌سازد، می‌توانید مجموعه‌ای از آنها را در هم بیامیزید و کودک را به سمت قصه‌سازی و قصه‌گویی سوق دهید.

«سوسک وقتی از لانه‌اش بیرون آمد، پرنده‌ای را دید. او به محض دیدن پرنده، دوباره به لانه برگشت.»

آیا سوسک از ترس خورده شدن باید تا آخر عمر در لانه بماند و از گرسنگی بمیرد؟

کودکان ما تا اشتباه نکنند، یاد نمی‌گیرند. باید به آنها فرصت دهید حرف بزنند و همیشه آنها را وادار به سکوت نکنید، بلکه به پاسخ دادن تشویق کنید. مانند: «من تعجب می‌کنم که تو چگونه این را کشیدی؟»

«میل دارم در این زمینه بیشتر صحبت کنی.»

«میل داری قصه خرس گرسنه را بگویم؟» «قصه را به یاد داری؟»

و نهایتاً با توجه به اینکه کودکان یک فراگیر منفعل نیستند و در طی بازی، کلمات را در ذهن خود مرور می‌نمایند و از الگوهای بزرگسالان تقلید می‌کنند، بنابراین می‌توانیم آنها را به سمت قصه‌سازی سوق دهیم (شکل ۳۴).

شکل ۳۴- تقلید از بزرگسال

برای نیل به این هدف شما می‌توانید در چهار گام کودک را به ساخت قصه تشویق کنید. هر چند ساختن قصه در ابتدا سخت به نظر می‌رسد اما کودکان از این کار لذت می‌برند.

مراحل ساخت قصه

مراحل ساخت قصه شامل موارد زیر است (نمودار ۸):

نمودار ۸- مراحل ساخت قصه

۱ انتخاب موضوع: بر اساس تصویر یا مفاهیمی که شما تعیین می‌کنید، موضوع تعیین می‌شود. از او پرسید که در چه زمینه‌ای می‌خواهد قصه بگوید؛ مثلاً در مورد عروسکش یا گربه و یا خورشید و غیره^۱.

۲ جمع‌آوری اطلاعات: پس از مشخص شدن موضوع باید اطلاعاتی در آن زمینه داشته باشد و یا توسط شما بیان شود.

مثلاً «گربه چه شکلی است؟» چی می‌خورد؟ و ... ، «عروسک او چه لباسی می‌خواهد بپوشد؟ و یا به کجا می‌رود؟» و یا «خورشید چه رنگی است؟ و شب‌ها کجا می‌رود؟»

۳ توجه به فضا: با توجه به موضوع قصه مشخص می‌شود که در فضای باز یا بسته اتفاق می‌افتد. طبیعی است که محل زندگی گربه، فضای داستان را مشخص می‌کند و یا خورشید در آسمان است، عروسک در خانه یا در جعبه عروسک قرار دارد.

۴ آغازگرها: شروع یک قصه باید با موضوع همخوانی داشته باشد؛ برای نمونه:

- در یک روز برفی بچه‌ها می‌خواستند آدم برفی بسازند پس ...
- در خانه سوراخی پیدا کردیم که مال موش بود ...
- حیوانی را دیدم که ...
- یک روز گربه از منزل بیرون آمد، یا عروسک گم شده بود و یا در یک روز ابری خورشید ...

نکته

علاوه بر توجه به نکات فوق، فعالیت‌هایی که کودک را به تعامل کلامی می‌کشاند، بسیار مهم است. هر حرکت و فعالیتی باید از جایی شروع شود و نهایتاً به پایان برسد. اول چی، بعد چی؟ روند و تسلسل یک اتفاق از جمله مواردی است که او قبلاً بارها و بارها در شنیدن، صحبت کردن و غیره با آن روبه‌رو شده است.

تمرین کنید

شکل ۳۵- داستان تصویری

فعالیت ۲۴: شکل ۳۵ نشان دهنده فضایی برای وانمود کردن، با کلیه وسایل برای بازی‌های نمایشی است.^۲ با توجه به آنچه تاکنون آموخته‌اید، به نظرتان چند کودک ۵ و ۶ ساله در این محل چه نمایشی را اجرا می‌کنند و تا چه حد امکانات فضا، بر نوع گفت‌وگوی آنها اثر می‌گذارد. مکالمات را بنویسید.

۱- در بخش فعالیت‌های «به کار ببندید - تجربه کنید» نمونه‌هایی ارائه شده است.

۲- به فصل ۴ دانش فنی برای فضای خانه عروسکی و نمایش رجوع شود.

فعالیت ۲۵: با مراجعه به کتاب همراه هرنجو دو اصطلاح انگلیسی مربوط به پودمان ۳ را انتخاب کنید و تصاویر مرتبط با آنها را از منابع معتبر جستجو یا نقاشی کنید و در کلاس ارائه دهید.

به کار ببندید تجربه کنید

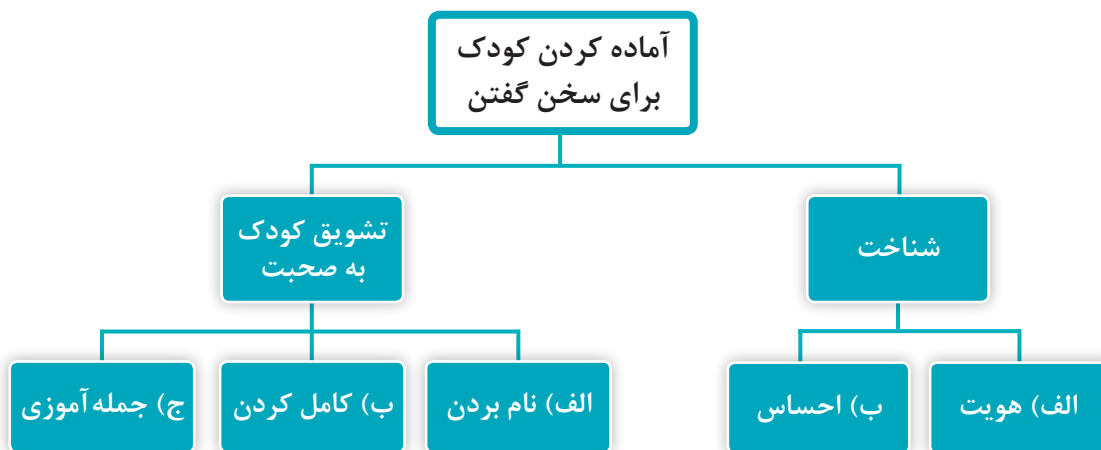
با توجه به آنچه در این پودمان آموختید، جمع‌آوری اطلاعات طبیعتاً آگاهی شما را افزایش می‌دهد، اما داشتن اطلاعات کافی نیست، زیرا تا زمانی که اطلاعات به دست آمده از محتوا را عملاً به کار نیندازید و تجربه کسب نکنید، نمی‌توانید در امر آموزش موفق باشید. از طرفی، با توجه به مراحل رشد که به مرور صورت می‌گیرد، آموزش نیز باید گام‌به‌گام باشد و این همان چیزی است که شما به آموخته‌هایتان در عمل انجام می‌دهید.

پیشنهادهایی برای طراحی فعالیت

- کمک کنید تا کودک در مورد حوادث روزانه صحبت کند. برای مثال، در یک روز بارانی از او بپرسید برای بیرون رفتن نیاز به پوشیدن چه چیزهایی است؟
  - طرح سؤالاتی مثل امروز کجا رفتیم یا چه کسانی را دیدیم و غیره، ساختن قصه خوب بر اساس همان روز. شروع قصه باید با شما باشد.
  - صحبت پیرامون عکس‌های خانوادگی، معرفی، نام بردن افراد (استفاده از آلبوم خانوادگی). در مورد حوادث مربوط به آنها نیز گفت‌وگو کنید.
  - با عکس‌های بریده شده از مجله و روزنامه به همراه کودک کتاب درست کنید.
  - خواندن ترانه و سرودهای کودکان گام مثبت در آموختن لغات جدید و جمله است. کودکان دوست دارند که بارها و بارها آنها را تکرار کنند.
  - به کودکان فرصت دهید تا با همسالان صحبت کنند و در بازی‌های نقش، با هم همکاری نمایند؛ دکتر بازی، خانه عروسکی و غیره. این فعالیت‌های گروهی برای تکامل زبان و گذر از مرحله خودمداری به زبان اجتماعی مناسب است. با تهیه ابزار مناسب (لباس و وسایل) و همراه شدن با آنها، کودک را به سمت اجتماعی شدن سوق دهید.
  - تلویزیون می‌تواند برای افزایش خزانه لغات کودک مفید باشد. اما باید برنامه‌هایی انتخاب کنید که مناسب اوست و در دیدن برنامه‌ها برای توضیح لغات و یا اعمال همراه او باشید.
  - با انتخاب و نام بردن شخصیت‌های کتاب، بگذارید توصیف ظاهری آنها توسط کودکان انجام شود.
  - با بیان یک جمله مانند «خرگوش از گرگ ترسید و فرار کرد»، از کودک درخواست کنید به صورت کند، تند و آهسته آن را تکرار کند.
  - قصه را بگویید، سپس تصاویری را به آنها نشان دهید و از آنها بخواهید تصویری را که با قصه ارتباط دارد، پیدا کند و ارتباطش را بگوید.
- بر اساس آنچه یاد گرفته‌اید و فعالیت طراحی کرده‌اید، حال آموخته‌هایتان را با کودکان تجربه کنید. شما

با راهنمایی هنرآموز و با توجه به علایق و نیازهای خود از هر مبحث حداقل یک یا دو فعالیت انجام دهید (نمودار ۹).

نمودار ۹- آماده کردن کودک برای سخن گفتن

جدول ۳- فعالیت‌های آماده کردن کودک برای سخن گفتن

هویت	- شناخت ویژگی‌های خود - من می‌توانم، آنها می‌توانند	
	- آشنایی با خود	ماسک‌سازی با کودک ماسک‌سازی برای کودک
احساس	- توصیف احساس - شناخت احساس - وانمود کردن احساس	
نام بردن	- نام بردن اشیا - شناخت رنگ - طبقه‌بندی غذا - شناخت و توصیف یک شیء - نام بردن اشیای موجود در کلاس - یادآوری اجزای یک گروه از اشیا - توصیف اشیای مفرد و جمع	
کامل کردن	کامل کردن یک تصویر کامل کردن با انتخاب وسایل شناخت اعضای صورت با کامل کردن تصویر کامل کردن اجزای بدن و توصیف عملکرد آنها	
جمله‌آموزی	جمله‌آموزی با یک کلمه جمله‌آموزی با تصویر استفاده از جمله کامل	

الف) هویت

۱- شناخت ویژگی‌های خود

هدف: شناخت ویژگی‌ها و آگاهی از منحصر به فرد بودن خود

وسایل لازم: عکس، استامپ و زیراکس فرم نمونه به تعداد لازم، ذره‌بین

روش اجرا:

- ۱ فرم نمونه را پس از پر کردن نام و تاریخ بین کودکان توزیع کنید.
  - ۲ از هر کودک بخواهید عکس خود را در سمت راست بالای صفحه بچسباند.
  - ۳ انگشت شست خود را به استامپ بزنند و در کادر مربع سمت چپ فشار دهند.
  - ۴ از یکایک کودکان سؤال کنید و پاسخ را مشخصاً یادداشت نمایید و برای کودک بلند بخوانید.
- در ادامه فعالیت کودکان باید اثر انگشت خود و سایرین را با ذره‌بین نگاه کنند و در این مورد گفت‌وگو کنند.
- وقتی اثر انگشت خود را با اثر انگشت هم‌کلاسی تان مقایسه کردید، چه دیدید؟ اثر انگشت شما و دوست تان چه تفاوت‌هایی داشت؟
  - وقتی پاسخ‌های دیگران به سؤالات ورقه نمونه را شنیدید، چه شباهت‌هایی بین پاسخ‌های خودتان و پاسخ‌های آنها دیدید؟ چه تفاوت‌هایی بین آنها وجود داشت؟

نمونه کاربرگ	
نام:	تاریخ: .....
محل چسباندن عکس	اثر انگشت من
<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; width: 150px; height: 100px;"></div> <div style="border: 1px solid black; width: 150px; height: 100px;"></div> </div>	
می‌توانم به خانواده‌ام کمک کنم:	
می‌توانم به معلم کمک کنم:	
کاری که می‌توانم آن را به خوبی انجام بدهم:	

۲- من می‌توانم، آنها می‌توانند

اهداف: هرکس نقاط قوت و ضعفی دارد و آدم‌ها به رغم نقاط ضعف‌شان، ارزشمند هستند.

وسایل لازم: تخته سیاه، دو مکعب یا آجر، میز کوتاهی که کودک زیر آن بخزد، وسیله سنگینی مثل یک سطل پر از شن که فقط یک کودک قوی‌تر می‌تواند آن را بردارد.

روش اجرا:

- ۱ قبل از اجرای فعالیت، اتاق را به شکل زیر آماده کنید:
    - مکعب‌ها یا آجرها را روی یک قفسه بگذارید، طوری که فقط دست یک بچه بلند قد به آن برسد.
    - میز را در یک فضای کوچک قرار دهید تا فقط یک بچه کوتاه قد بتواند زیر آن بخزد.
    - سایر وسایل را نیز در دسترس بگذارید.
  - ۲ از بچه‌ها بپرسید هر کس که کارهای زیر را می‌تواند انجام بدهد، دستش را بلند کند.
    - راه رفتن روی آب
    - پرواز مثل پرندگان
    - سریع دویدن
    - تلفظ کلمات
    - مهربانی با دیگران
    - بالا رفتن از کوه
  - ۳ تأکید کنید که بعضی از کارها را همه می‌توانند انجام بدهند، بعضی از کارها را هیچ‌کس نمی‌تواند انجام بدهد و بعضی از کارها را برخی آدم‌ها می‌توانند انجام بدهند. از بین بچه‌ها چند داوطلب پیدا کنید تا در اجرای تکالیف به شما کمک کنند. این تکالیف نشان می‌دهند آدم‌ها نقاط قوتی دارند و برخی از کارها را می‌توانند انجام بدهند و نقاط ضعفی دارند و برخی از کارها را نمی‌توانند انجام بدهند.^۱
  - ۴ در تکلیف اول از بچه کوتاه قد و بلندقدی بخواهید دستش را دراز کند و مکعب‌ها یا آجرها را بردارد. سپس از بچه‌ها بخواهید ببینند چه اتفاقی می‌افتد. قبل از اجرای تکلیف دوم، درباره نتایج حاصل کمی بحث کنید. در تکلیف دوم از یک بچه لاغر و یک بچه چاق بخواهید زیر میز بخزند. در تکلیف سوم از یک بچه لاغر و یک بچه چاق بخواهید شی سنگینی را بردارند.
- با طرح این سؤالات کودک را به صحبت کردن تشویق کنید:
- ۱ وقتی دو کودک دست‌شان را به طرف مکعب‌ها یا آجرها دراز کردند، چه اتفاقی افتاد؟ آیا این کار برای هر دو نفر آنها به یک اندازه آسان بود؟ اگر نبود، چرا؟
  - ۲ وقتی دو کودک زیر میز خزیدند، چه اتفاقی افتاد؟ آیا این کار برای هر دو نفر آنها به یک اندازه آسان بود؟ چرا؟
  - ۳ وقتی دو کودک، شی سنگین را بلند کردند، چه اتفاقی افتاد؟ آیا این کار برای آنها آسان بود یا سخت؟ چرا؟

۳- آشنایی با خود

هدف: آشنایی با خود

لوازم مورد نیاز: تعدادی کاغذ، مداد و کش

مراحل اجرا:

به هر کودک یک کاغذ سفید می‌دهیم که روی آن باید چشم، دهان، ابرو و مانند آن بکشد. سپس آن نقاب را با کش برای فعالیت آماده کند. این نقاب جدید در واقع نمادی از خود کودک است. حال باید خود را در

۱- پس از انجام فعالیت، تأکید کنید که هرکس توانایی‌های خاص دارد و این توانایی در هر فردی متفاوت است.

شکل ۳۶- نقاب

پس این نقاب معرفی کند.

■ من کیستم؟

■ چه دوست دارم؟

■ کجا هستم؟ و ...

در مراحل بعد یک ماسک آماده به کودک بدهید تا او براساس ماسک وانمود کند و همان سؤالات را پاسخ دهد و یا به تهیه ماسک پردازد (شکل ۳۶).

ماسک سازی با کودک

یکی از هیجان انگیزترین بازی ها، بازی های تقلیدی و تخیلی است. برای این منظور استفاده از ماسک ها بسیار مناسب به نظر می رسند. کودکان از این نوع بازی ها لذت می برند و انجام این فعالیت ها، قوه تخیل آنها را تحریک و تقویت می کنند.

ماسک هایی که توسط کودکان می تواند تهیه شود. معمولاً از جنس کاغذ، مقوا و یا ترکیبی از آن است (شکل ۳۷).

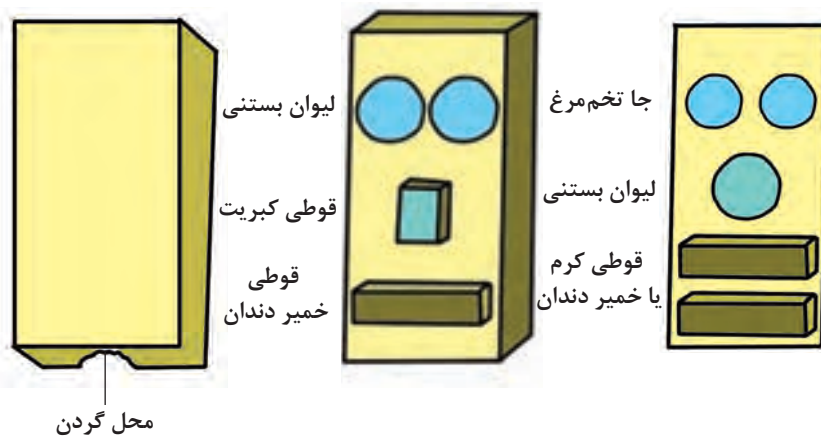
۱ ساخت ماسک ها با استفاده از پاکت های کاغذی: ساختن این ماسک ها بسیار آسان است. پاکت را روی سر کودک بگذارید. محل چشم ها، بینی و دهان آنها را با مداد بر روی پاکت مشخص کنید. حالا آن را از سر کودک خارج کرده، چشم ها را قیچی کنید و به هر شکلی که کودک دوست دارد، آن را تزئین کنید.

۲ ساخت ماسک با استفاده از جعبه های مقوایی: برای ساختن این نوع ماسک ها می توان از جعبه های کفش، شیرینی، قوطی کبریت، انواع قوطی های خالی کوچک و بزرگ، شانه تخم مرغ و غیره استفاده کرد. جعبه، در حکم قالب است. در یک طرف از سطوح کوچک تر که می تواند به جای گردن باشد، یک نیم دایره ببرید. حالا محل چشم ها، دهان، بینی را روی سطح جعبه

با مداد مشخص کنید و آن را ببرید. با استفاده از سایر قوطی های کوچک روی آن را تزئین کنید و رنگ بزنید (شکل ۳۸).

شکل ۳۷- ماسک مقوایی

شکل ۳۸- ماسک جعبه‌ای

ماسک‌سازی برای کودک

با وسایل ساده نقاب بسازیم.

مواد لازم: سریش، روزنامه، آبرنگ یا گواش، کمی مقوا، قیچی، کاتر (تیغ موکت‌بری)، سمباده. با استفاده از فن پاپیه ماشه (پوششی از روزنامه تکه تکه شده و سریش) می‌توانیم نقاب‌هایی زیبا در طرح‌های مختلف بسازیم.

برای ساخت این نقاب‌ها یک قالب اصلی در اختیار داریم که با کمی تغییر در قسمت‌هایی از آن می‌توانیم نقاب‌های گوناگون بسازیم. برای ساخت نقاب‌های مختلف لازم است بعضی از قسمت‌های صورت برجسته‌تر شود. برای برجسته کردن این قسمت‌ها، هم می‌توانیم از روزنامه خیس استفاده کنیم و هم از خمیر روزنامه. با این تفاوت که وقتی از روزنامه خیس استفاده کنیم، می‌توانیم بعداً آن را از نقاب جدا کنیم. در این صورت نقاب سبک‌تری خواهیم داشت. در اینجا برای نمونه، روش ساخت نقاب یک روباه را ذکر می‌کنیم.

روش ساخت:

- ۱ چند ورق روزنامه را در اندازه‌های مختلف می‌بریم.
- ۲ کمی سریش در آب حل می‌کنیم. باید دقت کنیم که سریش کاملاً در آب حل شود تا روی سطح نقاب برآمدگی به وجود نیارد (شکل ۳۹).
- ۳ خمیر روزنامه یا روزنامه خیس را مثل شکل ۴۰ روی قالب می‌گذاریم. همان‌طور که می‌بینید، برای ساخت نقاب روباه باید بینی برجسته شود و کناره‌های صورت پهن‌تر.

شکل ۴۰- مرحله ۳

شکل ۳۹- مرحله ۲

۴ تکه‌های روزنامه را به نقاب می‌چسبانیم، طوری که سطح نقاب را بپوشاند. این کار را یک بار دیگر تکرار می‌کنیم و بعد می‌گذاریم خشک شود (شکل ۴۱).

شکل ۴۱- مرحله ۴

پس از خشک شدن، نقاب را از روزنامه و سریش با حرکت دادن کناره‌های آن جدا می‌کنیم (شکل ۴۲).

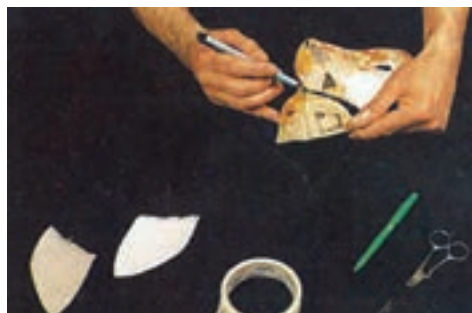
شکل ۴۲- مرحله ۴

۵ در این مرحله می‌توانیم از پشت نقاب خمیر روزنامه را بیرون آوریم و نقاب را سبک کنیم (شکل ۴۳).

شکل ۴۳- مرحله ۵

۶ قسمت‌های اضافی نقاب را جدا می‌کنیم، یعنی قسمت‌های زیر کناره نقاب را که پهن کرده‌ایم و قسمت زیر پوزه روباه را که با برجسته کردن بینی ساخته‌ایم، می‌بریم. در این مرحله متوجه تغییر شکل نقاب می‌شویم (شکل ۴۴).

شکل ۴۴- مرحله ۶

شکل ۴۵- مرحله ۷

۷ محل چشم‌ها را با کاتر سوراخ می‌کنیم و به لبه‌های آن سریش می‌زنیم تا از هم جدا نشوند (شکل ۴۵).

شکل ۴۶- مرحله ۸

۸ دو تکه مقوا را به شکل مثلث متساوی‌الساقین می‌بریم و دو زاویه پایین آن را کمی انحنا می‌دهیم. قاعده مثلث را چند برش کوتاه می‌دهیم و تا می‌کنیم (شکل ۴۶).

شکل ۴۷- مرحله ۱۰

۹ با چسب نواری گوش‌ها را با چهار سانتی‌متر فاصله از هم روی نقاب می‌چسبانیم و آنها را با روزنامه و سریش می‌پوشانیم تا هم استحکام بیشتری پیدا کنند و هم با نقاب یکی شوند.

۱۰ اگر رنگ پلاستیک یا گواش سفید در دسترس بود، سطح نقاب را رنگ می‌کنیم تا رنگ‌های بعدی، نقاب را بهتر بپوشاند (شکل ۴۷).

شکل ۴۸- مرحله ۱۳

۱۱ بعد از خشک شدن، رنگ‌های دلخواه را انتخاب می‌کنیم و سطح نقاب را نقاشی می‌کنیم.

۱۲ برای استفاده از این نقاب در نمایش‌ها، یک تکه کش به طول ۲۰ سانتی‌متر به کناره‌های نقاب می‌چسبانیم تا راحت روی صورت جا بگیرد.

۱۳ برای اینکه سطح داخلی نقاب به صورت آسیب نرساند، می‌توانیم یک تکه پارچه نرم یا یک حوله نو داخل نقاب بچسبانیم (شکل ۴۸).

ب) احساس

۱- توصیف احساس

هدف: توصیف احساس براساس ظاهر

وسایل لازم: مقوا، قیچی، مداد، چوب بستنی

مراحل اجرا: چند دایره روی کاغذی ترسیم کنید. آن را به کودکان بدهید تا با چند خط ساده مترسک‌ها را شاد و غمگین و حالت‌های دیگر ترسیم کنند. در مراحل اولیه خودتان می‌توانید این مترسک‌ها را بکشید روی یک چوب وصل کنید.

سپس آنها را بین کودکان تقسیم کنید و از آنها بخواهید با توجه به تصویرشان جمله‌ای مبتنی بر احساس تصویر بگویند (شکل ۴۹).

شکل ۴۹- احساس

۲- شناخت احساس

هدف: شناخت احساس براساس تصاویر

شکل ۵۰- کارت‌های احساس کودکان

وسایل لازم: کارت‌های تصویری (شکل ۵۰)

مراحل اجرا: با نشان دادن تصاویر از کودک بپرسید، در هر یک کودک چه احساسی دارد؟ شما می‌توانید به مرور کارت‌های تصویری احساسی خود را افزایش دهید و آن را در پوشه‌ای به عنوان «مجموعه احساس» بایگانی کنید.

۳- وانمود کردن احساس

هدف: وانمود کردن احساس پس از خواندن کتاب

وسایل لازم: کتاب کودک مناسب (شکل ۵۱)

مراحل اجرا: می‌توانید کتابی را انتخاب کنید و بعد از خواندن آن، از کودک بخواهید احساس مطرح شده در کتاب را نشان دهد؛ در واقع به نوعی حالات قهرمان را وانمود کند.

■ خرگوشی که از دویدن خسته شده است.

■ دخترکی با دیدن گرگ ترسیده است.

■ از شدت وزش باد به خود می‌پیچد.

■ از افتادن روی زمین دردش گرفته است.

در اینجا نمونه‌هایی از کتاب‌های احساس‌های تو^۱ برای تمرین و آگاهی شما معرفی می‌شوند.

شکل ۵۱- نمونه‌هایی از کتاب‌های احساس‌های تو

نمونه فعالیت‌های تشویق کودک به صحبت کردن

تشویق کودک به صحبت کردن، شامل نام بردن، کامل کردن و جمله‌آموزی است.

الف) نام بردن

۱- نام بردن اشیا

هدف: نام بردن اشیا

وسایل لازم: تعدادی اشیا که درون کیسه‌ای قرار دارد.

مراحل اجرا:

۱ روبه‌روی کودکان بنشینید، سپس با درآوردن تک‌تک اشیا، نام آنها را از کودک بپرسید.

۲ با تغییر و افزایش مواد درون کیسه، فعالیت را گسترش دهید.

۲- نام بردن اشیای موجود در کلاس

هدف: نام بردن اشیای موجود در کلاس

وسایل لازم: کلیه وسایل موجود در کلاس و بخش‌های مختلف

مراحل اجرا: در تمام مدتی که با کودکان مشغول فعالیت‌های گوناگون در بخش‌های مختلف (خانه عروسکی،

هنر، کتابخانه و غیره) و حتی موقع صرف غذا هستید، می‌توانید وسایل و اشیا را نام ببرید.

۳- شناخت رنگ

هدف: شناخت رنگ و یادگیری اسم رنگ‌ها

وسایل لازم: کاغذ روغنی در سه رنگ قرمز، آبی و زرد که به صورت نوارهایی با ابعاد ۱۵×۳ سانتی‌متر بریده

شده باشد، چسب مایع، قلم‌مو باریک، ظروف پلاستیکی برای ریختن چسب.

مراحل اجرا:

۱ به هر کودک تعداد ۱۰ نوار از رنگ‌های مختلف بدهید.

۲ به کودک بیاموزید که چگونه با این کاغذها زنجیر درست کند.

۳ پس از آماده شدن زنجیرهای ۱۰ حلقه‌ای

کودکان، تمرین برای اسم رنگ‌ها را شروع کنید.

۴ یک نوار مثلاً قرمز انتخاب کنید و با نشان

دادن آن به کودکان از آنها بخواهید تا حلقه قرمز

خودشان را پیدا کنند.

۵ اسم رنگ را دوباره بگویید و از کودکان بخواهید

نام رنگ را تکرار کنند.

۶ نوار دیگری با رنگ قرمز بردارید و از کودکان

بخواهید نام آن را بگویند.

۷ این فعالیت را با سایر رنگ‌ها ادامه دهید.

شکل ۵۲- نوارهای رنگی

۸ از بچه‌ها بخواهید تعداد رنگ‌های قرمز یا آبی زنجیر خود را بشمارند.

۹ با دادن نوارهای دیگر، می‌توانید آنها را به ساخت زنجیر تک‌رنگ و یا دورنگ تشویق کنید (شکل ۵۲).

۴- یادآوری اجزای یک گروه از اشیا

هدف: یادآوری اجزای یک گروه از اشیا به وسیله رنگ

وسایل لازم: تعدادی قاشق پلاستیکی به رنگ‌های مختلف

مراحل اجرا:

۱ چهار قاشق از چهار رنگ را به کودکان نشان دهید.

۲ مروری بر رنگ‌ها داشته باشید.

۳ یکی از قاشق‌ها را پنهان کنید و از بچه‌ها بپرسید چه رنگی غیب شده است.

۴ کودکان را تشویق کنید که به جای یک کلمه (رنگ مورد نظر) با استفاده از یک جمله کامل پاسخ دهند.

شما قاشق قرمز را پنهان کرده‌اید.

۵ وقتی کودکی جواب درست می‌دهد، قاشق را به او بدهید.

۶ وقتی بازی را یاد گرفتند، کودکان می‌توانند آن را ادامه دهند.

۷ می‌توانید از اشیای رنگی دیگر نیز استفاده کنید.

نکته

□ وقتی با کودکی صحبت می‌کنید، خود را تا حدی خم کنید تا در حد چشم‌های کودک قرار گیرید.

□ به نوع ایستادن یا نشستن خود توجه کنید. حالت شما می‌تواند رابطه شما را با کودکان مستحکم‌تر کند و یا از بین ببرد.

□ وقتی با کودک صحبت می‌کنید، می‌توانید دست‌هایتان را روی شانه او قرار دهید. حتماً تماس چشمی را نیز داشته باشید.

۵- طبقه‌بندی مواد غذایی

هدف: تشخیص و طبقه‌بندی غذا و نام بردن آنها

وسایل لازم: تصاویر از غذاهای مختلف و در صورت امکان نمونه‌هایی از آنها

سبزیجات (لوبیا، نخود، هویج، کاهو، کدو و غیره)

میوه‌جات (سیب، پرتقال، لیمو، گوجه و گیلان)

گوشت (گوشت مرغ، ماهی، گوسفند و غیره)

حبوبات و غلات (برنج، ماش، نخود، لوبیا، نان، ماکارونی و غیره)

لبنیات (پنیر، شیر، بستنی و غیره)

۵ عدد مقوای بزرگ، چسب و قیچی

مراحل اجرا:

۱ با کودکان در مورد غذاهایی که در خانه می‌خورند و غذاهایی که با خود به مهدکودک می‌آورند، صحبت کنید.

۲ بحث را با یک گروه از غذاها، مثلاً میوه‌ها، ادامه دهید. در صورت امکان و با توجه به میوه‌های فصل میوه‌ای

را به کلاس بیاورید و از بچه‌ها بپرسید که نام آن میوه چیست؟

- ۳ میوه را به دو بخش تقسیم کنید و ضمن نشان دادن به کودکان، توجه آنان را به داخل آن جلب کنید.
- ۴ در مورد مزه آنها (ترش، شیرین و غیره) با تقسیم کردن میوه‌ها به قطعات کوچک و مزه کردن آنها توسط کودکان، صحبت کنید.
- ۵ در مورد ویژگی میوه‌ها از کودکان سؤال کنید.
- ۶ بحث خود را در مورد غذاهایی که می‌توان از میوه‌ها تهیه کرد و یا نحوه خوردن آنها ادامه دهید.
- ۷ با توجه به آگاهی کودکان، میوه‌های شبیه و یا میوه‌های یک فصل را روی مقوای میوه‌ها بچسبانید.
- ۸ همین فعالیت را برای سایر مواد غذایی، خصوصیات و ویژگی‌هایشان ادامه دهید و تصاویر مربوط به آن را روی مقوای خود بچسبانید.

نکته

- این گفت‌وگو در ساعات تغذیه و غذا خوردن می‌تواند ادامه داشته باشد. در ضمن می‌توانید موارد استفاده آنها را بیان کنید. کیک- مربا- آب میوه- کمپوت
- تصاویر را می‌توان در طول سال با نمونه‌های جدید کامل کرد.
- در صورت امکان برای کودکان بازدید از فروشگاه‌های مربوط تدارک ببینید.
- این فعالیت را می‌توانید با تصاویر حیوانات، وسایل نقلیه، انواع پوشاک و غیره انجام دهید.

وقتی کودکان تا حدودی با انواع مختلف غذا آشنا شدند، آنها را تشویق کنید در کلاس یک مغازه درست کنند. با جعبه‌های مقوایی و تعدادی لوازم مثل قوطی و سینی از آنها بخواهید شکل انواع میوه‌ها، حبوبات، گوشت و غیره را نقاشی کنند. پس از رنگ‌آمیزی آنها را بر اساس میوه، گوشت، سبزیجات و غیره طبقه‌بندی کنند و در مغازه‌شان روی سینی‌ها بگذارند.

۶- توصیف اشیای مفرد و جمع

هدف: نام‌گذاری و توصیف اشیای مفرد و جمع

وسایل لازم: تعدادی تصویر (وسایل نقلیه، حیوانات، اشیا) که بعضی بیش از یک عدد و بعضی تنها تصویر یک چیز است. مقداری گیره کاغذ، یک چوب بلند، مقداری نخ، یک قطعه آهنربا و یک تشت کوچک.

مراحل اجرا:

- ۱ تصاویر گوناگون را که روی مقوا چسبیده و بریده شده است، به کودکان بدهید تا رنگ کنند.
- ۲ گیره‌ها را به تصاویر وصل کنید.
- ۳ نخ را به چوب وصل کنید و آهنربا را به سر دیگر نخ ببندید.
- ۴ تصاویر را درون ظرف قرار دهید، در حالی که گیره به آن وصل شده است.
- ۵ به کودک فرصت دهید تا «عکس‌گیری» کنند.
- ۶ به کودک فرصت دهید ضمن تشخیص تصویری که از درون ظرف انتخاب کرده است بگوید که تعداد آن شیء در تصویر مفرد است یا جمع.
- ۷ دقت کنید که او متوجه مفرد و جمع بشود و با گفتن «این ..... است»، «اینها ..... هستند»، در بیان باید روی این نکته توجه شود.
- ۸ موقعی که کودک توانست با این دو مفهوم آشنا شود، می‌توانید بازی را گسترده‌تر کنید و با افزودن ویژگی‌های دیدن تصویر، بازی را ادامه دهید. این یک ماشین است و چهار چرخ دارد. من یک ماهی قرمز دارم.

- اشیای مفرد و جمع را در کلاس به کودکان نشان دهید.
- در مورد اعضای مفرد و جمع بدن صحبت کنید. (دست‌ها، پاها، چشم‌ها، بینی، دهان و سایر اعضا)

۷- شناخت و توصیف یک شیء

هدف: شناخت و توصیف یک شیء

لوازم مورد نیاز: تصویر اشیای چهارگوش بچسبانید (شکل ۵۳).
تصویر حیوانات، مبلمان، وسایل نقلیه، انواع غذاها و سبزیجات، اسباب بازی و نظیر آنها.

شکل ۵۳- انواع کارت تصویر

مراحل اجرا:

- ۱ فعالیت را به صورت بازی شروع کنید. «من یک چیز مرموز دارم.»
  - ۲ تصویر را نشان ندهید.
  - ۳ در مورد تصویری که هنوز به آنها نشان نداده‌اید، توصیفات داشته باشید.
مثلاً از نظر فیزیکی چگونه است در چه گروهی قرار دارد، کجا یافت می‌شود و چگونه استفاده می‌شود.
  - ۴ بگذارید آنها با توجه به سر نخ‌هایی که می‌دهید، حدس بزنند.
  - ۵ چنانچه حدس زد، عکس را به او بدهید.
  - ۶ وقتی همه عکس‌ها بین بچه‌ها تقسیم شد، از تک‌تک آنها بخواهید تصویر را بالا بگیرند و از دیگران بخواهید نام عکس را بگویند.
- در همین راستا می‌توان فعالیت دیگری را نیز ارائه داد.
- ۱ کودکان را تشویق کنید که خودشان شیء را توصیف کنند و دیگران حدس بزنند.
  - ۲ کودکان را تشویق کنید صدای حیوانی را تقلید کنند تا دیگران حدس بزنند.

۸- توصیف یک تصویر

هدف: توصیف یک تصویر بر اساس آنچه می‌بینید.

وسایل لازم: تهیه تعدادی تصویر واضح و روشن در موضوعات مختلف (خرید در فروشگاه، بازدید از پارک، ایستگاه اتوبوس و غیره)

مراحل اجرا:

- ۱ تصاویر را به کودکان نشان دهید و از آنها بپرسید که در تصویر چه می‌بینند؟
- ۲ ضمن تکرار دیده‌های آنها، از دیگر کودکان بخواهید تا گفته‌ها را تکمیل کنند.
- ۳ در مراحل بعدی با طرح سؤالات جدید، تخیلات آنها را برانگیزید. مثلاً «در فروشگاه چه چیزهایی می‌توان خرید؟» و یا «اگر ماشین در پارک حرکت کند چه می‌شود؟» و نظیر آنها.

نکته

- مجموعه تصاویرتان را افزایش دهید.
- پس از بحث درباره تصاویر، می‌توانید کودکان را به قصه‌گویی تشویق کنید.
- می‌توانید از کودکان بخواهید که وانمود کنند در فروشگاه و یا پارک هستند و آنچه را در خیال می‌بینند، بیان کنند.

ب) کامل کردن

۱- کامل کردن یک تصویر

هدف: کامل کردن تصاویر

وسایل مورد نیاز: مجموعه‌ای عکس تهیه کنید و قسمتی از هر یک را حذف کنید (شکل ۵۴).

مراحل اجرا:

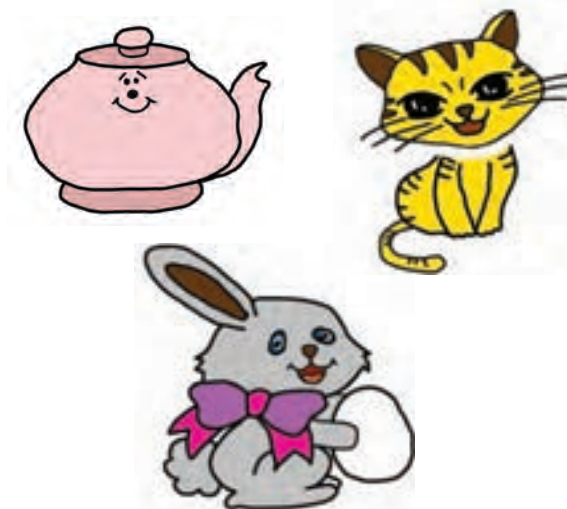
- ۱ تصاویر را به کودک بدهید و بخواهید قسمت حذف شده را حدس بزند.
- ۲ تصاویر کامل شده را به کودکان نشان دهید و از آنها بخواهید مجدداً بگویند چه قسمتی از تصویر ناقص بوده است.

۲- کامل کردن با انتخاب وسایل (شکل ۵۵)

هدف: کامل کردن با انتخاب وسایل و کاربرد صحیح آنها

شکل ۵۵- کامل کردن با انتخاب وسایل

شکل ۵۴- کارت شکل‌های ناقص

۳- شناخت اعضای صورت با کامل کردن تصویر

هدف: شناخت اعضای صورت با کامل کردن تصویر و بیان آن
آیا می‌توانی چهره خودت را نقاشی کنی؟ (شکل ۵۶)

۴- کامل کردن اجزای بدن و توصیف عملکرد آنها

هدف: کامل کردن اجزای بدن و صحبت پیرامون عملکرد هر جزء
وسایل مورد نیاز: مقوا، قیچی، چسب، داشتن الگو، مداد رنگی
مراحل اجرا:

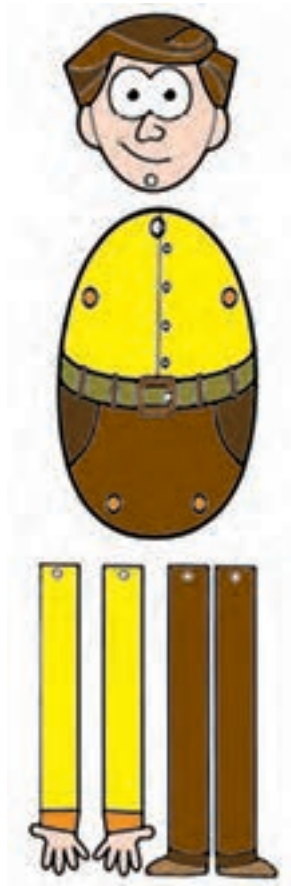
۱ الگو به بچه‌ها داده می‌شود (شکل ۵۷).

۲ بچه‌ها طبق الگو اجزاء را می‌چینند.

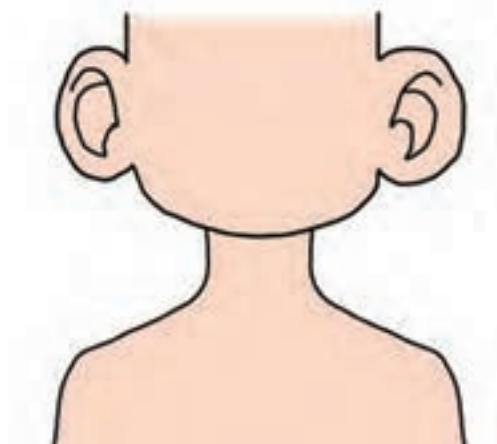
۳ اجزای بدن را روی مقوا می‌چسبانند.

۴ آدمک را رنگ آمیزی کنند.

۵ نامی برایش برگزینند!

شکل ۵۷- کامل کردن اعضای بدن

شکل ۵۶- کامل کردن تصویر اعضای صورت

ج) جمله آموزی

۱- جمله آموزی با یک کلمه

هدف: جمله آموزی با یک کلمه (آغاز قصه گویی کودکان)

۱- برای درست کردن عروسک متحرک به پودمان ۳ دانش فنی پایه دهم مراجعه شود.

مراحل اجرا:

- ۱ یک کلمه مورد علاقه کودکان را انتخاب کنید مثلاً «توپ».
- ۲ ابتدا خودتان با کلمه «توپ» یک جمله بسازید: «من یک توپ آبی دارم».
- ۳ از بچه‌ها بخواهید هر یک، جمله‌ای به جمله اول بیفزایند: «توپ من یک روز پاره شد.» بعد چی شد؟ «مادر برای من یک توپ سبز خرید.»
- ۴ می‌توانید جمله‌های کودکان را بنویسید. سپس جملات آنها را بخوانید و تشویق‌شان کنید آن را نقاشی کنند.

۲- جمله‌آموزی با تصویر

هدف: جمله‌آموزی با چند تصویر مرتبط (شکل ۵۸)

شکل ۵۸- کارت‌های تصاویر مرتبط

مراحل اجرا:

- ۱ تصاویر را به کودکان نشان دهید.
- ۲ اجازه دهید در مورد تصاویر صحبت کنند.
- ۳ از آنها بخواهید کار خرگوش را به ترتیب براساس تصاویر تعریف کنند.
- ۴ قصه خرگوش کودکان را بنویسید.
- ۵ از آنها بخواهید برای قصه نامی انتخاب کنند.

۳- استفاده از جمله کامل

هدف: استفاده از جمله کامل برای موضوعات گوناگون

وسایل لازم: تعدادی تصویر مثل «کودکی که گریه می‌کند»، «اسبی می‌دود» و غیره انتخاب کنید.

مراحل کار:

- ۱ با نشان دادن یک تصویر به کودکان، جمله‌ای بگویید؛ «مثلاً این تصویر یک پسر است».
- ۲ با نشان دادن تصویر، از کودکان بخواهید آن را توصیف کنند (شکل ۵۹).

شکل ۵۹- شکل برای توصیف

معلم: در این تصویر چه می‌بینید؟

کودکان: این یک پسر است که دارد گریه می‌کند.

۲ همین سؤال را در مورد سایر تصاویر بپرسید.

۴ وقتی کودکان با روش پاسخ‌گویی آشنا شدند، تعداد سؤالات توصیفی را زیاد کنید. «مثلاً چرا پسر دارد گریه می‌کند؟»

۵ این فعالیت را می‌توانید با همکاری سایر کودکان ادامه دهید. هر یک از آنها می‌توانند جمله‌ای بیفزایند. «پسر گریه می‌کند چون گرسنه است، برای اینکه مادرش را گم کرده و ... و بعد از پیدا شدن مادر می‌خندد».

۶ تأکید شما باید روی کامل گفتن جمله باشد.

۷ چنانچه جملات در رابطه با موضوع اول ربط نداشت، خودتان ارتباط برقرار کنید.

۸ براساس تنظیم تصاویر حتی می‌توانید متضادها و یا مفاهیم را در جمله وارد کنید و بگویید (شکل ۶۰).

مفاهیم

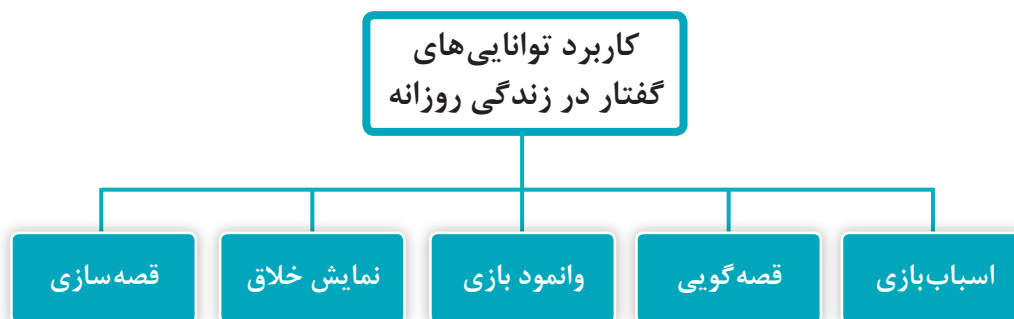

متضادها

شکل ۶۰- کارت تصویر متضادها و مفاهیم

کاربرد توانایی‌های گفتار در زندگی روزانه

براساس آنچه یاد گرفته‌اید و فعالیت‌هایی که طراحی کرده‌اید، آموخته‌هایتان را با کودکان تجربه کنید. شما با راهنمایی هنرآموز و با توجه به علایق و نیازهای خود از هر مبحث حداقل یک یا دو فعالیت انجام دهید (نمودار ۱۰).

نمودار ۱۰- کاربرد توانایی‌های گفتار در زندگی روزانه

جدول ۴- فعالیت‌های کاربرد توانایی‌های گفتار در زندگی روزانه

عروسک	اسباب بازی
بیان قصه براساس یک تصویر	قصه‌گویی
قصه‌گویی براساس مرتب کردن تصاویر	
تمرین قصه‌گویی در برابر جمع	
توصیف یک تصویر و وانمود کردن آن	وانمود بازی
استفاده از نمایش خلاق در صحبت کردن	نمایش خلاق
اجرای یک نمایش خلاق با بازی و شعر	
ساختن کتاب توسط کودکان	قصه‌سازی

الف) اسباب‌بازی

عروسک: تا زمانی که شما به عروسک‌ها زندگی نبخشیده‌اید، آنها تنها یک شیء (عروسک) هستند. اما به کمک شما جان می‌گیرند و می‌توانند بپرند، حرف بزنند، بدونند و در نهایت کاری کنند که شما می‌خواهید. در این مرحله آنها دیگر عروسک بی‌جان نیستند و به عنوان عروسک‌های نمایشی^۱ برای کلیه فعالیت‌های کلامی از نام بردن، توصیف، قصه و غیره و حتی پیام‌های اخلاقی و آموزشی توسط مربیان و یا کودکان استفاده می‌شوند.

هدف: استفاده از عروسک‌ها برای صحبت کردن

وسایل لازم: صحنه برای نمایش، عروسک‌های نمایشی

مراحل اجرا:

۱ تهیه یک صحنه نمایش

الف) اتصال پرده میان چهارچوب در (درگاهی) (شکل ۶۱).

شکل ۶۱ - درگاهی

ب) استفاده از یک کارتون بزرگ که رویش را کودکان نقاشی کرده‌اند و پنجره باز شده است (شکل ۶۲).

شکل ۶۲ - طراحی پنجره روی کارتون

۲ استفاده از عروسک‌ها با توجه به محتوای کتاب یا قصه انتخابی و گفتن قصه از زبان عروسک‌ها (شکل ۶۳).

شکل ۶۳ - عروسک‌ها

(ب) قصہ گوئی

۱- بیان قصه براساس یک تصویر

هدف: بیان قصه و برخورد با حیوانات در جنگل

کمک کنید تا موش به خانه اش برسد. بر اساس حیواناتی که سر راه موش قرار دارند، می‌توانید قصه‌ای بگویید (شکل ۶۴).

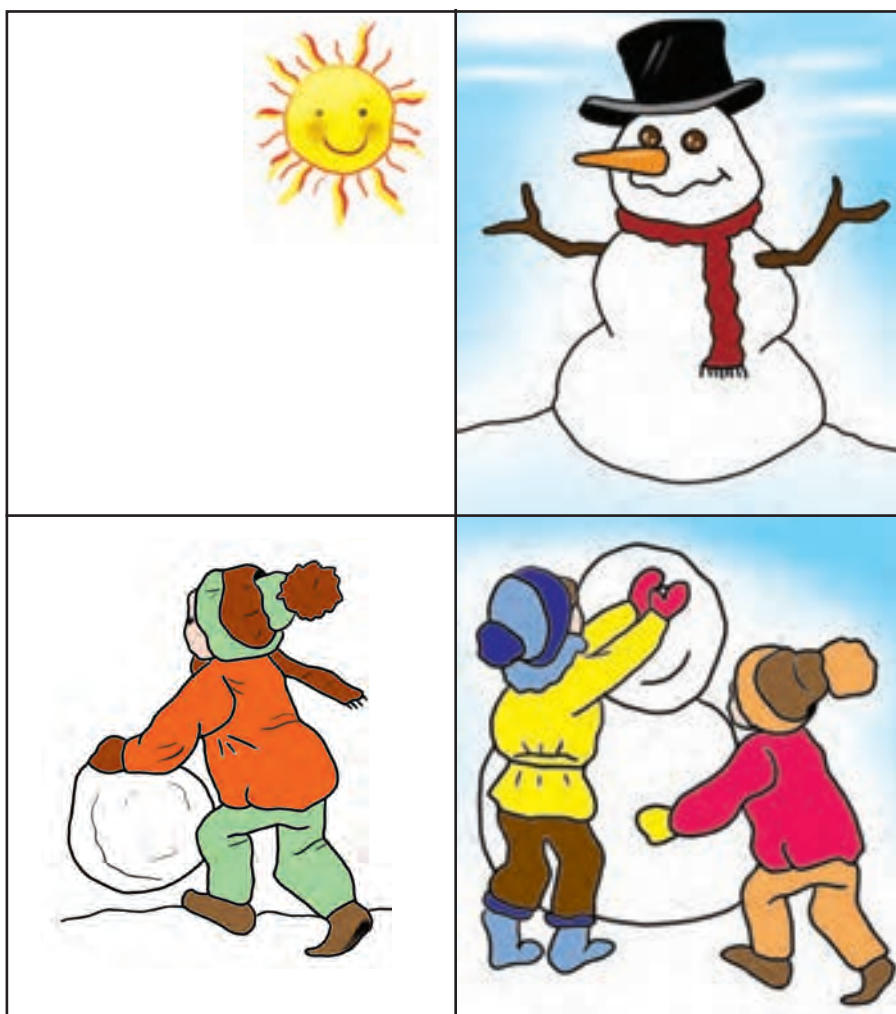
شکل ۶۴ - تصویر برای قصه‌گویی

۲- قصه‌گویی براساس مرتب کردن تصاویر

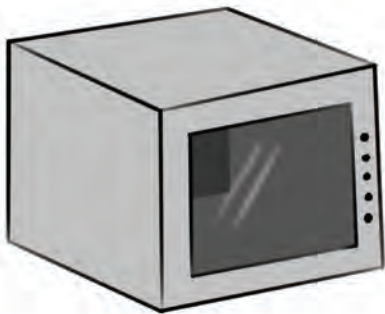
هدف: قصه‌گویی براساس تصاویر

وسایل مورد نیاز: تهیه تصاویری برای قصه‌سازی (شکل ۶۵)

مراحل اجرا: از کودک بخواهید ابتدا تصاویر را نگاه کند و ضمن مرتب کردن مراحل آن، از او بخواهید مراحل درست کردن آدم برفی را تعریف کند. سپس از او بپرسید در یک روز آفتابی تصویر چه شکلی می‌شود. از او بخواهید آن را بگوید و بکشد، سپس، قصه آدم برفی را تعریف کند و برای آن نامی انتخاب کند و عاقبت آدم برفی را بگوید.

شکل ۶۵- قصه‌گویی بر اساس تصاویر

شکل ۶۶ - جعبه مقوایی

۳- تمرین قصه‌گویی در برابر جمع

هدف: تمرین برای قصه‌گویی در برابر جمع
وسایل لازم: یک جعبه مقوایی بزرگ (شکل ۶۶)
مراحل اجرا:

- ۱ سوراخ بزرگی وسط جعبه مقوایی ایجاد کنید و جعبه را شبیه صفحه تلویزیون درآورید.
- ۲ کنار و یا پایین جعبه چند دکمه (خاموش و روشن کردن - تغییر صدا و کانال) بچسبانید.
- ۳ جعبه را روی میز قرار دهید و سطح پشت آن را ببرید.
- ۴ از کودکان بخواهید هر یک غذای مورد علاقه خود را از پشت جعبه مقوایی نام برد و تعریف کند.
- ۵ از بچه‌ها بخواهید از پشت جعبه قصه‌ای را تعریف کنند.
- ۶ به همه کودکان فرصت دهید تا این فعالیت را انجام دهند.

ج) وانمود کردن

هدف: توصیف یک تصویر و وانمود کردن آن
لوازم مورد نیاز: تعدادی تصویر که هر یک فعالیتی را نشان می‌دهد.
خندیدن، از کوه بالا رفتن، سر خوردن روی برف
مراحل اجرا:

- ۱ هر تصویر را روی مقوایی بچسبانید. زیر هر مقوا فضا برای جملات توصیفی کودکان وجود داشته باشد.
- ۲ تصویر را به کودکان نشان دهید و از تک تک آنها بپرسید که در عکس چه اتفاقی دارد می‌افتد؟
- ۳ آنها را تشویق کنید که با به کار بردن یک جمله اتفاق را تعریف کنند.
- ۴ جملات آنها را بنویسید.
- ۵ با تکرار جملات آنها و نشان دادن تصویر از آنها بخواهید آن را وانمود کنند.

نکته

- ☐ تصاویر باید بزرگ باشند تا همه کودکان بتوانند ببینند.
- ☐ تصاویر را در ارتفاع مناسبی قرار دهید تا کودکان ناچار نباشند دیگران را هل دهند و یا به دلیل ندیدن، از فعالیت دلسرد شوند.
- ☐ تصاویر باید متناسب با تعداد کودکان باشد.
- ☐ اتفاقات تصویر شده باید با سن کودک و شناخت‌شان همخوانی داشته باشد.

د) نمایش خلاق

۱- استفاده از نمایش خلاق در صحبت کردن
هدف: استفاده از نمایش خلاق برای مهارت کلامی
عکس‌العمل خود را با بیان جملات نشان دهید.

- ۱ پسرک در قبال فروش گاو چند دانه لوبیا می‌گیرد، مادر عصبانی می‌شود و لوبیاها را به باغچه پرتاب می‌کند (واکنش حرکتی).
  - ۲ فکر کنید که روزنامه نام شما را به عنوان برنده یک مسابقه اعلام کرده است. کلام و عکس‌العمل‌تان را اجرا کنید (واکنش‌های هیجانی).
  - ۳ برای رفتن به مهمانی دیرتان شده است، اما شما موفق به یافتن یک لنگه کفش‌تان نشده‌اید. چه می‌گویید؟ (دور خود چرخیدن و گشتن)
  - ۴ در یک جعبه را باز می‌کنید، ناگهان یک موش در آن می‌بینید و فریاد می‌زنید (واکنش کلامی). حرکت را نشان دهید.
- در مراحل بعدی، کتاب‌های خوانده را به صورت نمایش خلاق با کودکان اجرا کنید.

۲- اجرای نمایش خلاق با بازی و شعر

هدف: اجرای نمایش خلاق با شعر و بازی

مراحل اجرا: ابتدا باید در مورد حیوانات و زندگی آنها صحبت شود. سپس ریتم ابتدایی را که مکرراً تکرار می‌شود، با کودکان تجربه کنید. سپس حیوانات را یک به یک وارد داستان کنید و در مورد محل زندگی آنها از کودکان پرسید.

نام شعر: دس - دس، نخود و عدس^۱

- این درو وا کن سلیمون

اومده باز یه مهمون

بز وارد می‌شود.

- ببین که من سُم دارم

شاخم بلند و تیزه

حالا بگو جای من

یا توی آب‌های روون؟

بچه‌ها جواب می‌دهند: زمین.

*****

- این درو وا کن سلیمون

اومده باز یه مهمون

کلاغ وارد می‌شود.

- ببین که من بال دارم

بالم سیاه و نازه

حالا بگو که جای من

یا توی آب‌های روون؟

بچه‌ها جواب می‌دهند: آسمون.

*****

- این درو واکن سلیمون
اومده باز یه مهمون
مرغ وارد می شود!

- ببین که من دون می خوام
قدقددا صدامه
حالا بگو که جای من
بچه ها جواب می دهند: زمین

- این درو وا کن سلیمون
اومده باز یه مهمون
ماهی وارد می شود.

- ببین که من قشنگم
نه دست دارم نه پایی
حالا بگو که جای من
یا توی آب های روون؟
بچه ها جواب می دهند: آب

*****

- این درو وا کن سلیمون
اومده باز یه مهمون
قورباغه وارد می شود.

- ببین که من زرنگم
با قور قور و با قور قور
حالا بگو که جای من
یا توی آب های روون؟
بچه ها جواب می دهند: آب

- دس و دس و دس
هرکسی یک جایی نشس.
نخود و نخود.
هر کی بره دوون دوون

نخود و عدس
نخود و نخود،
هر کی بره خونه خود
تو آب، زمین یا آسمون

ه) قصه سازی

هدف: ساختن کتاب توسط کودکان

وسایل لازم: کاغذ سفید یا کاغذ کلاسور، چسب، مداد رنگی، عکس های بریده شده از مجلات

مراحل اجرا:

1 برای ساختن چنین کتابی چند عدد کاغذ سفید را در کلاسوری قرار دهید و یا به صورت کتابچه بدوزید.

۱- مربی اشاره کند که بعضی از پرندگان در آسمان هستند و بعضی روی زمین.

- ۲ با کودک مشورت کنید که چه نوع کتابی را دوست دارد؟ کتابی در مورد اسباب‌بازی‌ها، ماشین‌ها و غیره.
- ۳ کودک را به کشیدن تصاویر مربوط تشویق کنید یا تصاویر مورد نظر کتاب را از مجلات ببرید.
- ۴ تصاویر بریده شده را در دفتر به گونه‌ای بچسبانید که بتوانید زیر آن، چیزی را که می‌گویید، بنویسید.
- ۵ کتاب باید کوشش مشترک بزرگسال و کودک باشد (لااقل در کتاب‌های اولیه).
- ۶ از کودک بخواهید تا درباره آن تصویر هرچه را که دوست دارد، برای شما بگوید و شما آن را زیر تصویر بنویسید.
- ۷ کتاب را باید با حروف ساده و درشت بنویسید.
- ۸ او را تشویق کنید جملات را با شما بلند بخواند.
- ۹ این کتاب را بدون شما نیز می‌تواند بخواند.

تمرین کنید

- ۱ فهرست وارسی برای رشد کلامی کودک دو ساله تهیه کنید و بعد از تکمیل آن، گزارش آن را ارائه دهید.
- ۲ با استفاده از روش‌های تشویقی کودک به سخن گفتن دو فعالیت آموزشی برای کودک ۵ ساله طراحی کنید.
- ۳ برای دو کتاب قصه، کارت کتاب براساس دستورالعمل آورده شده در فصل تهیه کنید.
- ۴ یک نمایش خلاق با کودکان ۶ سال طراحی و اجرا کنید.
- ۵ یک قصه براساس مراحل ساخت قصه بنویسید و در کلاس ارائه دهید.

خودارزیابی پایان پودمان ۳				
واحد یادگیری: توسعه مهارت‌های بیانی کودک				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در واحد یادگیری توسعه مهارت‌های بیانی کودک تهیه شده است. در هر سؤال بیشترین امتیاز، سه و کمترین امتیاز یک است. بر این اساس خود را ارزیابی کنید و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	موارد			
۱	۳	۲	۱	
۱	تا چه حد می‌توانید فهرست وارسی از مراحل رشد کلامی برای سنین مختلف تهیه کنید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید گزارشی از فهرست وارسی رشد کلامی کودک مشاهده شده را ارائه دهید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید فعالیت آموزشی با استفاده از روش‌های تشویق برای سخن‌گویی کودک طراحی و اجرا کنید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید فعالیت آموزشی برای بالا بردن توانایی گفتار کودک با استفاده از فعالیت‌های روزانه طراحی و اجرا کنید؟			

ارزشیابی شایستگی توسعه مهارت‌های بیانی کودک

شرح کار:

تهیه فهرست واری برای توسعه شناخت مراحل سخن گفتن و ارائه گزارش طراحی یک فعالیت آموزشی برای آماده کردن کودک برای سخن گفتن طراحی یک فعالیت آموزشی برای کاربرد توانایی‌های گفتاری در زندگی روزانه کودک

طراحی هر فعالیت با توجه به موارد زیر انجام می‌شود:

نام فعالیت: نوع فعالیت:
هدف فعالیت: مکان فعالیت:
زمان فعالیت: وسیله و ابزار مورد نیاز:
سن کودکان: تعداد کودکان:
تعداد مربی و مربی‌یار: روش کار:

الگوی تهیه فهرست واری:

- ۱- موضوع مشخص باشد.
- ۲- گروه سنی مشخص باشد.
- ۳- راهنمای تکمیل داشته باشد.
- ۴- هر ماده فهرست متناسب با موضوع باشد.
- ۵- هر ماده یکی از رفتارهای مهم و قابل مشاهده را ارزشیابی کند.
- ۶- هر ماده به صورت جمله کوتاه آورده شود.

استاندارد عملکرد: توسعه مهارت‌های بیانی کودک از طریق شناخت مراحل سخن گفتن و آماده کردن کودک و کاربرد توانایی‌های گفتاری او در زندگی روزانه براساس منابع علمی و آموزشی و آیین نامه‌های وزارت آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی کشور

شاخص‌ها:

توسعه شناخت مراحل سخن‌گویی (مراحل سخن‌گویی)
آماده کردن کودک برای سخن‌گویی (تشویق کودک به صحبت کردن)
کاربرد توانایی‌های گفتاری در زندگی روزانه کودک (استفاده از کتاب‌های تصویری، بازی با اسباب‌بازی، وانمودسازی، داستان‌سازی، نمایش خلاق)

شرایط انجام کار و ابزار و تجهیزات:

توسعه مهارت‌های بیانی کودک با توجه به شرایط زیر:

مکان: مرکز آزمون زمان: ۳۰ دقیقه برای هر فعالیت

ابزار و تجهیزات: لوازم التحریر، کارت‌های تصویری، فیلم، کتاب قصه و شعر، وسایل هنری

استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی و آموزشی سازمان بهزیستی و آموزش و پرورش

ابزار و تجهیزات: لوازم اداری مناسب - جداول رشد

منابع: کتب آموزشی مرتبط - کتاب‌های علمی مرتبط

معیار شایستگی:

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	توسعه شناخت مراحل سخن گفتن	۲	
۲	آماده کردن کودک برای سخن گفتن	۱	
۳	کاربرد توانایی‌های گفتاری در زندگی روزانه کودکان	۲	
	شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست‌محیطی و نگرش: شایستگی‌های غیرفنی: یادگیری، مهارت گوش کردن، آموزش و کمک به فراگیری دیگران ایمنی: رعایت استانداردهای بهداشتی موجود در آیین‌نامه‌های مهد کودک‌ها- رعایت نکات ایمنی در به‌کارگیری ابزار و تجهیزات بهداشتی بهداشت: رعایت بهداشت و سالم‌سازی محیط توجهات زیست‌محیطی: به حداقل رساندن صدمات زیست‌محیطی - صرفه‌جویی در آب مصرفی نگرش: اهمیت دادن به انجام صحیح فعالیت‌های آموزشی در کوتاه‌ترین زمان	۲	
	میانگین نمرات	۲	

* حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی ۲ است.

فهرست منابع کتاب کودک برای یادگیری بیشتر (فصل ۳)

- ۱ اشتاینر، یورگ، خرسی که می‌خواست خرس باقی بماند. ترجمه ناصر، ایرانی، نقاشی: یورگ، مولر، نشر: کانون پرورش فکری کودکان ۱۳۷۷.
- ۲ لوئیس، راب، گوسفندی که خیلی کوچک بود، مترجم: هوشنگ آزادی در تصویرگر لوئیس، راب، نشر: کانون پرورش فکری کودکان ۱۳۸۸.
- ۳ هوتن، کریس، کمی گم شده‌ام، ترجمه: شهلا انتظاریان، نشر: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی ۱۳۹۴.
- ۴ مولر، ویرجینیا، گول کوچولو در مهدکودک، ترجمه: هستی سعادت، نشر: فنی‌ایران، ۱۳۹۳.
- ۵ مورمنی، تریس، خرگوش خوشحال، خرگوش غمگین، ترجمه: صبا رفیع، نشر: فنی‌ایران، ۱۳۹۳.
- ۶ موزس، برایان، احساس‌های تو، ترجمه: قاسم کریمی، نشر: قدیانی ۱۳۸۴.

پودمان ۴

آماده کردن کودک برای خواندن

وقتی بتوانی بخوانی، گویا دنیایی را در جیب خود حمل می کنی.

زمان: ۶۰ ساعت (نظری ۲۴ ساعت + عملی ۳۶ ساعت)

واحد یادگیری ۴

آماده کردن کودک برای خواندن

استاندارد عملکرد

آماده کردن کودک برای خواندن از طریق توسعه شناخت مراحل خواندن و پرورش کتاب خوانی، کاربرد فعالیت های روزانه در توسعه توانایی خواندن و پرورش شناخت دیداری نمادها، حروف و کلمات براساس منابع علمی و آموزشی معتبر، دستورالعمل های وزارت آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی کشور

شایستگی های فنی مورد انتظار در این واحد یادگیری:

- ۱ توسعه شناخت خواندن
- ۲ پرورش کتاب خوانی
- ۳ کاربرد فعالیت های روزانه در توسعه توانایی خواندن
- ۴ پرورش شناخت دیداری نمادها، حروف و کلمات

شایستگی های غیرفنی مورد انتظار در واحد یادگیری:

- ۱ یادگیری
- ۲ مهارت گوش کردن
- ۳ آموزش و کمک به فراگیری دیگران

هدف توانمندسازی ۴-۱: مراحل خواندن کودکان را توضیح دهد.

خواندن

بخوان به نام پروردگاری که تو را خلق کرده است.

(سوره علق، آیه ۱)

فعالیت ۱: به یاد دارید چه کسی و در چه سنی اولین کتاب را برای شما خواند؟ خاطره یا تجربه تان را با سایر هم کلاسی ها در میان بگذارید.

گفت و گو کنید

شکل ۱- خواندن کودک

فراگیری خواندن مستلزم گرد هم آوردن مهارت‌های کلامی گوناگونی است که کودک می‌تواند از سنین پایین کسب کند. والدین و مربیان باید بتوانند به کودکان کمک کنند تا این مهارت‌ها را برای آمادگی فراگیری خواندن کسب کنند (شکل ۱).

خواندن: تفسیر معنادار نمادهای کلامی نوشته شده و یا چاپ شده است.

بین رشد زبانی و فراگیری خواندن پیوند محکمی وجود دارد. روشن است که کودکان پیش از آنکه توانایی خواندن پیدا کنند، باید به سطح خوبی از شناخت کاربرد و مهارت‌های کلامی رسیده باشند.

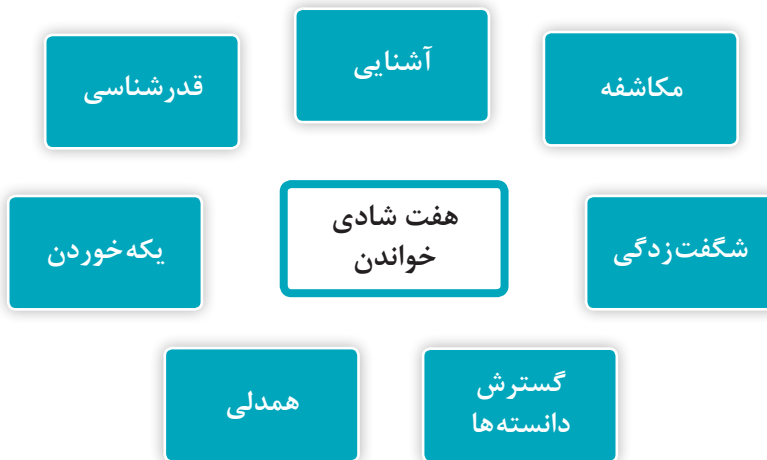
تحقیقات نشان داده است کودکی که خوب حرف می‌زند، می‌تواند خوب بخواند.

نکته

ضرورت و اهمیت خواندن

ضرورت و اهمیت خواندن را می‌توان تحت عنوان هفت شادی خواندن طبقه‌بندی کرد (نمودار ۱).

نمودار ۱- هفت شادی خواندن

بنابراین خواندن به کودک کمک می‌کند تا مهارت‌های زبانی خودش را رشد بدهد. او ضمن خواندن با زبان کتاب آشنا می‌شود و متوجه می‌شود که کتاب دارای ساختاری است، از شروع، زمان، مکان، شخصیت‌ها، طرح اصلی مشکل و چگونگی راهکارهایی برای حل مشکل تا رسیدن به هدف. او براساس همین شناخت از عناصر داستان، وقایع را پیش‌بینی خواهد کرد.

تمرین کنید

فعالیت ۲: کتاب خواندن خودتان را با نمودار بالا مقایسه کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

اهداف خواندن

گفت‌وگو کنید

فعالیت ۳: در گروه‌های کلاسی در مورد سؤالات زیر گفت‌وگو کنید:

- ☐ می‌خوانیم تا لذت ببریم و یا سرگرم شویم؟
- ☐ خزانهٔ واژگان کودک با خواندن توسعه می‌یابد؟

هدف از آموزش خواندن

اهداف آموزش خواندن شامل موارد زیر است:

- ۱ بهبود توانایی کلی زبانی از نظر تولید آواها، معنی‌شناسی و کاربرد صحیح واژگان و عبارات؛
- ۲ لذت بردن از کتاب‌ها و درک این نکته که آنها منابعی بی‌شمار از اطلاعات هستند؛
- ۳ درک مطالب شفاهی؛
- ۴ درک رابطهٔ بین گفتار و نوشتار؛

- ۵ خلق مطالب نوشتاری جدید؛
- ۶ رشد واژگان و کاربرد صحیح واژگان آشنا؛
- ۷ درک هم نشینی آواها در کنار هم و تأثیر متقابل آنها بر یکدیگر؛
- ۸ شناخت کلمات هم قافیه؛
- ۹ توانایی ارتباط با اشیای واقعی؛
- ۱۰ شناسایی و اجرای دستورالعمل‌های متوالی.

خواندن را چه وقت شروع کنید؟

«خواندن را چه وقت شروع کنید؟» یکی از مهم‌ترین سؤالات است. صاحب نظران مناسب‌ترین زمان را از ۳/۵ تا ۶ سالگی متغیر دانسته‌اند. سن مناسب یادگیری خواندن ۴ تا ۵ سالگی است، زیرا در این سنین کودکان ذخیره واژگانی مناسبی در اختیار دارند. البته چنانچه در محیط مناسبی پرورش یافته باشند، در ۵ سالگی حدود ۲۵۰۰ کلمه در خزانه واژگانی خود دارند و اگر در محیط رشدی نامناسب قرار گیرند، به ۲۰۰۰ کلمه کاهش می‌یابد.

با تمام تحقیقاتی که در زمینه سن آموزش خواندن صورت گرفته، مهم‌ترین چیزی که می‌تواند به کودک کمک کند تا به خواندن علاقه‌مند شود، لذت بردن از کتاب‌خوانی در کنار شما و با شماست. کودکان قبل از اینکه حتی کلمات را یاد بگیرند، با نگاه کردن، ورق‌زدن، سرک کشیدن به درون کتاب این لذت را کسب می‌کنند. آنان تصاویر را ابتدا فقط به صورت رنگ، شکل و طرح می‌بینند، کم‌کم شکل‌ها برایشان قابل تشخیص می‌شود و می‌فهمند بین شکل و صدای رابطه‌ای هست. کودکان به مرور ورق‌زدن را می‌آموزند و چیزهایی را که می‌شناسند، نام می‌برند.

نکته

- ☐ فراموش نکنید که در طول روز برنامه کتاب‌خوانی را بیشتر کنید.
- ☐ مواقع خاصی مثلاً پیش از استراحت نیم روز و یا قبل از خواب، برای کودک کتاب بخوانید یا قصه بگویید تا این عادت در او درونی شود.
- ☐ هیچ وقت برای خواندن زود نیست.

بروشور
تهیه کنید

فعالیت ۴: بروشوری برای والدین با موضوع «تشویق فرزندان به کتاب خواندن» تهیه کنید.

فعالیت ۵: به شکل ۲ با دقت نگاه کنید و هر آنچه را می بینید و احساس می کنید، بنویسید. در کلاس با دوستانتان گفت و گو کنید و نتیجه را جمع بندی کنید.

شکل ۲- پرورش تصویر خوانی^۲

کودکان خواندن را با تصاویر آغاز می کنند، سپس با تجربه بیشتر آرام آرام به متن نیز توجه می کنند؛ بنابراین تصویر جزء جدایی ناپذیر کتاب های کودکان است و کتاب های تصویری از مهم ترین ابزار هستند.

کتاب تصویری^۳: کتابی است که از طریق مجموعه ای از تصاویر مرتبط به هم با متنی کوتاه یا بدون متن، قصه گویی می کند یا اطلاعاتی را انتقال می دهد.^۴

خصوصیات تصویر خوانی:

- ۱ کتاب های تصویری قالبی هستند که می توانند همه موضوعات را در خود جای دهند.
- ۲ کودکی که هنوز خواندن نیاموخته یا خواندنش محدود است، با تصویر می خواند.
- ۳ تصاویر نقش محوری دارند و گاه مهم تر از متن هستند.
- ۴ تصویر در امتداد متن یا همراه با متن پیوسته پیش می رود.

کتاب تصویری کتاب مصور نیست.^۵ زیرا در کتاب مصور، تصویرها نقش محوری ندارند و گاه تکمیل کننده متن هستند؛ مثل تصویر چرخه آب.

نکته

۱- در این قسمت فقط به کتاب های تصویری اشاره می شود در حالی که در زمینه انواع ادبیات کودکان در مبحث بعدی مفصلاً صحبت خواهد شد.

۲- رجوع شود به منبع ۱ آخر فصل

۳ - Picture Book

۴ - Norton, Donnae1999

۵ - Illustrated Book

انواع کتاب‌های تصویری

انواع کتاب‌های تصویری عبارت‌اند از: (نمودار ۲)

نمودار ۲ - انواع کتاب‌های تصویری

۱ (حسی - لمسی) آغازگرها: کتاب‌هایی که قوه بینایی را تحریک می‌کنند؛ توانایی تشخیص رنگ و شکل را به کودک می‌دهند و در ابتدای سخن گفتن مشارکت کودک را در نام بردن اشیاء، تکرار اشعار ساده و حرکت دست‌ها تقویت می‌کنند.^۲

۲ کتاب‌های بازیچه‌ای: در واقع ابزار انتقالی بین اسباب‌بازی و کتاب واقعی هستند. مثلاً در کتابی یک لانه طراحی شده، تعدادی پرندۀ پارچه‌ای که با نخ به بدنه متصل است و می‌خواهند وارد لانه شوند.^۴

۳ کتاب‌های مفهومی: در این

کتاب‌ها متن چندان نقشی ندارد و کودک از طریق قدرت مشاهده مفاهیم را درک می‌کند. برای مثال، در کتاب درخت، کودک با فصول گوناگون آشنا می‌شود (شکل ۳).

شکل ۳ - کتاب مفهومی^۶

۱ - Firstbook

۳ - Toybook

۵ - Conceptbook

۲ - در فصل سوم این مورد به‌طور مفصل آورده شده است.

۴ - در فصل سوم این مورد به‌طور مفصل آورده شده است.

۶ - به منبع ۲ آخر فصل رجوع شود.

۴ الفبا آموزها: هر چند هدف این کتابها آموزش الفبا نیست، اما کودک را با صدا و شکل حروف آشنا می کند. در واقع بازی با حروف است که گاهی داستانی هم است، یعنی حروف در یک ماجرای داستانی وارد می شوند. این بازی برای کلاس اولی ها به بالاست. برای شناسایی حروف نمونه ها باید از اشیای آشنا و ملموس انتخاب شوند (شکل ۴).

شکل ۴- الفبا آموز^۱

۵ عدد آموزها: هدف این نوع کتابها آموختن عدد نیست، بلکه صرفاً آشنا کردن با شکل عدد و مفهوم آن است. معمولاً اعداد را در کنار پدیده های آشنا (مثلاً سیب، ماشین) معرفی می کنند. گاهی در بازی ها و ترانه ها نیز اعداد دیده می شود، یک مرغ دارم... پس چندتا ... ده بیست سی چهل پنجاه شصت .... حالا که رسید به صدتا، دستمال آبی بردار، پر از گلابی بردار (شکل ۵).

شکل ۵- عدد آموزها

۶ کتاب‌های تصویری داستانی

الف) کتاب‌های داستانی بدون متن

ب) کتاب‌های داستانی با متن

الف) کتاب‌های داستانی بدون متن : کتاب‌هایی که هر تصویر، زمینه را برای تصویر بعدی آماده می‌کند و نهایتاً مسیر داستان را می‌توان دنبال کرد. دو نمونه کتاب تصویری بدون متن که مسیر داستانی دارد، به‌منظور آشنایی آورده شده است :

۱ در تصاویر پایین دو موش تصمیم می‌گیرند به بالای تپه‌ای بروند و پس از طی کردن مسیر به بالای تپه می‌رسند و خوشحال می‌شوند، اما متوجه می‌شوند که آن بلندی تپه نبوده و کوهان شتر است (شکل ۶).

شکل ۶- داستان بدون متن^۱

۱- به منبع ۴ آخر فصل رجوع شود.

در کتاب‌های داستانی بدون کلام بیان همه حالات، عواطف، رویدادها، تحول شخصیت‌ها، کنش‌ها و واکنش‌ها به عهده تصویر است.

۲ قصه‌های من و بابام: این قصه‌گاه در ۴ تصویر و یا در ۹ تصویر گویای داستانی بین پدر و پسر است. اعداد کناری تصاویر روند داستان را نشان می‌دهند. در اینجا و در نمونه قبلی اطلاعات تنها از طریق تصاویر بیان می‌شود (شکل ۷).

شکل ۷- داستان بدون متن^۱

ب) کتاب‌های تصویری داستانی با متن: در این نوع کتاب‌ها درون‌مایه^۱ دو بار تکرار شده است؛ یکبار در قالب کلام نوشته شده است و بار دیگر در قالب تصویر (شکل، رنگ و...) در واقع خواننده در هر یک چیزی را به دست می‌آورد که دیگری فاقد آن است.

داستان خانم بشقابی که متعلق به پتری به نام فردو است؛ و احساس خانم بشقاب از نحوه استفاده فردو از او را بیان می‌کند. (شکل ۸).

شکل ۸- داستان با متن^۲

۱- درون‌مایه عبارت از فکر اصلی که در خلال داستان ادامه می‌یابد و در واقع متن اصلی داستان است.

۲- به منبع ۶ آخر فصل رجوع شود.

۲ داستان موشی که داخل تونل مترو زندگی می‌کند و کنجکاو است آخر تونل چیست؟ (شکل ۹).

شکل ۹- داستان با متن^۱

فعالیت ۶: نمونه‌هایی از کتاب‌های آغازگر، الفبا آموز، عددآموز، داستانی (بی‌متن و با متن) را انتخاب کنید و در کلاس ارائه دهید و آنها را به هم‌کلاسی‌هایتان معرفی کنید.

تمرین کنید

هدف توانمندسازی ۲-۴: فعالیت‌های آموزشی برای توسعه شناخت مراحل خواندن کودک طراحی و اجرا کند.

ویژگی‌های کتاب تصویری

از آنجا که تصاویر نباید تنها نقش تزئینی و زیبایی داشته باشند و باید به عنوان مکمل مفاهیم اصلی کتاب مطرح شوند، پس باید موارد زیر درباره آنها رعایت شوند:

■ **استفاده درست از رنگ:** کودکان از رنگ آمیزی تند لذت نمی‌برند. استفاده درست از رنگ مهم‌تر از رنگی است که به کار برده می‌شود (شکل ۱۰).

شکل ۱۰- استفاده درست از رنگ^۱

■ گویایی و وضوح تصویر : در این جا تصویر کلید درک محتوا است. گویایی و وضوح تصویر و انطباق آن با موضوع کتاب اهمیت فراوانی دارد (شکل ۱۱).

شکل ۱۱- وضوح تصویر^۱

■ تناسب تصویر با درک کودک: تصاویر باید با درک کودک و آنچه او از آن موضوع می‌داند، متناسب باشد (شکل ۱۲).

شکل ۱۲- تناسب تصویر با درک کودک^۲

۲- به منبع ۱۰ آخر فصل رجوع شود.

۱- به منبع ۹ آخر فصل رجوع شود.

پودمان چهارم: آماده کردن کودک برای خواندن

■ **سفید خوانی:** تصاویر باید بزرگ و زیبا باشند ولی تمام صفحه را پر نکنند و جایی برای سفیدخوانی یعنی تمرکز روی تصویر خاص را به کودک بدهند (شکل ۱۳).

شکل ۱۳- سفید خوانی^۱

■ **جایگاه مناسب برای متن و تصویر:** در کتاب تصویری انتخاب جایگاه مناسب برای متن و تصویر از اهمیت بسزایی برخوردار است و در ارائه پیام، وحدت بین متن و تصویر باید حفظ شود. این نکته گاه به شکل‌های مختلف در کتاب‌ها دیده می‌شود که شامل موارد زیر است:
الف) تصویر نمایشگر متن: گاهی دقیقاً تصویر نمایشگر متن است؛ بنابراین باید با محتوا و عنوان داستان صفحه به صفحه پیش برود (شکل ۱۴).

شکل ۱۴- تصویر نمایشگر متن^۲

۱- به منبع ۱۱ آخر فصل رجوع شود.

۲- به منبع ۱۲ آخر فصل رجوع شود.

ب) **متن روی تصویر :** گاهی متن روی تصویر قرار گرفته است؛ در واقع متن با تصویر ادغام شده‌اند (شکل ۱۵).

شکل ۱۵- متن روی تصویر^۱

ج) **تصویر بزرگ‌تر از نوشته :** گاهی تصویر بزرگ‌تر از متن است و نوشته به صورت حاشیه در کنار تصویر دیده می‌شود (شکل ۱۶).

شکل ۱۶- تصویر بزرگ‌تر از نوشته^۲

۲- به منبع ۱۴ آخر فصل رجوع شود.

۱- به منبع ۱۳ آخر فصل رجوع شود.

د) تصویر تمام صفحه: گاهی تصویر تمام صفحه را پر می‌کند و متن صفحه قبل از تصویر قرار دارد، ولی احساس درون آن تصویر بیان می‌شود نه در کلام؛ در واقع تصویر است که سخن می‌گوید (شکل ۱۷).

شکل ۱۷- تصویر تمام صفحه^۱

تصویر خوب، تصویر بد

معمولاً کتاب‌های تصویری بسیاری در فروشگاه‌ها و دهک‌های روزنامه فروشی یافت می‌شود که ظاهراً دارای تصویر مناسب کودکان است، در حالی که منظور از تصویر در کتاب تصویری صرفاً نمایش شخصیت‌ها و یا نمادها به شکل تصویر نیست.

در یک کتاب تصویری خوب، خواننده یکبار با متن حرکت می‌کند و بار دوم همه آنچه را که در متن داشته است، در تصویر باید دنبال کند. در این حالت ما با یک کتاب روبه‌رو هستیم که درون‌مایه آن دوبار تکرار شده است؛ یکی در قالب کلام مکتوب، دیگری در قالب خط و نقطه، حجم، رنگ، تصویر و غیره. در یک کتاب تصویری خوب فضاهایی که متن قادر به پرداخت آن نیست با تصویر نشان داده می‌شود (شکل ۱۸).

شکل ۱۸- تصویر خوب^۱

کودکانی که با کتاب‌های خوب تصویری آشنا می‌شوند، یاد می‌گیرند از متن و تصویر روایتی جداگانه دریافت کنند که در دیگری وجود نداشته است.

نکته

لازم به یادآوری است که در آموزش رسمی زبان کلاس اول، آموزش از تصویرخوانی آغاز می‌شود؛ در نتیجه داشتن تجربه قبلی از طریق شناخت تصویر خوب می‌تواند به آنها کمک کند.

فعالیت ۷: در گروه‌های کلاسی ویژگی‌های کتاب خوب را با تهیه تصاویر از انواع کتاب‌ها به صورت یک پوستر ارائه دهید.

تمرین کنید

فعالیت ۸: از کتاب‌های ارائه شده و پوستر و بروشورهای تهیه شده در فعالیت ۶ و ۷ نمایشگاهی برپا کنید.

نمایشگاه
برگزار کنید

هدف توانمندسازی ۳-۴: پرورش کتاب‌خوانی را در کودکان توضیح دهد.

پرورش کتاب‌خوانی

فعالیت ۹: شما دوست دارید کتاب را خودتان بخوانید یا برای شما خوانده شود؟ با دوستانتان گفت‌وگو کنید و دلایلتان را در کلاس ارائه دهید.

گفت‌وگو
کنید

بلند خوانی (من می‌خوانم، تو گوش می‌کنی)

کودکانی از کتاب لذت می‌برند که از همان کودکی عشق به کتاب و کتاب‌خوانی در آنها نهادینه شده باشد. حتی کودکان کوچک دوست دارند صدای شما را وقتی کتاب می‌خوانید، بشنوند و گاهی در تکرار بعضی از کلمات با شما شریک شوند. وقتی کودک همراه با شما به کتاب نگاه می‌کند، فقط از دیدن تصاویر و شنیدن داستان لذت نمی‌برد، بلکه توجه خاص و نزدیکی فیزیکی شما با او و احساس محبت و امنیت کودک، باعث توجه بیشتر او نسبت به کتاب می‌شود (شکل ۱۹).

شکل ۱۹- بلند خوانی

بدین ترتیب دانش کودک از جهان گسترش می‌یابد و درک او از تجربیاتش که به تازگی به دست آورده است، عمیق‌تر می‌شود. کودکی که با کتاب انس گرفته به‌زودی اطلاعات زیادی کسب می‌کند که برای فراگیری خواندن لازم است. مثلاً می‌فهمد که کتاب را از راست به چپ ورق می‌زنید و هر صفحه از بالا به پایین و هر سطر را از راست به چپ دنبال می‌کنید. می‌فهمد که تصاویر به فهم مطلب کمک می‌کند؛ کلمات با فضای خالی از هم جدا شده‌اند؛ داستان‌ها آغاز، ادامه و پایانی دارند و اغلب از الگوی مشخصی پیروی می‌کنند. آنها به مرور یاد می‌گیرند که حتی پیش‌بینی کنند؛ اول چی بعد چی؟ و بالاخره آخر چه خواهد شد؟

زبان کتاب‌ها و قصه‌ها از آنجا که رسمی‌تر از زبان رایج است به کودکان این فرصت را می‌دهد که مهارت بیشتری در زبان کسب کنند و وقتی که زمان خواندن فرا برسد، از مهارت بیشتری برخوردار باشند (شکل ۲۰).

شکل ۲۰- تمرین خواندن

فواید بلندخوانی برای کودکان

اگر کودک شما را در حال خواندن کتاب ببیند، این تفکر در ذهنش شکل می‌گیرد که کتاب دارای اهمیت است و برای او نیز شیء ارزشمندی خواهد بود. علاوه بر این:

- مدت تمرکز افزایش می‌یابد.
- لغات بیشتری می‌آموزد؛ در نتیجه بهتر صحبت می‌کند و دیدش وسعت می‌یابد.
- خواندن کتاب‌ها به او یاد می‌دهد که با قهرمانان کتاب هم‌ذات پنداری نماید.
- خواندن به او یاد می‌دهد که خوب گوش کردن را یاد بگیرد.
- او با خواندن یاد می‌گیرد که چگونه احساساتش را بیان کند.
- احساس همدلی با دیگران، یکرنگی و هماهنگی از جمله مواهب کتاب‌خوانی است.
- با خواندن، کودک فرصت می‌یابد مراحل گذر زمان یا حادثه را دنبال کند (اول چی بعد چی؟).
- ریتم و قافیه شعر و متن به کودک چیزی بیشتر از کلمه می‌دهد که لذت است.
- فضای خالی بین کلمات نمایانگر ارزش و اثر بخشی هر کلمه است.
- در کتاب‌خوانی، کودک می‌آموزد که داستان‌ها، آغاز، ادامه و پایانی دارند.
- او به مرور با خواندن قدرت پیش‌بینی پیدا می‌کند.
- خواندن فرصتی است برای آشنایی با زبان رایج پیرامون.

مطالعات نشان داده است که تمایل کتاب‌خوانی برای کودکان، در مادران بیش از پدران است. اما به‌خاطر داشته باشید که کودکان به خصوص پسرها دوست دارند پدرانشان برای آنها کتاب بخوانند (شکل ۲۱).

نکته

شکل ۲۱- کتاب خوانی با پدر

فعالیت ۱۰: با کدام یک از فواید بلندخوانی بیشتر موافق هستید؟ در کلاس با سایر دوستان در مورد آن گفت‌وگو کنید.

گفت‌وگو
کنید

انتخاب کتاب برای کودکان

فعالیت ۱۱: اگر به یک کتاب‌فروشی مراجعه کنید، معیار شما برای انتخاب کتاب چیست؟ با هم کلاسی‌های خود گفت‌وگو کنید و نظر آنها را پرسید.

گفت‌وگو
کنید

«پیرزن در مسیر خانه دخترش، برای رها شدن از دست گرگ، شیر و حیوانات درنده مجبور می‌شود به آنها وعده بدهد...»

«قورباغه بعد از اینکه آب چاه تمام شد، مجبور شد از درون چاه بیرون بیاید و با ...»

«دخترک عروسکش را زیر درخت خرمالو جا گذاشت، باران شروع به باریدن کرد و ...»

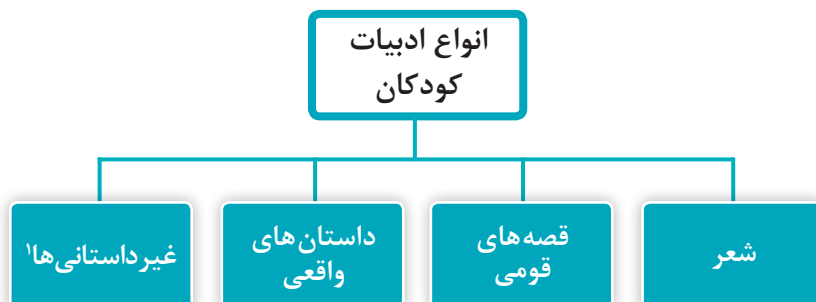
«عروسک قشنگ من قرمز پوشیده، تو رختخواب آبی‌ش خوابیده»

دنبال کردن پیرزن، نگرانی قورباغه و عروسک زیر باران مانده و شعر عروسک قشنگ من، از جمله مواردی است که ما را به تعقیب حوادث علاقه‌مند می‌کند و این همان بخش مهم از ادبیات کودکان است که لذت و شادی، ماجراجویی و شخصیت‌ها درهم می‌آمیزند و ما را با تجارب جدید آشنا می‌سازند.

ادبیات کودکان همانند ادبیات بزرگسالان دارای انواع گوناگون است که هر یک ویژگی خاص خود را دارند. در اینجا به مواردی از آن اشاره می‌شود.

انواع ادبیات کودک

ساده‌ترین تقسیم‌بندی انواع ادبیات کودکان در نمودار ۳ نشان داده شده است.

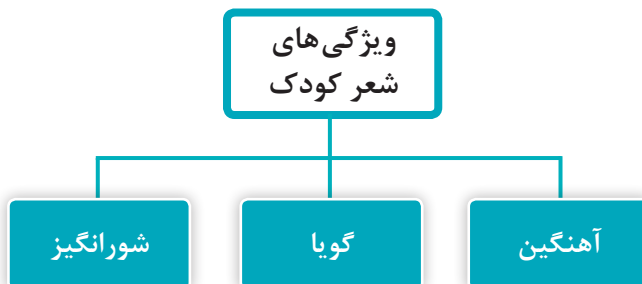

نمودار ۳- انواع ادبیات کودکان

الف) شعر: شعر کودک کلامی است موزون و زیبا که هم از نظر ترکیب اصوات و کلمات و هم از نظر محتوا، عامل زیبایی در آن وجود داشته باشد. شعر وسیله‌ای برای بازی، حرکت و آواز کودک است.

ویژگی‌های شعر کودک

ویژگی‌های شعر کودک در نمودار ۴ نشان داده شده است:

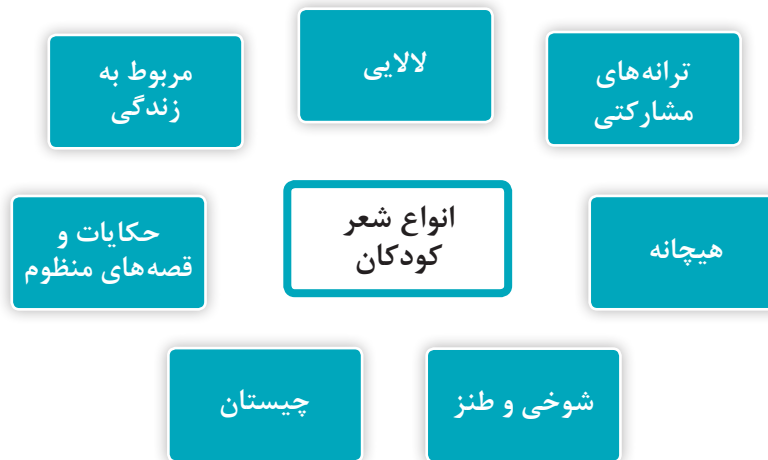

نمودار ۴- ویژگی‌های شعر کودک

انواع شعر کودکان

به انواع شعر کودکان در نمودار ۵ توجه کنید.

۱- در این مبحث دسته کتاب‌های غیرداستانی در بخش کاربرد فعالیت روزانه در توسعه توانایی خواندن بحث خواهد شد.

نمودار ۵- انواع شعر کودکان

۱ لالایی: لالایی‌ها معمولاً از آرزوهای مادران و درد دل و گلایه از زندگی الهام گرفته است که به نوعی ادبیات کاربردی است.

- لالالا گل خشخاش / بابات رفته خدا همراهش

۲ هیچانه‌ها: در این نوع اشعار مقصود خاصی دنبال نمی‌شود و تنها نوعی بازی کلامی است. در هیچانه بیشترین تأکید بر بُعد موسیقایی کلام است و گاه با حرکات بدنی همراه است.

- اتل متل توتوله / گاو حسن چه جوره

- جُم جُمک برگ خزون / مادرم زینب خاتون

- تاپ تاپ خمیر / گردو و پنیر

۳ شوخی و طنز: در این اشعار آنچه کودکان را جذب می‌کند، مطالب عجیب و غریب و بدون ضابطه است؛ مثل «بادکنک به شرط چاقو» (شکل ۲۲).

شکل ۲۲- شوخی و طنز^۱

۱- به منبع ۱۷ آخر فصل رجوع شود.

۴ **چیستان‌ها:** چیستان سخنی پوشیده در وصف چیزی است. که حالتی رمز گونه و معماگونه دارد. در چیستان‌های کودکان، توصیف‌ها نباید با ابهام همراه باشد.

- برگ سبز چمنی   ورق ورق می‌شکنی (کاهو)

۵ **اشعار مربوط به زندگی روزانه کودک:** این

دسته از اشعار درباره انسان‌ها، حیوانات، گیاهان، عوامل طبیعت و حوادث روزانه گفت‌وگو می‌کند (شکل ۲۳).

شکل ۲۳- اشعار مربوط به زندگی روزانه کودک^۱

۶ **حکایات و قصه‌های منظوم:** گاه قصه و یا حکایتی در قالب شعر بیان می‌شود (شکل ۲۴).

شکل ۲۴- حکایات و قصه‌های منظوم^۲

۲- به منبع ۱۹ آخر فصل رجوع شود.

۱- به منبع ۱۸ آخر فصل رجوع شود.

۷ ترانه‌های مشارکتی: گاه اشعار کودکانه حالت محاوره‌ای دارد و نوعی شعرخوانی مشارکتی است که در آن فردی شعر را آغاز می‌کند و طی آن شنوندگان با طرح سؤال، پاسخی را می‌طلبند.
یه مرغ زردی داشتم/ خیلی دوستش می‌داشتم/ سگه اومد و بردش/ سر پا نشست و خوردش/
سگ اومد، کدام سگ؟ همون سگ که مرغو خورد...
علاوه بر این بسیاری از این نمونه سرودها، علاوه بر وزن و قافیه، جنب و جوش آفرین و بازی‌ساز است و گروه همراهی می‌کنند.
عمو زنجیر باف بعله زنجیر منو بافتی؟ بعله پشت کوتاه‌انداختی؟ ...

فعالیت ۱۲: با هم‌کلاسی خود اشعار متناسب در زمینه‌های گوناگون را انتخاب کنید و نمونه‌ها را در کلاس ارائه دهید.

جست‌وجو کنید

ب) قصه‌های قومی

قصه‌هایی هستند که به دلیل داشتن عوامل تخیلی زیاد، ماجراهایشان امکان وقوع بسیار بعید یا غیرممکن را دارند. این نوع ادبیات که اکثراً شفاهی است و توسط مردم خلق شده، انتقال‌دهنده ارزش‌های اخلاقی و تربیتی است و علاوه بر لذت بردن، در انتقال هویت نقش اساسی دارد که پس از شکل‌گیری اندیشه چاپ توسط گوتنبرگ در سال ۱۴۵۰ میلادی قصه‌ها توسط افراد گردآوری و مکتوب شدند.
انواع قصه‌های قومی: انواع قصه‌های مناسب برای کودکان عبارت‌اند از (نمودار ۶):

نمودار ۶- انواع قصه‌های قومی

۱ قصه‌های توأم با تکرار یا زنجیره‌ای: در این نوع قصه‌ها که برای کودکان پیش از دبستان بسیار مناسب است، عناصر داستانی (شخصیت و حوادث) به‌طور منظم تکرار می‌شوند. این تکرارها به کودکان فرصت می‌دهند که جریان قصه را به‌خوبی درک کنند؛ کتاب مهمان‌های ناخوانده از این نوع می‌باشد (شکل ۲۵).

شکل ۲۵- قصه‌های توأم با تکرار یا زنجیره‌ای^۱

۲ قصه‌های حیوانی: قهرمانان این قصه‌ها حیوانات هستند که ویژگی‌های انسان‌ها را نمایش می‌دهند. پس در واقع ظاهری حیوانی با زبان و رفتار انسان‌ها دارند. معمولاً ویژگی‌های این حیوانات تابع فرهنگ جامعه‌ای است که از آنجا برخاسته‌اند؛ برای مثال، انانسی عنکبوتی است بسیار عاقل در قصه آفریقایی و یا روباه نماد حیله‌گری، کلاغ نماد خبرچین، بز نماد مادری در ایران و بالاخره حیواناتی که نماد دانایی و یا هوش و ذکاوت مانند خرگوش و لاک‌پشت هستند.

۳ قصه‌های شگفت‌انگیز یا جادویی: در این نوع از قصه‌ها معمولاً از عوامل و موجودات و اشیای فراطبیعی استفاده می‌شود. معمولاً عشق و ماجراجویی در هم تنیده‌اند و امکان تغییر همه چیز در آن وجود دارد؛ مانند پیر یا جوان شدن؛ زشت و یا زیبا شدن و تبدیل انسان به حیوان و بالعکس. اما نکته مهم پایان خوشی است که در این نمونه‌ها دیده می‌شود و همیشه خوب‌ها بر بدها غلبه می‌کنند. مانند قصه ماه پیشانی

نکته

نظر به زیبایی و جذابیت قصه‌های قومی، امروزه بسیاری از نویسندگان براساس الگوی آنها به نوشتن قصه‌های جدید می‌پردازند. تولیدات این گروه بیشتر در زمینه قصه‌های حیوانی است اما شاهد نمونه‌های دیگر نیز هستیم.

تمرین کنید

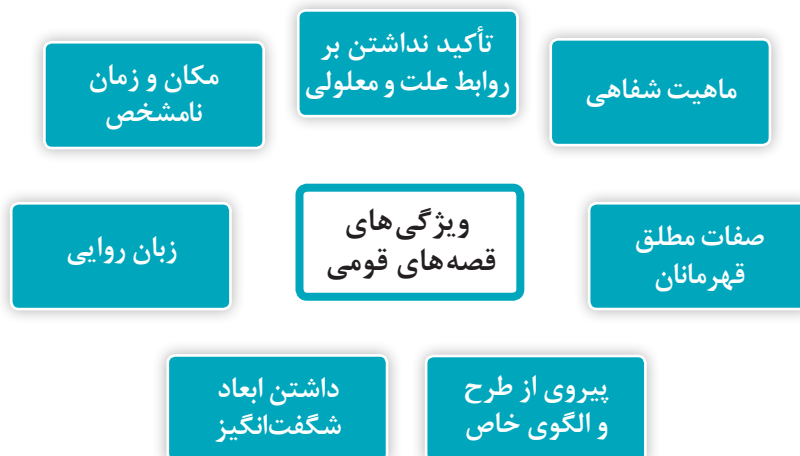

فعالیت ۱۳: با توجه به طبقه‌بندی ارائه شده، با خواندن کلیله و دمنه کدام نوع از قصه‌ها را می‌توان در آن دید.
هر یک از شما دو نمونه در کلاس ارائه دهید.

۱- به منبع ۲۰ آخر فصل رجوع شود.

ویژگی‌های قصه‌های قومی

ویژگی‌های قصه‌های قومی شامل موارد زیر است (نمودار ۷):

نمودار ۷- ویژگی‌های قصه‌های قومی

۱ ماهیت شفاهی: این نوع قصه‌ها روزی از ذهن خلاق جوشیده است و در طول زمان بر اثر انتقال شفاهی سیقل یافته و نهایتاً ضبط و چاپ شده است.

۲ تأکید نداشتن بر رابطه علت و معلولی: در این نوع قصه‌ها، حوادث غیر مترقبه و تصادف نقش اساسی دارند و رخدادها بدون داشتن روابط علت و معلول نقل می‌شود. این قصه‌ها اغلب در زمینه اصول اخلاقی، برابری و عدالت هستند و از نیازهای انسان الهام می‌گیرند.

۳ صفات مطلق قهرمانان: این قصه‌ها مطلقاً یا خوب یا بد هستند، و هرگز شخصیت‌شان تغییر نمی‌کند. شخصیت‌های این نوع قصه‌ها که در تمام کشورها نمونه‌هایی از آن وجود دارند، ساختار کلیشه‌ای دارند؛ مثلاً غول و یا جادوگر که دارای صفات مشخصی هستند.

۴ پیروی و طرح و الگوی خاص: این قصه‌ها الگو و طرح واحدی دارند. در کلیه قصه‌های قومی جدال ابدی بین خوبی و بدی، روز و شب و سیاه و سفید وجود دارد و جالب اینکه همیشه خوبی، پیروز است.

۵ داشتن ابعاد شگفت‌انگیز: برای غلبه خوبی بر بدی‌ها، قهرمان با کمک گرفتن از نیروهای ما فراطبیعی مانند: غول‌ها، دیوها، جادوگران، قالیچه‌ها و انگشترهای جادویی و... پیروز می‌شود. این نیروها گاه به عنوان یاری‌دهنده و در بعضی از موارد مشکل‌آفرینان قصه هستند و قهرمان باید با آنها جدال کند.

۶ مکان و زمان نامشخص: فرضی بودن زمان و مکان از جمله ویژگی‌های این قصه‌هاست؛ مانند «سال‌های دور»، «در شهری»، «روزی روزگاری».

۷ زبان روایی: در این قصه‌ها زبان روایی بسیار عادی است. زیرا قصه‌ها چون نقل شده‌اند، زبانی ساده دارند و سال‌ها توسط مردمان عادی شفاهاً بیان شده است. لازم به یادآوری است که این قصه‌ها وقتی چاپ می‌شوند زبان روایی خود را از دست می‌دهند، مگر اینکه دوباره قصه‌گویی آنها را نقل کند.

فعالیت ۱۴: در گروه‌های کلاسی در مورد ویژگی‌های غول (قصه‌ها) گفت‌وگو کنید و فهرستی از ویژگی‌های آن تهیه و در کلاس ارائه کنید.

ج) داستان‌های واقعی

داستان واقعی، داستانی است که محصول ذهن خلاق نویسنده است، اما ارتباط تنگاتنگی با واقعیت‌ها دارد؛ یعنی در مسیر ماجرا چیزی وجود ندارد که وقوع آن را غیرممکن سازد. این داستان‌ها به کودک فرصت می‌دهد علاوه بر خودشناسی، با همسان‌پنداری با قهرمانان به حل مشکلات یا مسائل زندگی واقعی بپردازد. هر چند تنوع این نوع داستان‌ها بسیار است، از انواع داستان‌های واقع‌گرایانه سه گروه آن، بیشتر مورد استفاده کودک قرار می‌گیرد که عبارت‌اند از (نمودار ۸):

نمودار ۸- انواع داستان‌های واقعی

۱ داستان‌های حیوانی: حیوانات در این نوع داستان‌ها با ویژگی‌های ظاهری و باطنی خود وارد می‌شوند و نویسنده باید اطلاعات علمی کافی درباره رفتار آنها داشته باشد. از آنجا که شخصیت محوری این داستان‌ها حیوانات هستند بنابراین داستان، حول آنها و یا در رابطه با انسان‌هاست. نمونه داستان‌های حیوانی در فیلم‌ها بسیار دیده شده است.

۲ داستان‌هایی از صحنه‌های زندگی: این داستان‌ها درباره برخورد کودک و نوجوان با محیط زندگی، همسالان، خانواده و غیره است و مبارزه با مشکلات، جدایی‌ها، بیماری، فقر، تنهایی و نظایر آنها محوریت این داستان‌ها را تشکیل می‌دهد. این داستان‌ها تنها به ترسیم بدی‌های زندگی نمی‌پردازد، بلکه واقعیت‌ها، چه تلخ و چه شیرین، باید بیان شود؛ در نتیجه تنوع موضوعی در این نمونه بسیار زیاد است؛ از جمله می‌توان به تولد نوزاد جدید، رابطه دو خواهر، رابطه بین مادر و دختر، آرزوهای کودکان اشاره کرد.

مثال: داستان کودکی که در انتظار تولد برادرش است و می‌خواهد به او هدیه‌ای بدهد (شکل ۲۶).

شکل ۲۶- داستان‌هایی از صحنه‌های زندگی^۱

شکل ۲۷- داستان‌های واقعی ماجرای^۲

۳ داستان‌های واقعی ماجرای: این نوع داستان‌ها

به رویدادهای عادی زندگی می‌پردازد، اما در حوادث با اتفاقاتی روبه‌رو می‌شویم که با وجود قابلیت وقوع، جزء ماجراهای روزمره به حساب نمی‌آید. (احمد با پدر قرار است به کوه بروند، پدر ساعت را روی ۶ تنظیم می‌کند اما احمد از هیجان نیمه شب بیدار شده و با تغییر ساعت حادثی را ایجاد می‌کند.) (شکل ۲۷).

فعالیت ۱۵: از روزنامه یک گزارش یا خبری را انتخاب کنید و آن را به صورت داستان واقعی بنویسید و در کلاس ارائه دهید.

تمرین کنید

۱- به منبع ۲۱ آخر فصل رجوع شود.

۲- به منبع ۲۲ آخر فصل رجوع شود.

هدف توانمندسازی ۴-۴: فعالیت‌های آموزشی برای پرورش کتاب‌خوانی کودکان
طراحی و اجرا کند.

چگونه برای کودک کتاب بخوانیم

قبل از پرداختن به نحوه خواندن کتاب، نکات زیر را باید در نظر داشت:

- مکان مناسب و راحتی را برای نشستن و کتاب‌خوانی انتخاب کنید.
- هر صدای زمینه‌ای (رادیو، تلویزیون و غیره) را قطع کنید.
- هرگز به زور کودکی را برای شنیدن و یا دیدن کتاب، از کار مورد علاقه‌اش جدا نکنید.

شکل ۲۸- در معرض دید بودن کتاب

■ مجموعه کتاب‌ها را در معرض دید او (در سبد کتاب‌ها یا در کتابخانه) قرار دهید (شکل ۲۸).

■ کتاب‌هایی را انتخاب کنید که گمان می‌برید او دوست دارد. حتماً باید کتاب را قبلاً خوانده باشید.

■ لغات سخت و کلیدی داستان را انتخاب کنید.

■ برای شروع باید درباره کتابی که می‌خواهید بخوانید، بسترسازی کنید.^۱

■ چنانچه کودک تمایل به خواندن و یا شنیدن نداشت، آن را به بعد موکول کنید.

■ در حین خواندن به کودک فرصت بدهید که تصاویر را نگاه کند.

■ به او فرصت بدهید تا در حین نگاه کردن

به تصاویر، به اشیاء اشاره کند و یا نسبت به آنها واکنش نشان دهد. می‌توانید از او سؤال کنید «گرچه کجاست؟ دُمش کو؟» حتی گاهی خود شما باید پاسخ بدهید.

■ تشویق شما، برای انتخاب کتاب می‌تواند به کودک فرصت بدهد تا کتاب مورد علاقه‌اش را از میان کتاب‌ها انتخاب کند.

■ قبل از خواندن جلد کتاب را به او نشان دهید و نام نویسنده و نام کتاب را بگویید. سپس از اول کتاب شروع کنید.

■ کتاب را به گونه‌ای در مقابل کودک قرار دهید که او بتواند به راحتی تصاویر را دنبال کند.

■ به آهستگی بخوانید و برای دیدن و شنیدن و تطبیق دیده‌ها و شنیده‌ها به کودک فرصت بدهید.

■ با انگشت کلمه‌ها را دنبال کنید تا کودک تشخیص دهد که شما کلمه چاپی را می‌خوانید.

■ از تجاربتان استفاده کنید و با ایجاد صداها، محیط، به داستان جذابیت بدهید مثل صدای باد، سگ، گربه، خرس بزرگ، خش خش برگ و غیره.

۱- در کارت کتاب مفصلاً به این نکته اشاره شده است.

■ کودکان را تشویق کنید که بعضی از جملات و یا کلمات قافیه‌دار کتاب را با شما تکرار کنند. کودکان نوپا علاقهٔ بسیاری به شنیدن قصه‌های تکراری دارند، این تکرار اعتماد به نفس آنها را افزایش می‌دهد و برای کسب مهارت‌های کلامی مهم است. آنها نیاز دارند که زبان داستان به همان صورتی باشد که اولین بار شنیده‌اند و مهم نیست که چند بار تکرار شده است.

■ حالات روحی و عاطفی کودک در حین خواندن و یا شنیدن بسیار اهمیت دارد. گاهی دراز کشیدن روی زمین، گذاشتن سر روی میز و یا ایجاد مزاحمت برای کودک پهلویی، نشانه‌های خستگی و دلزدگی است. باید به این مسئله توجه شود.

نکته

قبل از خواندن برای نوپا و یا هر گروه سنی دیگر فرصتی برای خواندن کتاب به خودتان بدهید؛ چرا که وقتی کتابی قبلاً خوانده شود، بهتر می‌توان لغات را تلفظ کرد؛ مکث‌ها و سکوت مناسب‌تر انتخاب می‌شوند و مانع سردرگمی کودک می‌شود.

نکته

هدف اصلی کتاب‌خوانی، لذت بردن از کشف واژه، معانی و بالاخره هر آنچه در کتاب است. به این لذت، با هم بودن را باید بیافزاییم.

تمرین کنید

فعالیت ۱۶: از میان کتب گروه سنی الف و ب چند کتاب انتخاب کنید که در آن تعداد شخصیت‌ها محدود و یا حادثه کم؛ اما تکرار در بعضی از جملات و افعال بسیار باشد و آن‌را در کلاس با دوستان تمرین کنید و بعد برای کودک بخوانید. (شکل ۲۹)

شکل ۲۹- کتاب قصه^۱

۱- به منبع ۲۳ شکل الف و ۲۴ شکل ب آخر فصل رجوع شود.

هدف توانمندسازی ۵-۴: کاربرد فعالیت روزانه در توسعه توانایی خواندن کودکان را توضیح دهد.

کاربرد فعالیت روزانه در توسعه خواندن

فعالیت ۱۷: شما در روز چند ساعت کتاب می‌خوانید؟ چه می‌خوانید؟ منابع خواندنی خود را چگونه به دست می‌آورید؟ در گروه‌های کلاسی نظرات خود را با هم مقایسه کنید.

گفت‌وگو کنید

استفاده از خواندن کتاب و خواندن زمانی می‌تواند مفید باشد که به صورت یک عادت مستمر درآید. به این منظور باید خواندن را در لابه‌لای فعالیت‌های روزانه او نهادینه کنید. این به معنای آن است که خواندن در تمامی شرایط زندگی او قرار گیرد؛ چه زمانی که او به تنهایی کتاب را نگاه می‌کند و تصویر را دنبال می‌نماید و یا با شما به خرید می‌آید و علائم تصویری را می‌خواند، چه در زمانی که تلویزیون می‌بیند و قهرمان مورد علاقه‌اش را دنبال می‌کند.

نمودار ۹، کاربرد فعالیت‌های روزانه در خواندن نشان می‌دهد:

نمودار ۹- کاربرد فعالیت‌های روزانه در خواندن

الف) استفاده از کتابخانه

فعالیت ۱۸: شکل ۳۰ را با دقت مشاهده کنید. انتظارات شما از یک کتابخانه کودک و نوجوان چیست؟ با هم کلاسی هایتان گفت‌وگو کنید و نتیجه را گزارش دهید.

گفت‌وگو کنید

شکل ۳۰- کتابخانه کودک

شکل ۳۱- خواندن به تنهایی

داشتن یک کتابخانه از عوامل مهم در کتاب خوانی است. منظور شکل یا زیبایی کتاب‌ها و کتابخانه نیست، بلکه نکته اساسی تنوع کتاب‌ها، نوع دسترسی به آنها و محل خواندن است.

فرد باید به سهولت به کتاب‌ها دسترسی داشته باشد و محلی برای نشستن و لذت بردن پیدا کند. خواندن به تنهایی یکی از مهم‌ترین راهکارهایی است که او را برای کتاب خوانی آماده می‌سازد. این تجربه با ارزش (لذت بردن از نگاه کردن) به کودک فرصت می‌دهد با ساختار کتاب (جنس، شکل، رنگ، تصویر و کلمات) آشنا شود و آن را ورق بزند. مدت تمرکزش افزایش یابد و تجربیات روزانه‌اش را در لابه‌لای دیدن تصاویر بعد و یا قبل از خواندن مرور کند (شکل ۳۱).

علاوه بر کتاب‌هایی که در صفحات قبل بدان‌ها، اشاره شد (شعر، قصه‌های قومی و داستان‌های واقعی) یک گروه دیگر از کتاب‌ها باید در کتابخانه جای داشته باشند، کتاب‌های مستند هستند. چون کودکان ذاتاً کنجکاوند، این کنجکاوی آنها را به مشاهده دنیای پیرامون و طرح سؤالات گوناگون برمی‌انگیزد. که بود؟ چه بود؟ و چراها و ده‌ها سؤال دیگر مدام از طرف کودک مطرح می‌شود

و این فرصت گران‌بهایی است که بزرگسالان آنها را به سمت کتاب مستند راهنمایی کنند. کتاب‌های مستند بسیاریند، اما باید به خاطر داشت که هدف کتاب مستند تنها انتقال پیام نیست، «کاری که کتب درسی نیز

انجام می‌دهند». در اینجا باید اطلاعات داده شده که براساس خواسته کودک مطرح می‌شود مانند چرا آسمان آبی است؟ نان چگونه درست می‌شود؟، به گونه‌ای باشد که انگیزه داوطلبانه او برای دانستن تقویت شود و لذت خواندن به دست آید و او به جست‌وجو ادامه دهد.

کتاب‌های مستند:

کتاب‌هایی هستند که برای بالا بردن اطلاعات و آشنایی کودک با مسائل علمی، فرهنگی، اجتماعی، هنری و غیره تهیه می‌شوند. این کتاب‌ها می‌توانند صرفاً تصویری و یا تصویر و متن با یکدیگر باشند.

ویژگی‌های کتاب‌های مستند عبارت‌اند از:

- داشتن زبانی ساده و روان
  - صمیمت و دقت مطالب
  - استفاده از تصاویر صحیح و زیبا
  - ساختاری جذاب و پرکشش
  - پذیرفته شدن اثر به عنوان کاری ارزشمند
- انواع کتاب‌های مستند:** این کتاب‌ها بسیار گسترده هستند و در زمینه‌های گوناگون اطلاع‌رسانی می‌کنند. اما با توجه به نیاز و توانایی کودکان به چند نمونه آن اشاره می‌شود (نمودار ۱۰).

نمودار ۱۰- انواع کتاب‌های مستند

۱ کتاب‌های علمی: گستردگی این کتاب‌ها فرصتی طلایی برای پاسخ به سؤالات متنوع کودکان است. هرچند به‌طور کلی به سؤالات می‌پردازد، اما کتاب‌ها پایه هستند و برای آشنایی با موضوع کافی است. کتاب‌های علمی انواع گوناگون دارد و کودکان با خواندن آنها و یا نگاه کردن به تصاویرشان با جهان‌جانداران، گیاهان، سیارات و حتی ساخت و تهیه مواد آشنا می‌شوند، در عین حال می‌توانند مطالب و موضوعاتی را که در زندگی روزمره آنها جریان دارد، را تجربه کنند (شکل ۳۲).

ب

الف

شکل ۳۲- کتاب‌های علمی^۱

شکل ۳۳- بازی و سرگرمی^۲

۲ بازی و سرگرمی: از آنجا که زندگی کودک از طریق بازی شکل می‌گیرد و یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های او محسوب می‌شود، می‌توان از کتاب‌هایی در زمینه بازی برای علاقه‌مند کردن او به کتاب استفاده کرد. چیستان‌ها، معماها، بازی‌های فکری و بالاخره بازی‌های جسمانی فرصت مناسبی در اختیار کودک قرار می‌دهد تا از طریق بازی به کتاب خواندن علاقه‌مند شود (شکل ۳۳).

۱- به منبع ۲۵ شکل الف و ۲۶ شکل ب آخر فصل رجوع شود.

۲- به منبع ۲۷ آخر فصل رجوع شود.

۳ هنر و کاردستی: نگاهی به قفسه‌های کتاب‌های کودکان نشان می‌دهد که امروزه کتاب‌های جالبی برای کودکان طراحی شده است. از بریدن و چسباندن گرفته تا ساختن اشیاء با وسایل بی‌مصرف (دور ریختنی‌ها و یا نقاشی و کولاژ و غیره) که علاوه بر علاقه‌مندی کودک به ساختن و کسب مهارت در ایجاد هماهنگی بین مغز و دست، فرصتی است که در لایه‌های کتاب‌ها به دنبال کار مورد علاقه‌اش بگردد (شکل ۳۴).

شکل ۳۴- هنر و کاردستی^۱

۴ کتاب‌های مرجع: کتاب‌هایی که کودک می‌تواند به طور سریع و فشرده پاسخ پرسش‌هایش را به دست آورد. خواننده ملزم به خواندن کل اثر نیست، بلکه تنها می‌تواند به دنبال پاسخ سؤال خود باشد. امروزه واژه‌نامه‌ها یا کتب مرجع تصویری نیز برای کودکان پیش‌دبستان وجود دارد (شکل ۳۵).

شکل ۳۵- کتاب‌های مرجع^۲

فعالیت ۱۹: با توجه به واژگان فارسی انگلیسی کتاب همراه هنرجو یک بروشور برای معرفی کتاب‌های کتابخانه (انواع کتاب‌ها) معرفی کنید حتی می‌توانید از تصویر برای نمونه‌ها استفاده کنید.

تمرین کنید

هدف توانمندسازی ۴-۶: فعالیت‌های آموزشی برای توسعه توانایی خواندن کودکان طراحی و اجرا کند.

آنچه که در کتابخانه کودک باید توجه داشته باشید:

شکل ۳۶- کتابخانه ساده

- ۱ استفاده از ساده‌ترین ابزار برای کتابخانه
- گاهی یک جعبه کارتن ساده که با کاغذ رنگی تزئین شده یا یک چمدان خالی بی‌مصرف یا سبد بزرگ حتی یک طناب می‌تواند کتابخانه کودک باشد.
- تنها مسئله قابل توجه، داشتن جایی مشخص، در دسترس و قابل استفاده است که می‌تواند از همان کودکی پیام ارزشمند بودن کتاب را به کودک القا کند (شکل ۳۶).

شکل ۳۷- کتابخانه منظم

- ۲ نظم و ترتیب در چیدمان کتاب‌ها
- ۳ ترمیم کتاب‌های پاره شده
- ۴ مرتب و تمیز بودن محل
- ۵ در دسترس بودن کتاب‌ها (شکل ۳۷)

۶ قابل رؤیت بودن جلد کتاب که انتخاب را برای کودک آسان می‌کند.

۷ قرار دادن یک جعبه جادویی با محتوای عروسک، شل و روسری، اشیای مختلف (سنگ، قلم‌مو و ...)، حیوانات پلاستیکی و غیره که می‌توانید در راستای وانمود کردن به خواندن برای کودک و توسط کودک با طرح سؤالات سازنده و استفاده از عروسک‌ها، اشیاء، حتی میوه‌ها و غیره به اجرای داستان‌های مورد علاقه او بپردازید (شکل ۳۸).

شکل ۳۸- لذت بردن کودکان از کتاب

آنچه هدف اساسی است، نباید در لابه‌لای فعالیت‌ها محو شود. لذت بردن از کتاب و کتابخوانی، مرجعی است برای کسب اطلاع از آنچه در دنیای اطراف او وجود دارد.

نکته

فعالیت ۲۰: از یک کتابخانه مهد کودک و یا کانون پرورش فکری کودکان بازدید کنید و در کلاس گزارش دهید.

گزارش دهید

ب) تلویزیون و خواندن

فعالیت ۲۱: چه کتاب‌هایی را به صورت فیلم و سریال در تلویزیون دیده‌اید؟ آیا قبل و یا بعد از دیدن فیلم، کتاب مربوط به آن را خوانده‌اید؟ تأثیر کدام یک بر شما بیشتر بوده است؟ در کلاس گفت‌وگو کنید.

گفت‌وگو کنید

همه جا حاضر بودن، واقع‌گرایی، ساخته و پرداخته بودن محتوای تلویزیون بیانگر آن است که این رسانه نقش مهمی در زندگی افراد، به خصوص، کودکان می‌تواند ایفا کند. بینندگان کوچک و بزرگ از طریق تلویزیون با آخرین اخبار، پدیده‌های علمی، اختراعات و وقایع خوب و بد

شکل ۳۹- توجه کودک به تلویزیون

آشنا می‌شوند و به مرور در تارهای تسخیری آن اسیر می‌شوند.

از آنجا که دیدن تلویزیون احتیاج به سواد و فرهنگ خاص ندارد، بی سوادان، کم سوادان حتی کودکان می‌توانند به آسانی و با چرخاندن و یا فشار یک دکمه در حصار حمایتی آن قرار گیرند (شکل ۳۹).

جلوه‌های تصویری، تصاویر بزرگ، تکرارهای پیاپی کلام (در قالب زبان آهنگین، زبان طنز، زبان ساده و روان، حتی تلفظ‌های غلط) واکنش‌های کلامی و غیرکلامی و ایجاد

صداها، محیط، صداها، گوناگون و موسیقی باعث می‌شود تا کودک بیش از پیش بدان توجه کند تا حدی که می‌تواند برنامه‌های مورد علاقه‌اش را نام ببرد و با دیدن نمادهای نوشتاری آنها را بخواند؛ حتی در بلند مدت همان نمادها را در محیط شناسایی کند و بخواند.

مربیان و کتابداران عقیده دارند که تلویزیون می‌تواند به خواندن بسیار کمک کند. زیرا بسیار دیده شده که بعد از نمایش سریال‌ها مثل شازده کوچولو (مسافر کوچولو)، بی‌خانمان، سفرهای گالیور و غیره کودکان برای امانت گرفتن این کتاب‌ها به کتابخانه‌ها مراجعه کرده‌اند و تقاضای خرید این کتاب‌ها بالا رفته است.

این موضوع تنها در مورد فیلم‌های داستانی صدق نمی‌کند و چه بسیار فیلم‌هایی در زمینه راز بقا، دایناسورها، اختراعات و اکتشافات و طبیعت، هر یک به نحوی می‌تواند انگیزه‌ای باشد که کودک به سمت آن موضوع جلب شود و میل به بیشتر دانستن او را به سمت کتاب‌های علمی بکشانند (شکل ۴۰).

از این رو تلویزیون می‌تواند گامی به سوی ارتباط با کتاب‌ها و جلب توجه کودکان باشد. اما به یاد داشته باشید که این تنها یک شروع است.

شکل ۴۰- تماشای فیلم

کودکی که علاقه کمتری به کتاب‌خوانی ابراز می‌کند، می‌توان با کتاب‌های مربوط به برنامه‌های تلویزیونی دلخواهش به کتاب علاقه‌مند کرد. هرگز نباید اجازه دهیم تلویزیون جای کتاب را بگیرد و برای جلب توجه او، رقیبی برای کتاب باشد.

یکی از نکات مهم درباره نقش تلویزیون و خواندن، انتخاب آگاهانه برنامه‌های مفید و مناسب برای کودک است. در این راستا می‌توان با محدود کردن زمان تماشای تلویزیون و انتخاب کتاب خاص که در فیلم‌های تلویزیونی ارائه شده است، یا موضوعاتی که در کلاس صحبت می‌شود، به کودک فرصت دهیم تا برداشت‌های تلویزیونی‌اش را با کتاب مقایسه کند و یا اطلاعات خود را در زمینه موضوعات تدریس شده با ورق زدن کتاب‌ها و نگاه کردن توسعه دهد.

نکته

بزرگسالان باید هم‌زمان با کودک برنامه‌های تلویزیونی را نگاه کنند، به اعمال و کلمات توجه نمایند و در مورد آنها صحبت کنند.

تمرین کنید

فعالیت ۲۲: فهرستی از پویانمایی^۱ محبوب خودتان را تهیه کنید، آن را با فهرست دوستانتان مقایسه نمایید، و دلیل انتخابتان را شرح دهید. آیا بعد از دیدن کارتون‌ها دوست داشتید کتاب آن را بخوانید؟

ج) نشریات

فعالیت ۲۳: شما کدام یک از نشریات روزنامه بزرگسالان یا نوجوانان را خوانده‌اید؟ تجرب خود را با سایر هم‌کلاسی‌ها در میان بگذارید. با هم گفت‌وگو و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

گفت‌وگو کنید

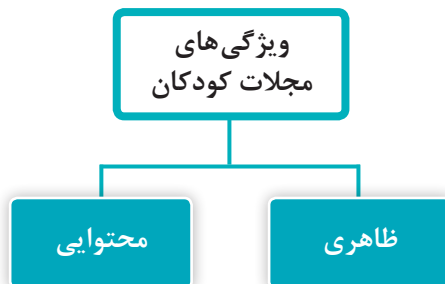
نشریه: یک رسانه اجتماعی، که با نام ثابت، فاصله‌های منظم زمانی (روزانه، هفتگی و ماهانه) با درج تاریخ، شماره، موضوع، به روشی مشخص و معین (اطلاع رسانی، سرگرمی و آموزشی) با مجوز قانونی منتشر می‌شود (شکل ۴۱).

شکل ۴۱- نشریه کودک

۱- منظور از پویانمایی، همان کارتون‌های کودکان است.

ویژگی‌های مجلات کودکان

ویژگی‌های مجلات کودکان از دو جهت قابل توجه است (نمودار ۱۱):

نمودار ۱۱- ویژگی‌های مجلات کودکان

۱ ویژگی‌های ظاهری: عناصری چون نام، نامواره^۱، روی جلد، تصویرگری، قطع، شماره صفحات و صفحه‌آرایی، وضعیت ظاهری نشریه را تشکیل می‌دهند.

■ **نام:** نشریه باید نامی کوتاه، خوش‌آوا، اثرگذار و متناسب با سن مخاطب داشته باشد؛ از این رو گاهی به نام پدیده‌های طبیعت (پوپک، سنجاقک، آفتاب مهتاب) و یا نشئت گرفته از آرمان نشریه (کوشش، کودکان فردا، امیدآن است) و یا به عنوان ضمیمه نشریات بزرگسالان (دوچرخه، کیهان بچه‌ها) و غیره منتشر می‌شوند.

■ **تصویرگری یا تصویرسازی:** یکی از مهم‌ترین بخش‌های نشریه است و انگیزه خواندن را افزایش می‌دهد. کودکان بازی‌های ساده با رنگ و خط را دوست دارند.

■ **جلد:** طبیعی است که نخستین عنصر جلب مخاطب جلد آن است. زیبایی و اثرگذاری باید در این زمینه مورد توجه باشد.

■ **قطع:** ناشران اندازه‌های گوناگون را تجربه کرده‌اند که رایج‌ترین قطع رحلی کوچک ۲۶×۱۹ سانتی‌متر برای نوجوانان و قطع وزیری ۲۳×۱۶ سانتی‌متر برای کودکان است.

■ **صفحه‌آرایی:** استفاده از تصویر، نقاشی، عکس، حروف درشت، سطرهای با فاصله، شمار متناسب ستون‌ها (۱ تا ۳ ستون)، سفیدخوانی و استفاده از رنگ‌ها در هم نشدن متن و تصویر، رعایت تناسب رنگ‌ها و بالاخره عکس‌های مناسب با شرح‌های گیرا از جمله موارد مورد توجه است.

۲ ویژگی‌های محتوایی:

■ توجه به ویژگی‌های سنی مخاطب

■ استفاده از زبان معیار که باید از نظر دستوری ساده و مفهوم باشد.

■ پرهیز از استفاده از کلمات قصار - نکته‌ها و اندرز

■ لحن صمیمی و ساده

■ تنوع موضوع (خبر - شعر - داستان - بازی و سرگرمی - طنز - مطالب علمی)

با توجه به اهمیت نشریه و نقش آن در خواندن، کتابخانه‌های کودک موظف هستند از میان نشریات منتشر

۱- نامواره (Logo): نوعی نوشتن ثابت نام نشریه است که ترکیبی گرافیکی است، گاهی با خط نستعلیق یا خطوط ابداعی که آسان‌خوانی هدف اصلی آن است، نوشته می‌شود.

شده، تعدادی از آنها را مشترک شوند تا کودک تجربه خواندن کسب کند، حتی می‌توان والدین را تشویق به خریداری و عضو شدن کودکان برای اشتراک نمود.

تمرین کنید

فعالیت ۲۴: نشریه‌ای را با موضوع محیط‌زیست برای گروه نوجوانان انتخاب نمایید و با همکاری دوستان آن را در کلاس معرفی کنید.

تمرین کنید

فعالیت ۲۵: با توجه به گزارشی که از بازدید خود و دوستانتان از کتابخانه کودک تهیه کرده‌اید، به صورت گروهی ویژگی یک کتابخانه ایده‌آل را بنویسید.

هدف توانمندسازی ۴-۷: شناخت دیداری نمادها، حروف و کلمات کودکان را توضیح دهد.

پروژه شناخت دیداری نمادها، حروف و کلمات کودکان

گفت و گو کنید

فعالیت ۲۶: در خیابان‌ها چه علائم تصویری شما را جذب می‌کند؟ چرا؟ با هم کلاسی هایتان گفت و گو کنید.

کودکان خواندن را با تصویر آغاز می‌کنند و چنانچه دیدیم تنوع، زیبایی، اصالت تصویری و غیره از جمله مواردی بود که در کتاب‌های کودکان وجود داشت. اما کودک برای کسب مهارت خواندن نیازمند بینایی، تکلم، شنوایی و نهایتاً رفتار اجتماعی و عاطفی است که از طریق تصویر، تشخیص نمادها و بازی صورت می‌گیرد. برای تقویت هر یک از موارد فوق باید راهکارهایی ارائه شود (طبق نمودار ۱۲).

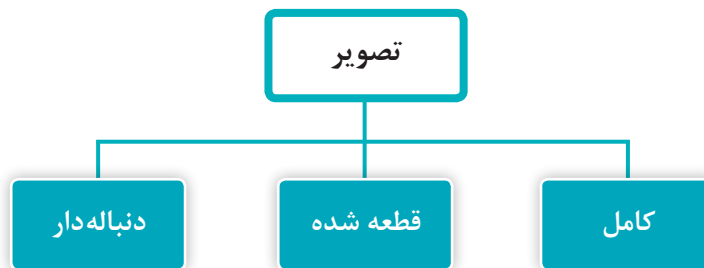
نمودار ۱۲- پروژه شناخت دیداری

هدف توانمندسازی ۸-۴: فعالیت‌های آموزشی برای شناخت دیداری نمادها، حروف و کلمات در کودکان طراحی و اجرا کند.

پرورش شناخت دیداری شامل موارد زیر است:

۱- تصویر

تصاویر برای کودکان به سه شکل زیر ارائه می‌شود. (نمودار ۱۳)

نمودار ۱۳- انواع تصویر

الف) کامل: تصاویر می‌توانند به صورت تک تصویر نمایانگر یک شیء خاص باشند؛ مثلاً تلفن یا خرس پارچه‌ای، کودک با دیدن این تصاویر را شناسایی می‌کند و نام می‌برد (شکل ۴۲).

شکل ۴۲- شکل کامل

تصاویر بهتر است از اشیای آشنا برای کودک باشند؛ همان‌گونه که در کتاب‌های پلاستیکی و پارچه‌ای نمونه‌ای از آنها را دیدیم.

نکته

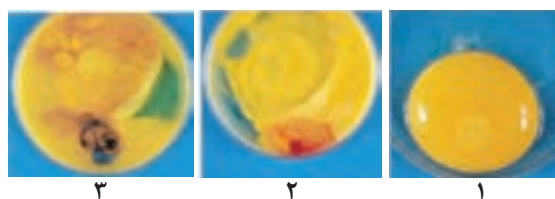

فعالیت ۲۷: با توجه به عکس‌های بریده شده از مجلات و پارچه‌ها، چند نمونه کتاب تصویری به صورت گروهی برای کودکان بسازید.

شکل ۴۳- جورچین

ب) تصاویر قطعه شده: تصویری را به چند قسمت تقسیم کنید. کودک با قرار دادن اجزا در کنار هم باید تصویر را کامل کند (جورچین^۱) (شکل ۴۳).

۳

۲

۱

۶

۵

۴

۸

۷

شکل ۴۴- تصاویر دنباله‌دار

ج) تصاویر دنباله‌دار: مجموعه‌ای از تصاویر مربوط به هم را به کودک نشان می‌دهیم برای مثال، مراحل تبدیل تخم مرغ به جوجه، مراحل رشد یک گیاه یا دگردیسی قورباغه و پروانه (شکل ۴۴). کودک با نگاه کردن به مجموعه تصاویر، باید مراحل را به ترتیب کنار هم قرار دهد؛ به عبارتی باید بتواند آغاز تا پایان را مشخص کند. این مراحل همان ترتیبی است که در داستان‌ها نیز مشاهده می‌شود. (اول چی بعد چی؟)

آنچه در این زمینه اهمیت بسیار دارد؛ توجه به جزئیات و نهایتاً شناخت و درک تصویر است.

۱- در اسباب‌بازی‌های کودک تصاویر قطعه شده با نام جورچین شناخته می‌شود.

فعالیت ۲۸: یک نمونه از تصاویر دنباله‌دار و قطعه شده درست کنید و در کلاس ارائه دهید.

۲- تشخیص نمادها، حروف و کلمات

فعالیت ۲۹: در سطح شهر و یا در برنامه‌های تبلیغاتی تلویزیون، نمونه‌هایی را به خاطر دارید که جملات آهنگین داشته و در ذهن شما باقی‌مانده باشد؟ در این باره با هم‌کلاسی‌هایتان گفت‌وگو کنید.

تشخیص نمادها، حروف و کلمات شامل موارد زیر است:

الف) کلمات آشنا

کودک با نگاه کردن به کتاب، دیدن نوشته‌ها و توجه به کلمات محیط پیرامونش (برنامه‌های تلویزیون، برچسب خوراکی‌ها و غیره) عادت می‌کند به تدریج برخی از حروف و کلمات را بشناسد. در مکان‌های مختلف خیابان، رستوران و حتی در خانه می‌توانید فرصت‌های طلایی برای نشان دادن کلمات برای او ایجاد کنید؛ به‌ویژه کلماتی که برای او معنای واقعی دارد و قابل فهم است. مثلاً در خیابان با اشاره به علائم رانندگی که نوشته دارند و یا نام مغازه‌های مورد علاقه کودک و حتی آگهی‌های خوراکی و تبلیغی، توجه او را به کلمات جلب کنید. شما می‌توانید در مهد کودک با نوشتن نام اشیاء و گذاشتن آن روی آنها، مثلاً جعبه وسایل نوشتن، آجرها یا نوع کتاب، در تشخیص کلمات به او کمک کنید. آنها قبل از یادگیری خواندن، شکل کلمات را با دیدن مکرر کلمه تشخیص می‌دهند (شکل ۴۵).

برهمن منوال از دیدن نوشته نام خود نیز لذت می‌برد؛ حتی اولین کلمه‌ای است که یاد می‌گیرد و می‌نویسد، هر چند گاهی بعضی از حروف نامش را وارونه بنویسد.

کیف

بادکنک

لباس

شکل ۴۵- کارت‌های تصویری نوشتاری

فعالیت ۳۰: ۵ نفر از دوستانتان را نام ببرید که هر کدام براساس نام یک گل نام گذاری شده‌اند و برای ۲ نفر از آنها کارت تبریک بسازید.

ب) صداها و اسامی حروف

اگر می‌خواهید صدای هر حرفی را به کودک یاد دهید، از کلمه‌ای که او می‌شناسد، استفاده کنید.

مثل: مامان «م»، بابا «ب».

فراگیری صدا و نماد آن صدا، هم زمان با هم، برای کودک دشوار است؛ پس باید بیشتر تأکید بر صدا باشد. در این راستا این شناخت به دو صورت آشنایی با صدای اول و صدای آخر کلمه انجام می‌گیرد.

ضرورت و اهمیت: چرا روی حروف هم آغاز و هم پایان باید تأکید کنیم؟

توجه به هم آغازها و هم پایان‌ها به دلایل گوناگونی صورت می‌گیرد. ساده‌ترین و ملموس‌ترین آن، توجه خود کودکان به این مقوله در شعرخوانی و بلندخوانی با آنهاست که معمولاً حروف اول و آخر را با شما تکرار می‌کنند. در بحث آموزش زبان فارسی حروف الفبا در حالت‌های اول، میانه و آخر تکرار می‌شوند و چنانچه کودک پیش دبستانی، با این حالت‌ها (هم آغازها، هم پایان‌ها) آشنا شده و تجربه کرده باشد، در فراگیری زبان فارسی در کلاس اول، دچار مشکل نخواهد شد.

۱ آشنایی با صدای اول کلمات (هم آغاز): بیشتر کودکان حروف اول نام خود، نام اشیا و اشخاص پیرامون را یاد می‌گیرند و سپس آن حروف را در کلمات دیگر تشخیص می‌دهند. بخشی از کلمات با حروفی یکسان آغاز می‌شوند (شکل ۴۶).

میز

مداد

سوت

سماور

شکل ۴۶- کارت‌های هم آغاز

۲ آشنایی با صدای آخر کلمات (هم پایان‌ها): در این حالت کلمات در قسمت پایانی مشترک هستند؛ مانند دستکش و آتش، کتاب و بشقاب، که با حروفی یکسان به پایان می‌رسند (شکل ۴۷).

شکل ۴۷- کارت‌های هم پایان

فعالیت ۳۱: در گروه‌های دو نفره با استفاده از منابع علمی معتبر، مجموعه‌ای از کارت‌های تصویری لغات هم آغاز و هم پایان تهیه کنید.

تمرین کنید

ج) هم قافیه، هم وزن

کارشناسان به اهمیت قافیه در فراگیری خواندن پی برده‌اند، زیرا کودکانی که در تشخیص کلمات هم قافیه دچار مشکل هستند، در فراگیری خواندن نیز با مشکل روبه‌رو می‌شوند. از این رو در امر آموزش همراهی بزرگسالان در خواندن اشعار کودکان و حرکات موزون می‌تواند مفید باشد؛ برای فهم او از قافیه، وزن اشعار و ترانه‌های کودکان به کودک فرصت می‌دهد که کلمات را به خاطر بسپارد و وقتی که شعر را حفظ کرد، به رابطه بین کلمه و تصویر ذهنی آن پی خواهد برد.

خرگوش من چه نازه	گوشاش چقدر درازه
موهای سفید و نرمه	مثل بخاری گرمه
می‌خوره برگ کاهو	می‌پره مثل آهو

کودکان زمانی که به درک قافیه و وزن رسیده باشند، از بازی با کلمات هم قافیه لذت می‌برند.

نکته

با طرح چند بازی می‌توانید کودکان را در تشخیص قافیه و زیبایی‌های کلامی آن یاری کنید. این بازی‌ها در هر شرایط زمانی و مکانی قابل اجرا هستند:

بازی ۱- بگو کدام هم‌صدا نیست: چند کلمه را پشت سر هم بگویید که به جز یکی، بقیه هم‌صدا باشند.
«توت - سوت - فوت - کتاب»

«سیر - شیر - دیر - میخ»

بازی ۲- من سرنخ می‌دهم، تو پیدا کن: با گفتن یک کلمه هم‌صدا به کودک سرنخ بدهید و از او بخواهید کلمه هم‌صدا مورد نظر شما را پیدا کند (شکل ۴۸).
می‌توانیم این بازی را با گفتن عبارات گوناگونی مثل «من دنبال کلمه‌ای می‌گردم هم‌صدا ...» به صورت‌های دیگر انجام دهید.

شکل ۴۸- بازی سرنخ می‌دهم

فعالیت ۳۲: با هم‌کلاسی‌هایتان یک بازی مانند مشاعره طراحی کنید که نشان‌دهنده کلمات هم‌قافیه باشد و آن را در کلاس اجرا کنید.

تمرین کنید

۳- بازی

می‌توانیم خواندن را با بازی دلنشین‌تر کنیم. کودک پیش‌دبستانی قرار نیست بتواند کتابی را بخواند؛ بنابراین کلمه‌خوانی، جمله‌خوانی و غیره هر آنچه خواندن را ممکن می‌سازد در برنامه آموزشی قرار ندارد، بلکه باید هدف اصلی آموزش برای خواندن در پیش از دبستان حول سه محور دیدن، شنیدن و بیان کردن کلمه طراحی شود.

سه محور آموزش برای خواندن کودکان پیش از دبستان
خوب دیدن کلمه
خوب شنیدن کلمه
درست بیان کردن کلمه

با توجه به این اهداف باید در حدامکان با فعالیت‌های گوناگون خواندن را برای کودک دلپذیر کرد. برای نیل به این منظور، بازی وسیله‌ای است که می‌تواند خواندن را برای کودکان دلنشین کند و مشوقی برای علاقه‌مندی کودک به خواندن و ادامه آن باشد.

الف) بازی‌های ریتمیک

■ با حروف، تمرین‌های ریتمیک (آهنگدار) مختلفی بسازند و آنها را به‌طور ریتمیک اجرا کنند:

دو ضربی مانند: آ، آ - آ، آ

نا، نا - نا، نا

سه ضربی مانند: دا، دا، دا

ها، ها، ها

بییم، بییم، بییم

و همچنین چهار ضربی و ضرب‌های دیگر.

■ نام خود را به‌طور ریتمیک هجی کنند ریتم آن را با دست اجرا کنند و با سازهای کوبه‌ای^۱ بنوازند.

■ ریتم کلمات و جملات را به‌طور دلخواه با دست و سازهای کوبه‌ای دنبال کنند. ابتدا با یک کلمه، سپس دو کلمه و در آخر با یک جمله کوتاه ریتم بسازند. یک کلمه مانند کتاب، مادر، خورشید. دو کلمه مانند آفتاب مهتاب، درخت سبز؛ و یک جمله کوتاه مانند از جا پریدم، خورشید؛ را دیدم.

■ صدای حیوانات و اشیای متحرک را تقلید کنند و بر مبنای آنها ریتمی بسازند.

ماو ماو

میو میو

مانند:

وز، وز، وز

جیک جیک جیک

قان قان قان قان

قان قان قان قان

و صدای قطار، صدای باران و موارد دیگر.

■ ریتم حرکات حیوانات و اشیای متحرک را تقلید کنند.

■ ریتم اشعاری را که از حفظ هستند، با حرکت دست و یا با سازهای کوبه‌ای دنبال کنند. برای مثال بیشتر کودکان چهار، پنج ساله می‌توانند شعر «یه توپ دارم قل قلیه ...» و شعرهای متعدد دیگری را که آموخته‌اند، بخوانند و نیز ریتم شعر و آهنگ را با دست پیدا کنند.

■ آنها می‌توانند ترانه‌هایی را که حفظ هستند با سرعت‌های مختلف بخوانند.

■ ریتم قطعه و آهنگی را که از ضبط صوت می‌شنوند یا توسط مربی نواخته می‌شود، با دست زدن پیدا کنند و یا آن را با ساز کوبه‌ای همراهی کنند.

ب) بازی‌های آموزشی

در کنار فعالیت‌هایی که اغلب حرکتی است و کودک بدان مشغول است، نظر به اهمیت بازی و علاقه‌مندی کودکان، یک سری از فعالیت‌های با اهداف خاص در قالب بازی ارائه می‌گردد. این بازی‌ها علاوه بر ویژگی‌های عمده بازی (لذت، شادی و غیره) دارای ویژگی‌های خاصی است که کودک را برای رعایت نوبت، روابط اجتماعی و موارد مشابه آن آماده می‌سازد. یکی از بارزترین صفات بازی‌های آموزشی مجموعه فعالیت‌هایی

۱- سازه‌هایی هستند که با کوبیدن دو شیء به هم صدا تولید می‌کنند. (مثل زدن دو چوب، پا کوبیدن به زمین).

است که کودک را به سمت خواندن سوق می‌دهد.

نمونه: کیسه حدس: مجموعه‌ای از اشیاء مثل شانه، کمر بند، زنگوله، توپ، سیب و غیره را داخل یک کیسه پارچه‌ای (مثل روبالشی) بریزید. بدون آنکه کودک متوجه شود، داخل کیسه چیست؛ از او بخواهید دستش را به درون کیسه ببرد و شیئی را که با صدای (س) شروع می‌شود، بیرون آورد. چنانچه درست حدس زد، و آن شیء را از کیسه بیرون آورد، شیء دیگری را جایگزین کنید. در مراحل بعدی، او شیء را بیرون بیاورد و ضمن نام بردن آن صدای اول یا آخر را بیان کند.

نمونه: ببین من چی هستم: گاهی فرصت‌های طلایی برای تمرین و بازی پیش می‌آید که می‌توانید از یک بازی قدیمی استفاده کنید. به یاد داشته باشید به جای نام حرف باید از صدای حروف استفاده کنید.

مثال: با چشم‌هایم می‌توانم آنچه را که روی صورت شما است و با «چ» شروع می‌شود، ببینم (چانه و چشم). صبح‌ها برای خوردن چای دوست دارم ..... بریزم . با حرف «ش» شروع می‌شود. باید ..... را بپوشیم تا در خیابان با آن راه برویم. با حرف «ک» شروع می‌شود.

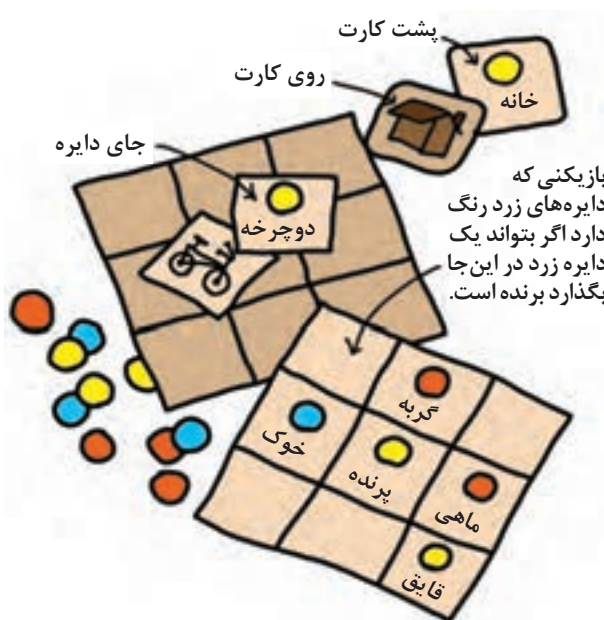
تمرین کنید

فعالیت ۳۳: با توجه به دستورالعمل زیر، بازی آموزشی «ردیف درست کردن» را طبق شکل ۴۹ بسازید و با دوستان بازی کنید و نهایتاً پس از گفت‌وگو با هم کلاسی‌ها هدف این بازی آموزشی را بنویسید.

دستورالعمل

- یک صفحه مربع شکل در ابعادی در حدود ۲۴ سانتی‌متر ببرید.
- با رسم خطوطی مطابق شکل پایین، آن را به ۹ مربع یک اندازه تقسیم کنید.
- ۹ کارت مربع شکل به اندازه مربع‌های روی صفحه ببرید. هر کارت ۸ cm است.
- روی یک طرف هر مربع را تصویری بچسبانید و روی طرف دیگر آن کلمه‌ای مطابق با تصویر بنویسید و دایره‌ای به قطر دو سانتی‌متر بکشید.
- ۱۰ دایره از مقوا به قطر دو سانتی‌متر ببرید که ۵ تا از آنها به یک رنگ و ۵ تا به رنگ دیگر باشد.

شکل ۴۹- ردیف درست کردن

روش بازی

- کارت‌ها را از طرفی که تصویر و کلمه روی آن مشخص شده است، دسته‌بندی کنید یا در کنار هم بگذارید.
- دو بازیکن هر یک به نوبت کارتی را برمی‌دارند، کلمه روی آن را می‌خوانند و تصویر پشت کارت را نشان می‌دهند تا ببینند آیا کارت را درست خوانده‌اند یا نه.
- اگر بازیکن کارت را درست خوانده باشد، آن

- را روی یکی از مربع‌های صفحه می‌گذارد و دایره رنگ خودش را روی دایره بالای کارت قرار می‌دهد.
- رنگ دایره‌های هر بازیکن با بازیکن دیگر متفاوت است. بازیکنی که بتواند سه کارت با دایره‌های هم‌رنگ (دایره‌های خودش) را دنبال هم ردیف کند، برنده بازی است.
- گاهی هیچ بازیکنی نمی‌تواند کارت‌هایش را ردیف کند. در این صورت، ردیف کارت‌ها را به هم می‌زنند و دوباره بازی را شروع می‌کنند.
- نکاتی که باید در نظر گرفت:
- موقع ترتیب دادن بازی، کلماتی را انتخاب کنید که در متن‌های دیگر شنیده باشید و آنها را بشناسید.
- ارزش آن را دارد که در مورد طرز اجرای بازی دقت بیشتری بکنید. اگر شیوه انجام بازی به دقت تنظیم شده باشد، احتمالاً برای شما جذاب‌تر خواهد بود.
- دقت کنید که هر کدام از این بازی‌ها را مطابق با موضوع مورد علاقه خودتان تنظیم کنید تا برای شما خوشایندتر باشد.
- هر بازی را می‌توانید مطابق با توانایی‌ها و خلق و خوی خود سخت‌تر یا آسان‌تر، پیچیده‌تر یا ساده‌تر کنید. اکثر بازی‌ها طوری است که می‌توان آنها را چند نفری انجام داد.

تجربه کنید

به کار ببندید

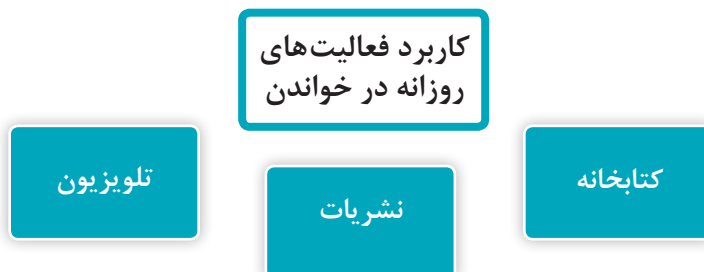
به کار بردن آنچه می‌دانید، جمع‌آوری اطلاعات طبیعتاً آگاهی را افزایش می‌دهد، اما داشتن اطلاعات و آگاهی کافی نیست. زیرا تا زمانی که اطلاعات به دست آمده از محتوا را عملاً به کار نبندید و تجربه کسب نکنید، نمی‌توانید در امر آموزش موفق باشید. از طرفی با توجه به مراحل رشد که به مرور صورت می‌گیرد، آموزش نیز باید گام‌به‌گام باشد و این همان چیزی است که شما دربارهٔ آموخته‌هایتان در عمل انجام می‌دهید.

پیشنهادهایی برای طراحی فعالیت

- معمولاً خواندن بعد از بازی بهتر از قبل از بازی است.
- در طول خواندن سؤال کنید که چرا قهرمانان این کار را کردند و اگر شما بودید چه می‌کردید؟
- در میانه کتاب از کودکان بپرسید، به گمان شما داستان چگونه ادامه می‌یابد؟ (حدس بزند - پیش‌بینی کند).
- سعی کنید حوادث داستان را با تجارب کودک پیوند بزنید.
- چنانچه فیلم یا کارتون دیده‌اند که با موضوع کتاب یکسان است، در این مورد با کودکان صحبت کنید.
- خواندن را توسعه دهید (فهرست غذاها، بروشورها، آگهی‌های روی اتوبوس، تابلوهای تبلیغاتی، علائم راهنمایی و رانندگی).
- کودکان را به تهیه کتابخانه شخصی تشویق کنید، (جعبه کتاب - خورجین و یا سبد).
- به والدین پیشنهاد کنید تا در تهیه فهرست خرید از کودکان استفاده کنند. از آنها بخواهید پس از خرید روی فهرست شما علامت بزنند.

براساس آنچه آموخته‌اید و یاد گرفته و فعالیت‌هایی که طراحی کرده‌اید! حال آموخته‌هایتان را با کودکان تجربه کنید. کاربرد فعالیت‌های روزانه در خواندن طبق نمودار زیر در سه مبحث طراحی شده است. شما با راهنمایی هنرآموز و با توجه به علایق و نیازهای خود از هر مبحث حداقل یک یا دو فعالیت را انجام دهید.

نمودار ۱۴- کاربرد فعالیت‌های روزانه در خواندن

الف) کتابخانه

هدف: شناخت کتاب‌های مستند

مراحل اجرا

- ۱ با مراجعه به یک کتابخانه کودک فهرستی با حداقل ۵ عنوان در زمینه کتاب‌های مستند تهیه کنید، خلاصه‌هایی از کتاب‌ها را در کلاس ارائه دهید.
- ۲ پوستری برای معرفی یکی از کتاب‌های خود تهیه کنید.
- ۳ با مراجعه به کتابخانه و یا کتاب‌فروشی، سه مرجع موجود قابل استفاده برای کودکان را در کلاس معرفی کنید.

ب) تلویزیون

هدف: نقش تلویزیون در خواندن

مواد لازم: توجه به چهار قسمت از یک سریال کارتونی

چهار قسمت از یک سریال کارتونی را انتخاب کنید و به این سؤالات پاسخ دهید:

- ۱ آیا موضوع برای کودک قابل درک است؟ به چه دلیل؟
- ۲ حداقل از هر قسمت ۱۰ دیالوگ نوشته شود.
- ۳ آیا به نظر شما کلمه‌ای به اشتباه یا غلط بیان شده است؟
- ۴ آیا طنز کلامی در کارتون برای کودک قابل فهم است؟

ج) نشریات

هدف: بررسی نشریات کودکان

مواد لازم: نشریه موجود برای کودکان پیش از دبستان

با توجه به نشریات، فعالیت‌های زیر را به صورت گروهی و یا انفرادی انجام دهید.

- ۱ انتخاب یک نشریه مستقل (ضمیمه روزنامه بزرگسالان نباشد) و بررسی ظاهری آن براساس آنچه خوانده‌اید.

۲ انتخاب سه شماره پیاپی یک نشریه مستقل و بررسی محتوایی آن براساس آنچه خوانده‌اید.

۳ با هم کلاسی‌ها یک نشریه کودکان با موضوع بازیافت که شامل سرمقاله، تصویر، داستان، شعر، کاردستی و ... باشد تهیه کنید.

لازم به یادآوری است که شما در انتخاب آزاد هستید و یکی از موارد را به تنهایی یا گروهی می‌توانید انجام دهید.

براساس آنچه یاد گرفته‌اید و فعالیت‌هایی که طراحی کرده‌اید. حال آموخته‌هایتان را با کودکان تجربه کنید. پرورش شناخت دیداری طبق نمودار زیر در سه مبحث طراحی شده است. شما با راهنمایی هنرآموز و با توجه به علایق و نیازهای خود از هر مبحث حداقل یک یا دو فعالیت را انجام دهید.

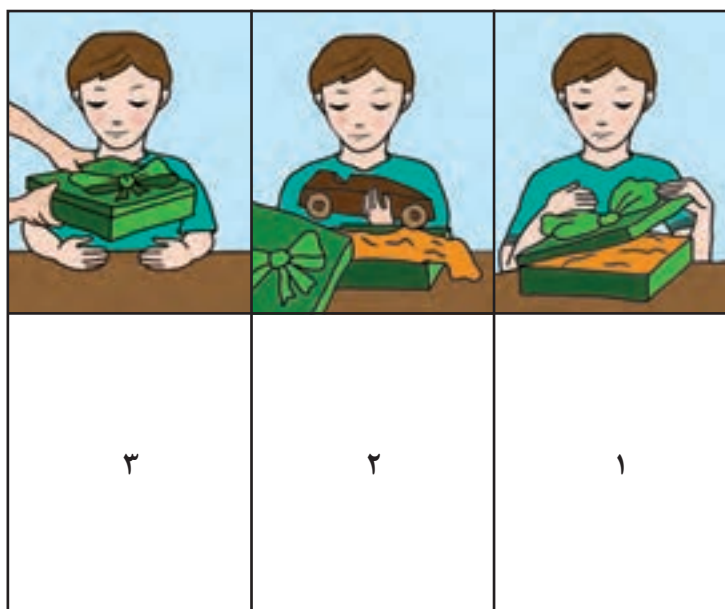
نمودار ۱۵- پرورش شناخت دیداری

فعالیت‌های پرورش شناخت دیداری	
توالی اتفاقات	تصویر
برچسب‌های رنگی	
با چی شروع می‌شوم؟	شناخت کلمات و نمادها
حرف آخرم چیه؟	
ساختن حروف با کاغذ سنباده	
چی بپزیم؟	
فهرست خرید	
دایره‌های پرش	بازی
بازی با حروف	

الف) توالی اتفاقات

هدف: توصیف تصاویر - توالی

وسایل مورد نیاز: جمع‌آوری تصاویر مربوط به هم در کادرهای جدا (شکل ۵۰)

شکل ۵۰ - تصاویر متوالی

مراحل اجرا:

- ۱ از کودک بخواهید هر تصویر را جداگانه تعریف کند.
- ۲ کودک تصاویر را ببرد، سپس به ترتیب براساس تقدّم و تأخّر در کادر مناسب شماره‌گذاری شده بچسباند.
- ۳ داستان تصویری که می‌بیند تعریف کند.
- ۴ گفته‌های او را بنویسید، سپس آنها را برای کودک بخوانید.
- ۵ به کودک فرصت دهید برای داستانش نام انتخاب کند.
- ۶ چنانچه تصویر رنگی نبود، از او بخواهید آن را رنگ‌آمیزی کند.

ب) برچسب‌های رنگی

هدف: شناخت رنگ و تشخیص رنگ‌های مشابه

وسایل لازم: ۱۶ قطعه مقوای ۵ × ۱۰ سانتی‌متر، ۸ عدد مداد رنگی در رنگ‌های سیاه، قرمز، آبی، سبز و زرد، و...

روش بازی: کارت‌های سفید را بردارید و روی هر یک علامتی با یکی از رنگ‌ها بگذارید. کارت‌ها را به کودک بدهید و از او بخواهید تا در اطراف خانه بگردد و هر شیء رنگی را که با رنگ کارت

مطابقت دارد، علامت گذاری کند؛ مثلاً یک برجسب سبز را روی ظرفی که پر از سیب سبز است، بگذارد. می توانید از ابتدا قطعات مقوایی ۵ × ۱۰ سانتی متر را در رنگ های گوناگون انتخاب کنید.

۲- شناخت کلمات و نمادها

الف) با چی شروع می شوم؟

هدف: آشنایی با صدای اول کلمات

وسایل لازم: تعدادی تصویر که اولشان مثلاً با حروف «ب» یا «د» یا «م» شروع می شود؛ بادکنک، بادام، برف، دست، ماشین، موز، مداد، دارکوب، داس و مشابه آنها.

مراحل اجرا:

- ۱ تصاویر را به کودکان نشان دهید و از آنها بخواهید اشیاء را نام ببرند.
- ۲ از آنها بخواهید اشیائی را که صدای اولشان با «ب» شروع می شود، جدا کنند.
- ۳ این فعالیت را با سایر اشیاء ادامه دهید.
- ۴ از آنها بخواهید اشیای کلاس را براساس صدای حرف اول، طبقه بندی کنند.

نکات قابل توجه:

- فقط به صدای حروف توجه کنید.
- می توانید این فعالیت را روی حروف آخر کلمات نیز تمرین کنید.

ب) حرف آخرم چیه؟

هدف: آشنایی با لغات هم قافیه

وسایل لازم: تعدادی تصویر اشیای آشنا

مراحل اجرا:

- ۱ تصویری را انتخاب کنید و به کودکان نشان دهید.
- ۲ از بچه ها بخواهید نام شیء را با صدای بلند بیان کنند.
- ۳ از هر یک از کودکان بخواهید کلمه ای هم قافیه با تصویر را بگویند؛ مثلاً نشان دادن تصویر «شیر» و بیان کلماتی چون سیر.

ج: ساختن حروف با سنباده

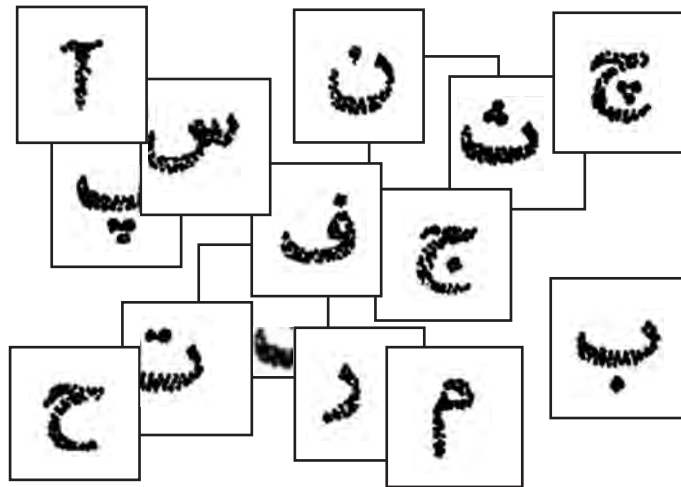
هدف: آشنایی با حروف و صدا

وسایل لازم:

- ۲۶ کارت ۱۰ × ۱۰ سانتی متری
- چند ورق از کاغذ سنباده ضخیم
- یک قطعه گچ
- قیچی
- چسب و برس مخصوص

روش بازی:

- ۱ حروف الفبا را با گچ روی کاغذ سنباده بنویسید. بلندی هر حرف باید ۸ سانتی متر باشد و باید آن را با حروف نسخ بنویسید.
- ۲ شکل حروف را با قیچی ببرید و سپس به صورت رو به بالا آنها را روی مربع های مقوایی بچسبانید. (هر حرف روی یک مربع) (شکل ۵۱).

شکل ۵۱- حروف سنباده ای

- حس لامسه برای خردسالان بسیار اهمیت دارد. استفاده از حروف سنباده ای این حس را پرورش می دهد و از این طریق می توان کودک را با حروف و صداهای آن آشنا کرد.
- ۳ به هر کودک در هر نوبت یک یا دو حرف بدهید.
  - ۴ از او بخواهید تا با نوک انگشتانش آنها را لمس کند.
  - ۵ هم زمان با این کار شما باید صدای هر حرف را به او بگویید (سعی کنید از صدای حروف، نه از اسم آنها استفاده کنید).
  - ۶ هنگامی که کودک به اندازه کافی به کشف حروف پرداخت، بازی با چشمان بسته را انجام دهید.
  - ۷ چشم های کودک را ببندید و به او یک حرف را بدهید. او باید از طریق حس لامسه، حرف را تشخیص دهد.
  - ۸ بازی با چشمان بسته را، به نوبت انجام دهید.

۵) چی بپزیم؟

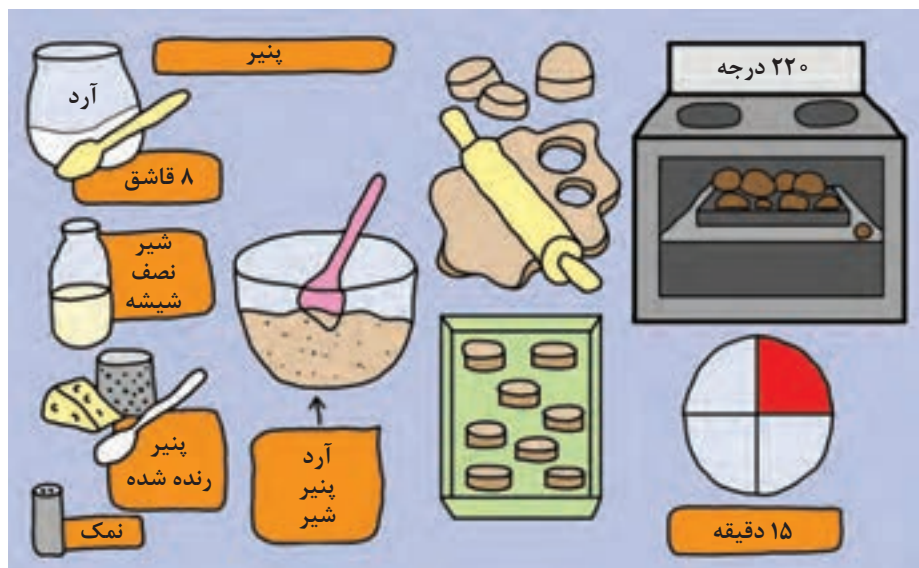
هدف: اجرای یک دستورالعمل ساده

وسایل لازم:

- یک ورق کاغذ یا مقوا به اندازه ۱۵×۳۵ سانتی متر
- چند عدد خودکار
- یک عدد خط کش
- مواد غذایی و ظرف هایی که برای آشپزی لازم است

روش بازی:

با استفاده از نشانه‌ها، اعداد و تعداد محدودی از کلمه‌های مناسب، یک دستورالعمل ساده آشپزی برای کودک بنویسید. همان‌طور که در تصویر ملاحظه می‌کنید، تعداد کلمه‌ها بسیار کم است و کودکان یاد می‌گیرند که چگونه دستورالعمل و نشانه‌ها را تفسیر کنند. سعی کنید دستورالعمل‌ها ساده باشند و هنگام آشپزی کنار آنها باشید (شکل ۵۲).

شکل ۵۲- دستورالعمل تصویری

فهرست خرید

هدف: ارتباط بین تصویر و نماد

روش: قبل از رفتن به خرید، از کودک بخواهید تا در تهیه فهرست به شما کمک کند. از یک ورقه کاغذ بزرگ استفاده کنید و در نیمه‌ای از آن نام اشیایی را که به آن نیاز دارید، بنویسید. از خط نسخ استفاده کنید و کلمه‌ها را بزرگ و واضح بنویسید. هنگام نوشتن هر کلمه آن را برای کودک بخوانید و از او بخواهید تا آن را تکرار کند. کودک را تشویق کنید تا شکل هر جنس را در مقابل کلمه مربوط به آن بکشد. کار دیگر این است که شما تصاویر را بکشید و از کودک بخواهید تا آنها را رنگ کند (شکل ۵۳). هنگام رفتن به خرید، یک مداد با خود به همراه داشته باشید. وقتی شیئی را می‌خرید و آن را در کیسه می‌گذارید، از کودک بخواهید تا در برابر کلمه روی فهرست علامت (✓) بگذارد. تصاویر می‌توانند به کودک کمک کنند تا کلمه‌ها را به خاطر آورد.

شکل ۵۳- فهرست خرید تصویری

الف) دایره‌های پرش

هدف: بازی با تصویر و کلمه
روش: روی هر دایره نام و تصویر یک حیوان کشیده شود (شکل ۵۴).

شکل ۵۴- دایره‌های پرش

- با دیدن تصویر روی هر یک از دایره‌ها از کودک بخواهید آن را پیدا کند و روی آن بپرد و بایستد، مثلاً: «بپر روی شیر»
- کودک باید با دیدن تصاویر و نام آنها روی دایره‌ها، دایره مورد نظر را بیابد و روی آن بپرد و بایستد تا شما نام بعدی را بگویید.
- اگر تعداد بچه‌ها بیشتر باشد، می‌توان برای هر بازیکن یک ردیف دایره را در نظر گرفت. بعداً می‌توانید این بازی را به بازی جمله‌سازی تبدیل کنید. برای انجام این بازی، دایره‌ها باید شامل فعل و اجزای جمله باشد. در ضمن می‌توانید اعداد و یا اسامی دیگر (اشیا، گل و غیره) را روی دایره‌ها بنویسید.

ب) بازی با حروف

هدف: شناخت حروف از طریق بازی

وسایل لازم:

- ۵ تا ۶ قوطی مایع ظرف شویی
- ۵ تا ۶ ورقه کاغذ سفید، ۲۸ × ۲۲ سانتی متری
- نوار چسب
- یک عدد خودکار
- یک توپ کوچک

روش بازی

با نوار چسب، کاغذهای سفید را به قسمت خارجی قوطی‌ها بچسبانید. روی هر قوطی یکی از حروف را بنویسید. سعی کنید از خط نسخ استفاده کنید. قوطی‌ها را نزدیک به هم در جایی قرار دهید^۱ و توپی در اختیار کودک بگذارید (شکل ۵۵).

شکل ۵۵- بازی با حروف

ببینید کودک شما چند قوطی را می‌تواند با توپ بیندازد. برای هر قوطی افتاده، کودک یک امتیاز کسب می‌کند. البته این امتیاز در صورتی به او داده می‌شود که بتواند کلمه‌ای را بگوید که صدای اول آن مانند حرفی باشد که روی قوطی نوشته شده است. مثلاً برای «خ» می‌تواند کلمه «خیار» را مثال بزند. قوطی‌ها را دوباره به حالتی ایستاده قرار دهید و بازی را مجدداً شروع کنید. اگر کودک این بار نیز قوطی «خ» را به زمین بیندازد، باید کلمه‌ای غیر از خیار را که با این حرف آغاز می‌شود، مثال بزند. از این بازی برای هماهنگی چشم و دست نیز استفاده کنید و با خوردن توپ به قوطی نمره دهید.

۱- از حروف آشنا استفاده شود.

تمرین کنید

- ۱ برای یک کتاب تصویری، کارت قصه‌گویی (بر پایه مبحث قصه‌گویی در فصل مهارت‌های بیانی) تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.
- ۲ کارت کتاب برای دو کتاب از قصه‌های قومی و دو کتاب از داستان‌های واقعی براساس دستورالعمل (در فصل مهارت‌های بیانی کودک) تهیه کنید و ارائه دهید.
- ۳ یک کتابخانه ساده با استفاده از ساده‌ترین ابزار برای کودکان طراحی کنید.
- ۴ پنج کارت هم آغاز برای آموزش هم آغازها تهیه کنید.

خود ارزیابی پایان پودمان ۴				
واحد یادگیری: آماده کردن کودک برای خواندن				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در واحد یادگیری آماده کردن کودک برای خواندن تهیه شده است. در هر سؤال بیشترین امتیاز، سه و کمترین امتیاز، یک است. براین اساس خود را ارزیابی کنید و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	موارد	۱	۲	۳
۱	تا چه حد می‌توانید برای کودکان کتاب تصویری مناسب را انتخاب کنید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید با استفاده از انواع کتاب کودکان، کتاب‌خوانی را در آنها پرورش دهید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید با استفاده از فعالیت روزانه برای توسعه خواندن در کودکان فعالیت طراحی و اجرا کنید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید با استفاده از تصویر و بازی برای تشخیص نمادها و حروف و کلمات فعالیت طراحی و اجرا کنید؟			

ارزشیابی شایستگی آماده کردن کودک برای خواندن

<p>شرح کار:</p> <p>طراحی فعالیت برای توسعه شناخت خواندن مانند زمان شروع خواندن، انواع تصاویر، ویژگی‌های تصویر و غیره</p> <p>طراحی فعالیت برای پرورش کتاب‌خوانی مانند بلندخوانی، انتخاب کتاب برای کودک و چگونگی کتاب‌خوانی و غیره</p> <p>طراحی فعالیت برای توسعه توانایی خواندن در کاربرد فعالیت روزانه مانند استفاده از کتابخانه/تلویزیون و خواندن نشریات</p> <p>طراحی فعالیت برای پرورش شناخت دیداری نمادها، حروف و کلمات مانند بازی با کارت‌های تصاویر، اشیای واقعی و غیره</p> <p>طراحی هر فعالیت با توجه به موارد زیر انجام می‌شود:</p> <p>نام فعالیت: _____ نوع فعالیت: _____</p> <p>هدف فعالیت: _____ مکان فعالیت: _____</p> <p>زمان فعالیت: _____ وسیله و ابزار مورد نیاز: _____</p> <p>سن کودکان: _____ تعداد کودکان: _____</p> <p>تعداد مربی و مربی‌یار: _____ روش کار: _____</p>																																																											
<p>استاندارد عملکرد: آماده کردن کودک برای خواندن از طریق توسعه شناخت از مراحل خواندن و پرورش کتاب‌خوانی، کاربرد فعالیت‌های روزانه در توسعه توانایی خواندن و پرورش شناخت دیداری نمادها، حروف و کلمات براساس منابع علمی و آموزشی معتبر، دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی کشور</p> <p>شاخص‌ها:</p> <p>توسعه شناخت خواندن (زمان کتاب خواندن، انواع تصویر، ویژگی‌های تصاویر)</p> <p>پرورش کتاب‌خوانی (فواید خواندن، انتخاب کتاب برای کودک، چگونه برای کودکان کتاب بخوانیم)</p> <p>کاربرد فعالیت روزانه در توسعه توانایی خواندن (کتابخانه، تلویزیون و خواندن نشریات)</p> <p>پرورش شناخت دیداری نمادها، حروف و کلمات (تشخیص دیداری کلمات و نمادها با استفاده از تصاویر و بازی)</p>																																																											
<p>شرایط انجام کار:</p> <p>طراحی و اجرای فعالیت‌های آموزشی در کارگاه هنرستان با توجه به شرایط زیر:</p> <p>مکان: مرکز آزمون</p> <p>مواد و تجهیزات و ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری</p> <p>استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی و آموزشی معتبر و استانداردهای آموزشی موجود در آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی</p> <p>ابزار و تجهیزات: لوازم اداری مناسب - لوازم هنری</p> <p>منابع: کتب آموزشی مرتبط - لوح‌های فشرده آموزشی</p>																																																											
<p>معیار شایستگی:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>ردیف</th> <th>مرحله کار</th> <th>حداقل نمره قبولی از ۳</th> <th>نمره هنرجو</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>۱</td> <td>توسعه شناخت خواندن</td> <td>۱</td> <td></td> </tr> <tr> <td>۲</td> <td>پرورش کتاب‌خوانی</td> <td>۱</td> <td></td> </tr> <tr> <td>۳</td> <td>توسعه توانایی خواندن در کاربرد فعالیت روزانه</td> <td>۲</td> <td></td> </tr> <tr> <td>۴</td> <td>پرورش شناخت دیداری نمادها، حروف و کلمات</td> <td>۲</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست‌محیطی و نگرش:</td> <td>۲</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>شایستگی‌های غیرفنی: یادگیری، مهارت گوش‌کردن، آموزش و کمک به فراگیری دیگران</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>ایمنی: رعایت استانداردهای بهداشتی موجود در آیین‌نامه‌های بهزیستی - رعایت نکات ایمنی</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>در به‌کارگیری ابزار و تجهیزات بهداشتی</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>بهداشت: رعایت نکات بهداشتی در انجام فعالیت‌ها</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>توجهات زیست‌محیطی: رعایت بهداشت و سالم‌سازی محیط - صرفه‌جویی در مصرف آب و</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>وسایل دیگر</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>نگرش: اهمیت دادن به انجام صحیح فعالیت‌های آموزشی در کوتاه‌ترین زمان</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td colspan="3">میانگین نمرات</td> <td>*</td> </tr> </tbody> </table>				ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو	۱	توسعه شناخت خواندن	۱		۲	پرورش کتاب‌خوانی	۱		۳	توسعه توانایی خواندن در کاربرد فعالیت روزانه	۲		۴	پرورش شناخت دیداری نمادها، حروف و کلمات	۲			شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست‌محیطی و نگرش:	۲			شایستگی‌های غیرفنی: یادگیری، مهارت گوش‌کردن، آموزش و کمک به فراگیری دیگران				ایمنی: رعایت استانداردهای بهداشتی موجود در آیین‌نامه‌های بهزیستی - رعایت نکات ایمنی				در به‌کارگیری ابزار و تجهیزات بهداشتی				بهداشت: رعایت نکات بهداشتی در انجام فعالیت‌ها				توجهات زیست‌محیطی: رعایت بهداشت و سالم‌سازی محیط - صرفه‌جویی در مصرف آب و				وسایل دیگر				نگرش: اهمیت دادن به انجام صحیح فعالیت‌های آموزشی در کوتاه‌ترین زمان			میانگین نمرات			*
ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو																																																								
۱	توسعه شناخت خواندن	۱																																																									
۲	پرورش کتاب‌خوانی	۱																																																									
۳	توسعه توانایی خواندن در کاربرد فعالیت روزانه	۲																																																									
۴	پرورش شناخت دیداری نمادها، حروف و کلمات	۲																																																									
	شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست‌محیطی و نگرش:	۲																																																									
	شایستگی‌های غیرفنی: یادگیری، مهارت گوش‌کردن، آموزش و کمک به فراگیری دیگران																																																										
	ایمنی: رعایت استانداردهای بهداشتی موجود در آیین‌نامه‌های بهزیستی - رعایت نکات ایمنی																																																										
	در به‌کارگیری ابزار و تجهیزات بهداشتی																																																										
	بهداشت: رعایت نکات بهداشتی در انجام فعالیت‌ها																																																										
	توجهات زیست‌محیطی: رعایت بهداشت و سالم‌سازی محیط - صرفه‌جویی در مصرف آب و																																																										
	وسایل دیگر																																																										
	نگرش: اهمیت دادن به انجام صحیح فعالیت‌های آموزشی در کوتاه‌ترین زمان																																																										
میانگین نمرات			*																																																								
<p>* حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی ۲ است.</p>																																																											

فهرست منابع کتاب کودک برای یادگیری بیشتر (فصل ۴)

- ۱ وادل مارتین - خوش بخواهی کوچولو - ترجمه رضی هیرمندی، نشر افق ۱۳۸۶
- ۲ ماری، ایلا، درخت، ترجمه: راهنما سرور پویا، کانون پرورش فکری سال ۱۳۶۴
- ۳ زرین کلک، نورالدین - آ اول الفبا، کانون پرورش فکری کودکان ۱۳۶۵
- ۴ کدخدایی، علی - موشی جان کجایی - نشر کانون پرورش فکری ۱۳۸۴
- ۵ اوزر، اریش - قصه‌های من و بابام - نشر فاطمی چاپ چهل و پنجم ۱۳۹۵
- ۶ مورل، ژان لوک - مجموعه بابالوها (خانم بشقاب) - مترجم شادی جمشیدی، نشر صدا ۱۳۸۰
- ۷ رید، باربارا - موش مترو - مریم واعظی - نشر صدا ۱۳۸۷
- ۸ یانیکوفسکی، اوا، اگر بزرگ بودم ترجمه اسد پور پیران فر، امیرکبیر ۱۳۵۵
- ۹ لستر، هلن - نازک نارنجی - ترجمه صبا رفیع، انتشارات فنی ۱۳۸۸
- ۱۰ ویتینگر بریگیته - تقصیر من بود - ترجمه فراز پندار، انتشارات فنی ۱۳۹۱
- ۱۱ باربارا، ام جوس - مادر جان مرا دوست داری - مترجم حسین فتاحی، انتشارات سروش ۱۳۹۱
- ۱۲ بارت، جودی - چرا حیوانات نباید لباس بپوشند - امیرکبیر ۱۳۵۱
- ۱۳ الین ترسلت - قورباغه چاه نشین - ترجمه فریدون رحیمی، کانون پرورش فکری ۱۳۸۴
- ۱۴ زرین کلک نورالدین، آ اول الفبا کانون پرورش فکری کودکان و نوجوان ۱۳۶۵
- ۱۵ واتس، فرالانس - بوسه‌های برای بابا - مترجم مینا پورشعبان ۱۳۹۰
- ۱۶ وبستر، شریل، بافتنی عجیب، مترجم شیما شریفی، انتشارات علمی و فرهنگی ۱۳۹۴
- ۱۷ سیدآبادی، علی اصغر - بادکنک به شرط چاقو - نشر افق ۱۳۸۶
- ۱۸ کشاورز، ناصر - مجموعه بابا تو بهترینی - نشر افق ۱۳۹۵
- ۱۹ احترامی، منوچهر - گربه من ناز نازیه، همه ش به فکر بازی - نشر پدیده گوتنبرگ ۱۳۸۲
- ۲۰ فرجام، فریده - مهمان‌های ناخوانده - انتشارات کانون پرورش فکری کودکان ۱۳۸۷
- ۲۱ چی هیروا، یواز کی - یک برادر برای موموگو - ترجمه فرزانه ابراهیمی، امیرکبیر ۱۳۵۱
- ۲۲ طاهر پور، فرشته - ماجرای احمد و ساعت - کانون پرورش ۱۳۹۱
- ۲۳ مرغ سرخ پاکوتاه - از قصه‌های فولکلور (فرهنگ مردم) - تصویرگر جان میلر، انتشارات علمی فرهنگی ۱۳۸۳
- ۲۴ لورانو، موروف - وقتی موش را به مدرسه ببرید - ترجمه فرمهر منجزی، نشر چشمه ۱۳۸۷
- ۲۵ آندره بو - فرهنگ مصور جانوران - ترجمه فرزانه کریمی، انتشارات قدیانی ۱۳۹۴
- ۲۶ پنوزروه - کتاب خطرناکه - مترجم صبا رفیع انتشارات فنی ۱۳۸۷
- ۲۷ شعبان نژاد، افسانه - کتاب من و عروسک، تصویرگر نیلوفر میرمحمدی، منادی ترتیب ۱۳۸۱
- ۲۸ مسنجر، نورمن - کتاب چهره‌سازی، ترجمه: زهرا بنی‌اسدی، نشریه دوایر ۱۳۸۴
- ۲۹ عسگری، مهناز - فرهنگ فارسی خردسالان - تصویرگر: کیوان اکبری، نشر محراب قلم ۱۳۹۰

پودمان ۵

آماده کردن کودک برای نوشتن

وقتی کودک آمادگی ندارد، برای نوشتن یک کلمه شاید هفته ها وقت صرف کنید، در حالی که وقتی کودک آمادگی دارد فقط چند لحظه کافی است.

زمان: ۶۰ ساعت (نظری ۲۴ ساعت + عملی ۳۶ ساعت)

واحد یادگیری ۵

آماده کردن کودک برای نوشتن

استاندارد عملکرد

آماده کردن کودک برای نوشتن از طریق شناخت مراحل نوشتن و سازمان دهی فضا برای نوشتن، هماهنگی چشم و دست و پرورش تجسم فضایی در نوشتن براساس منابع علمی و آموزشی معتبر، استانداردهای آموزشی وزارت آموزش و پرورش و دستورالعمل های سازمان بهزیستی کشور

شایستگی های فنی مورد انتظار در این واحد یادگیری:

- ۱ توسعه شناخت نوشتن
- ۲ سازمان دهی فضا برای نوشتن
- ۳ هماهنگی چشم و دست برای نوشتن
- ۴ پرورش تجسم فضایی در نوشتن

شایستگی های غیر فنی مورد انتظار در واحد یادگیری:

- ۱ یادگیری
- ۲ مهارت گوش کردن
- ۳ آموزش و کمک به فراگیری دیگران

هدف توانمندسازی ۱-۵: توسعه شناخت مراحل نوشتن کلمات را توضیح دهد.

آماده کردن کودک برای نوشتن

«ن»، سوگند به قلم و آنچه می نویسند

(سوره قلم، آیه ۱)

گفت و گو
کنید

فعالیت ۱: شما بیشتر از خواندن لذت می برید یا نوشتن؟ چرا؟
دوست دارید نویسند باشید یا خواننده کتاب؟ با دوستان گفت و گو کنید.

شکل ۱- نوشتن کودک

نوشتن

یک فرایند است، نه حاصل کار؛ زیرا مجموعه ای از فعالیت های خطی، هم شکل و متوالی است که مراحل خاصی دارد.
نوشتن کودک نشان دهنده سیر پویایی او در بیان خود است.
از طرفی خواندن و نوشتن به یکدیگر وابسته هستند (شکل ۱).

خواندن و نوشتن دو روی یک سکه است.

اسپادک^۱

نکته

ضرورت و اهمیت نوشتن

مهارت نوشتن نیز مانند خواندن، طی سال ها ایجاد می شود. کودکان بارها و بارها شاهد نوشتن بزرگ ترها هستند؛ از این رو این کار مانند صحبت کردن و سپس خواندن برای آنها قابل تقلید است. بسیار اوقات شاهد بازی های نوشتاری کودک بوده اید که نوعی تقلید از بزرگ ترها است، او در این مواقع می بیند که نوشتن راهی است برای بیان غیر شفاهی خود (شکل ۲).

شکل ۲- بازی نوشتاری کودک

کودک بارها در بازی‌های تقلیدی خود از این هنر نوشتاری در نسخه‌نویسی برای دکتر بازی و مشق در معلم بازی استفاده می‌کند. وقتی به خط خطی‌های او نگاه می‌کنید او را تشویق کنید و باید به یاد داشته باشید تمامی این مراحل، آمادگی برای نوشتن است باید بدانید که در آموزش پیش از دبستان، هدف نوشتن نیست، بلکه آمادگی برای نوشتن است.

بی‌توجهی به **مسائل محیطی** (نحوه در دست گرفتن مداد، طرز نشستن، توجه به چپ و راست دست بودن؛ نحوه قرار گرفتن کاغذ و میزان نور) **مهارتی** (هماهنگی چشم و دست، مهارت عضلات بزرگ و کوچک دست) و بالاخره **مسائل شناختی** (تجسم فضایی و مکانی) که در بخش‌های آینده مفصلاً در این زمینه بحث خواهد شد. منجر به دشواری‌هایی در نوشتن می‌شود که تا بزرگسالی ادامه می‌یابد؛ در حالی که با تمرین و مهارت در زمینه هر یک از موارد از دوران کودکی می‌توان مانع بروز این مشکلات شد.

مشکلات نوشتاری به‌وجود آمده از دوران کودکی عبارت‌اند از:

■ **کج‌نویسی:** در نتیجه نزدیکی زیاد بازو به بدن و محکم گرفتن شست، دور بودن نوک قلم از انگشت، صحیح نبودن جهت کاغذ و درک نکردن خط زمینه، ایجاد می‌شود.

■ **پرفشارنویسی:** فشار دادن بیش از حد انگشت سبابه، استفاده از قلم نامناسب (نازک بودن بیش از حد قلم)، توجه نکردن به تفکیک فشار لازم، منجر به پرفشارنویسی می‌گردد.

■ **کم‌رنگ‌نویسی بیش از حد:** قرار دادن بیش از حد کاغذ به صورت اریب و قطر بیش از حد قلم باعث کم‌رنگ نویسی می‌شود.

■ **وارونه‌نویسی:** نوشتن حروف به صورت واژگون مانند [۴۳] و [۹۹] به دلیل ناآگاهی از مفاهیم مکانی، خط زمینه و ضعف حافظه دیداری، کودک رخ می‌دهد.

هر کدام از این موارد عواملی دارد که در بحث آماده‌سازی فضا، مفاهیم مکانی و غیره قابل رفع است.

هدف توانمندسازی ۲-۵: فهرست و ارسای از مراحل آمادگی برای نوشتن کودک تهیه کند.

مراحل آمادگی برای نوشتن از تولد تا پنج سالگی

همان گونه که اشاره شد، نوشتن تنها فکر کردن و ثبت آن به صورت نوشته (حاصل کار) نیست. بلکه باید تأکید شود که نوشتن فرایندی است که در طی زمان و با انجام یک سری فعالیت ها برای آماده شدن جهت نوشتن صورت می گیرد.

جدول ۱ - مراحل آمادگی برای نوشتن از تولد تا پنج سالگی

سن	ویژگی ها
تولد تا ۲ سال	<ul style="list-style-type: none"> کشف اسباب بازی ها و این دست آن دست کردن آنها گرفتن اسباب بازی ها بین شست و انگشت نشانه اثرگذاری دست و خط خطی روی ظروف در دست گرفتن مدادهای کلفت (مدادهای شمعی) حرکت مداد به جلو و عقب و افزودن نقطه به آنها
۲ تا ۳ سال	<ul style="list-style-type: none"> استفاده از ماژیک های کلفت و مداد شمعی استفاده از هر دو دست و نهایتا ترجیح یکی بر دیگری کشیدن خطوط افقی و عمودی کشیدن دایره های ناقص وانمود کردن به نوشتن
۳ تا ۴ سال	<ul style="list-style-type: none"> کنترل بهتر مداد و کشیدن اشکال ساده رسم بعضی حروف علاقه به کپی کردن نامش سعی در نوشتن به طور مستقل آگاهی از منجر شدن علائم به نوشتن
۴ تا ۵ سال	<ul style="list-style-type: none"> شناسایی تعداد بیشتری از حروف ترکیب حروف در کلمات دو حرفی (آب) و سه حرفی (نان)

فعالیت ۲: با توجه به جدول مراحل آمادگی برای نوشتن، مجموعه ای از خطوط ترسیم شده کودکان ۲ تا ۵ سال را در گروه های کلاسی جمع آوری کنید و نمایشگاهی بر پا نمایید و در مورد آن صحبت کنید.

نمایشگاه
برگزار کنید

برپایی نمایشگاه در مراکز پیش از دبستان بسیار ضروری و مفید است. این نمایشگاه علاوه بر نشان دادن جریان فعالیت‌های شما و کودکان، از جهت دیگر نیز حائز اهمیت است. (بازدیدکنندگان بزرگسال و کودکان) هر یک از این دو گروه می‌توانند راهگشا، تقویت‌کننده و مشوق باشند. افراد بزرگسال علاوه بر آشنایی با کار شما می‌توانند راهنمایی و همراهی داشته باشند و کودکان می‌توانند از آنها ایده بگیرند و اعتماد به نفس پیدا کنند. سه پایه‌ها، پانل‌های گوناگون، ریسمان‌های دیواری و غیره هریک با توجه به امکانات شما قابل استفاده هستند. از کتاب دانش فنی پایه در این زمینه می‌توانید استفاده کنید.

فعالیت ۳: فهرست واریسی از مراحل نوشتن برای کودک ۴ ساله تهیه کنید و بعد از مشاهدهٔ کودک و تکمیل فهرست واریسی گزارش آن را ارائه دهید.

هدف توانمندسازی ۳-۵: سازمان‌دهی فضا برای نوشتن را توضیح دهد.

سازمان‌دهی فضا برای نوشتن

فعالیت ۴: دوست دارید در کجای کلاس بنشینید، جلو یا عقب و یا وسط کلاس؟ چرا؟ با دوستانتان گفت‌وگو کنید و دلایلتان را فهرست کنید.

محل نشستن در کلاس، سمت راست یا چپ صندلی و نزدیک و یا دور بودن از تخته و چپ دست یا راست دست بودن هم‌کلاسی، همگی در روند نوشتن و رفتار در مراکز آموزشی اثر می‌گذارند. از این رو پس از ضرورت و اهمیت نوشتن باید به سازمان‌دهی فضا برای نوشتن توجه شود که شامل موارد زیر است:

نمودار ۱- سازمان‌دهی فضا برای نوشتن

هدف توانمندسازی ۴-۵: فضا را در فعالیت آموزشی برای نوشتن سازمان دهی کند.

الف) نحوه نشستن: از آنجا که کودکان در مرحله اولیه رشد قرار دارند، هنگام نوشتن چنانچه کمر و گردن خود را زیاد خم کنند، ستون فقرات آنان از حالات طبیعی خارج می شود و در آینده سلامتشان به خطر خواهد افتاد. خمیدگی زیاد ستون فقرات سبب بروز خستگی جسمی کودک می شود.

پس به کودکان یادآوری کنید که هنگام نشستن پشت میز و یا روی زمین کمر و گردن را مستقیم نگاه دارند و از خم شدن بپرهیزند. چنانچه روی زمین می نویسند، از چهار پایه کوتاه استفاده کنند تا سطح دفتر و کاغذ از سطح زمین بالاتر باشد و اگر پشت میز قرار می گیرند، پشت آنها به صندلی چسبیده باشد و پاهایشان روی زمین قرار گرفته باشد (شکل ۳).

شکل ۳- نحوه درست نشستن

کودکان چپ دست باید به گونه ای قرار گیرند که در سمت چپ آنها کسی ننشسته باشد تا حرکت آرنج آنها در زمان فعالیت مزاحم کودک راست دست و خودشان نشود.

ب) توجه به چپ دست و راست دست بودن: بسیار اشتباه است که از ابتدا به کودکان بگویید که مداد را با کدام دست بگیرند. زیرا به طور طبیعی در حدود ۳ تا ۵ سالگی خود انتخاب می کنند.

در هر حال نباید به اجبار، کودک را برای گرفتن مداد در دست راست و یا چپ تحت فشار قرار داد. چنانکه تشویق او نیز برای انتخاب درست نیست (شکل ۴).

نکته

آنچه اهمیت دارد، درست گرفتن مداد در دست است.

شکل ۴- توجه به چپ دست و راست دست بودن کودک

همان گونه که اشاره شد، کودکان طی ۳ تا ۵ سالگی دست راست و یا چپ را بر می‌گزینند. معمولاً ۱۰ درصد کودکان چپ دست هستند و این بستگی به خانواده نیز دارد. استفاده از مدادهای سه گوش برای کودکان چپ دست بسیار مفید است، زیرا به راحتی می‌توانند مداد را کنترل کنند.

پ) نحوه در دست گرفتن مداد: مداد باید بین انگشتان به صورت آزاد و راحت قرار گیرد و انگشتان نباید هیچ فشاری بر آن وارد کنند. فشار بیش از اندازه باعث خستگی زودرس، در سنین بالاتر موجب بدخطی می‌شود. مداد باید بین انگشت شست و نشانه قرار گیرد و تکیه، آن بر انگشت میانه باشد. در این حالت انگشت شست و میانه نباید خمیدگی زیادی پیدا کنند و مداد باید در امتداد انگشت نشانه قرار گیرد. از طرفی مداد باید طوری در دست گرفته شود که انگشتان حتماً روی بدنه آن باشد، نه روی قسمت تراشیده و مخروطی شکل آن، تا کودک به نوک مداد و صفحه دفتر مسلط باشد.

نکته

کودکانی را که هنوز نمی‌توانند مداد در دست بگیرند، تحت فشار قرار ندهید. آنها با مشت کردن مداد را نگه می‌دارند.

☐ از مدادهای شمعی بزرگ و قلم موهای بزرگ برای خط خطی استفاده کنید (شکل ۵).

☐ در راست دست‌ها یک انگشت بالای مداد قرار می‌گیرد و چپ دست‌ها مداد را اندکی بالاتر از نوک در دست می‌گیرند.

ت) نحوه قرار گرفتن کاغذ: کاغذها تشویقی هستند برای علاقه‌مند کردن کودک به نوشتن؛ مهارتی که به مرور آسان‌تر می‌شود.

برای نوشتن بعد از کنترل در دست گرفتن مداد، به نحوه قرار گرفتن کاغذ مقابل کودک نیز توجه کنید. صفحه کاغذ باید به صورت عمودی در جلوی کودک قرار گیرد تا او بتواند خطوط عمودی را عمود بکشد و نه مایل. کودکان چپ دست یک گزینه طبیعی دارند که از سمت مقابل بنویسند. شما به عنوان مربی موظف هستید که علاماتی را در آغاز هر خط بگذارید که کودک از آنجا نوشتن و یا کشیدن را شروع کند (شکل ۶).

شکل ۶- صفحه کاغذ
علامت گذاری شده برای چپ دست‌ها

شکل ۵- مشت کردن قلم‌مو

ث) فاصله صحیح چشم از کاغذ: هنگام اثرگذاری بر کاغذ، چشم باید حدود ۳۰ سانتی متر با کاغذ فاصله داشته باشد. رعایت نکردن این فاصله سبب خستگی چشم می شود که در طولانی مدت به قوه بینایی آسیب می رساند. در ضمن خستگی چشم نیز چون خستگی گردن، دست و کمر، کودک را از ادامه فعالیت باز می دارد. ج) میزان نور در هنگام نوشتن: کم یا زیاد بودن نور در هنگام نوشتن باعث خستگی چشم و صدمه دیدن قوه بینایی می شود. متعادل ترین مقدار نور، نور طبیعی روز است که از پنجره سمت چپ به داخل اتاق و محل نوشتن می تابد. نور مستقیم آفتاب به دلیل شدت زیاد و نور هنگام طلوع و غروب آفتاب به دلیل ضعیف بودن، برای نوشتن مفید نیستند. تابش نور بر کاغذ باید از سمت چپ باشد. طبیعی است که در مورد چپ دست ها باید برعکس عمل شود.

فعالیت ۵: مطالب را مرور کنید، برای ۴ مورد از موارد مطرح شده عکس و یا تصویر تهیه کنید و مجموعه را در یک پوستر به نمایش بگذارید. با مراجعه به کتاب همراه هنرجو، معادل انگلیسی چهار مورد انتخابی خود را در پوستران بنویسید.

پوستر تهیه کنید

هدف توانمندسازی ۵-۵: هماهنگی چشم و دست برای نوشتن را توضیح دهد.

هماهنگی چشم و دست

فعالیت ۶: آیا از خود سؤال کرده اید که چرا کودکان نوشتن روی دیوار را دوست دارند؟ نتیجه را در کلاس گزارش کنید.

گفت و گو کنید

شاید ساده ترین پاسخ این باشد که دیوار یک کاغذ بزرگ است. اما آنچه دیوار را دلنشین می کند، علاوه بر بزرگی سطح، ناهماهنگی چشم و دست است و کودک نمی تواند در کادر بماند و از آن خارج می شود (شکل ۷).

شکل ۷- نقاشی روی دیوار

حرکت چشم و دست هماهنگ نیست و حرکت دست‌های کودک در آغاز سریع‌تر از حرکت چشمان او است؛ یعنی چشم نمی‌تواند به سرعت دست را تعقیب کند؛ از این رو وقتی بر کاغذ خطی می‌کشد، همیشه خطوط او از محدوده نقاشی بیرون می‌زند. به همین دلیل دیوارها برای او جذابیت خاصی دارند؛ اولاً بزرگ است، ثانیاً اثرگذاری او به راحتی قابل رؤیت است و هرچه می‌کشد، در کادر است. در مرحله خط خطی، هماهنگی بین دست کودک و حرکات چشم بسیار ضعیف است. خط‌هایی که می‌کشد، نامنظم و پراکنده است و به هر طرف می‌دود؛ زیرا او نمی‌تواند رابطه حرکت دست و اثر قلم را درک کند؛ در نتیجه ناهماهنگی ایجاد می‌شود.

بنابراین هماهنگی بین چشم و دست یعنی کودک بتواند هر آنچه را با دست انجام می‌دهد، هم زمان چشم او آن را دنبال کند. هماهنگی بین چشم و دست برای کلیه فعالیت‌ها به خصوص نوشتن ضروری است؛ زیرا کودک تدریجاً کشف می‌کند که خطوط و تأثیرات روی کاغذ با حرکت دست او ارتباط دارند و همین اکتشاف باعث می‌شود تا سعی کند جهت خطوط را در کنترل خود بگیرد.

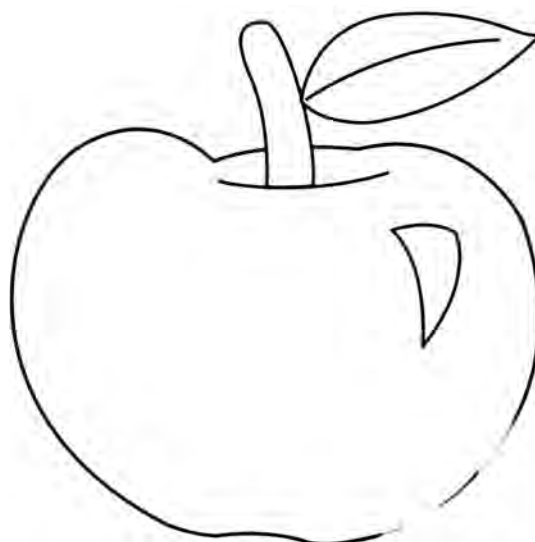
راهکارهایی برای هماهنگی چشم و دست

۱ استفاده از ابزار نوشتاری

■ استفاده از کاغذهای بزرگ برای خط خطی و نقاشی

■ در اختیار گذاشتن مدادهای کلفت و مداد شمعی برای خط خطی و ترسیم

۲ **ارائه تمرین‌های ترسیمی و نوشتاری:** که باید با سن و توانایی او هماهنگی داشته باشد. استفاده از دفاتر نقاشی شده برای رنگ آمیزی و یا کپی کردن نه فقط مفید نیست و بلکه به او لطمه می‌زند. اغلب این کودکان در این مرحله به جای رنگ کردن سیب، چنین تصویری را از آن ارائه می‌دهند (شکل ۸).

شکل ۸- تمرین ترسیمی نامتناسب با سن

شکل ۹- فرو کردن گل در سبد

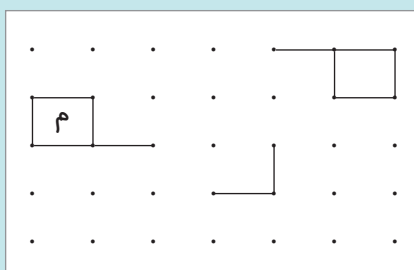
۳ استفاده از اشیا: علاوه بر در اختیار گذاشتن ابزار نوشتاری مناسب و ارائه تمرین‌های نوشتاری وصل کردن نقطه‌های خطوط منقطع، می‌توانید با اشیا و فعالیت‌های دیگر این هماهنگی را ایجاد کنید. مثلاً استفاده از گل‌های مصنوعی و فرو کردن ساقه‌های آنها در یک آبکش وارونه (شکل ۹) و یا بسیاری از فعالیت‌های دیگر که در کسب مهارت‌های عضلانی مطرح می‌شود.

فعالیت ۷: با توجه به نمایشگاهی که از آثار نقاشی کودکان ۲ تا ۵ سال تهیه کرده بودید، چند نمونه را که نقاشی‌ها از کادر بیرون زده است، جدا کنید و با همکاری همکلاسی‌هایتان یک روزنامه دیواری تهیه کنید.

تمرین کنید

از نقطه تا خط

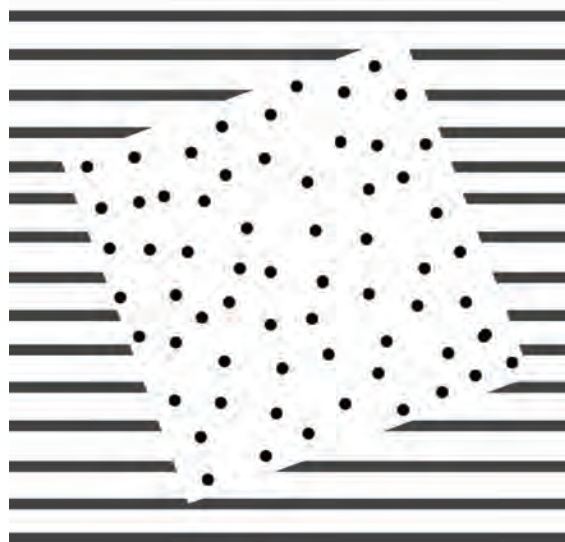
فعالیت ۸: آیا با دوستانتان بازی نقطه و خرید خانه را انجام داده‌اید؟ از نقطه شروع می‌کنیم و به خط می‌رسیم. حال به چند گروه تقسیم شوید و این بازی را تا خرید خانه خطی ادامه دهید.

تمرین کنید

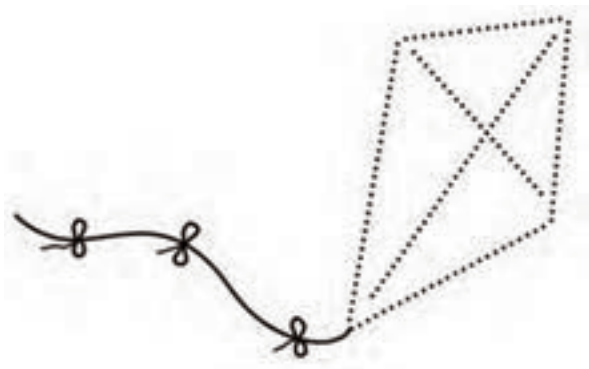

نقطه: در هندسه کوچک‌ترین اثر گچ روی تخته و مداد روی کاغذ را نقطه گویند. بنابراین دارای بُعد و یا عرض نیست. از طرفی، اولین عنصر بصری نقطه است که مبدأ پیدایش فرم است؛ به عبارتی، نقطه کوچک‌ترین جلوه بصری یک عنصر تصویری است؛ مثل یک برگ در فضا، یک نقطه در الفبا، یک لکه روی دیوار، یک قلوه سنگ درون رودخانه یا یک ستاره در آسمان.

ضرورت و اهمیت: کودکان اولین اثرگذاری خود را با نقطه شروع می‌کنند و در آموزش نیز با پر کردن نقطه‌چین‌ها و یا پر رنگ کردن آنها این موضوع را دنبال می‌کنند (شکل ۱۰).

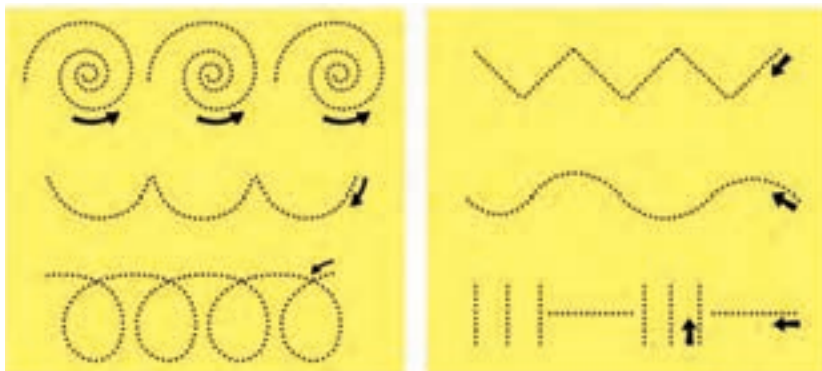
شکل ۱۰- نقطه چین‌ها

شکل ۱۱- پر کردن فاصله نقطه چین

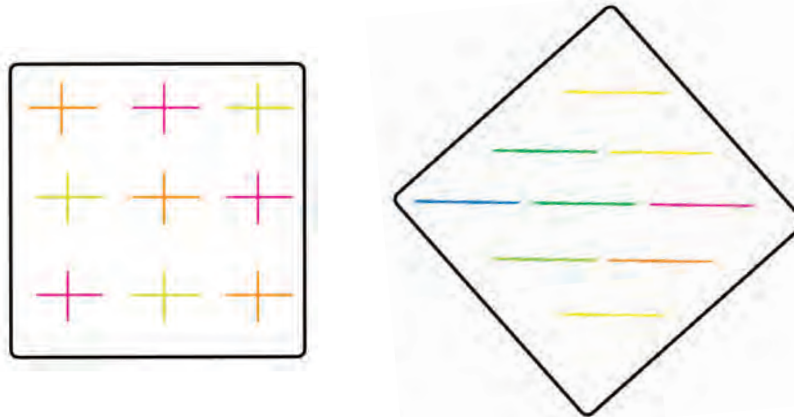
آنها حتی قبل از آنکه کنترل مداد را در حدی که بتوانند بنویسند، داشته باشند، دوست دارند این فعالیت را انجام دهند. با استفاده از نقطه‌ها شما می‌توانید تمرین‌های دیگری ارائه دهید؛ اما به یاد داشته باشید که در مراحل اولیه فاصله نقطه‌ها زیاد باشد (شکل ۱۱).

بعدها می‌توانید فرم نقطه چین‌ها را تغییر دهید و با پیچیدگی‌های آن کودک را برای نوشتن آماده کنید. در ترسیم باید به جهت نقطه‌چین‌ها توجه شود. این نکته را به کودک گوشزد کنید (شکل ۱۲).

شکل ۱۲- انواع نقطه چین

از آنجا که امتداد نقطه به خط می‌رسد، کودک با دنبال کردن نقطه چین می‌تواند خط‌های راست، زیگزاک، منحنی، ضربدر، ضخیم، نازک، عمودی، افقی و غیره ترسیم کند (شکل ۱۳).

شکل ۱۳- خط عمودی و افقی

با برخی فعالیت‌ها (همانند موارد زیر) می‌توان کودک را بهتر با مفهوم خط آشنا کرد:

- روزنامه را در دست بگیرید و از بالا به پایین، برش‌های بلند بدهید و با فاصله، به صورت افقی کنار هم بچسبانید (شکل ۱۴). سپس، فاصله بین روزنامه‌ها را با پاستل به صورت افقی، رنگ‌آمیزی کنید.
- کاغذ رنگی را در دست بگیرید و از بالا به پایین برش بدهید و مانند تصویر، به صورت عمودی و با فاصله بچسبانید. سپس فاصله بین کاغذ رنگی‌ها را به صورت عمودی، با پاستل رنگ‌آمیزی کنید (شکل ۱۵).

شکل ۱۵- برش‌های کاغذ رنگی

شکل ۱۴- برش‌های روزنامه

انتخاب و ترجیح دست راست به چپ و بالعکس، هماهنگی بیشتر بین چشم و دست و بالاخره پیدایش خطوط کنترل شده در نقاشی‌های کودکان، با رشد جسمانی و روانی کودک همراه است. خطوط اولیه کودک فاقد زمینه است و فضا برای او چیزهایی است که در اطرافش قرار دارد؛ بالا، پایین و یا در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند، بدون ارتباط با یکدیگر. اما به مرور کودک به رابطه خود و محیط اطرافش پی می‌برد. استفاده از خط زمینه نشانی از رشد طبیعی کودک است و در آنها عمومیت پیدا می‌کند. کودک از این پس با استفاده از خط زمین آنچه می‌کشد روی خط زمین قرار می‌گیرد، کف اتاق، خیابان و بالاخره هر سطحی که کودک روی آن قرار دارد. سپس علاوه بر خط زمین، معمولاً او تصاویری را در بالای کاغذ می‌کشد (خط آسمان) و بین زمین و آسمان و هوا قرار دارد. پرندگان، هواپیما در فاصله بین زمین و آسمان کشیده می‌شود (شکل ۱۶).

شکل ۱۶- نقاشی کودک برای درک خط زمینه

تعریف: خط زمینه، خطی است که موقعیت حروف و کلمات را در متن تعیین می‌کند و جایگیری حروف در سطرها نسبت به آن تنظیم می‌شود.

در بحث آمادگی برای نوشتن، آشنایی با خط زمینه کودک را به جایگاه حروف در صفحه می‌رساند. خط زمینه در اصطلاح خوشنویسی «خط کرسی» نیز نامیده می‌شود. خط زمینه بر دو نوع است:

۱ خط زمینه افقی: در راستای افق به صورت خوابیده رسم می‌شود و باعث می‌شود تمام حروف هم‌شکل در فاصله یکسانی از آن قرار گیرند و به زیبایی سطر افزوده شود (شکل ۱۷).

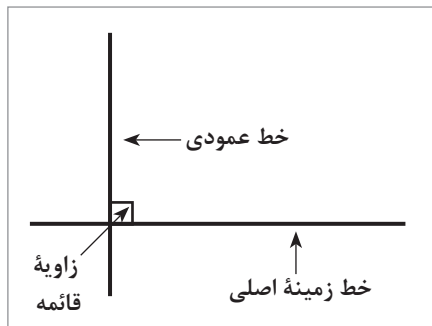

خط زمینه

شکل ۱۷- خط زمینه افقی

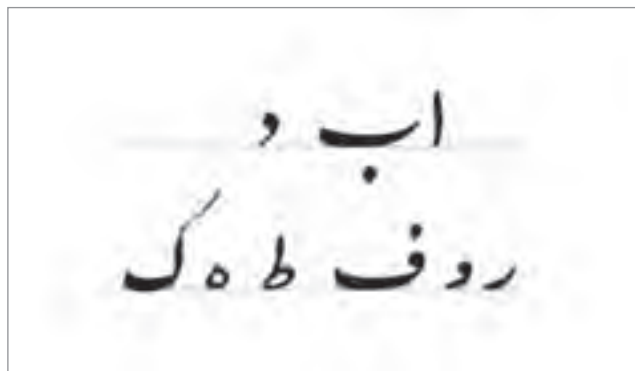

شکل ۱۸- خط زمينه عمودی

۲ خط زمينه عمودی (ایستاده): خط فرضی است که بر خط زمينه افقی (محور اصلی) عمود است و زاویه نگارش حروف و کلمات نسبت به آن سنجیده می‌شود (شکل ۱۸). در نظر داشتن این خط باعث می‌شود تا حروفی مانند (ا- ل- م و نظیر آنها) که حرکت مداد در آن بیشتر در محور عمودی است، نسبت به این خط مقایسه گردد و در نتیجه کج و ناموزون نوشته نشود.

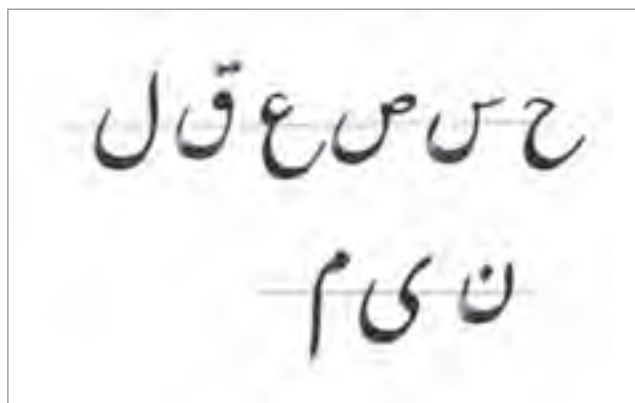
حروف الفبا از لحاظ قرارگیری نسبت به خط زمينه

حروف الفبا با توجه به موقعیت قرارگیری‌شان نسبت به خط زمينه به دو دسته تقسیم می‌شوند:
۱- حروفی که همواره بالای خط قرار می‌گیرند (شکل ۱۹).

شکل ۱۹- حروف بالای خط زمينه

۲- حروفی که در وسط خط زمينه قرار می‌گیرند (شکل ۲۰).

شکل ۲۰- حروف وسط خط زمينه

فعالیت ۹: برای آموزش اشکال حروف الفبا با نقطه چین و استفاده از خط، دفترچه‌ای با همکلاسی‌هایتان طراحی کنید.

تمرین کنید

فعالیت ۱۰: چرا و چگونه پوشیدن لباس به کسب مهارت نوشتن می تواند منجر شود؟ در این زمینه گفت و گو کنید.

نوشتن فرایندی است که در طی زمان و با توجه به توانایی های کودک صورت می گیرد و بسیاری از مشکلات نوشتن به پرورش ندادن عضلات دست بر می گردد. از این رو باید نسبت به کسب مهارت عضلات دست توجه شود؛ زیرا در غیر این صورت، کودک به در دست گرفتن مداد و کنترل آن و ترسیم قادر نخواهد بود. از این رو نیاز داریم در جهت پرورش عضلات دست دو مرحله را طی کنیم:

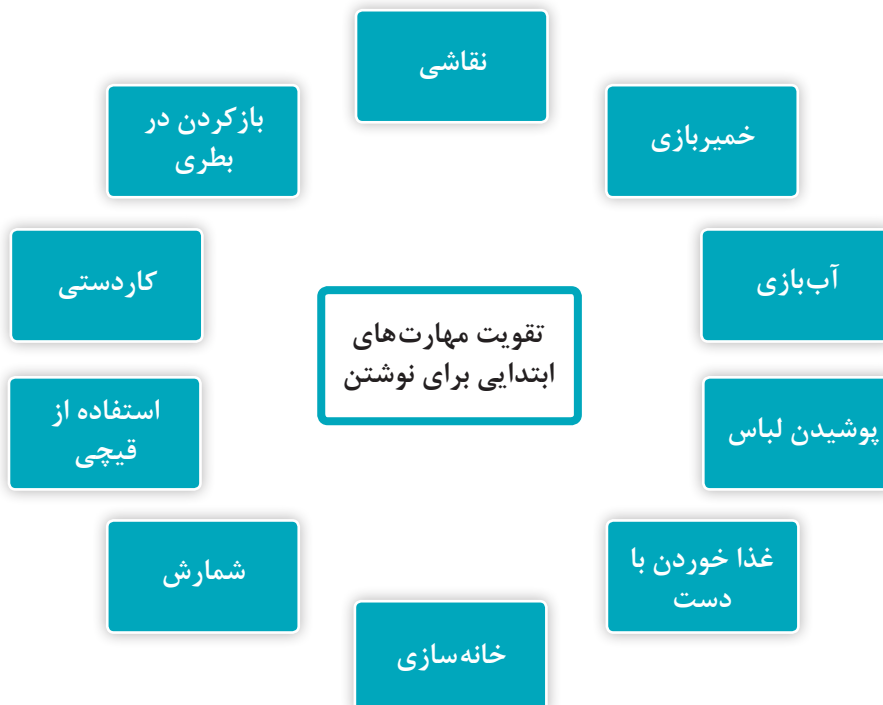
(الف) مهارت های ابتدایی

(ب) مهارت های پیشرفته

برای صحیح نوشتن، طبیعی است که باید مانند کلیه فعالیت های جسمانی تمرین و ممارست صورت گیرد. لذا در این مورد، فعالیت هایی وجود دارند که کودک در طی روز با انجام آنها به صورت بازی و فعالیت آموزشی و غیره به طور غیرمستقیم تجاربی کسب کرده و مهارتی را به دست می آورد که نهایتاً زمینه ساز مهارت های پیشرفته است.

الف) مهارت های ابتدایی

برای کسب این مهارت فعالیت هایی برای تقویت آن پیش بینی شده است که عبارت اند از (نمودار ۲):

هدف توانمندسازی ۶-۵: فعالیت‌های آموزشی برای پرورش هماهنگی چشم و دست کودکان به منظور نوشتن طراحی و اجرا کند.

روش‌های تقویت مهارت‌های ابتدایی

۱ ساخت کاردستی: کاردستی نه تنها باعث تقویت مهارت کار با سرانگشتان و هماهنگی چشم و دست می‌شود، بلکه خلاقیت کودک را هم شکوفا می‌کند. کودک را دعوت کنید تا هنرنمایی کند و در این میان از وسایل مختلف با بافت‌های متفاوت مثل کاغذ، پارچه، پنبه، برگ، چوب و غیره کمک بگیرید. حتی می‌توانید تکنیک‌های مختلف را با هم ترکیب کنید و از کاغذ مچاله شده یا کولاژ استفاده کنید (شکل ۲۱).

شکل ۲۱- ساخت کاردستی

۲ قیچی کردن: اجازه بدهید کودک کار با قیچی را فرا بگیرد. ابتدا کودک تنها می‌تواند خطوط صاف را قیچی کند اما به مرور یاد می‌گیرد اشکال هندسی را در آورد. این کار نه تنها به افزایش خلاقیت او کمک می‌کند، بلکه مهارت‌های ظریف انگشتان و هماهنگی چشم و دست او را هم تقویت می‌کند. از کودک بخواهید روی کاغذ دور دست خودش را خط بکشد و بعد با قیچی آن را ببرد.

۳ نقاشی کشیدن با قلم‌های درشت: برخی مدارنگی‌ها و ماژیک‌ها از انواع معمولی قطورتر هستند. در صورتی که کودکان در گرفتن مشکل دارند، از این نوع قلم‌ها استفاده کنید. بعد به مرور اندازه مدادها را کوچک‌تر نمایید و در نهایت، از انواع مختلف با اندازه معمولی استفاده کنید.

۴ شمارش با دست: از کودک بخواهید با انگشتانش برایتان تا ۵ بشمارد یا سکه‌ای را از روی میز به کمک شست و انگشت اشاره بردارد. می‌توانید از او بخواهید با ۲ انگشت مرتب میز را لمس کند؛ مثلاً اول با شست و انگشت اشاره، بعد با شست و انگشت وسط و تا آخر. می‌توانید از کودک بخواهید نخ را دور یک انگشت، بعد دور ۲ انگشت و بعد ۳ انگشت و در نهایت دور مچش بپیچد.

۵ خانه‌سازی: وسایل ساختمان‌سازی با اندازه‌های متفاوت برای کودک بخريد و اجازه بدهيد با آنها سرگرم باشد.

شکل ۲۲- غذا خوردن با دست

۶ غذا خوردن با دست: شاید باور نکنید اما غذا خوردن با دست و به دهان بردن مواد غذایی و کندن آن با دندان همگی به تقویت عضلات سرانگشت کودکان کمک می‌کند. در ۴ سالگی کودک باید بتواند با کارد پلاستیکی مواد خام را تکه کند. این کار به هماهنگی چشم و دست او کمک می‌کند پس اگر توانایی این کار را ندارد با او باید تمرین کنید (شکل ۲۲).

۷ باز کردن در بطری: تمام کودکان به این کار علاقه نشان می‌دهند. بطری‌هایی با سایزهای مختلف در اختیار کودک بگذارید و اجازه بدهید با باز کردن و بستن آنها حرکت دست‌ها را تقویت کند.

۸ خمیربازی: خمیربازی، گل رس یا حتی خمیر نان در اختیار کودک بگذارید و اجازه دهید ابتدا اشکال ساده‌تری مثل توپ و مار و به مرور اشکال پیچیده‌تر و دو بعدی درست کند.

۹ نقاشی کردن: نقاشی با دست، قلم‌مو و یا اسفنج تمرین خوبی برای سرانگشتان کودکان است. سعی کنید به کودک ابزارهای مختلفی بدهید و او را با انواع تکنیک‌ها مثل آبرنگ، گواش، مداد رنگی، مداد شمعی و ... آشنا کنید.

۱۰ لباس پوشیدن: به کودک فرصت دهید تنهایی لباس پوشیدن را بیاموزد؛ ابتدا از پوشیدن جوراب، کفش، شلوار و لباس شروع کنید و به تدریج، دکمه بستن و بالا کشیدن زیپ و بستن بند کفش را به کودک آموزش دهید (شکل ۲۳).

شکل ۲۳- لباس پوشیدن

شکل ۲۴- آب بازی

۱۱ آب بازی: آب بازی تمرین خوبی برای تقویت دست‌های کودکان است و در ضمن می‌تواند در هماهنگی چشم و دست کودک تأثیرگذار باشد؛ در آب بازی به کودک ظرفی دهید تا آب را داخل آنها و از ظرفی درون ظرف دیگر بریزد. عروسک‌ها را به او بدهید تا حمام کند و آنها را بشوید (شکل ۲۴).

فعالیت ۱۱: با توجه به فعالیت‌های پیشنهادی بر پایه ارجحیت، به تشخیص خودتان آنها را شماره‌گذاری کرده و دلایل خودتان را گزارش دهید.

تمرین کنید

با توجه به مهارت‌هایی که طی فعالیت‌های گوناگون ذکر شد و کودکان هر روز کم و بیش با آنها سروکار دارند، بستر ذهنی و جسمانی کودک برای کسب مهارت نوشتن آماده شده است، لذا نیاز دارد با فعالیت‌های منسجم‌تر و آگاهانه‌تر، مهارت استفاده از عضلات دست را درونی کند.

ب) کسب مهارت‌های پیشرفته

فعالیت ۱۲: چرا آدم‌های مسن در نخ کردن سوزن مشکل دارند؟ در مورد آن در کلاس گفت‌وگو کنید.

گفت‌وگو کنید

ضعف در عضلات ظریف باعث می‌شود کودک هنگام نقاشی در بلند مدت و گرفتن مداد برای نوشتن دچار مشکل شود. او بسیار درشت می‌کشد و می‌نویسد؛ دستش زود درد می‌گیرد؛ و سرعت کار او در نوشتن کند می‌شود. به همین دلیل فعالیت‌هایی برای تقویت ماهیچه‌های ظریف پیشنهاد می‌شود. این فعالیت‌ها در ۵ گروه طبق نمودار زیر از آسان به مشکل طبقه‌بندی شده است.

■ گرفتن

کودکان برای گرفتن گیره لباس از دو انگشت شست و اشاره خود استفاده می‌کنند (گرفتن چنگالی). این دو انگشت بیشتر از سایر انگشتان برای گرفتن مداد و اغلب فعالیت‌های روزانه ما استفاده می‌شوند، بنابراین تقویت آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. به علاوه، باز کردن گیره لباس مستلزم داشتن قدرت کافی است، هر چند در ابتدا برای کودکان دشوار است، اما به مرور عضلات دست آنها تقویت می‌شود و به خوبی از عهده این فعالیت بر می‌آیند. مسلماً اگر یک گیره لباس را به کودک بدهید و از او بخواهید آن را باز و بسته کند، به هدف خود دست نمی‌یابید؛ چرا که کودکان نیز مانند ما برای انجام هر فعالیت و بازی، هدفی در سر دارند. به همین دلیل شما می‌توانید بازی‌هایی برای تشخیص رنگ و عدد را با استفاده از گیره همراه کنید. برای مثال کودک باید گیره‌های هم‌رنگ را به بشقاب کاغذی، قطعه‌های لگو یا جعبه مقوایی متصل کند، یا به تعداد دایره‌های رنگی، گیره را به بشقاب وصل کند (شکل ۲۵).

شکل ۲۵- گرفتن اشیا

■ نخ کردن

از اسباب بازی‌های نخ کردنی موجود در بازار و یا از انواع دست‌ساز آن استفاده کنید، زیرا نقش مهمی در تقویت مهارت‌های ظریف کودکان دارد. بخاطر داشته باشید که هرچه سوراخ اشیاء کوچک‌تر و نخ شما باریک‌تر و منعطف‌تر باشد، مهارت بیشتری می‌طلبد. همچنین فعالیت‌های دوخت به مراتب بیشتر از سایر نخ‌کردنی‌ها، مهارت‌های حرکتی ظریف کودک را تقویت می‌کنند. این بازی به خودی خود برای کودکان جذاب و هدفمند است، اما شما باز هم می‌توانید آن را با تشخیص شکل، رنگ یا تقلید مناسب از الگو همراه کنید (شکل ۲۶).

شکل ۲۶- نخ کردن

برای کودکان زیر ۳ سال از مهره‌ها و قطعات بسیار کوچک استفاده نکنید.

نکته

■ چنگک‌ها

استفاده از انبر در گرفتن ذغال و یا انبرک‌های درون ظرف سالاد برای جابه‌جا کردن وسایل در اندازه‌ها و نرمی و سفتی متفاوت برای تقویت انگشتان بسیار کمک‌کننده هستند. باز هم هر چه اشیاء شما ریزتر باشند، جابه‌جایی آنها برای کودک چالش برانگیزتر است (شکل ۲۷).

حتماً قبل از شروع بازی، از تیز نبودن لبه‌های چنگک‌های فلزی، مطمئن شوید.

نکته

شکل ۲۷- برداشتن اشیاء با چنگک

■ باز و بسته کردن

مهارت‌های خودیاری بدین معنی است که کودک قادر به انجام کارهای شخصی خود باشد و استقلال خود را به مرور از ۳ تا ۶ سالگی کسب کند.

پوشیدن و در آوردن لباس‌های، باز و بسته کردن انواع زیپ‌ها و دکمه‌ها، چرخاندن کلید درها و قفل‌های مختلف، استفاده مناسب از قاشق، چنگال و چاقو بدون کشیف کردن خود، شستن دست‌ها و صورت، استفاده از دستشویی به تنهایی، مسواک زدن، گره زدن بند کفش و غیره، از جمله این مهارت‌ها هستند. البته تمامی این مهارت‌ها به مرور با افزایش سن (رشد مغز) و تمرین زیاد به وجود می‌آیند. برای مثال، اغلب کودکان در ۶ سالگی برای اولین بار موفق به بستن بند کفش خود می‌شوند (شکل ۲۸).

استفاده از چاقو مهارت بسیار زیادی می‌طلبد، بنابراین تا زمانی که کودک آمادگی آن را ندارد، با چاقوهای کند (کارد پلاستیکی یا چاقوهای اسباب‌بازی)، میوه‌هایی که به راحتی بریده می‌شوند و با نظارت کامل این مهارت را تمرین کنید.

نکته

شکل ۲۸- باز کردن و بستن

جا گذاشتن وصل کردن

دست‌ورزی، بازی، جابه‌جایی و ساختن با انواع اسباب‌بازی‌های چفت شونده و ساختنی با قطعات کوچک، عروسک‌های بسیار ریز و اسباب‌بازی‌های مینیاتوری حتی اگر چیز خارق‌العاده‌ای نیز ساخته نشود، صرف دست گرفتن، و تحریک عصب‌ها و ماهیچه‌های کف دست و انگشتان موجب تقویت مهارت‌های ظریف می‌شود.

برای جذابیت بیشتر برای کودک، این فعالیت را می‌توانید با شمارش، دسته‌بندی رنگ و شکل و غیره ترکیب کنید. همچنین جایگاه‌های متفاوتی برای قرار دادن این اشیاء روی آنها، بسازید تا علاوه بر تقویت مهارت‌های ظریف و هدف دار شدن بازی، هماهنگی چشم و دست و دقت و تمرکز را نیز پرورش دهید (شکل ۲۹). مانند؛ عروسک‌های بندانگشتی، وسایل آشپزخانه یا حیوانات پلاستیکی بسیار کوچک، ماشین‌های ریز، لگوهای دارای قطعات کوچک تر، دکمه‌های رنگی کوچک و بزرگ.

تمرین کنید

فعالیت ۱۳:

- ☐ از ۵ گروه پیشنهادی برای کسب مهارت پیشرفته، ۳ گروه را انتخاب کنید، تصویر یا فعالیتی به آن اضافه کنید و در کلاس ارائه دهید.
- ☐ شما می‌توانید نمونه‌هایی از دسته‌های مختلف را بسازید و در کلاس ارائه دهید.

شکل ۲۹- جا گذاشتن اشیا

هدف توانمندسازی ۵-۷: تجسم فضایی در نوشتن را توضیح دهد.

برای پرورش تجسم فضایی در نوشتن شناخت دو مفهوم فضا و مکان ضروری است.

مفهوم تجسم فضایی

تمرین کنید

فعالیت ۱۴: چشم‌های خود را به مدت چند ثانیه ببندید و باغی را تجسم کنید. تصویر ذهنی خود را از باغ ترسیم کنید.

آیا باغ ذهن شما پر از درخت است؟ گل‌های باغ چه رنگی است؟ آیا این باغ را قبلاً در واقعیت و یا در خیال دیده بودید؟ برای رفتن به این باغ خیالی از چه مسیری گذشتید؟ آیا نوع درخت کاری و چیدمان بوته‌ها درست بود؟ آیا می‌توانید بگویید حدوداً چند درخت در باغ خیال شما روییده بود؟ آنچه شما در رابطه با تجسم باغ و ویژگی‌های آن انجام دادید، نمایانگر تجسم فضایی شماست. باغی که ترسیم کردید، در واقع تصویر ذهنی شماست که با کمک مداد و کاغذ و رنگ به آن لباس واقعیت پوشانده‌اید. (تجسم فضایی)

نقاشی سایر دوستانتان را نگاه کنید و یا از آنها بپرسید که باغ آنها چه شکلی است؟ آیا به تنهایی در باغ قدم می‌زدند و یا همراه کسی (فردی، میان فردی) به رنگ برگ‌ها و گل‌ها توجه داشتند. (طبیعت‌گرا). بالاخره گروهی با شعر و موسیقی باغ را تجسم کردند (موسیقی و زبان) و یا از شاخه‌ها بالا رفتند، دویدند و پریدند (حرکتی).

تمام دوستانتان مانند شما تجسم کردند؟ یا هر کدام با ویژگی‌های فردی خودشان. آنها به تنهایی یا با دوستان باغ را گشتند، به موسیقی، شعر و حرکت توجه نمودند، گل‌ها و درختان را دیدند. اما در تجسمشان فضا و مکان غایب بود. تعجب نکنید همه از شکل باغ گفتند و باغ در نگاه همه یک مکان و یک فضا است، اما هویت فضا و مکان برای شخصی به نام هوارد گاردنر^۱ (۱۹۸۷) که در زمینه هوش فعالیت داشت، متفاوت بود. او هویت جدیدی به مکان و فضا داد. در نگاه گاردنر هوش فضایی یعنی طرح سؤال‌های فراوان در مورد نحوه:

- کارکرد اشیا
- لذت بردن از بازی با ارقام و اعداد
- ایجاد معماهای منطقی
- توجه به طبقه‌بندی و موضوعات علمی
- و به همین ترتیب هوش مکانی یعنی:
- گزارش تصاویر به طور واضح
- توانایی خواندن نمودارها و جداول
- علاقه به خیال پردازی
- مهارت در طراحی و اشکال سه بعدی

- لذت در فعالیت هنری
- پرداختن به خط خطی کردن کتاب و برگه‌های خود
- آموختن از تصاویر بیش از متن نوشته شده.

فرایند تجسم فضایی در نوشتن

کودکان از ۲ سالگی مفهوم تجسم فضایی را با حرکت مداد به جلو و عقب، افزودن نقطه اثرگذاری دست بر لیوان و بشقاب نشان می‌دهند.

در ۲ تا ۳ سالگی این مفهوم با کشیدن خطوط عمودی و افقی و دایره‌های ناقص توسعه می‌یابد. آنها خیلی زود به تفاوت میان تصویر و خطوط چاپی پی می‌برند.

اغلب کودکان علامت‌گذاری روی کاغذ را که شروع کرده بودند، بین ۳ و ۴ سالگی سعی می‌کنند نوشتن واقعی را تجربه کنند، اما چندان نمی‌توانند تفاوتی بین نوشته و نقاشی قائل شوند، حتی زمانی که حروف الفبا را کپی می‌کنند و یا نام خودشان را می‌نویسند.

وقتی کودک نام خود را می‌نویسد، تکرار این کلمه آشنا ممکن است مفاهیم مهمی را که شامل مجموعه حروف و ترتیب حروف است، به او یاد بدهد؛ اما موارد زیر را به یاد داشته باشید:

- کودک توالی ثابت حروف را در کلمه از طریق نوشتن نام خود یاد می‌گیرد.
- نوشتن نام «خود کودک»، اولین عامل تشویقی به نوشتن است.
- در ۵ تا ۶ سالگی ترکیب حروف و تعداد حروف را یاد می‌گیرد و بدین ترتیب فرایند تجسم فضایی در نوشتن شکل می‌گیرد.

نکته

هدف توانمندسازی ۵-۸: فعالیت‌های آموزشی به منظور پرورش تجسم فضایی برای نوشتن کودکان طراحی و اجرا کند.

پرورش تجسم فضایی در کودکان

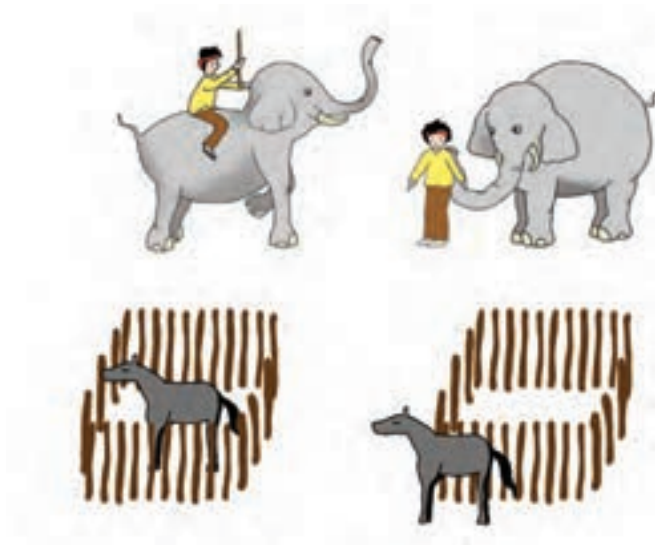
شکل ۳۰- طبقه‌بندی

- با دادن اشیای گوناگون مانند مکعب‌های خانه‌سازی، دکمه، کفش‌هایی در سبزه‌های مختلف، حتی جوراب و نظیر آنها، کودک را به طبقه‌بندی رنگ، اندازه، و شکل تشویق کنید (شکل ۳۰).
- با انتخاب چند تصویر می‌توانید به آنها پازل ۲ قطعه برای استفاده در سنین پایین و چند قطعه برای سنین بالاتر تهیه کنید تا کودک جای هر یک را تشخیص دهد.
- با پرسش‌های متعدد، کودک را به نام بردن و

توصیف اشیا تشویق کنید.

■ با بردن کودک به یک محل خیالی (باغ وحش، پارک، اسباب بازی فروشی) از او بخواهید فضای آنجا را برای شما توصیف کند.

مفهوم مکانی

شکل ۳۱- مفهوم مکانی

کودکان در ابتدا بین مفاهیم و خواص اشیا مثل شکل و رنگ تفاوتی قائل نیستند و درک مفاهیم، شاخص خوبی برای میزان رشد توانایی ذهنی کودک و توسعه کاربردی آنها است (شکل ۳۱). منظور از مفاهیم مکانی، توجه به راست و چپ، بالا و پایین، داخل و خارج، جلو و عقب است.

نمودار ۴- مفاهیم مکانی

این مفاهیم معمولاً در زندگی روزمره آنان تمرین و تکرار می‌شود. اما در زمینه خواندن و نوشتن تأکید ما بیشتر روی جهات (بالا و پایین، راست و چپ) است. این دو مفهوم (فضا و مکان) در کتاب‌خوانی و نوشتن به کرات استفاده می‌شوند؛ لذا زمانی که برای او کتاب می‌خوانید باید روی نکاتی چون ورق‌زدن و خواندن کتاب از راست به چپ، نگاه کردن سطرها از بالا به پایین و نشان دادن شخصیت‌های مورد علاقه در جای جای صفحات (سمت راست و یا سمت چپ یا غیره) تأکید کنید.

نکته

چنانچه کودک توانست براساس تجارب ملموس خود این مفاهیم (داخل و خارج، عقب و جلو و غیره) را به کار گیرد، بدین معنا نیست که درک کاملی از این مفاهیم دارد لذا باید تا ۷ و ۸ سالگی با استفاده از اشیای واقعی روی این مفاهیم تمرین کنید.

پرورش شناخت مفاهیم مکانی در کودکان

- کمک کنید تا موقعیت اشیا را تشخیص دهد.
- با دادن دستورالعمل‌های ساده او را به اجرا تشویق کنید. مانند:
  - قاشق را درون کاسه بگذار.
  - کتاب را از زیر میز بردار.
  - دست چپ را روی چشم‌ها بگذار.
  - با دست راست لیوان را بردار.
- در فعالیت‌های روزانه روی مفاهیم تأکید کنید.
  - مدادها توی کیف است.
  - خط کش بالای میز است.
- از واژه‌های بالا، زیر، چپ، راست، جلو و غیره برای نشان دادن موقعیت اشیا استفاده کنید.
- بازی‌ها فرصت مناسبی برای درونی کردن این مفاهیم است. وقتی که با مکعب‌های چوبی خانه می‌سازد یا وقتی با مداد رنگی تصاویری را روی کاغذ ترسیم می‌کند.

تمرین کنید

فعالیت ۱۵: برای ارزیابی و آموزش مفاهیم مکانی بالا و پایین یا چپ و راست یک تصویر طراحی کنید.

جست‌وجو کنید

فعالیت ۱۶: با توجه به مفاهیم مکانی، یک شعر کودکانه را از کتاب‌ها و یا سرودهای کودکان پیدا کنید و در کلاس ارائه دهید.

تجربه کنید

به کار ببندید

جمع‌آوری اطلاعات طبیعتاً آگاهی را افزایش می‌دهد، اما داشتن اطلاعات و آگاهی کافی نیست. زیرا تا زمانی که اطلاعات به دست آمده از محتوا را، عملاً به کار نبندید و تجربه کسب نکنید، نمی‌توانید در امر آموزش موفق باشید.

از طرفی با توجه به اینکه مراحل رشد به مرور صورت می‌گیرد، آموزش نیز باید گام به گام باشد و این همان چیزی است که شما با آموخته‌هایتان در عمل انجام می‌دهید.

پیشنهادهایی برای طراحی فعالیت:

- استفاده از مدادهای مختلف، مداد شمعی، ماژیک ضخیم، مداد مثلثی و گچ‌های کوتاه که به کف دست نرسند. برای نوشتن مفید است. کودک باید با این ابزار تمرین کند؛
- یک توپ قابل انعطاف یا یک توپ کوچک نرم در اختیار کودک قرار دهید تا بفشارد؛
- پاره کردن کاغذ برای ساختن کلاژ یا خمیر کاغذی؛
- بازی با عروسک‌های خیمه شب‌بازی انگشتی؛
- فشردن اسباب‌بازی‌هایی که صدا تولید می‌کند؛
- نخ کردن مهره‌ها، وصل کردن وسایل ساختمان‌سازی و یا حلقه‌های زنجیر به یکدیگر
- برداشتن اشیای کوچک مثل ماکارونی، ریختن آنها داخل ظرف یا فنجان؛
- **ترسیم دوایر:** کودک می‌تواند دوایر بزرگی را با یک دست یا دو دست، در جهت عقربه‌های ساعت و یا بالعکس روی تخته سیاه ترسیم کند؛
- **باز و بسته کردن:** با در اختیار گذاشتن پیچ و مهره و قفل و کلید، کودک را به انجام دادن این کار تشویق کنید؛
- **الگوها، قالب‌ها (اشکال هندسی):** حروف و اعداد را می‌توان به صورت الگوهای بریده از مقوا یا پلاستیک تهیه و برای کپی یا بریدن در اختیار کودک قرار داد؛

نکته

برای جلوگیری از لغزش، الگوها را با گیره به کاغذ محکم کنید به کودک بگویید که حدود شکل مورد نظر را با انگشت خود یا با مداد رنگی روی کاغذ ترسیم کند. شابلون‌هایی که در بازار وجود دارند مناسب هستند. طلق‌های بی‌استفادهٔ رادیوگرافی و ظروف پلاستیکی بهترین موادی هستند که می‌توان برای ساختن قالب و الگو از آنها استفاده کرد.

- **ترسیم از روی مدل (کپی کردن):** اشکالی پر رنگ را روی یک صفحهٔ کاغذ سفید بکشید، بعد روی آن کاغذ نازکی قرار دهید. از کودک بخواهید که از روی آن اشکال کپی کند. می‌توانید در بدو امر از خطوط مورب و دایره استفاده کنید و بعد خطوط افقی، عمودی، اشکال هندسی و بالاخره حروف و اعداد را به کار گیرید. کودک می‌تواند از مداد رنگی یا مداد زغالی هم استفاده کند؛

■ **پرورش حرکات نوشتن با دیگر وسایل:** نقاشی انگشتی یا نوشتن روی سینی خاک رس یا روی سینی ماسه در جهت حرکات مربوط به نوشتن، تمرین مطلوبی است. لایه‌ای از ماسه، آرد، نمک و یا خاک رس را در سینی شیرینی‌پزی قرار دهید. آنگاه از طرح‌های مخصوص نقاشی انگشتی برای تمرینات دستی استفاده کنید، با انگشت، یا قلم نقاشی، می‌توان برای طراحی اشکال، حروف، اعداد استفاده کرد. همچنین برای تمرین دادن دست، می‌توان از اسفنج مرطوب نیز برای طراحی روی تابلو سود برد.

براساس آنچه یاد گرفته‌اید و فعالیت‌هایی که طراحی کرده‌اید. حال آموخته‌هایتان را با کودکان تجربه کنید. طبق نمودار زیر، هماهنگی چشم و دست برای نوشتن در چهار مبحث طراحی شده است. شما با راهنمایی هنرآموز و با توجه به علایق و نیازهای خود از هر مبحث حداقل یک یا دو فعالیت انجام دهید.

فهرست فعالیت‌های هماهنگی چشم و دست برای نوشتن	
نقطه خط	هماهنگی چشم و دست
هم شکلم را پیدا کن	
گرسنه‌ام، مرا به غذا برسان	از نقطه تا خط
پرکردن خطوط	
ببر و بچسبان	مهارت‌های ابتدایی
بازی با دست و انگشت	
پیچ پیچ، پیچاندن	مهارت‌های پیشرفته
کاملم کن	

نمودار ۵- هماهنگی چشم و دست برای نوشتن

هماهنگی چشم و دست برای نوشتن

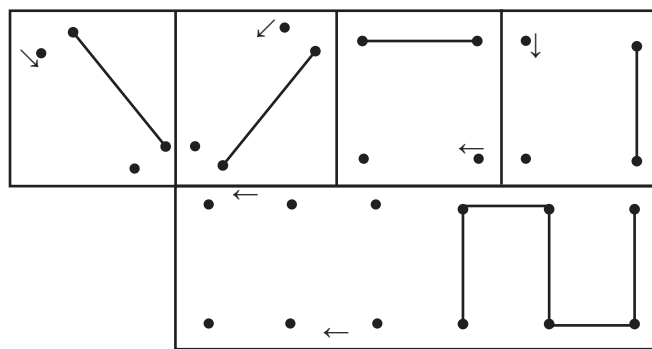
فعالیت‌هایی برای هماهنگی چشم و دست

۱ نقطه خط

هدف: هماهنگی چشم و دست

وسایل لازم: مداد و کاغذ

مراحل اجرا: به هر کودک کاغذی بدهید که رویش نقطه گذاری شده باشد و از او بخواهید با توجه به الگو، نقاط را به هم وصل کند (شکل ۳۲).

شکل ۳۲- نقطه و خط

- ☐ طرز کار (نقطه آغاز و پایان) و نیز طرز صحیح گرفتن مداد تذکر داده شود.
- ☐ تا زمانی که فعالیت‌های اولیه را یاد نگرفته است، تعداد نقطه‌ها و خطوط را زیاد نکنید.

نکته

۲ هم شکلم را پیدا کن

هدف: هماهنگی چشم و دست و تشخیص اشکال

وسایل لازم: کاغذ و مداد

مراحل اجرا: چند شکل هندسی را که دو به دو مشابه هستند، روی کاغذ بکشید، به کودکان بدهید. از آنها بخواهید که با ترسیم خط، اشکال مشابه را به هم وصل کنند (شکل ۳۳).

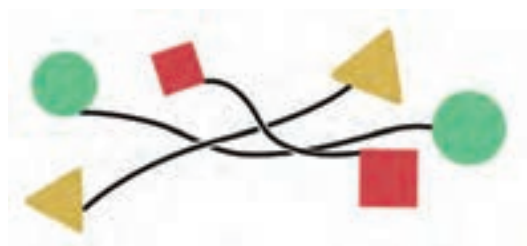
کودکان می‌توانند اشکال مشابه را با یک رنگ مشخص کنند؛ مثلاً دایره را با خط قرمز و یا مربع را با خط سبز.

می‌توانید تعداد اشکال را بیشتر کنید یا اندازه‌ها را متفاوت کنید؛ مثلاً چند دایره با قطرهای مختلف و یا چند لیوان. از کودکان بخواهید ضمن رنگ کردن حیوانات، هر حیوان را با یک طناب رنگی به حیوان مشابه‌اش وصل کنند. این فعالیت می‌تواند با پر رنگ کردن خطوط و یا کشیدن پر پیچ و تاب ادامه یابد.

نکته

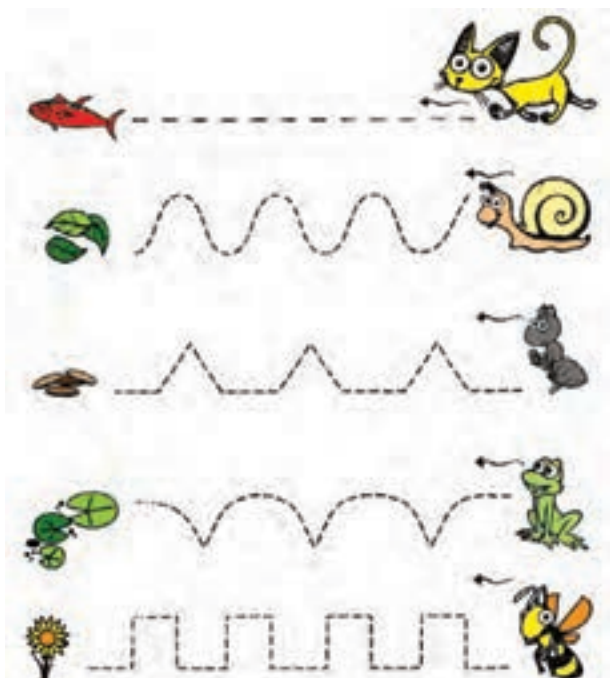
شکل ۳۳- وصل کردن

فعالیت‌هایی برای «از نقطه تا خط»

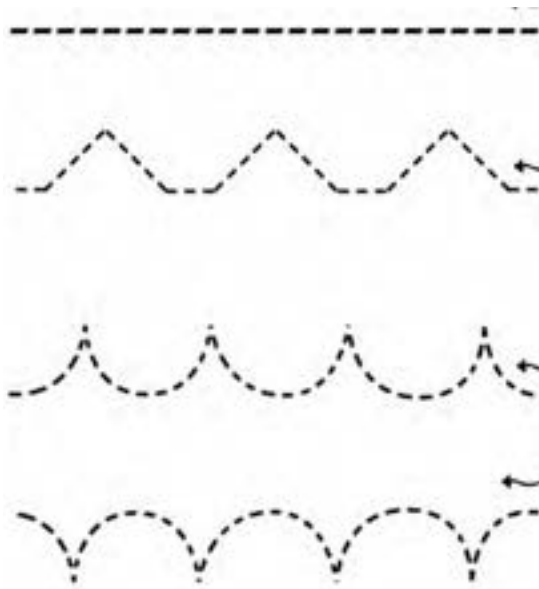
۱ گرسنه‌ام مرا به غذایم برسان

هدف: درک مفهوم انواع خط

اجرا: ابتدا با انگشتان و سپس با مداد خطوط را
پر کنید (شکل ۳۴).

شکل ۳۴- انواع خط

شکل ۳۵- پرکردن خطوط

۲ پر کردن خطوط

هدف: درک مفهوم نقطه و انواع خط
اجرا: ابتدا با انگشت و سپس با مداد نقطه‌ها را به هم وصل کنید (شکل ۳۵).

فعالیت‌هایی برای مهارت‌های ابتدایی

۱ ببر و بچسبان

هدف: پرورش مهارت‌های ابتدایی دست
مواد لازم: قیچی، روزنامه‌های باطله و چسب
با استفاده از قیچی‌های نوک پهن به کودکان فرصت دهید تا تصاویر را از جملات ببرند و روی مقوا بچسبانند.

۲ بازی با دست و انگشت

هدف: تمرین برای کسب مهارت‌های ابتدایی دست
اجرا: از بچه‌ها بخواهید در دو ردیف مقابل هم قرار گیرند. سپس هر یک حرکتی را با دست‌ها انجام دهند و گروه دوم آن را تقلید کنند. نوبت این بازی بعداً به گروه دیگر می‌رسد. مهم، تنوع و انجام درست حرکت است. حرکاتی مثل پاره کردن فرضی روزنامه، تکان دادن دست‌ها و باز و بسته کردن آن، وانمودکردن، بستن پیچ یا مهره، باز کردن در و غیره.

فعالیت‌هایی برای مهارت‌های پیشرفته

۱ پیچ پیچ، پیچاندن

هدف: تمرین برای انگشت‌ها و مهارت‌های پیشرفته دست

مواد لازم: یک گلوله کاموا و یک لوله مقوایی

مراحل اجرا:

(الف) گلوله کاموا را در دست بگیرید روبه‌روی کودک بایستید.

(ب) لوله مقوایی را به کودک بدهید.

(پ) سر نخ را به کودک بدهید.

ت) کودک باید نخ را به دور لوله بپیچاند.
ث) در مرحله بعدی، جای کودک و مربی عوض می‌شود و این بار کودک گلوله را در دست می‌گیرد و مربی آن را به دور لوله مقوایی می‌پیچاند (شکل ۳۶).

نکته

باید دقت کنید که گلوله از دست شما و یا لوله مقوایی از دست کودک نلغزد.

شکل ۳۶- پیچاندن کاموا

۲ کاملم کن

هدف: تقویت دقت و مهارت‌های حرکتی دست

وسایل لازم: کاغذ و مداد

مراحل اجرا:

الف) چند تصویر را که دو به دو مشابه‌اند و یکی از تصاویر کامل و دیگری ناقص است، روی کاغذ بکشید به کودک بدهید.

ب) از کودک بخواهید تصاویر ناقص را کامل کند (شکل ۳۷).

شکل ۳۷- کامل کردن

طبق نمودار زیر هماهنگی پرورش تجسم فضایی در نوشتن در دو مبحث طراحی شده است. شما با راهنمایی هنرآموز و با توجه به علایق و نیازهای خود از هر مبحث حداقل یک یا دو فعالیت انجام دهید.

پرورش تجسم فضایی در نوشتن

نمودار ۵- پرورش تجسم فضایی

فهرست فعالیت‌های پرورش تجسم فضایی	
خرس گرسنه	تجسم فضایی
یک روز تابستان	
توپ من کجاست؟	مفاهیم مکانی
من کجا هستم؟	
به چپ چپ، به راست راست	
راست و چپ	

فعالیت‌هایی برای تجسم فضایی

۱ خرس گرسنه

هدف: تجسم فضایی برای یک تصویر
اجرا: با توجه به تصاویر از کودکان بخواهید قصه‌ای ساده بگویند و فضای قصه را تجسم کنند. قصه آنها را بنویسید (شکل ۳۸).

شکل ۳۸- تجسم فضا در تصویر

۲ یک روز تابستان

هدف: تجسم فضایی در قصه

اجرا: کودکان قصه‌ای براساس تصاویر روبه‌رو بگویند و شما آن را بنویسید. مهم این است که بتوانند فضا را تجسم کنند و یا آن را به تصویر درآورند (شکل ۳۹).

شکل ۳۹- تجسم فضا در قصه

فعالیت‌هایی برای مفاهیم مکانی

۱ توپ من کجاست؟

هدف: آموزش مفاهیم مکانی (شکل ۴۰)

اجرا: از کودکان بپرسید که در تصاویر توپ کجا قرار گرفته است؟

شکل ۴۰- توپ من کجاست؟

۲ من کجا هستم؟

هدف: آموزش مفاهیمی چون داخل، خارج، بالا، پایین، وسط یا میان

مواد لازم: یک کارتن بزرگ که سر و ته آن باز باشد؛ یک صندلی محکم یا یک بلوک سیمانی؛ تعدادی تصویر از اشیاء یا حیواناتی که روی میز، توی قفس، زیر میز و غیره قرار گرفته‌اند.

مراحل اجرا:

الف) کودکان را کنار هم به صف کنید. جعبه خالی و صندلی را جلوی آنها قرار دهید.

ب) از آنها بخواهید کارهایی را که می‌گویید، انجام دهند.

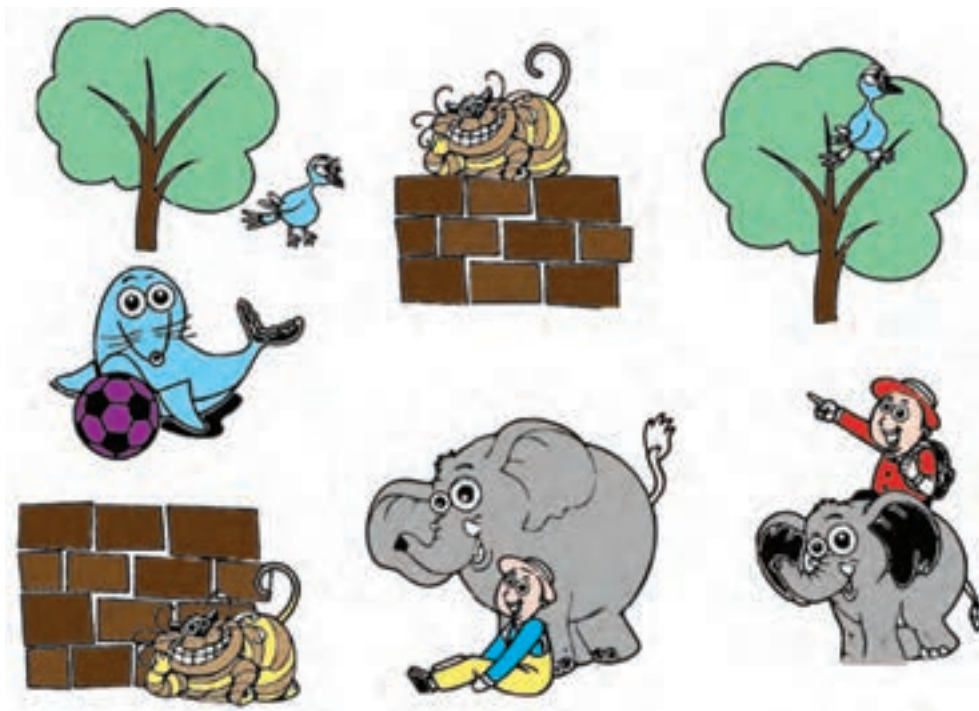
«علی باید برود توی جعبه؛ یا روی صندلی»

پ) مفاهیم را چندین بار با کودکان تمرین کنید.

ت) در کلاس تصاویر را به بچه‌ها بدهید و از آنها بخواهید گربه‌ای را که بالای دیوار است، با مداد زرد رنگ آمیزی کنند. به همین ترتیب، سایر مفاهیم را با رنگ‌های مختلف مشخص نمایند (شکل ۴۱).

ث- تصاویر رنگ آمیزی شده؛ هر کودک را ارزیابی کنید و چنانچه کودکی در بعضی مفاهیم مشکل دارد، تمرین را با او ادامه دهید.

ج) در حیاط و در موقع استفاده از وسایل بازی در فضای باز می‌توانید این مفاهیم را تمرین کنید. بالای سرسره، پایین و یا داخل کلاس، خارج از کلاس، بالای تخته و غیره به همین ترتیب سایر مفاهیم را به کودکان بیاموزید؛ سریع، کند - آرام، بلند - روشن، تاریک - سرد، گرم و غیره.

شکل ۴۱- کارت‌های مفاهیم مکانی

۳ به چپ چپ، به راست راست

هدف: یادگیری مفاهیم چپ و راست

وسایل لازم: به ابزار خاصی نیاز نیست.

مراحل اجرا:

الف) فعالیت را با یک بازی شروع کنید و از کودکان بخواهید حرکات شما را تقلید کنند.

ب) حرکات را شروع کنید و ضمن حرکت نام آن عمل را بیان کنید. (پريدن، راه رفتن و...) (پ) سپس از کودکان بخواهید که به صورت یک نیم دایره بایستند. شما باید جلوی بچه‌ها بایستید، اما توجه داشته باشید که چپ و راست شما بر عکس کودکان است، وقتی مقابل آنان می‌ایستید؛ (ت) به سمت راست بچرخید؛ ضمن چرخیدن اعلام کنید: «به سمت راست می‌چرخید، حالا به سمت چپ و...» (ث) دست راست را روی پای راست قرار دهید. (ج) دست چپ را روی سرتان بگذارید.

نکته

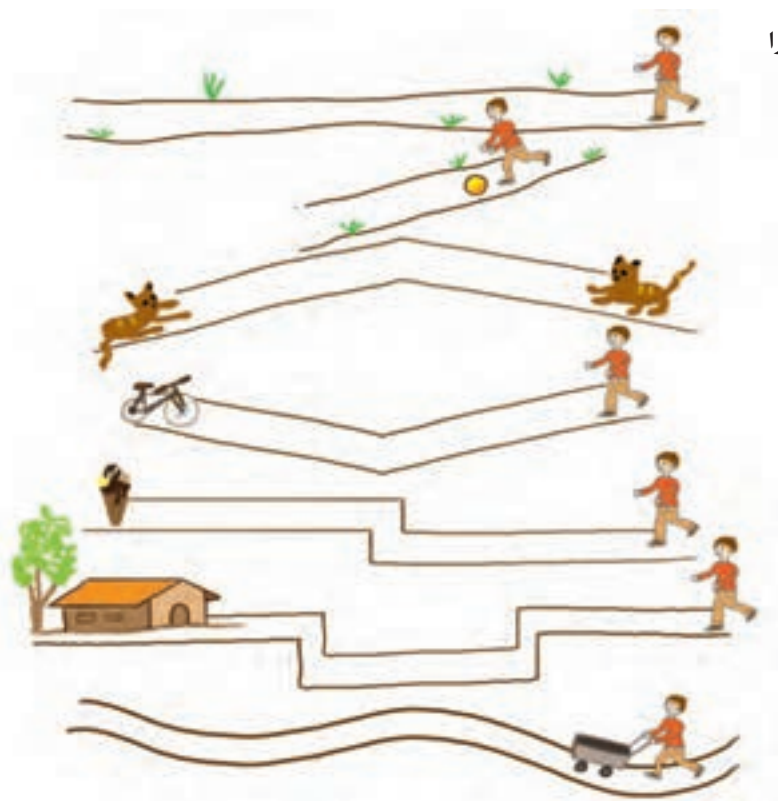
- برای کودکان کوچک‌تر می‌توانید دست راست و چپ را با دو نوار قرمز و سبز مشخص کنید و در مراحل اولیه نام رنگ‌ها را بگویید، سپس مفهوم راست و چپ را بیشتر توضیح دهید.
- در این فعالیت می‌توانید حرکات متفاوتی را با توجه به سن و توانایی کودکان اجرا کنید.

۴ راست و چپ

هدف: حرکت چشم از راست به چپ

وسایل لازم: مداد و کاغذ

مراحل اجرا: تصاویری شبیه موارد زیر بکشید و به کودک بدهید و از او موارد زیر را بخواهید (شکل ۴۲):

با ترسیم خط مستقیم توپ را
از سمت راست به چپ ببرد.

رسیدن گربه به مادرش

رسیدن مرد به دوچرخه‌اش

رسیدن به بستنی

رفتن به خانه

راندن در جاده

شکل ۴۲- هماهنگی چشم و دست (آموزش راست و چپ)

تمرین کنید

- ۱ فهرست واریسی از مراحل نوشتن کودكان ۴ساله را تهیه كنید. كودكى را طبق فهرست تهیه شده، مشاهده كنید و گزارش آن را بنویسید.
- ۲ يك فعالیت آموزشی برای هماهنگی چشم و دست كودكان طراحی كنید.
- ۳ برای كسب مهارت در نوشتن (ابتدایی و پیشرفته) دو فعالیت طراحی كنید.
- ۴ يك پوستر تصویری برای مشكلات نوشتاری كودكان تهیه كنید.
- ۵ برای آموزش خط زمینه ۳ فعالیت طراحی كنید.

خود ارزیابی پایان پودمان ۵				
واحد یادگیری: آماده کردن کودک برای نوشتن				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در واحد یادگیری آماده کردن کودک برای نوشتن تهیه شده است. در هر سؤال بیشترین امتیاز، سه و کمترین امتیاز، یک است. براین اساس خود را ارزیابی کنید و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	موارد	۳	۲	۱
۱	تا چه حد می‌توانید فهرست واریسی از مراحل نوشتن کودكان ۵ ساله را تهیه كنید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید فضای آموزشی در راستای نوشتن کودكان مهیا كنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید فعالیت‌هایی برای هماهنگی چشم و دست كودكان طراحی و اجرا كنید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید تجسم فضایی كودكان را توسعه دهید؟			

ارزشیابی شایستگی آماده کردن کودک برای نوشتن

شرح کار:

تهیه فهرست و ارسای مراحل نوشتن برای سنین مختلف با توجه به مراحل آنها و ارائه گزارش طراحی فعالیت برای هماهنگی چشم و دست برای نوشتن مانند نقاشی با انگشت، جا گذاشتن و غیره طراحی فعالیت برای سازمان دهی فضا مانند نور هنگام نقاشی، نشستن یک چپ دست و راست دست و غیره؛ طراحی فعالیت برای پرورش تجسم فضایی و مکانی مانند چپ و راست، داخل و خارج، کشیدن تصویر یک آدمک در بالا و پایین و غیره؛ طراحی هر فعالیت با توجه به موارد زیر انجام می شود:

نام فعالیت: نوع فعالیت:

هدف فعالیت: مکان فعالیت:

زمان فعالیت: وسیله و ابزار مورد نیاز:

سن کودکان: تعداد کودکان:

تعداد مربی و مربی یار: روش کار:

استاندارد عملکرد: آماده کردن کودک برای نوشتن از طریق شناخت مراحل نوشتن و سازمان دهی فضا برای نوشتن، هماهنگی چشم و دست و پرورش تجسم فضایی در نوشتن بر اساس منابع علمی و آموزشی معتبر، استانداردهای آموزشی وزارت آموزش و پرورش و دستورالعمل های سازمان بهزیستی کشور

شاخص ها:

توسعه شناخت نوشتن (زمان و مراحل)

سازمان دهی فضا برای نوشتن (نور، نشستن، چپ دست و راست دست بودن، ابزار و غیره)

هماهنگی چشم و دست برای نوشتن (روش های تقویت استفاده از دست ها و انگشتان، هماهنگی چشم و دست)

پرورش تجسم فضایی در نوشتن سازمان دهی فضا برای نوشتن تجسم فضایی (تجسم فضا و مفاهیم مکانی در نوشتن)

– شرایط انجام کار: طراحی و اجرای فعالیت های آموزشی در کارگاه هنرستان با توجه به شرایط زیر:

مکان: مرکز آزمون

مواد و تجهیزات و ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری

استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی و آموزشی معتبر و استانداردهای آموزشی موجود در آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی

ابزار و تجهیزات: لوازم اداری مناسب – لوازم هنری

منابع: کتاب های آموزشی مرتبط – لوح های فشرده آموزشی

اسناد: دستورالعمل های سازمان بهزیستی، جدول رشد کلامی طبق منابع معتبر

معیار شایستگی:

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	توسعه شناخت نوشتن	۱	
۲	سازمان دهی فضا برای نوشتن	۱	
۳	هماهنگی چشم و دست برای نوشتن	۲	
۴	پرورش تجسم فضایی در نوشتن	۲	
	شایستگی های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: شایستگی های غیرفنی: یادگیری، مهارت گوش کردن، آموزش و کمک به فراگیری دیگران ایمنی: رعایت استانداردهای بهداشتی موجود در آیین نامه های بهزیستی – رعایت نکات ایمنی در به کارگیری ابزار و تجهیزات بهداشتی بهداشت: رعایت نکات بهداشتی در انجام فعالیت ها توجهات زیست محیطی: رعایت بهداشت و سالم سازی محیط – صرفه جویی در آب مصرفی و وسایل مصرفی نگرش: اهمیت دادن به انجام صحیح فعالیت های آموزشی در کوتاه ترین زمان	۲	
میانگین نمرات			

* حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی ۲ است:

- ۱ احدیان، محمد، مقدمات تکنولوژی آموزشی، نشر آبیژ، ۱۳۷۸.
- ۲ احمدآیی، آرزو، پرورش توانایی‌های ذهنی و رفع اختلالات یادگیری (ویژه معلمان و مشاوران) نشر مینا، ۱۳۸۲.
- ۳ احمدی، گیوی و دیگران، زبان و نگارش فارسی، نشر سمت، ۱۳۷۱.
- ۴ اسکوبرلین، دبور، تمرکز حواس خود را تقویت کنید، ترجمه: ملیحه وفایی، نشر سه نقطه، ۱۳۹۳.
- ۵ الدوسی، طیبه، فرایند گوش دادن فعال، دوگام پاسخ‌گویی و یادآوری، شماره ۷، فروردین ماه ۱۳۸۶.
- ۶ الدوسی، طیبه، فرایند گوش دادن فعال، رشد تکنولوژی، شماره ۱۸۳، اسفندماه ۱۳۸۵.
- ۷ الدوسی، طیبه، گوش دادن فعال، خطاهای بازدارنده، رشد تکنولوژی، شماره ۱۸۰، دی ماه ۱۳۸۵.
- ۸ الدوسی، طیبه، گوش دادن فعال، عاملی کلیدی در یادگیری، رشد تکنولوژی در سال ۲۲، ش ۱۷۹، آذرماه ۱۳۸۵.
- ۹ ای‌کولینان، برینس، برایم بخوان، فاطمه امیرناصری، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۸۲.
- ۱۰ ایچسون، جین، زبان و ذهن، ترجمه محمد فائض، انتشارات نگاه، ۱۳۷۲.
- ۱۱ ایزنسون، جان، اختلالات، زبان و گفتار در کودکان، ترجمه حمید علیزاده، انتشارات رشد، ۱۳۸۸.
- ۱۲ آرمسترانگ توماس، هوش‌های چندگانه در کلاس درس، مهشید صفری، ویرایش دوم، انتشارات مدرسه، ۱۳۸۳.
- ۱۳ برک لورا، روان‌شناسی رشد جلد ۱، ترجمه یحیی سیدمحمدی، نشر ارسباران، چاپ هجدهم، ۱۳۹۰.
- ۱۴ پولادی کمال، رویکردها و شیوه‌های ترویج خواندن، مؤسسه فرهنگی هنری پژوهشی - تاریخ ادبیات کودکان، ۱۳۸۷.
- ۱۵ پیازه، ژان، زندگی و پرورش کودک، ترجمه عنایت‌الله شکیباپور، انتشارات نیما، ۱۳۷۸.
- ۱۶ تبریزی، مصطفی، درمان اختلالات خواندن، نشر فراوان، ۱۳۸۷.
- ۱۷ تریسترداج راین و دیگران، برنامه آموزش خلاق برای پیش‌ازدبستان، مترجم دکتر فرخ‌لقاء رئیس و دیگران، انتشارات خجسته، ۱۳۹۳.
- ۱۸ چمبرز، دیویی، قصه‌گوئی و نمایش خلاق، ثریا قزل‌ایاغ، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۶.
- ۱۹ دیبلو، جیمز، وندرزندن، روان‌شناسی رشد، ترجمه حمزه گنجی، انتشارات ساوالان، ۱۳۷۶.
- ۲۰ رضی، محمد، نهج‌البلاغه، ترجمه مصطفی زمانی، انتشارات نبوی، ۱۳۷۱.
- ۲۱ روت، بتی، به کودک خود، خواندن بیاموزید، ترجمه منیژه گازرانی، نشر خجسته ۱۳۸۷.

- ۲۲ ریو، مارشال، انگیزش و هیجان، ترجمه سیدیحیی محمدی، نشر ویرایش، ۱۳۸۵.
- ۲۳ زاپیس جک، هنر قصه‌گویی خلاق، مینو پرنیانی، انتشارات رشد، ۱۳۸۰.
- ۲۴ زندی، بهمن، روش تدریس زبان فارسی، نشر سمت، ۱۳۷۸.
- ۲۵ سالومه، ژاک، گوش شنوا، ترجمه شهلا حائری، نشر قطره، ۱۳۸۹.
- ۲۶ سرایی، جاوید، ترانه‌های کودکان، نشر موج، ۱۳۹۱.
- ۲۷ سلیم، علاالدین، چگونه شنونده‌ای فعال باشیم، پیوند شماره ۲۳۹، اسفند ۱۳۸۲.
- ۲۸ سیف، علی‌اکبر، روان‌شناسی پرورشی، نشر آگاه، ۱۳۸۱.
- ۲۹ سیکوان میگوئیل، آموزش و مسئله دو زبانی، مترجمان اصغر واقدی، لیلی انگجی و دیگران، انتشارات ادیب پور، ۱۳۶۹.
- ۳۰ سینگر، دروتی، جی و تریسی، آرنن، کودک چگونه می‌اندیشد، ترجمه پرویز شریفی‌درآمدی، انتشارات سخن، ۱۳۷۷.
- ۳۱ شریفی، هدیه، آموزش توانایی‌های زبانی (خواندنی‌ها) (۴)، نشر لوح زرین، ۱۳۸۲.
- ۳۲ شریفی، هدیه، آموزش توانایی‌های زبانی (شنیدنی‌ها) (۱)، نشر لوح زرین، ۱۳۸۲.
- ۳۳ شریفی، هدیه، آموزش توانایی‌های زبانی (گفت‌وگوها) (۳)، نشر لوح زرین، ۱۳۸۲.
- ۳۴ شریفی، هدیه، آموزش توانایی‌های زبانی (گفتنی‌ها) (۲)، نشر لوح زرین، ۱۳۸۲.
- ۳۵ شریفی، هدیه، آموزش توانایی‌های زبانی (نوشتنی‌ها) (۵)، نشر لوح زرین، ۱۳۸۲.
- ۳۶ شریفی، هدیه، تأثیر ادبیات بر زبان کودک، نشر نویسندگان کودک و نوجوان، ۱۳۸۵.
- ۳۷ صادق، معصومه و همکاران، سند راهنمای برنامه درسی درس پرورش مهارت‌های کلامی کودک، ناشر سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش، تهران، ۱۳۹۴.
- ۳۸ صادقان، نبی‌الله و دیگران، فعالیت‌های یاددهی - یادگیری، نشر توکا، ۱۳۸۵.
- ۳۹ صفاپور، عبدالرحمن، آموزش مهارت گوش‌دادن، نشر مدرسه، ۱۳۹۴.
- ۴۰ صفاپور، عبدالرحمن، آموزش مهارت نگاه‌کردن، نشر مدرسه، ۱۳۹۴.
- ۴۱ صفوی، امان‌الله، کلیات روش‌ها و فنون تدریس، نشر علمی، ۱۳۸۵.
- ۴۲ عمرانی، غلامرضا، راهنمایی معلم اول دبستان، نشر مبتکران، ۱۳۸۵.
- ۴۳ فابر، ادل، کلیدهای گفتن و شنیدن با کودکان و نوجوان، ترجمه زهرا جعفری، نشر صابری، ۱۳۸۳.
- ۴۴ فیشر، رابرت، آموزش تفکر به کودکان، ترجمه مسعود ضیایی مقدم، نشر رسش، ۱۳۸۶.

- ۴۵ فیشر، رابرت، آموزش یادگیری، ترجمه فروغ کیانزاده، نشر رسش، ۱۳۸۶.
- ۴۶ قزل ایاغ ثریا، ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن، انتشارات سمت، ۱۳۸۳.
- ۴۷ قزل ایاغ، ثریا، ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن (مواد و خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان و نوجوانان)، نشر سمت، ۱۳۸۳.
- ۴۸ کلارک رن، ۵۵ اصل برای کلاس‌داری موفق، مترجم فرشته مجیب، انتشارات پیشگامان پژوهش مدار، چاپ سوم، ۱۳۹۵.
- ۴۹ کول، کریس، کلید طلایی ارتباط، ترجمه: محمدرضا آل یاسین، نشر هامون، ۱۳۹۳.
- ۵۰ گرین، نانسی سوکول، پرورش کودک کنجکاو، مترجم فرشته مجیب، انتشارات مدرسه، چاپ سوم، ۱۳۹۱.
- ۵۱ گلمن، دانیل، هوش هیجانی، ترجمه نسرين پارسا، نشر رشد، ۱۳۸۹.
- ۵۲ گی، رابین، سرگرم کردن و آموزش دادن به کودکان پیش از دبستان، ترجمه ماندنا فرهادیان، نشر رشد، ۱۳۸۸.
- ۵۳ لطف‌آبادی، حسین، روان‌شناسی رشد، نشر آستان قدس رضوی، ۱۳۷۸.
- ۵۴ لوکاس، بیل، قدرت ذهن خود را ارتقا دهید، ترجمه سمیه موحدی فرد، نشر اتقان، ۱۳۸۸.
- ۵۵ ماسن، هنری و دیگران، رشد و شخصیت کودک، ترجمه مهشید یاسایی، نشر مرکز، ۱۳۹۲.
- ۵۶ محمودپور، آرتا، روش‌ها و راهبردهای تقویت دقت و توجه، نشر مدرسه، ۱۳۹۵.
- ۵۷ محمود عربی، پرستو، آمادگی برای نوشتن، نشر گاج، ۱۳۹۵.
- ۵۸ مدیریت آفرینش هنری، فعالیت خوشنویسی (کتاب کار)، نشر کانون پرورش فکری کودکان، ۱۳۹۴.
- ۵۹ مسعودی، امید، خلاصه‌نویسی برای رسانه‌ها، نشر خجسته، ۱۳۸۵.
- ۶۰ منجیری، جان، تدریس مهارت‌های زبان به کودکان و نوجوانان، ترجمه: محمد محمدزاد، نشر هوا، ۱۳۸۷.
- ۶۱ ناعمی، علی محمد، روان‌شناسی آموزش خواندن، نشر آستان قدس رضوی، ۱۳۸۰.
- ۶۲ نعمت‌الهی، فرامرز، ادبیات کودک و نوجوان، انتشارات مدرسه، واثقی مینو، آموزش هنر، نقاشی و کاردستی، انتشارات فاطمی، ۱۳۹۲.
- ۶۳ نورتون، دونا، شناخت ادبیات کودکان، گونه‌ها و کاربردها (از روزن، چشم کودک)، ترجمه منصوره راعی و دیگران، نشرچیستا، ۱۳۸۲.
- ۶۴ ورنون، آن، آموزش مهارت‌های زندگی، ترجمه، مهرداد فیروز بخت، نشر دانژه، ۱۳۹۳.
- ۶۵ ولف، پاتریشیا، مغز و فرآیند یادگیری، مترجم: داودابولقاسمی، انتشارات مدرسه، تهران ۱۳۸۲.
- ۶۶ ویسی‌نژاد، سیما و دیگران، آشنایی با اصول چکیده‌نویسی و فیش‌برداری، نشر سازمان عقیدتی سیاسی ناجا، ۱۳۸۹.

۶۷ هارتلی بروئر، الیزابت، ایجاد انگیزه در کودکان، ترجمه: احمد ناهیدی، نشر رشد، ۱۳۸۶.

۶۸ هینینگ، راثبیل، نمایش خلاق در کلاس درس، ترجمه: علی حسین قائمی، نشر انتخاب نو، ۱۳۸۱.

۶۹ Carter Dennis, Teaching Fiction in The Primary School David Fulton, 2000.

۷۰ Coordination Team Cardiff of Social Sciences, Handbook for Aimhigher... association Zolo, Cardiff university 2009.

۷۱ Persiani Kimberly, EdD, The organized Teacher's Guide To children's Literature, Mac Graw Hill, 2014.

۷۲ Ramsden Ashley and Sue Hollingsworth, The Storyteller's way, Hawthorn press, 2013.

۷۳ Scrivener Jim, Learning Teaching, Macmillan 2009.

۷۴ Whit Ehead Marian, The Development of Language and Literacy, P.C.P, 2005.

۷۵ Young Caroline, Entertaining and Educating young children, Saffron Hill London England, 2009.

۷۶ young caroline, Entertaining and Educating, Babies and Toddlers Saffron Hill, London England, 2009.

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی جهت ایفای نقش خطیر خود در اجرای سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، مشارکت معلمان را به‌عنوان یک سیاست اجرایی مهم دنبال می‌کند. برای تحقق این امر در اقدامی نوآورانه سامانه تعاملی بر خط اعتبارسنجی کتاب‌های درسی راه‌اندازی شد تا با دریافت نظرات معلمان درباره کتاب‌های درسی نونگاشت، کتاب‌های درسی را در اولین سال چاپ، با کمترین اشکال به دانش‌آموزان و معلمان ارجمند تقدیم نماید. در انجام مطلوب این فرایند، همکاران گروه تحلیل محتوای آموزشی و پرورشی استان‌ها، گروه‌های آموزشی و دبیرخانه راهبری دروس و مدیریت محترم پروژه آقای محسن باهو نقش سازنده‌ای را بر عهده داشتند. ضمن ارج نهادن به تلاش تمامی این همکاران، اسامی دبیران و هنرآموزانی که تلاش مضاعفی را در این زمینه داشته و با ارائه نظرات خود سازمان را در بهبود محتوای این کتاب یاری کرده‌اند به شرح زیر اعلام می‌شود.

کتاب پرورش مهارت‌های کلامی کودک - کد ۲۱۱۳۱۲

ردیف	نام و نام خانوادگی	استان محل خدمت	ردیف	نام و نام خانوادگی	استان محل خدمت
۱	لیلا انوشه	هرمزگان	۱۶	فریبا حمیدی	گیلان
۲	روناک غفاری	کردستان	۱۷	فاطمه مرادی	سیستان و بلوچستان
۳	ریحانه اسمعیلی کرانی	چهارمحال و بختیاری	۱۸	فاطمه نوری	بوشهر
۴	رضیه سادات اسلامی‌نیا	یزد	۱۹	بهشته آصف نژاد	مازندران
۵	افسانه جاودانی اصفهانی	شهر تهران	۲۰	نفیسه تقوی کیش	گلستان
۶	زینب عزیزی قوچان	خراسان رضوی	۲۱	پوران جعفری باغنی	کرمانشاه
۷	مریم نصیری پور	یزد	۲۲	شهلا هوشمند	فارس
۸	فریبا فرج پور	کرمان	۲۳	مهری صارمی	همدان
۹	طاهره گل گلی	شهرستان‌های تهران	۲۴	رؤیا نیک اقبالی	کهکیلویه و بویراحمد
۱۰	زهرا برزویی	سمنان	۲۵	زهرا مطیعی	آذربایجان شرقی
۱۱	همدم سیدتقیان	خراسان شمالی	۲۶	نسرين قویونچی زاده	آذربایجان غربی
۱۲	مریم بختیارپور	ایلام	۲۷	مژگان عظیمی	البرز
۱۳	فاطمه زمانی مود	خراسان جنوبی	۲۸	پوران هادی لو	البرز
۱۴	فاطمه رستمی راوری	کرمان	۲۹	فریده رحیمی	اردبیل
۱۵	منصوره صاعد نیا	اصفهان			